

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA HISTORIE

BITVA U ZNOJMA

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Izabela Straková

Historie se zaměřením na vzdělávání

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D.

Plzeň, 2022

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 14. února 2022

.....
vlastnoruční podpis

Anotace

Bakalářská práce se zabývá jednou z méně známých bitev napoleonské doby, bitvou u Znojma, která se odehrála v červenci roku 1809, a stala se tak závěrečným střetnutím války páté koalice. První část práce je věnována samotným důvodům vypuknutí této války, dále popisuje průběh tzv. dunajského tažení, Napoleonův vstup do Vídně, bitvu u Aspern a Esslingu a zastavuje se také u bitvy u Wagramu a následnému ústupu arcivévody Karla na Moravu, načež je podrobně popsán vývoj bitvy u Znojma samotné. Závěr práce je věnován důsledkům války páté koalice a dnešním vzpomínkovým akcím na toto moravské střetnutí.

Annotation

The bachelor thesis deals with one of the little known battles of the Napoleonic era, the Battle of Znaim which took place in July 1809 and was the last battle to be fought on the main front of the War of the Fifth Coalition. The first part of this thesis is dedicated to the reasons for the outbreak of this war, further describes the course of the so-called Danube campaign, Napoleon's entry into Vienna, the battle of Aspern and Essling, the battle of Wagram and the subsequent retreat of Archduke Charles to Moravia, after which the Battle of Znaim itself is described in detail. The conclusion of the thesis is devoted to the consequences of the Franco-Austrian War and today's commemorative events for this Moravian encounter.

Obsah

Úvod.....	7
1 Cesta ke Znojmu.....	9
1.1 Těžké roky.....	9
1.2 Předvečer války.....	11
1.3 Armády v pohybu.....	15
1.4 Pět dnů, pět bitev.....	18
1.5 Dunajské tažení.....	24
1.6 Aspern a Essling.....	26
1.7 Wagram.....	29
1.8 Pronásledování: 6. - 9. červenec 1809.....	33
1.8.1 Noc ze šestého na sedmého července: Hlad, žízeň a únava.....	34
1.8.2 Sedmý červenec: dojmy z bitvy, den odpočinku, průzkum.....	40
1.8.2.1 Sřet u Korneuburgu, zmatky v Grossrussbachu.....	44
1.8.2.2 Na cestě do Brna.....	47
1.8.2.3 Strategické záměry.....	49
1.8.3 Osmý červenec.....	52
1.8.3.1 Na znojemské cestě.....	52
1.8.3.2 Na brněnské cestě.....	58
1.8.3.3 Marmont na stopě.....	60
1.8.3.4 Karlovy plány a předpoklady.....	65
1.8.4 Devátý červenec.....	67
1.8.4.1 Sřet u Hollabrunnu.....	70
1.8.4.2 Akce u Laa.....	74
1.8.4.3 Mír s císařem Francouzů?.....	79
1.8.4.4 Nepřítel u Znojma!.....	80
1.8.4.5 Císař opouští Hauptarmee.....	82
1.8.5 Shrnutí pronásledování.....	84
2 První den bitvy u Znojma: 10. červenec.....	88
2.1 Boj začíná.....	90
2.2 Znojemské bojiště.....	91
2.3 Potyčka na jižním břehu řeky, příchod Marmontova sboru a Montbrunův smělý výpad.....	94
2.4 Krvavý boj u Dobšic.....	103
2.5 Boj o Suchohrdly a Kuchařovice, příjezd Klenauova sboru a situace jižně od Dyje.....	109
2.6 Plameny Schöngrabernu.....	113
2.7 Civilní obyvatelstvo: Strach, neštěstí a zkáza.....	120
2.8 Stmívání nad Znojmem.....	125
2.9 Za Marmontem!.....	129
2.10 Grouchyho výpad přes Dyji.....	134
2.11 Shrnutí prvního dne bitvy.....	137
3 Druhý den bitvy u Znojma: 11. červenec.....	138
3.1 Masséna vs. Reuss: Boj o Dyji.....	140
3.2 Císař přichází.....	147
3.3 Masséna vs. Reuss: Bouře nad Znojmem.....	154
3.4 Marmont, Bellegarde a Napoleon.....	162

3.5 Masséna vs. Reuss: Náhlý zvrát.....	164
3.6 Zastavte palbu! Zastavte palbu!.....	167
3.7 Mrtví, ranění, zajatí a nezvěstní.....	170
4 Mír: 12. červenec–14. říjen 1809.....	172
4.1 Dost bylo prolité krve!.....	179
4.2 Zachránit armádu!.....	183
4.3 Pád arcivévody Karla.....	189
4.4 Schönbrunnský mír.....	192
5 Bitva u Znojma dnes.....	194
Závěr.....	196
Summary.....	200
Seznam použitých zkratek.....	204
Archivní materiál.....	205
Seznam literatury.....	206
Přílohy.....	214

Úvod

Bitva u Znojma, svedená mezi 10. a 11. červencem roku 1809, byla jedním z nedůležitějších střetů války páté koalice, během níž rakouská armáda změřila již poněkolkáté síly s francouzskou *Grande Armée*. Bojovalo v ní přes 100 000 mužů a stala se závěrečnou bitvou války. I přesto však zůstává v povědomí široké veřejnosti prakticky neznámá.

Napoleonské války jsou ve spojitosti s územím České republiky reprezentovány především slavnou bitvou u Slavkova, Napoleonovým největším a dle jeho vlastních slov nejkrásnějším vítězstvím. V jejím stínu snad ještě stojí bitva u Chlumce a Přestanova z roku 1813, která se stala známou zejména díky zajetí generála Vandamma. Znojmu však v české historiografii obvykle náleží několik řádků, v těch lepších případech pár stran.

Obvyklý narativ poslední fáze Napoleonova tažení z roku 1809 by se dal shrnout takto: Napoleon za cenu velkých ztrát zvítězil v kolosální bitvě u Wagramu, načež následovalo krátké pronásledování arcivévody Karla na Moravu, které bylo po krátké bitvě u Znojma ukončeno příměřím. Takové ukvapené líčení je nanejvýš nešťastné, neboť bitva u Znojma je zajímavá sama o sobě hned z několika důvodů. Z čistě vojenské perspektivy si zaslouží pozornost už jen kvůli zuřivosti, s jakou byla bojována, době trvání, obrovskému počtu mužů, kteří se střetu zúčastnili, a dramatickému konci, kdy byly boje přerušeny náhlým a nečekaným příměřím. Dále je třeba neopomenout okolnosti, za jakých se obě vojska proti sobě postavila—armády na sebe narazily neúmyslně, což je vzhledem k počtu bojovníků velmi neobvyklé. Na pozadí těchto událostí se stejnou dravostí zuřila i bouře diplomatická, a to především mezi habsburskými řadami, kdy dlouhou dobu nedocházelo ke shodě mezi těmi, kteří si přáli okamžitě uzavřít mír, a těmi, již toužili pokračovat ve válce. Toto diplomatické napětí vyústilo v okamžiku, kdy se arcivévoda Karel rozhodl pro vyjednání příměří, čímž Napoleonovi otevřel cestu k uzavření schönbrunnského míru, jenž pro Habsburskou monarchii znamenal ztrátu Tyrolska, pobřežních částí Chorvatska, Salcburského vévodství, Západní i Východní Haliče, části Horní Lužice a dalších oblastí, které celkově zahrnovaly asi tři a půl milionu obyvatel. Rozhodnutí o ukončení bojů na znojenském bojišti, provedené bez vědomí císaře Františka I., habsburský monarcha

svému mladšímu bratru nikdy neodpustil a arcivévoda Karel od té doby už nestanul v čele vojska.

Bitva u Znojma je tak skvělým příkladem nepředvídatelnosti historických událostí, neboť Rakouské císařství *mohlo* navzdory porážce u Wagramu ve válce pokračovat. Samotný konec války na moravských úbočích onoho červencového večera nebyl předem stanoven a nebyl ani nevyhnutelný. Boje a diplomacie obklopující bitvu u Znojma nám tedy pomáhají pochopit, jak a proč se průběh války vyvinul ze zoufalého boje k nečekanému přerušení bitvy a stejně náhlému příměří, které nakonec vedlo k míru, jenž na několik let změnil tvář Evropy a jenž byl v nemalé míře výsledkem doposud přehlížené bitvy u Znojma.

1 Cesta ke Znojmu

1.1 Těžké roky

Rakouské císařství se na počátku roku 1809 nacházelo v nezáviděníhodném stavu. Od roku 1792 utrzilo od Francie celou sérii porážek, počínaje neúspěchem pruských spojenců u Valmy a konče rakousko-ruským debaklem u Slavkova. Podíváme-li se na období mezi lety 1792 až 1809 podrobněji, je třeba zmínit několik zásadních událostí, které bezprostředně vedly k válce páté koalice.

Tou první je 17. říjen 1797, kdy byl po bojích v severní Itálii uzavřen mír v Campo-Formio, na jehož základě se habsburský císař zřekl území Belgie ve prospěch Francouzské republiky, přijímal francouzskou nadvládu nad několika ostrovy ve Středozezemním moři a uznával francouzskou svrchovanost nad všemi benátskými pobřežními državami v Albánii. František II.¹ dále uznal nezávislost nově vzniklé Cisalpinské republiky, která (ač neoficiálně) podléhala francouzskému vlivu.²

Druhou ránu uštědřila Francie Rakousku krátce po bitvě u Marenga, přesněji 9. února 1801, kdy došlo k podpisu míru v Lunéville, jímž se potvrdila campoformijská smlouva, dosáhlo se potvrzení vzniku tzv. sesterských republik a Francie navíc získala celý levý břeh Rýna.

Nicméně největší územní i ekonomický zásah znamenal pro Habsburskou monarchii přešpurský mír uzavřený 26. prosince 1805, tedy necelé čtyři týdny po Napoleonově triumfu v bitvě tří císařů. Ten pro pomalu se rozpadající říši znamenal zřeknutí se oblasti Voralberska a Tyrolska ve prospěch Bavorska a odevzdání Istrie, Dalmácie a Benátska Italskému království (v jehož čele stál od května 1805 sám Napoleon), čímž Rakousku zůstaly pouze dva přístupy k moři – Terst a Rijeka.³ Kromě toho muselo Rakousko zaplatit válečné reparace ve výši 40 milionů franků.⁴

1 Od roku 1806 označován jako František I.

2 <https://www.austerlitz.org/cz/mirova-smlouva-z-campo-formia/>

3 Italsky Fiume, německy St. Veit am Flaum.

4 Pro porovnání: Za prodej Louisiany (území o rozloze přes 2 miliony km²) dostala roku 1803 Francie 60 milionů franků.

Následující roky se pro starou monarchii vyvíjely podobně tíživě. V červenci roku 1806 vzniká Rýnský spolek, díky němuž se rozpadá téměř tisíciletá Svatá říše římská, a František II. je tak nucen vzdát se v srpnu téhož roku titulu římského císaře.⁵ Mezi lety 1806 a 1807 rozdrtil Napoleon prusko-ruskou alianci nejdříve v bitvách u Jeny a Auerstädtu a poté v bitvě u Friedlandu. Tehdy ještě válkou vysílené a ekonomicky zdecimované Rakousko, které se stále zotavovalo z porážky ve třetí koaliční válce, nemohlo do tohoto konfliktu nikterak zasáhnout a neovlivnilo ani podmínky tylžského míru, jenž ustanovil nové spojenectví mezi Francií a Ruskem, které doposud stálo na rakouské straně. Na základě této dohody navíc v několika pevnostech od Visly až po Dunaj zůstala rozmístěna francouzská posádka, která mohla v případě další válečné vřavy rychle zakročit. Ponížené a územně okrájené Rakousko se tak ocitlo v kleštích—na jihu stála Napoleonova Itálie, na západě Francii podřízený Rýnský spolek, na severu zmíněná francouzská posádka a na východě nový francouzský spojenec—Rusko.⁶

Není proto divu, že ve Vídni panovaly, eufemisticky řečeno, Francii nenakloněné nálady. Za jakéhosi zástupce těchto nálad můžeme považovat ministra zahraničí, jímž byl od roku 1806 hrabě Johann Philipp von Stadion, muž rozhodný, energický a inteligentní, který však měl „*tendenci brát i ty nejzávažnější záležitosti s přílišnou lehkostí a optimismem*“⁷ a který byl sice zdatným politikem, ale praktické vojenské znalosti zcela postrádal. Stadion byl přesvědčen, že Napoleon dříve nebo později Habsburskou monarchii zcela rozvrátí. Během války čtvrté koalice (1806–1807) se proto snažil prosadit svůj návrh o rakouském vojenském zásahu. Stadionův hlas sice zůstal díky opozici vedené arcivévodou Karlem roku 1806 nevyslyšen, nicméně samotná myšlenka vojenské akce je jasným dokladem Stadionových nerealistických očekávání, která se v plné míře projevila o necelé tři roky později. Stadionův protipól reprezentoval již zmíněný arcivévoda Karel, jenž zastával (realitě bližší) názor, že „*další válka s Francií a jejími spojenci by znamenala pro rakouskou monarchii jistý rozsudek smrti*“⁸ a nabádal k opatrnější politice, leč stejně jako Stadion tvrdil, že je třeba v rámci monarchie provést rozsáhlé administrativní a vojenské

5 Od této doby užíval císař jméno František I., jakožto první rakouský císař.

6 GILL, John H. *The Battle of Znaim: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*. Barnsley: Greenhill Books., s. 2–3.

7 LANGSAM, Walter Consuelo. „Count Stadion and Archduke Charles“, *Journal of Central European Affairs*, díl VI., č. 2, červenec 1946, s. 147; KRONES, Franz. *Geschichte der Neuzeit Oesterreich*. Berlin: Hoffmann, 1879, s. 513.

8 KAREL, arcivévoda rakouský. *Ausgewählte Schriften: Meinungsäußerung des Erzherzogs Carl über die gegenüber Frankreich und Russland einzunehmende Haltung, 1806*, díl VI., s. 202.

reformy. Názorová řevnivost mezi vrchním velitelem rakouské armády a ministrem zahraničí je patrná ze Stadionova dopisu císaři Františkovi, v němž označil arcivévodu za muže „nerozhodného a plachého.“⁹ Rakouský dvůr byl tedy rovnoměrně rozdělen na dva soupeřící tábory—umírněný Karlův a válkychtivý Stadionův. To se však mělo změnit roku 1808.

1.2 Předvečer války

Abychom pochopili všechny souvislosti týkající se vypuknutí války v roce 1809, budeme muset odvrátit pohled od střední Evropy a upřít pozornost na Pyrenejský poloostrov, jenž během roku 1808 zažil hned několik zásadních změn. Tou první bylo sesazení doposud vládnoucího rodu španělských Bourbonů a jeho nahrazení starším bratrem císaře Napoleona Josefem, jenž dříve vládl jako král neapolský. Nebudeme zde vysvětlovat složitá diplomatická jednání, jež v tento výsledek vyústila, poznamenejme pouze, že pro Evropu to byla změna doslova šokující a na vídeňském dvoře znamenala gradaci protifrancouzské atmosféry, jíž okamžitě využil hrabě Stadion ve svůj prospěch: „*Co by mohlo Napoleonovi zabránit v napadení Rakouska, jakmile bude takový krok považovat za proveditelný?*“ ptal se ministr zahraničí rétoricky, nedostávaje odpovědi. „*Napoleonova politika má jediný cíl—podrobit si rakouský císařský dvůr; zničit monarchii a nakonec ji rozdělit mezi své příbuzné a generály,*“ dodal.¹⁰ Arcivévoda Karel, podobně rozčilený, tentokrát svému politickému oponentovi příkyvoval: „*Už není pochyb o tom, čeho [Napoleon] chce dosáhnout. Chce všechno,*“ napsal svému staršímu bratru v dubnu 1808.¹¹

Události ve Španělsku i Stadionovy a Karlovy hrůzné vyhlídky budoucnosti měly dramatický dopad na samotného císaře Františka, jenž začal s neobvyklým zápalem jednat. Jeho rozhodnutí, provedená v květnu a červnu 1808, se týkala zejména vojenské struktury armády—každý řadový pěší pluk se měl rozšířit o dva vyhrazené prapory a byl zřízen

9 RÖSSLER, Hellmuth. *Graf Johann Philipp Stadion: Napoleons deutscher Gegenspieler*. Wien: Herold, 1966, díl I., s. 275.

10 RÖSSLER, Hellmuth. *Oesterreichs Kampf um Deutschlands Befreiung*. Hamburg: Hanseatische Verlagsanstalt, 1940, díl I., s. 304–305.

11 CRISTE, Oskar. *Erzherzog Carl von Oesterreich: Ein Lebensbild*. Wien: Braumüller, 1912, díl II., s. 436.

tzv. *Landwehr*, národní milice, které sloužily zejména k defenzivnímu vedení války a svým vznikem tak předpověděly vývoj roku 1809...¹²

Náhlý zájem císaře o vojenské dění měl široký ohlas veřejnosti, jejímž názorem obratně manipuloval hrabě Stadion, který s pomocí prozaiků, básníků, dramatiků i skladatelů přižívoval obecnou nenávist ke všemu francouzskému, a také Marie Ludovika, choť císaře Františka I., která údajně vlastnoručně šila stuhy pro vojenské zástavy, v čemž ji napodobovaly dámy ve Vídni, Praze i Pešti. Válečné nadšení rakouských zemí navíc vystupňovaly francouzské neúspěchy ve Španělsku, kde brzy po dosazení Josefa Bonaparta králem vypukl protifrancouzský odpor, který přerostl v guerillovou válku, jež se z Katalánska rozšířila po celém Pyrenejském poloostrově. Zejména silně ve střední Evropě zapůsobil úprk krále Josefa z Madridu (kde kraloval necelé dva týdny) a poté kapitulace generála Duponta u Bailénu. To byla pro Francii obrovská potupa, ale pro Španělsko i zbytek protinapoleonsky orientované Evropy nesmírné povzbuzení, což si Napoleon dobře uvědomil, neboť po přečtení zpráv o Dupontově nezdaru, reagoval takto: „*Dupont zneuctil naše vlajky. Jaká neschopnost! Jaká podlost! Tito muži budou zajati Angličany. Události tohoto druhu vyžadují mou přítomnost v Paříži. Německo, Polsko, Itálie atd. Vše je propojeno. Moje bolest je opravdu silná, když pomyslím na to, že v tuto chvíli nemohu být s vámi a mezi svými vojáky.*“¹³ Měl pravdu, vše bylo propojeno a zdánlivá maličkost u Bailénu začala císaři Francouzů přerůstat přes hlavu. Uvědomil si, že na Pyrenejském poloostrově, kde byly tou dobou francouzské jednotky pod velením generála Junota nuceny vyklidit Portugalsko, bude muset zasáhnout osobně. Jednalo se o riskantní podnik, neboť hrozilo, že po opuštění Paříže Rakousko okamžitě zareaguje vyhlášením války, a Francie tak bude přinucena válčit jak na jihozápadě, tak na východě. Napoleon se proto pokusil vyjednat na Erfurtském kongresu s carem Alexandrem I. dohodu o ruské pomoci v případě rakouské aktivní agrese, dočkal se však prakticky pouze neurčitých slibů a diplomatických úskoků. Císaři Francouzů tak nezbylo než riskovat.

Mezitím se v habsburské metropoli stále hlasitěji ozývaly militantní hlasy v čele s hrabětem Stadionem a Marií Ludovikou. Vídni bylo stejně jako Napoleonovi jasné, že otázka Španělska, plánovaná jako rychlá a snadná akce, se protáhne na měsíce, ne-li roky a to byla příležitost, kterou si Rakousko zkrátka nemohlo nechat ujít. „*Vývoj ve Španělsku*

12 GILL, John H. *The Battle of Znam: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 7.

13 Napoleon Josefovi, 4. srpen 1808, CdN, viz více na: <https://www.napoleon-histoire.com/correspondance-de-napoleon-ier-aout-1808/>.

je důkazem, že Napoleonovi generálové nejsou neporazitelní,“ psal sebevědomě hrabě Stadion a dodával, že i špatně „zásobení a ještě hůře vybavení Španělé zvládli Francouze porazit.“¹⁴ Zde se opět ukázal Stadionův iracionální optimismus, neboť ministr zahraničí zapomněl vzít v potaz několik zcela zásadních detailů. V první řadě opomíjel fakt, že ve Španělsku z velké části bojovali čerstvě odvedení a tedy nezkušení vojáci, kdežto tisíce francouzských veteránů měl Napoleon k dispozici okolo Rýna a Visly, v bezprostřední blízkosti Habsburské monarchie. Nicméně ministra zahraničí více než to trápil stav vlastní armády, jak dokládá jeho dopis Metternichovi (tehdy velvyslanci v Paříži): „*Naši situaci bych charakterizoval jako dobrou a výhodnou, kdybych neznal nerozhodnost a slabé nasazení našich velitelů. Způsobují mi větší starosti než všechny státy Rýnského spolku dohromady.*“¹⁵

Je však třeba podotknout, že na vídeňském dvoře se stále nacházeli i ti, kteří se vůči válce stavěli skepticky. Kromě arcivévody Karla to byl např. polní podmaršálek Charles Joseph de Ligne, veterán sedmileté války a nositel řádu zlatého rouna, jenž Stadionovy postoje posměšně označil jako „*politiku založenou na hypotézách a větách ‚Já myslím.‘ a ‚Já doufám.‘*“¹⁶ Arcivévoda Karel, ač pobouřen událostmi ve Španělsku, stále nabádal k opatrnosti a respektu napoleonské Francie, díky čemuž byl mnohými označen za zbabělce či dokonce za zrádce. Pruský velvyslanec ve Vídni o něm napsal tato nelichotivá slova: „*Především je to bojácnost arcivévody Karla, která zde vše paralyzuje.*“^{17 18}

Brzy ale nastal podzim, během něhož arcivévoda Karel, snad pod tlakem veřejnosti či z dojmu, že válka s Francií je nevyhnutelná (což byl stav, na němž se ve větší míře podepsalo samo Rakousko spíše než Francie), přehodnotil svá stanoviska. Na změně arcivévodova názoru se nejspíše podepsal nátlak Marie Ludoviky a ostatních členů císařské rodiny či Stadionových podporovatelů, protože arcivévoda ještě v létě 1808 napsal svému otci tyto řádky: „*...pokud to nebude Mack, armáda si snadno najde jiného hlupáka,*

14 RÖSSLER, Hellmuth. *Oesterreichs Kampf um Deutschlands Befreiung*, díl I., s. 315.

15 Tamtéž, s. 376.

16 LIGNE, Charles Joseph de. *Fragments de l'Histoire de Ma Vie*, Félicien Leuridan (ed.). Paris: Plon, 1928, díl II., s. 170.

17 Karl hrabě Finck von Finckenstein králi Fridrichu Vilémovi III., 17. září 1808, HASSEL, Paul. *Geschichte der Preussischen Politik*. Leipzig: Hirzel, 1881, s. 524.

18 GILL, John H. *The Battle of Znaïm: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 12.

*který zopakuje tažení roku 1805...¹⁹ Ale já své rozhodnutí již učinil. Nehodlám být obviňován z přispění ke zkáze státu.*²⁰ At' tak či onak, válka se blížila pomalu ale jistě a ani již zmíněný Erfurtský kongres na tom nic neměl změnit. Hrabě Stadion nevěřil (v tomto případě správně), že imperátor vši Rusi Alexandr by měl skutečně v úmyslu proti Rakousku zasáhnout. Tuto jistotu navíc utvrzoval i fakt, že Rusko bylo v té době zaměstnáno válkou s Osmanskou říší a konflikty se Švédskem, takže na záležitosti centrální Evropy nemělo prostředky ani potřebné vojsko.

Koncem října konečně došlo k činům. Z oblasti Německa se směrem na Španělsko přesunulo asi 108 000 francouzských vojáků podpořených německými, italskými a polskými spojenci. Na německém území tak zůstala pouze tzv. Rýnská armáda pod velením maršála Davouta, nejtalentovanějšího z Napoleonových vojevůdců, a Bernadottovy nepočetné francouzsko-nizozemské síly. Dohromady to čítalo kolem 90 000 mužů. Nesmíme však zapomenout na armády států Rýnského spolku, jež svou početní silou odpovídaly číslům francouzským. Celkově tedy španělský přesun znamenal úbytek o více než polovinu francouzských sil. Společně s tím Napoleon navíc nařídil, aby se jednotky rozmístěné v Polsku a Prusku přesunuly do centrálního Německa. Tím se možnost francouzského útoku ze severu, již se Vídeň do té doby obávala, stala nanejvýš nepravděpodobnou. Co však hrálo nejpodstatnější roli, bylo Napoleonovo rozhodnutí osobně se španělského tažení zúčastnit.²¹ A tak, zatímco Napoleon postupoval na Madrid, ve Vídni padlo finální rozhodnutí.

„Naše jednotky současně překročí hranice monarchie směrem do Německa a Itálie, přičemž využijí momentální převahy k rychlému postupu a pokud možno k ochromení všech Napoleonovi podřízených panovníků, čímž připraví Francii o její zdroje, kterých využijeme my sami,“ psal Stadion svému císaři začátkem prosince 1808.²² Postup je tedy jasný, stačí jen vyřešit otázku načasování. Arcivévoda Karel, jenž byl pověřen analýzou stavu rakouského vojska, odhadoval, že armáda bude bojeschopná koncem března 1809.²³ Ministr financí O'Donnell krátce po arcivévodově zprávě o vojenském stavu sdělil svým

19 Narážka na říjen 1805, kdy byla rakouská armáda pod velením generála Macka o síle asi 25 000 mužů obklíčena v Ulmu a nucena kapitulovat.

20 GILL, John H. *The Battle of Znaim: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 14.

21 Tamtéž, s. 17–18.

22 Österreichisches Staatsarchiv, Haus-, Hof- und Staatsarchiv (dále jen OeStA/HHStA), Wien, Vorträge 1808/XII, 180, Stadion memorandum, 4. 12. 1808.

23 RÖSSLER, Hellmuth. *Oesterreichs Kampf um Deutschlands Befreiung*, díl I., s. 385, 397.

kolegům, že žalostný stav státní pokladny by stejně nedovolil Rakousku udržovat armádu v současném stavu připravenosti po dobu delší než do příštího jara.²⁴ Tato zdánlivě nepříhodná časová prodleva však nezůstala nevyužita, naopak Stadionovi umožnila pokusit se vyjednat finanční podporu od Británie.

Co se týče nepřátelských sil, Stadion společně s Metternichem předpokládali, že Napoleon bude schopen shromáždit posily nejdříve v létě či začátkem podzimu 1809, přičemž se domnívali, že nejméně polovina těchto sil se bude skládat z nespolehlivých jednotek Rýnského spolku či z branců mladších řádného věku pro vojenskou službu.²⁵

Plán byl tedy stanoven, všechny politické, vojenské a finanční přípravy měly být dokončeny nejdéle do 1. března 1809.²⁶

1.3 Armády v pohybu

Stadionova vyjednávání s ostatními mocnostmi neprobíhala tak, jak si ministr zahraničí představoval. Car Alexandr zůstával zdrženlivý a opakovaně prohlašoval, že splní své závazky vůči Napoleonovi vyjednané na kongresu v Erfurtu, vyhlásí-li Rakousko Francii válku. To nejlepší, co Stadion od Petrohradu vymohl, byl příslib, že ruské síly, jež vstoupí na habsburské území, se budou snažit vyhnout konfliktu s rakouskými jednotkami. Pruský král Fridrich Vilém III., od něhož si Stadion sliboval vojenskou pomoc minimálně o síle 80 000 mužů, následoval příkladu ruského imperátora a odmítl se do nové bojové vřavy proti Napoleonovi zapojit.²⁷

Další zklamání představovala Velká Británie, od níž se Stadion pokoušel získat finanční podporu a pomoc při rozpoutání protifrancouzských povstání v Německu. Ministr zahraničí George Canning odmítl Rakousku do doby, než válka skutečně vypukne, jakkoliv pomoci. Dohoda o finanční podpoře ze strany Británie tak byla uzavřela až koncem dubna 1809, tedy až *několik týdnů* po začátku války.²⁸

24 BOTZENHART, Manfred. *Metternichs Pariser Botschafterzeit*. Münster: Verlag Aschendorff. 1967, s. 250–251.

25 BEER, Adolf. *Zehn Jahre österreichischer Politik 1801–1810*. Leipzig: Brockhaus, 1877, s. 529–535.

26 Tamtéž, s. 338.

27 GILL, John H. 1809: *Thunder on the Danube - Napoleon's Defeat of the Habsburgs*. London: Frontline, 2008, díl I., s. 16–33.

28 GILL, John H. *The Battle of Znam: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 22.

Ani povstání, která se snažil Stadion pomoci propagandy podnítit, nijak významně do událostí nezasáhla. Za zmínku pouze stojí nepokoje v dřívějším rakouském Tyrolsku, které se od roku 1805 ocitlo pod bavorskou nadvládou, ale ty byly utlumeny rychleji, než se stačily rozšířit do dalších oblastí.^{29 30}

Problém stále představovala také armáda, která sice prošla několika reformami, např. byla podle francouzského vzoru přeorganizována na systém armádních sborů³¹, ale která za francouzskou *Grande Armée* zaostávala ve způsobu velení, pohyblivosti i logistice, čehož si byl arcivévoda Karel spolu se svým pobočníkem generálem Radeckým dobře vědom. Radecký ostatně o několik let později okomentoval stav armády těmito slovy: „*Tažení roku 1809 bylo prohrané dříve, než vůbec začalo.*“³²

Počátkem dubna vydal císař František I. manifest, jímž byla válka vyhlášena, a o dva dny později, 10. dubna 1809, se 190 000 mužů a 518 děl pohnulo kupředu. Největší část armády, tzv. *Hauptarmee* (Hlavní armáda) pod velením arcivévody Karla překročila řeku Inn a měla postupovat na Bavorsko až do Mnichova proti Davoutově Německé armádě. Za ní následovaly dva sbory rozmístěné v Čechách, které měly za úkol pochodovat směrem na Řezno (tj. I. sbor pod velením generála Bellegarda a II. sbor Kolovratův). V Itálii měl dva sbory (VIII. a IX.) na starost arcivévoda Jan. Další uskupení se dala do pohybu na vedlejších válčích, z Haliče proti Varšavskému velkovévodství a ze Solnohradska do Tyrol.

Co se týče francouzské strany, císař Napoleon se ze svého španělského tažení navrátil do Paříže již v lednu, takže moment jeho absence byl promarněn. Válku s Rakouskem si podle všeho nepřál, neboť situace ve Španělsku nadále zůstala nevyřešená (a zůstane tak až do konce jeho vlády) a z dlouhodobého hlediska se hodlal soustředit na ekonomické a ideálně i vojenské ochromení Velké Británie. O Napoleonových záměrech však nesvědčí pouze logická úvaha, ale i samotné činy císaře, jimiž se pokoušel vypuknutí války zamezit. Skvělým příkladem je Napoleonův dopis císaři Františkovi, odeslaný již 14. října 1808:

29 ZSCHOKKE, Heinrich. *Der Krieg Oesterreichs gegen Frankreich und den rheinischen Bund im Jahre 1809*. Aarau: Remigius, 1810, s. 29.

30 Během jara 1809 však tyrolské bouře opět vypuknou.

31 Corps d'armée.

32 RADECKÝ, Josef Václav. „Erinnerungen aus dem Leben des FM. Grafen Radetzky“, *Mittheilungen des k.k. Kriegsarchivs*, 1887., s. 64.

„Ve Vídni se pohybuje frakce, která rozsévá strach ve snaze přimět Váš kabinet k násilným opatřením, jež způsobí utrpení mnohem větší než ta, která jim předcházela. Nacházel jsem se v pozici, kdy jsem mohl monarchii Vašeho Veličenstva rozebrat, nebo ji alespoň zanechat v daleko horším stavu; to jsem si však nepřál. Nepřál jsem si to, a proto jsem tak neučinil; budiž to nejjasnějším důkazem, že naše účty jsou vyrovnané a že od Vás nic nežádám. Budu vždy připraven zaručit integritu Vaší monarchie. Nikdy neudělám nic proti stěžejním zájmům Vašeho státu. Ale Vaše Veličenstvo nesmí zpochybňovat to, co bylo urovnáno patnácti lety války... Necht' si Vaše Veličenstvo dá pozor na ty, kteří s Vámi mluví o nebezpečích, která ohrožují Vaši monarchii... Jen oni sami jsou nebezpeční; jen oni sami vyvolávají nebezpečí, o nichž tvrdí, že se jich děsí.“³³

Vídeň ovšem zareagovala zcela jinak, než Napoleon předpokládal. Byl to snad poněkud agresivní tón císařova dopisu či samotná zmínka o „zaručení integrity Habsburské monarchie“, která způsobila, že psaní mělo přesně opačný účinek, než který byl zřejmě zamýšlen. „Napoleon si zachovává své nepřátelské postoje vůči Rakousku,“ shrnul Stadion dopis jednou větou a dodal: „Zůstávám nadále přesvědčen, že proti nám udeří, jakmile shromáždí dostatek sil.“³⁴

I císař Napoleon brzy navzdory svým snahám o mír pochopil, že válka s Rakouskem bude nevyhnutelná. Je však třeba podotknout, že za situaci, v níž se ocitl, si z velké části mohl sám kvůli tvrdým podmínkám přešpurského míru, jež transformovaly Rakousko v druhořadou velmoc rozpadající se vlivem ekonomicky tíživých kontribucí. Druhého března 1809 sdělil hrabě Metternich francouzskému ministru zahraničí, že Rakousko se nachází v bojové pohotovosti. Napoleon proti tomu zdánlivě nic neučinil, leč atmosféra v Paříži houstla stejně hutně jako ve Vídni, jak to také líčí Constant, Napoleonův komoří: „Jeho Veličenstvo strávilo dva a půl měsíce prací ve svém kabinetě, který opouštělo jen zřídka a s lítostí. (...) Tón, který si císař v této době nejčastěji broukal, byla Marseillaisa. Občas si také pískal nápěv Marlborougha,³⁵ což pro mne bylo jasným znamením, že brzy odjede na frontu.“³⁶ Roli agresora však ponechal Rakousku a ani

33 BONAPARTE, Napoleon. *Correspondance de Napoléon Ier publiée par ordre de l'Empereur Napoléon III.* Paris: Imprimerie Impériale, 1858–1870, č. 14 380, díl XVII., s. 557–558.

34 RÖSSLER, Hellmuth. *Oesterreichs Kampf um Deutschlands Befreiung*, díl I., s. 395.

35 Air of Malbrook.

36 CONSTANT WAIRY, Louis. *Memoirs of Constant: First Valet de Chambre of the Emperor, on the Private Life of Napoleon, His Family and His Court.* Charleston: BiblioLife, 2009, díl III., s. 95–96.

počátkem dubna, kdy už rakouská armáda byla v pohybu, neopustil Paříž, neboť se domníval, že svou přítomností u vojska by jen urychlil postup nepřátel.

Co se týče Napoleonových sil—měl jich dost, daleko více, než kolik odhadoval optimistický Stadion. Kromě Rýnské armády maršála Davouta, jež se během jara 1809 rozrostla z původních 90 000 mužů na 174 000 mužů a 311 děl, dostavši nový název *Grande Armée d'Allemagne*, tedy Velká německá armáda, mohl ještě počítat se 160 000 novými odvedenci konskripčních ročníků 1806–1810. V Itálii navíc měl k dispozici armádu svého nevlastního syna, vícekráte italského Eugèna de Beauharnais, jenž byl připraven vyrazit proti Rakousku z jihu.

Jediný problém vězel v tom, že se všechna tato vojenská tělesa nacházela ve vzájemné izolaci, a byla tudíž snadno zranitelná. Zkoncentrovat se francouzské síly měly buď u Řezna, nebo u Donauwörthu podle toho, kdy Rakušané zaútočí. Velení přenechal císař náčelníkovi hlavního štábu maršálu Berthierovi, přičemž sám zůstal z výše uvedených důvodů ve francouzské metropoli. Vlivem mlhy, jež vyřadila z provozu optický telegraf, a Napoleonovy absence se hned na počátku tažení dostala francouzská armáda do komplikací. Několik rozkazů se vlivem chaosu způsobeným výpadkem telegrafu zkřížilo, jiné zůstaly nedoručeny, díky čemuž Berthier podle pokynů starší depeše vysunul Oudinotův II. sbor k Řeznu, kde se tou dobou nalézal Davoutův III. sbor. Oba dva sbory se očitly izolované od zbytku armády a hrozilo jim obklíčení.

Arcivévoda Karel tak dostal skvělou příležitost k rozetnutí *Grande Armée d'Allemagne* na dvě části, které mohl odděleně zlikvidovat!

1.4 Pět dnů, pět bitev

Počasí arcivévodovi Karlovi nepřálo. Sotva rakouská armáda překročila řeku Inn, nastaly prudké deště, jež rozbahnily cesty, po nichž se zejména dělostřelectvu nedařilo postupovat tak rychle, jak si hlavní velitel *Hauptarmee* přál. Za celé tři dny tak rakouské těleso urazilo od Innu pouhých 45 – 50 km, načež arcivévoda Karel vyhlásil 13. dubna den odpočinku, reaguje na únavu svých mužů.

Mezitím se zprávy o vypuknutí války dostaly do Paříže ke dvoru císaře Napoleona, jenž však s odjezdem nespěchal. „*Je mi lhostejné, co nepřítel podnikne!*“³⁷ tvrdil sebejistě a podle toho se také řídil. Z francouzského hlavního města vyjel v doprovodu své rodiny v časných ranních hodinách 13. dubna. Po dvou dnech cesty se ve Štrasburku rozloučil s císařovnou Josefínou a vyrazil na Bavorsko, kde tou dobou probíhaly první šarvátky, leč Rakušané nadále postupovali velmi pomalu, neboť déšť ustal až navečer 14. dubna.³⁸ I přesto to byla rakouská armáda, která jako první slavila úspěch, neboť Jelačićova divize vstoupila 16. dubna do Mnichova. Jednalo se ovšem o úspěch pouze dílčí, jelikož bavorský královský dvůr se dříve stačil přesunout do západněji položeného Ulmu. Arcivévoda Karel teď upřel svou pozornost na Řezno, kde se chtěl spojit s Bellegardovým I. armádním sborem, který postupoval ze severu. Je třeba zmínit, že tou dobou arcivévoda ještě nevěděl o Davoutovi, jenž se s každým dnem nacházel blíže ke zkáze, jak se rakouská vojska blížila. O izolovanosti francouzského maršála se dozvěděl až 18. dubna, kdy dal rozkaz k pohybu. Doufal, že s pomocí Bellegarda se mu podaří maršálu Davoutovi odstříhnout únikovou cestu k jádru *Grande Armée*. Z Čech se kromě Bellegarda blížil také II. armádní sbor Kolovratův, který měl přispět k plánované bitvě tím, že „*udělá vše pro to, aby tento [Davoutův] nepřátelský sbor zcela zničil.*“³⁹ Kleště se kolem maršála pomalu a jistě svíraly.⁴⁰

Sedmnáctého dubna dorazil císař Napoleon do Donauwörthu, což mělo na morálku jak francouzských, tak bavorských sil blahodárný vliv. „*Od té doby již nedocházelo k žádným ústupům, všechno šlo neúnavně kupředu,*“⁴¹ poznamenal si jeden bavorský voják. Kromě Napoleona tou dobou také přijely posily ze Španělska, jmenovitě maršál Lannes, který krátce před odjezdem stihl dobýt Zaragozu a s nímž do války šel také jistý jezdecký důstojník Marcellin de Marbot, autor pamětí, v nichž celé tažení 1809 velmi barvitě vylíčil, jak zakrátko uvidíme. Císař se navzdory své povzbudivé proklamaci nacházel ve značných obavách o Davouta, jemuž následujícího dne rozkázal, aby se stáhl k Donauwörthu. To byl úkol nesnadný, neboť maršál byl nucen tímto manévrem nepříteli nastavit bok, což je postavení nanejvýš riskantní. Po dnu plánování se 19. dubna ale přeci

37 CONSTANT WAIRY, Louis. *Memoirs of Constant: First Valet de Chambre of the Emperor, on the Private Life of Napoleon, His Family and His Court*, díl III., s. 241.

38 GILL, John H. *The Battle of Znaim: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 69–70.

39 *Krieg 1809*. Wien: Seidel & Sohn, 1907–1910, díl I., s. 361.

40 GILL, John H. *The Battle of Znaim: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 70.

41 ADAM, Albrecht. *Aus dem Leben eines Schlachtenmalers*. Stuttgart: Cotta, 1886, s. 59.

jen dal do pohybu, vzdálil se I. a II. rakouskému armádnímu sboru, načež byl nucen mezi vesnicemi Teugn a Hausen⁴² svést bitvu se III. sborem podmaršálka Hohenzollern-Hechingena, kde prokázal své schopnosti od Slavkova i Auerstädtu, a dokonce se mu podařilo z obrany přejít do útoku navzdory heroickému boji generálmajora Lichteštejna,⁴³ který byl v bitvě těžce zraněn.⁴⁴ Kdyby se jednotky arcivévody Karla pohybovaly rychleji a přišly Hohenzollernovi na pomoc, Davoutův sbor by byl zcela jistě zničen a celá válka se mohla odvíjet docela jinak. To se však nestalo, maršál Davout se následujícího dne spojil s Lefebvrovými Bavy a střet u Teugnu a Hausenu se stal prvním ze série pěti bitev v následujících pěti dnech.

Další z bitev se odehrála 20. dubna na výšinách u Abensbergu,⁴⁵ kde změřil síly V. armádní sbor arcivévody Ludvíka Rakouského s francouzsko-bavorskými jednotkami pod velením maršála Lefebvra. Boj byl zahájen v dopoledních hodinách a veden byl z francouzské strany s velkou zuřivostí, neboť celé akci přihlížel sám Napoleon, jehož toho dne ve svých zápiskách popsal válečný malíř Adam: „*Seděl tam dosti nedbale na drobném arabském bělouši, s malým kloboukem na hlavě, pověstném kabátě popelově šedavé barvy, v bílých kalhotách a vysokých jezdeckých botách tak nenápadně, že by nikdo v jeho osobě nehledal velkého císaře, vítěze od Slavkova a Jeny, před nímž se skláněli monarchové.*“⁴⁶ Po urputných bojích musely rakouské jednotky ustoupit do Řezna, kde překročily řeku Dunaj. Zajímavé je, že arcivévoda Karel o dění na svém levém křídle u Abensbergu vůbec nevěděl, ač se nacházel necelých 25 kilometrů od bojiště!⁴⁷ Tato hrubá chyba a skutečnost, že nikdo z rakouských velitelů *Hauptarmee* ani neuvažoval o vyslání průzkumných hlídek, svědčí o ohromující míře nepořádku a malátnosti rakouského velení. Rakušané tak měli velké štěstí, že se navzdory chaosu, který vznikl, zvládli stáhnout k Landshutu, kam je pronásledoval Napoleon, který se domníval, že postupuje za hlavní částí rakouské armády. Mýlil se, uskupení, za nímž pochodoval, byly pouze tři armádní sbory podmaršálka Hillera. U samotného Landshutu se Rakušané pokusili francouzský postup přes řeku Isar zastavit, nebo alespoň zpomalit, což se jim ale nepodařilo, a Napoleon tak mohl 21. dubna slavit další vítězství. Neslavil ovšem dlouho, protože ten samý den se dozvěděl, že zatímco

42 Císař Napoleon tento střet nazýval bitvou u Thannu.

43 Mínen Alois I. z Lichtenštejna, nikoliv Jan I. z Lichtenštejna, který se však tažení 1809 rovněž zúčastnil.

44 ARNOLD, James R. *Crisis on the Danube*. New York: Paragon House, 1990, s. 90–91.

45 Dnes nese vrch Abensberg jméno Napoleonshöhe.

46 ADAM, Albrecht. *Aus dem Leben eines Schlachtenmalers*, s. 67.

47 GILL, John H. *The Battle of Znaim: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 70–71.

on postupoval za Hillerem, nebohý maršál Davout čelí opět sám celému jádru rakouské armády arcivévody Karla! Situace, v níž se Napoleon a jeho maršál ocitli, tak silně připomíná dění roku 1806, kdy k téměř totožnému vývoji došlo na bojištích u Jeny a Auerstädtu.⁴⁸ To si císař okamžitě uvědomil, pronásledování Hillerových sborů přenechal maršálům Massénovi a Bessièeresovi a sám se otočil k místu zvanému Eggmühl,⁴⁹ kde se Davout bránil přesile, znovu dokazuje své vojevůdcovské kvality. Dvaadvacátého císař na bojiště dorazil a situace se rázem obrátila ve francouzský prospěch, takže arcivévoda Karel, jakmile pochopil, že Davouta společně s Napoleonem porazit nedokáže, zavelel k ústupu, jak to ve svých pamětech líčí Marbot: *„Započatá bitva u Eckmühl pokračovala v nerovném terénu, pokrytém pahorky a remízky celý den. Jak jsme však postupovali k Dunaji, krajina se rozvírala a přecházela do roviny, až jsme konečně vstoupili na rozlehlou pláň, táhnoucí se až k Řeznu. Rakouské jezdectvo je jedno z nejlepších v Evropě. Rakušané je ale nasazují do boje jen zřídka a v malém množství, šetří je pro krytí eventuálního ústupu. To naopak přináší porážku a vede k ústupu, kterému chtějí zabránit. Pak ale jejich jezdectvo kryje stupňovitý ústup skvěle. To se stalo i u Eckmühl. Jakmile arcivévoda Karel usoudil, že má bitvu ztracenou a že pěchotu zatlačenou z kopcovité krajiny čeká obtížný ústup rovinou před mnoha francouzskými eskadronami, nasadil do útoku celé jezdectvo, které statečně vyrazilo, aby nás zdrželo. Rakouská pěchota, děla i vozy se zatím stahovaly na Řezno.“*⁵⁰ Boje se táhly až do noci a projevila se v nich lepší vybavenost francouzských kyrysníků, jejichž brnění bylo oboustranné (tj. měly jak plát kovu jak na hrudi, tak na zádech), kdežto rakouští těžkooděnci nosili kyrysy, které kryly pouze přední část jejich těl, takže během ústupu, který se přeci jen nakonec proměnil v útěk, velké množství rakouských jezdců padlo. *„Sotva udělali čelem vzad, přesvědčili se, jak špatné je nebyt obrněn vzadu jako vepředu, neboť boj se proměnil v jatka!“*⁵¹

Třiadvacátého dubna se boje přesunuly do blízkosti Řezna, kde se arcivévoda Karel chystal přejít na levý dunajský břeh. Před městem se ještě strhla krátká jezdecká bitva, ale rakouská pěchota zvládla proniknout do bezpečí hradeb. Napoleonovi nezbylo než město dobýt, protože v případě, že by jej pouze obešel, by mu hrozil obchvat do týla. Řezno mělo naštěstí pro Francouze staré a špatné opevnění a dříve obávané *„městské příkopy se*

48 Viz CHANDLER, David G. *Jena 1806: Napoleon Destroys Prussia*. Oxford: Osprey, 1993.

49 Francouzi jméno zkomolili na Eckmühl.

50 MARBOT, Marcellin de. *Paměti: Vzpomínky francouzského jezdeckého důstojníka z napoleonských tažení*, Jiří Kovařík (překl.). Praha: Elka Press, 1999, s. 267.

51 Tamtéž, s. 267.

změnily v zelinářské zahrádce,“ jak to vylíčil Marbot,⁵² tudíž Řezno pro Napoleonův postup neznamenal velké zdržení. Císař Francouzů si všiml, že těsně nad Straubingskou branou stojí dům, jenž byl přistaven v těsné blízkosti hradby. Nechal jej proto svou artilerií ostřelovat a jeho sutiny použil k zasypání příkopu (který byl sice mělký, ale přesto představoval určitou překážku zvláště kvůli husté palbě Rakušanů z hradeb...). Mezitím ovšem došlo k něčemu, co mohlo celé tažení okamžitě ukončit. Napoleon byl zasažen. Kulka však proletěla pouze nohou,⁵³ jež byla lékařem Larreyem ihned obvázána a císař mohl znovu vsednout do sedla. Tato událost však ve francouzských řadách vyvolala velký povyk, takže kolem Napoleona se během několika minut shluklo obrovské množství vojáků, kteří se tak stali snadným terčem pro rakouské dělostřelce! Aby bylo zabráněno ztrátám, projel císař na koni před celou svou sestavou, ukazuje, že je v pořádku.⁵⁴ Jakmile se armáda uklidnila, pokračovala v obléhání města. Zmíněný dům se již sesunul pod hradby, zanechávaje po sobě pouze suť, která se ale sama o sobě nacházela níže než vrchol hradeb. Na trosky domu tak bylo ještě nutno rozestavit žebříky, což byl úkol obtížný, neboť Rakušanům brzy došlo, o co se Francouzi snaží, a zaměřili na místo trosek svou střelbu. První dvě kolony, které se měly tohoto úkolu zhostit, byly zcela rozprášeny a maršál Lannes, jenž této operaci velel, nemohl sehnat žádné jiné dobrovolníky, kteří by byli ochotni žebříky postavit. S touto částí obléhání je spojována ještě jedna dnes legendární epizoda, již není možno nezmínit: „*Tehdy nezdolný Lannes zvolá: ‚Tak dobrá, ukážu vám, že dřív než maršál jsem byl granátník a tím dosud jsem...!‘ Popadne jeden žebřík, zvedne jej a chce nést k příkopu.*“⁵⁵ Maršálovi zahanbení pobočníci ovšem včas Lannesovi žebřík doslova vytrhli z rukou a úkolu se ujali sami. Nepostupovali již v kolonách jako jejich předchůdci, nýbrž s každým žebříkem běželi vždy pouze dva muži jinými směry, takže se ani na jednu dvojici nekoncentrovala palba. Byli úspěšní, přes hradby se dostali a Rakušany jejich útok natolik překvapil, že i přes lokální početní

52 MARBOT, Marcellin de. *Paměti: Vzpomínky francouzského jezdeckého důstojníka z napoleonských tažení*, s. 269.

53 Ohledně tohoto zranění se nese obrovské množství informací, které se bohužel jedna s druhou neshodují. Za prvé není jisté, čím byl císař postřelen – podle Marbota a Ménevala se jednalo o kulku z tyrolské karabiny, dle d’Espinchala zase mělo jít o kulku odraženou. Další otázkou je, kam byl Napoleon strefen. V pamětech Berthezèna, Lejeuna, Pilsa a Bourrienna je uváděna pata, Savary tvrdí, že byl zasažen palec a Reiset zase popisuje kotník. Není ani jisté, která noha byla trefena, např. Marbot popisuje pravou končetinu, kdežto Savary píše o levé atd.

54 MARBOT, Marcellin de. *Paměti: Vzpomínky francouzského jezdeckého důstojníka z napoleonských tažení*, s. 270.

55 Tamtéž, s. 271.

převahu neubránili městskou hradbu, a francouzské jednotky tak vtrhly do Řezna, které brzy na to obsadily celé, ač většina Rakušanů překročila Dunaj a unikla. V tom jim pomohl požár předměstí Stadt am Hof, které během ústupu zapálili.⁵⁶

Pět bitev, pět francouzských vítězství—Teugn-Hausen, Abensberg, Landshut, Eggmühl a Řezno. Dubnová kampaň tak skončila jasným francouzským úspěchem, leč skutečnost, že Rakušané unikli, znamenala, že „*Napoleonovy naděje nebyly ani zdaleka realizovány.*“⁵⁷ Aby válku přivedl ke zdárnému konci, stále musel zničit *Hauptarmee*. Rakouská armáda ale přes úspěšné stažení arcivévody Karla a podmaršálka Hillera utrpěla citelné ztráty—přišla o 44 700 mužů, 73 děl a velké množství zásobovacích vozů.⁵⁸ Napoleon navíc zcela zvrátil strategickou situaci: pouhé dva týdny po zahájení vojenských akcí a jeden týden po jeho příjezdu do Bavorska celá rakouská armáda ustupovala, zatímco *Grande Armée d'Allemagne* směřovala do srdce Habsburské monarchie.⁵⁹ Jednalo se o pozoruhodný úspěch, který sám císař během posledních dnů na Svaté Heleně zhodnotil jako svůj „*největší manévr*“.⁶⁰

Psychologické důsledky hrály stejně důležitou roli jako ty materiální a strategické. Dubnové bitvy pro Napoleona potvrdily jeho nízká očekávání rakouských bojových schopností a naopak ho utvrdily v důvěře ve vlastní vojáky. Zejména úvodní střety ukázaly jasnou převahu Francouzů a jejich německých spojenců, a to zvláště během bojů v obtížném či zalesněném terénu, kde byla třeba improvizace a tedy i silné vedení. Napoleon se v těchto ohledech nemýlil, ale na druhou stranu je třeba zmínit, že jeho negativní hodnocení nepřítele vedlo k přeceňování škod, jež *Hauptarmee* uštedřil...

Nicméně tažení ještě nebylo u konce, obě vojska táhla na Vídeň, kde se ještě všechno mohlo změnit.

56 MARBOT, Marcellin de. *Paměti: Vzpomínky francouzského jezdeckého důstojníka z napoleonských tažení*, s. 276–277.

57 SÉGUR, Philippe-Paul. *Histoire et Mémoires*. Paris: Didot, 1873, s. 324.

58 GILL, John H. *The Battle of Znaim: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 71.

59 MOLTKE, Helmuth von. *Der Feldzug 1809*. Berlin: Moltkes Militärische Werke, 1899, díl III., s. 46.

60 V originále „la plus grande manoeuvre“, viz BERTRAND, Henri Gatién. *Cahiers de Sainte-Hélène*. Paris: Flammarion, 1949, díl II., s. 93–94.

1.5 Dunajské tažení

Po porážce u Řezna ustupovala rakouská armáda dvěma směry—uskupení podmaršálka Hillera se vydalo po proudu Dunaje, zatímco arcivévoda Karel se se svou *Hauptarmee* stáhl do Čech. Napoleon nějakou dobu váhal, jakou cestou se sám vydat, až nakonec zvolil stejně jako v roce 1805—tedy postupovat za Hillerem podél veletoku. Toto rozhodnutí bylo ovlivněno několika body. Přímé pronásledování oslabené *Hauptarmee* se sice zdálo lákavé, ale Napoleon věřil, že rychlý průnik do habsburského hlavního města bude mít dramatické strategické účinky, např. že předejde možnému zapojení Prusů do války, zmírní napětí v Německu a možná i odradí Británii od nájezdů podél Lamanšského průlivu a kolem pobřeží Severního moře.⁶¹ Navíc doufal, že se Karel přemístí na jižní stranu Dunaje, aby bránil hlavní město, díky čemuž by měl Napoleon příležitost rozdrtit *Hauptarmee* v rozhodující bitvě už někde v oblasti mezi Pasovem a Vídní.⁶² Postup do Čech za arcivévodou Karlem mohl vyústit v nejisté a dlouhé tažení, což bylo něco, oč Napoleon nestál, neboť válku se snažil z již několikrát zmíněných důvodů ukončit co nejrychleji. Vídeň se proto stala jeho hlavním cílem. Šestadvacátého dubna překročil maršál Masséna řeku Inn a zbytek armády brzy následoval.⁶³

Vojstvo arcivévody Karla se mezitím stahovalo hlouběji do Čech bez jakéhokoliv úmyslu se s Francouzi v blízké době opět utkat. Už dříve skeptický hlavní velitel se nyní projevoval až poraženecky, jak dokazuje dopis adresovaný jeho císařskému bratrovi, jenž byl odeslán 23. dubna, tedy krátce po dobytí Řezna francouzskými jednotkami: „*Proti takovému nepříteli naše armáda, jež trpí už teď nedostatkem jídla, nic nezmůže. (...) A jestliže bude armáda rozdrčena na kousky, Landwehr ani povstalci stát rozhodně nezachrání. (...) Nebylo by za těchto podmínek výhodnější pokusit se o diplomatická jednání, dříve než nepřítel překročí naše hranice a Rusko nám vyhlásí válku?*“⁶⁴ Tento způsob myšlení zůstane v arcivévodovi zakořeněný (jak svědčí další korespondence) až do konce tažení a svou měrou ovlivní bitvu u Wagramu i střet u Znojma...

61 GILL, John H. *The Battle of Znaim: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 73.

62 Viz Napoleonův dopis Davoutovi z 27. dubna 1809, SASKI, Charles. *Campagne de 1809 en Allemagne et en Autriche*. Paris: Berger-Levrault, 1899–1902, díl III., s. 44–45.

63 GILL, John H. *The Battle of Znaim: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 74.

64 *Krieg 1809*, díl IV., s. 731.

Návrh o diplomatickém jednání byl ve Vídni bouřlivě odmítnut, hrabě Stadion a jeho přívrženci obviňovali velitele armády z neschopnosti a poraženectví, přičemž sám Stadion dokonce navrhl, aby Karlovi bylo velení zcela odejmuto. Problém vězel v tom, že arcivévodu neměli *kým* nahradit. Naděje vídeňského dvora se upínaly na vedlejší bojiště–tedy do Itálie a Polska, kde Rakušané slavili úspěchy,⁶⁵ byť Stadionem přeceňované a v celkovém kontextu tažení pramálo důležité. „*Itálie je Napoleonova Achillova pata,*“⁶⁶ hodnotil situaci (opět s notnou dávkou sebeklamu) rakouský ministr zahraničí a zdůrazňoval, že ve válce je třeba pokračovat.

Arcivévoda Karel však jednal proti Stadionovi, usuzuje, že neudělá chybu, když pošle Napoleonovi zprávu, která by mohla otevřít dveře vyjednávání, ale zároveň by nezdiskreditovala monarchii.⁶⁷ Výsledkem byl tento dopis odeslaný pod záminkou vyjednávání o výměně zajatců:

„Vaše Veličenstvo mi oznámilo svůj příjezd výstřely z děl, aniž by mi dalo příležitost vzdát Vám úctu. Ani jsem nebyl informován o Vaší přítomnosti, ač jsem to mohl uhodnout podle ztrát, které jste mi způsobil. Zajal jste mnoho mých mužů, Sire, a moje jednotky udělaly totéž, ač jen v bojích, kde jste se sám nechopil velení. Navrhuji proto Vašemu Veličenstvu, abychom provedli výměnu zajatců, a to muže za muže a hodnost za hodnost. Pokud je pro Vás tento návrh přijatelný, sdělte mi prosím Vaše záměry a místo, kde k této výměně může dojít.

Lichotí mi, Sire, že jsem měl možnost zkrřížit meče s největším vojevůdcem tohoto století. Byl bych ovšem raději, kdyby si mě Osud vybral, abych zajistil své zemi mír. (...) Ať už však v mé ruce bude meč či olivová ratolest, věřte, Sire, že v obou případech se budu cítit při jednání s Vaším Veličenstvem nanejvýš poctěn.“⁶⁸

Napoleon obdržel tyto poněkud zvláštní řádky 1. května v Burghausenu, tedy na rakousko-bavorských hranicích. Psaní nemělo takový účinek, jaký si Karel přál, císař Francouzů jej s opovržením odsoudil: „*Tihle lidé jsou stejně odporní v nepřízni osudu, jako jsou povýšení a arogantní při nejmenším záblesku prosperity,*“ řekl prý maršálu

65 V severní Itálii porazila armáda arcivévody Jana vojsko Eugèna de Beauharnais v bitvě u Sacile, v Polsku zdolal arcivévoda Ferdinand knížete Poniatowského a dobyl Varšavu.

66 WERTHEIMER, Eduard. *Geschichte Österreichs und Ungarns im ersten Jahrzehnt des 19. Jahrhunderts*. Leipzig: Duncker & Humblot, 1890, díl II., s. 310.

67 CRISTE, Oskar. *Erzherzog Carl von Oesterreich: Ein Lebensbild*, díl III., s. 79.

68 *Krieg 1809*, díl IV., s. 47–48.

Davoutovi a dodal, že na dopis odpoví, jakmile bude mít čas.⁶⁹ Odpověď nicméně přišla až na konci června těsně před bitvou u Wagramu, kdy jednání o výměně zajatců navrhl náčelník hlavního štábu maršál Berthier...⁷⁰

Co se týče dopadu tohoto nešťastného psaní na rakouském dvoře, pro hraběte Stadiona znamenalo poslední kapku v již tak napjatých vztazích, které nyní vygradovaly v otevřené nepřátelství. Tato neshoda mezi vojenskou a politickou elitou Habsburské monarchie nabobtnalá díky neúspěchu v Bavorsku se negativně podepíše na vývoj tažení zejména v jeho posledních měsících.

Nechme však diplomacii prozatím stranou a podívejme se na vojenský vývoj dunajského tažení. Jak již bylo řečeno, rakouské síly byly rozštěpeny na dvě části: *Hauptarmee* na severu od Dunaje a tři armádní sbory Hillerovy na jižním břehu. Právě ty Napoleon pronásledoval a právě těm se snažil zabránit v překročení řeky a spojení s arcivévodou Karlem. Vysunutá část *Grande Armée* pod velením maršála Massény sice 3. května u Ebelsbergu porazila rakouský zadní voj, ale zbytku Hillerova uskupení v přechodu zabránit nedokázala. Podmaršálek se tak úspěšně spojil s jádrem hlavní rakouské armády, jež právě táhlo z Čech přes Moravu na planiny Moravského pole v Dolním Rakousku.

Zbytek tzv. dunajského tažení tak pokračoval poklidně a Napoleon, již podruhé za svou kariéru, vstoupil 13. května do nikým nebráněné Vídně.⁷¹

1.6 Aspern a Essling

Veškeré vojenské dění v polovině května 1809 silně připomínalo tažení z roku 1805: Napoleon bez větší námahy dobyl habsburské hlavní město, ubytoval se v Schönbrunnu a byl odhodlán pokračovat dál za nepřítelem. V jednom významném bodě se však situace lišila—Francouzi neměli obsazený jediný most, po kterém by mohli přejít Dunaj a utkat se s rakouskou *Hauptarmee*. Most, jenž *Grande Armée* použila během akcí roku 1805, byl samotnými Rakušany podpálen, a Napoleonovi tak nezbývalo než si s pomocí ženistů postavit přechod nový. Po neúspěšném Lannesově pokusu o překročení řeky u Nussdorfu,

69 SASKI, Charles. *Campagne de 1809 en Allemagne et en Autriche*, díl III., s. 96.

70 GILL, John H. *The Battle of Znam: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 77.

71 Tamtéž, s. 79.

kde byl odražen podmaršálkem Hillerem, se císař Francouzů rozhodl vybudovat sérii mostů u vesnice Kaiser-Ebersdorf: „*Na tom místě je Dunaj rozdělený do tolika ramen a posetý tolika ostrovy, že vytváří opravdové bludiště, takže k nám mohl nepřítel vskrytu proniknout do nebezpečné blízkosti. Bylo nutno vybudovat tři mosty, z toho jeden obrovských rozměrů, a překonat třikrát řeku, a to vše před zraky nepřátel a v obklíčení ze všech stran,*“⁷² vzpomínal císař na ošemetný přechod Dunaje. První most měl být postaven mezi jižním břehem řeky a malým ostrovem jménem Schneidergrund, což činilo vzdálenost téměř 500 metrů. Druhá stavba vedla ze Schneidergrundu na ostrov Lobgrund a měřila 225 metrů, poslední most pak směřoval na ostrov Lobau, který byl tak obrovský, že se na něm mohlo shromáždit hned několik divizí, a tvořil tak dokonalou základnu pro další postup. Ze samotného ostrova Lobau pak bylo nutno postavit ještě čtvrtý most k obsazení levého břehu Dunaje, na němž se nacházely vesnice Aspern a Essling.

Zatímco byli Francouzi zaměstnáni obtížnou stavbou mostů, jež se díky vysoké hladině řeky neustále bortily, vyčkával arcivévoda Karel, o jehož přítomnosti se Napoleon dozvěděl až 15. května, na výšinách Bisambergu. Tam rozvinul svou armádu do pomyslného půlkruhu s plánem zaútočit na Francouze až ve chvíli, kdy se ocitnou zády k Dunaji. Dvacátého května byly mosty konečně zhotoveny a francouzské jednotky začaly přecházet na druhý břeh.

V neděli ráno, 21. května 1809, obsadil Massénův IV. sbor Aspern a Essling. V tu chvíli arcivévoda Karel udeřil. Na dvě vesnice vyslal čtyři kolony, které dohromady zahrnovaly asi 85 000 mužů pěchoty, 14 300 jezdců a 340 děl. Masséna měl tou dobou po ruce pouhých 24 000 mužů a 40 děl, ač obě vsi chráněné valy a zdí hřbitova byly pro obranu jako stvořené. Pro Napoleona, který měl díky husté ranní mlze nepřesné informace o pohybu nepřítele, znamenal mohutný rakouský útok nepříjemné překvapení. A situace se pro něj měla ještě zhoršit, neboť Rakušané, vědouce o chatrnosti francouzských mostů, začali po proudu posílat plavidla naložená kamením, která neustále ochromovala jedinou zásobovací linii nepřítele a zároveň francouzskou jedinou únikovou cestu! Zatímco se sapéři pokoušeli mosty opravit, boje u Aspern a Esslingu zuřily. S praporem v ruce vyjel na Aspern dokonce hlavní velitel rakouské armády: „*Arcivévoda se postaví do čela pluků, jejichž vojáci klesají na mysli, a aby jim ukázal příklad udatenství, uchopí Zachův*

72 BONAPARTE, Napoleon – LAS CASES, Emmanuel de. *Memoriál ze Svaté Heleny*, Aleš Pohorský (překl.). Praha: Academia, 2020., s. 302.

*praporec a vřítí se doprostřed vřavy. Po jeho boku je zraněno několik jeho důstojníků.*⁷³ Tento heroismus zřejmě pomohl, neboť Karel vesnici skoro celou dobyl, i když urputný boj byl nakonec přerušen příchodem noci, během níž se na severní břeh řeky přemístily tři divize Lannesova sboru a čtyři bataliony mladé gardy, čímž se francouzská čísla bojujících u Aspern a Esslingu zvedla na počet 60 000 pěších, 11 000 jezdců a 152 děl.

Následujícího dne se Napoleon pokusil převzít iniciativu a nařídil útok. Díky malému prostoru, v němž se bitva odehrávala, však nemohl téměř manévrovat, a tak se celý jeho plán dá shrnout čtyřmi slovy: pochodovat vpřed proti nepříteli. Útok začal pro francouzskou stranu celkem slibně, jednotky maršála Lannese, jenž měl na starost Essling, tlačily nepřítele díky podpoře lehkého jezdeckva a kyrysníků od řeky, Aspern byl rovněž znovu obsazen, a Napoleon tak měl příležitost útoku na rakouský střed, který by následně mohl prorazit a rozdělit na dvě části, jak měl ve zvyku. Pěchota maršála Lannese se o tento útok pokusila, ale byla brzy zatlačena hustou palbou rakouských dělostřelců. Napoleon v tuto chvíli nutně potřeboval III. sbor maršála Davouta, jenž mu měl tou dobou přicházet z druhého břehu řeky na pomoc. Jenže právě v ten okamžik se most vedoucí na ostrov Schneidergrund nárazem zapáleného plovoucího mlýnu⁷⁴ znovu zborčil a maršál Davout zůstal odříznut bez možnosti do bojů zasáhnout. To znamenalo rozhodující okamžik bitvy a Napoleonovi nezbylo než ustoupit na ostrov Lobau. Bylo ovšem nutné, aby se ústup nezměnil v útěk, jenž by znamenal devastaci téměř celé *Grande Armée*. Po celé odpoledne a večer tak musely Massénovy sbory bránit linii mezi vesnicemi, aby nedošlo ke katastrofě. Nahuštěné Francouze ale zaměřilo rakouské dělostřelectvo a v ohrožení se ocitl dokonce i sám císař Francouzů.

Během této krvavé lázně neumírali pouze prostí vojáci, ve večerních hodinách zasáhla dělová koule maršála Lannese, jednoho z nejlepších francouzských velitelů a Napoleonova nejbližšího přítele. Jean Dominique Larrey, šéfchirurg císařské gardy, celé neštěstí popisuje ve svých memoárech takto: „*Dělová kule v plné rychlosti zasáhla maršálovo levé koleno, prošla jím a aniž by ztratila na síle, změnila směr, škrábla pravé stehno, rozřízla kůži a část stehenního svalu těsně nad kolenním kloubem, který naštěstí nebyl zasažen. Vévoda z Montebella [Lannes] okamžitě upadl a utrpěl prudký otřes*

73 BONAPARTE, Napoleon – LAS CASES, Emmanuel de. *Memoriál ze Svaté Heleny*, Aleš Pohorský (překl.), s. 307.

74 Podle jiných zdrojů se jednalo o člun naložený kameny.

mozku...“⁷⁵ Maršál Lannes svému zranění nakonec podlehl , když 31. května 1809 vydechl naposledy. Kromě Lannese padli v bitvě u Aspern a Esslingu také generálové Saint-Hilaire a d'Espagne.

Bitva skončila v pozdních večerních hodinách. Pro obě armády znamenala enormní ztráty—na rakouské straně to bylo 23 000 mrtvých, zraněných či pohřešovaných, na francouzské pak kolem 20 000 včetně výše uvedených velitelů. Bitva u Aspern a Esslingu tak skončila francouzskou porážkou, která vyvrátila mýtus o Napoleonově neporazitelnosti, a měla tak obrovský efekt na vývoj tažení.

1.7 Wagram

Francouzská porážka u Aspern doslova otřásla samotnou podstatou Napoleonova křehkého císařství, jež se doposud opíralo o svou vojenskou neporazitelnost a prakticky stálo i padalo s osobou císaře Francouzů. Pro Napoleona tak bylo velkým štěstím, že arcivévoda Karel svého úspěchu nijak nezužítkoval. Místo aby přešel do ofenzívy, pasivně vyčkával na výšinách Bisambergu, nechávaje tak Francouzům čas i prostor k odčinění neúspěchu!

Toho Napoleon samozřejmě využil. Z ostrova Lobau, jenž byl přejmenován na *Ile Napoléon*,⁷⁶ učinil svou hlavní základnu. Na dříve hustě zalesněném ostrově tak během měsíce klidu vznikla síť cest, vyrostly zde sklady střelného prachu, pekárny, skladiště potravin, dílny a lazaret pro raněné.⁷⁷ Svou pozornost věnoval císař Francouzů také problému mostů, které již nebyly stavěny ve spěchu jako během bitvy, ale pečlivě z pevných pilotů,⁷⁸ takže se nebortily a propojily ostrov Lobau téměř se všemi ostrůvky v okolí. Kromě toho byla postavena flotila malých dělových člunů, které měly za úkol odrážet případné nepřátelské útoky po řece, a do koryta ve směru proti proudu byly umístěny zátarasy, jež odvracely zapálené vory a jiné plovoucí trosky, kterými Rakušané sabotovali stavbu mostů. Do začátku července se Napoleon mohl právem pochlubit, že „*Dunaj už pro francouzskou armádu neexistuje.*“⁷⁹ K hlavnímu jádru *Grande Armée* se

75 LARREY, Dominique Jean. *Mémoires de Chirurgie Militaire et Campagnes de D. J. Larrey*. Paris: Smith, 1812, díl II., s. 291.

76 V překladu „Napoleonův ostrov“.

77 GILL, John H. *The Battle of Znaïm: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 94.

78 Během bitvy u Asperna Esslingu byly mosty stavěny ze člunů a pontonů.

79 *Vingt-Quatrième Bulletin de la Armée d'Allemagne*, 3. červenec 1809, CdN, díl XIX., s. 212–214.

navíc blížily posily–Italská armáda místokrále Eugèna de Beauharnais, který v bitvě u Raabu⁸⁰ porazil arcivévodu Jana a zahnal ho až do Uher, dále saský sbor maršála Bernadotta a nakonec jednotky generála Marmonta, jež přicházely z Dalmácie.

Aby se neopakoval scénář bitvy u Aspern a Esslingu, musel Napoleon zvolit jiné místo pro přechod řeky. Tím se stalo ohbí Dunaje zvané Stadlauer Arm, přes nějž se perfektně spořádaní Francouzi navečer 4. července 1809 za bouře a silného deště přesunuli k vesnici Gross Enzersdorf ležící východně od Aspern a Esslingu. „*Byla to noc jako z Macbetha*,“⁸¹ vzpomínal na bouřlivý přechod řeky jeden z Bernadottových Sasů. Francouzi přešli díky přízni počasí nezpozorováni protivníkem, a Napoleonovi se tak nabízela možnost ke zdrcujícímu obchvatu rakouského vojska, jenže to se nacházelo jinde, než císař Francouzů předpokládal. Arcivévoda Karel nevyklidil výšiny, jak tomu bylo v bitvě u Slavkova, a v blízkosti Dunaje zanechal pouze předvoj pod velením podmaršálka Nordmanna, který se po krátké potyčce stáhl zpátky k hlavním silám.

Druhá největší bitva napoleonských válek⁸² začala 5. července krátce po poledni, kdy Napoleon rozvinul své síly proti pasivně přihlížejícím Rakušanům, jejichž hlavní část se nacházela na vyvýšenině u Wagramu za potokem Russbach. Na své levé křídlo poslal lehkou Lasallovu kavalérii společně s IV. sborem maršála Massény,⁸³ přímo na Wagram pochodoval Oudinotův II. a Davoutův III. sbor a místo mezi těmito dvěma tělesy zaplnily jednotky Eugèna de Beauharnais a Bernadottovi Sasové, kteří obsadili ves Aderklaa. V šest večer Napoleonovi nezbylo než nařídít přímý útok na wagramské výšiny, neboť na slavkovské manévry nebyl v bitvě u Wagramu prostor ani příležitost. Tato srážka si vyžádala obrovské množství životů, protáhla se až do noci, kdy ve tmě a chaosu Francouzi zaměnili saské bílé uniformy za ty rakouské, a pálili do vlastních řad. První den bitvy tak skončil odražením francouzského frontálního útoku a oba velitelé museli přes noc uvažovat, jak dál postupovat.

Následujícího dne měl Napoleon v plánu zaútočit se svým pravým křídlem pod velením maršála Davouta a ze strany obchvátit rakouskou formaci, kterou by mezitím zaměstnal čelními útoky. Ke svému vzteku však ráno zjistil, že Bernadotte přes noc bez

80 14. června 1809.

81 RÜHLE VON LILIENSTERN, Johann Jacob Otto von August. *Reise mit der Armee im Jahre 1809*. Rudolfstadt: Hof- Buch- und Kunstrhandlung, 1810, s. 277.

82 Po bitvě u Lipska.

83 Maršál Masséna byl během přesunu přes Dunaj zraněn a nebyl schopen sedět na koni, což je zranění, které mu znepříjemnilo velení ještě v bitvě u Znojma.

rozkazu vyklidil vesnici Aderklaa, již mezitím obsadil rakouský první armádní sbor. Císař dal okamžitě rozkaz vesnici získat zpět, ale francouzsko-saský útok skončil neúspěšně. Rakušané však tou dobou měli jiné problémy—arcivévoda Karel, věda, že se střetl s početně velmi silným nepřítelem, naplánoval rozsáhlou sérii útoků, které by ve finále Francouze obklíčily ze všech stran. První měl jít čelně od Wagramu, druhý směřoval do francouzského levého křídla kolem vesnic Leopoldau, Gerasdorf a Süßenbrunn a třetí útočnou vlnu měl zajistit arcivévoda Jan, jenž by podpořil rakouské levé křídlo proti maršálu Davoutovi. Jenže arcivévoda Jan se svými posilami o síle 13 000 mužů nepřicházel. A co hůře, rozsáhlý plán se začal bortit ještě dříve, než vůbec započal, neboť v době, kdy už na levém křídle útočil čtvrtý armádní sbor u Grosshofenu (tedy proti francouzskému pravému křídlu), třetí sbor teprve dostal rozkazy a pomalu se začal přesouvat na pozice. Díky tomu byly rakouské útoky zcela nesynchronizované, a tedy i nefunkční. Rakouský čtvrtý armádní sbor se musel stáhnout zpět za potok Russbach a čekat na mobilizaci pravého křídla, čehož využil maršál Davout, který dal povel k útoku—pěchotou napadl vesnici Markgrafneusiedl, kde se rozhořel boj přímo mezi domy, zatímco o něco východněji se odehrál jízdní střet mezi francouzskými dragouny a rakouskými husary. Davout nakonec vesnici obsadil, ale nezabránil Rakušanům v ústupu na výhodné wagramské výšiny.

Mezitím musel Napoleon čelit vážnému nebezpečí na jihu bojiště, kde Klenauův⁸⁴ šestý sbor zahnal francouzské jednotky až k Aspern a Esslingu, ohrozil Napoleonův týl a zároveň se dostal velmi blízko dunajským mostům, které by v případě Napoleonova ústupu doslova rozhodovaly o životě a smrti *Grande Armée*. Napoleon musel okamžitě toto území zajistit, ale zároveň k tomu nechtěl použít své záložní jednotky, s nimiž plánoval masivní útok, kterým bitvu ukončí. Rozkázal proto Massénovi, aby se svým IV. sborem levé křídlo zpacifikoval. Jednalo se o velmi riskantní manévr, neboť Masséna musel odhalit bok přímo před nepřítelem, ale tuto hrozbu zahnal maršál Bessièeres, který v mezičase zaměstnal Rakušany jezdeckým útokem přímo do jejich středu. Tento nájezd si vyžádal velké ztráty, samotný Bessièeres spadl z koně, když bylo jeho zvíře zastřeleno, ale nakonec se ukázal jako zdařilý. Masséna vytlačil Klenaua pryč od Aspern i Esslingu, a uvolnil tak svému císaři ruce.

84 Johann von Klenau neboli Jan z Klenové a Janovic.

Napoleon konečně mohl začít s mohutným útokem, který byl zahájen dělostřeleckou kanonádou směřovanou na rakouské jednotky rozmístěné mezi Aderklaa a Süssenbrunnem. Kolem první hodiny odpolední se celá francouzská formace připomínající písmeno L dala do pohybu—Davout útočil na pravém křídle, snaže se o dokončení započatého obchvatu, IV. sbor pochodoval proti Klenauovi na levoboku, zatímco o střed se měla postarat Italská armáda, kterou na starost dostal generál Macdonald a která v obrovském karé⁸⁵ utvořeném ze třech armádních sborů pochodovala proti Süssenbrunnu, rozrážejíc před sebou všechno, co stálo v cestě. Toto čtvercovité mohutné uskupení se sice vyznačovalo neskutečnou palebnou silou, ale zároveň mělo dva nedostatky, díky nimž si manévr vyžádal velké množství prolité krve—představovala díky své velikosti snadný cíl a pohybovala se velmi pomalu. Nicméně Rakušané nakonec povolili a arcivévoda Karel dal kolem půl třetí odpoledne povel k ústupu směrem přes Sauring, Stammersdorf a Stebersdorf na Moravu.^{86 87}

Francouzi rakouské ustupující jednotky zprvu pronásledovali, ale Napoleon se nakonec rozhodl tento rozkaz odvolat, což mu bylo později vyčítáno. Francouzský vojevůdce však měl několik vážných důvodů, které mu bránily vyslat vojsko ve stopách nepřítele. Předně hrál roli Napoleonovi neznámý členitý terén protkaný soutěskami a lesy, po kterém by byli Francouzi nuceni arcivévodu pronásledovat a který skýtal naprosto ideální obranou pozici. V druhé řadě musel císař Francouzů vzít v potaz také únavu svých mužů, kteří v době, kdy Rakušané vyčkávali na wagramských výšinách, museli stavět sítě mostů na dunajských ostrůvcích, a byli proto v daleko horší kondici než jejich nepřítel. Třetím důvodem bylo vojsko arcivévody Jana, které sice propáslo bitvu u Wagramu, jež se ale s největší pravděpodobností stále blížilo a v případě dalšího střetu mohlo Napoleonovi vtrhnout do zad. Proto francouzský hlavní velitel rozkázal pronásledování přerušit a rozbít tábor.^{88 89}

Napoleon tak dosáhl vítězství v jedné z největších bitev 19. století a politicky odčinil porážku u Aspern a Esslingu, ale jeho úspěch byl draze vykoupen a navíc nebyl

85 Čtvercovitá formace obvykle vytvořená z menšího počtu mužů. Obvykle se používala při střetech pěchoty s jízdou. Viz bitva u pyramid a bitva u Waterloo.

86 GILL, John H. *The Battle of Znaim: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 99.

87 MARBOT, Marcellin de. *Paměti: Vzpomínky francouzského jezdeckého důstojníka z napoleonských tažení*, s. 331.

88 Tamtéž, s. 332.

89 Viz dále podrobněji.

úplný. Během dvou horkých dnů boje ztratily obě strany obrovské množství mužů: 38 870 Rakušanů a 35 060 Francouzů a jejich německých spojenců bylo mrtvých, zraněných, nezvěstných nebo zajatých. Tato nesmírná dávka prolité krve však nepřinesla onen ohromující triumf, po němž Napoleon toužil a jež očekával: Francouzi nezískali velký počet zajatců ani děl a rakouská *Hauptarmee* zcela organizovaně ustoupila. Celou situaci shrnul ve svých memoárech Savary, jeden z Napoleonových důvěrníků:

„Císař byl vůči úspěchu v bitvě u Wagramu lhostejný; učinil vše proto, aby dosáhl druhého Marenga, Slavkova nebo Jeny, ale takového výsledku se ani zdaleka nedostavilo. Rakouská armáda zůstala nedotčená; ustupovala a to znamenalo, že ještě bude třeba velkého úsilí, než bude válka úspěšně ukončena.“⁹⁰

1.8 Pronásledování: 6. - 9. červenec 1809

Když noc rozprostřela svá křídla nad rozstříleným wagramským bojištěm, většinu vesnic stravovaly plameny a hořící pole pohlcovala ty ubohé raněné, kteří byli příliš slabí na to, aby se odplazili z nebezpečí ohně. Následující rozbřesk tak armádám ukázal „*děsivou podívanou na bitevní pole pokryté mrtvými a umírajícími*“, jak napsal francouzský důstojník husarů, dodávaje: „*Plodiny, již připravené ke sklizni, stále hořely a valil se z nich hustý kouř, takže vítězné vavříny byly zastíněny tím nejhorším, co válka přináší.*“⁹¹ „*Ranění hledali úkryt před žárem plamenů, ale nebylo kde se skrýt,*“ vzpomínal na hrůzné ráno bavorský bubeník.⁹² „*Těla tam ležela spálená dohněda. (...) Kamkoli se oko upřelo, setkalo se s výjevy lidského utrpení a bídy,*“ zapsal si další bavorský voják.⁹³

Šestého července pozdě odpoledne se u vesnice Untersiebenbrunn konečně objevil jezdecký předvoj z armády arcivévody Jana, na nějž Karel během bitvy tak netrpělivě čekal. Ten se, vida, že přijíždí pozdě, stáhl zase zpět a početně silnější Francouze nijak neobtěžoval. Arcivévoda Karel později svého bratra z porážky u Wagramu obvinil, ale onoho šestého července rozruch, který jezdci vyvolali, brzy utichl a muži obou

90 SAVARY, Anne-Jean-Marie-René. *Mémoires du Duc de Rovigo*. Paris: Bossange, 1828, díl IV., s. 182–183.

91 ESPINCHAL, Hippolyte d'. *Souvenirs Militaires*. Paris: Ollendorff, 1901, díl I., s. 272.

92 REICHOLD, Nicholas. *Soldaten-Sohn und das Kriegsleben von 1805 bis 1815*. München, 1851, s. 115.

93 SCHALLER, Christian. *Fragmente aus dem Feldzuge gegen Oestreich im Jahr 1809*. Augsburg: Bürglen, 1810, s. 81.

vyčerpaných armád se v krátké letní noci pustili do hledání úkrytu, potravin a především tolik potřebného spánku.

1.8.1 Noc ze šestého na sedmého července: Hlad, žízeň a únava

Na francouzské straně bitevního pole armáda zatlačila ustupující Rakušany na západní okraj Marchfeldu a vyčistila wagramské výšiny až k hřebenu Hochleithen. V některých případech dozvuky bitvy připomínaly spíše „postupování za nepřítelem“ více než skutečné pronásledování, ale došlo i k několika ostřejším soubojům, zejména když se francouzská jízda snažila narušit rakouský ústup. Během jednoho z takových útoků byl zabit legendární husarský generál Antoine Charles Lasalle, který v pozdních odpoledních hodinách 6. července vedl Massénovu lehkou jízdu do jemu osudného střetu.⁹⁴ Krátce nato jeho nástupce, generál Jacob François Marulaz, utrpěl své již devatenácté zranění, které ukončilo jeho aktivní vojenskou kariéru. Během téhož útoku padli další dva významní francouzští důstojníci—Etienne Maréchal a Jean Baptiste Deban de Laborde, plukovník 8. husarského pluku.⁹⁵ Díky Marulazově postřelení převzal velení lehké jízdy IV. sboru Jean Pierre Joseph Bruyère, ale nemělo to být ještě naposledy, kdy smrt nebo zranění velícího důstojníka zapříčinily v divizích IV. sboru změnu velení...

Bruyère se svou lehkou kavalérií na noc zastavil mezi Leopoldau a Stammersdorfem s prořídou Boudetovou divizí po svém levém boku u vesnice Jedlersdorf. Další tři peší divize Massénova sboru, kyrysníci generála Saint-Sulpice a potlučené zbytky saských jednotek se utábořily na planinách východně od Leopoldau. Po pravé straně IV. sboru se kolem Gerasdorfu shromáždila Italská armáda s bavorskou divizí a II. sborem dále vpravo podél silnice vedoucí do Gross Engersdorfu. Bavorský divizní generál von Wrede byl během odpoledních bojů zraněn, takže jeho pozici převzal vrchní velitel brigády Franz von Minucci.⁹⁶

94 Smrt generála Lasalla byla velkou ztrátou pro celou *Grande Armée*, jak je ostatně i z Marbotových memoárů: „Generála Lasalla, který u Wagramu padl, litoval Císař i celá armáda. Byl to důstojník lehké kavalérie, který nejlépe rozuměl průzkumnému boji a měl pozorné oči. V mžiku proslídil krajinu a zřídka se zmýlil. Jeho hlášení o nepřátelských postaveních byla jasná a přesná...“ - viz MARBOT, Marcellin de. *Paměti: Vzpomínky francouzského jezdeckého důstojníka z napoleonských tažení*, s. 334.

95 NOUBEL, Jean – LAPRAY, Olivier. „Le Général Marulaz et le 8e Hussards à Wagram“, *Traditions*, č. 22, říjen 2018.

96 GILL, John H. *The Battle of Znam: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 103.

Davoutův III. sbor, jenž měl na výsledek bitvy u Wagramu skoro největší vliv, se nacházel rozdrobený téměř po celém bitevním poli—dvě z Davoutových divizí tábořily kolem Wagramu, ale jeho další dvě pěší divize se nacházely o 5 až 10 kilometrů severovýchodněji v okolí Bockfliessu (kde se jim podařilo zajmout skupinu podnapilých rakouských vojáků) a Auersthalu. V okolí těchto dvou vesnic, jejichž pozice nyní utvořily nejzazší bod francouzského pravého křídla, se ocitly také mohutné divize Davoutovy jízdy, které tam přes den přispěly k obchvatu Rosenbergova sboru. Energický Montbrun zastavil své dvě brigády lehké jízdy u Auersthalu s divizí dragounů pod vedením Emmanuela Grouchyho. Poblíž se rovněž nacházela divize dragounů Charlese Josepha Pullyho a Arrighiho 3. těžká jezdecká divize. Císařská garda a Marmont se shlukli kolem stanů hlavního štábu na nízké vyvýšenině severně od Raasdorfu přímo uprostřed rozlehlého Marchfeldu.

Muži byli vyčerpaní. Počínaje 4. červencem prožili náročný den na ostrově Lobau, po němž následovala bouřlivá bezesná noc, kdy čekali, až dostanou povel k přechodu Dunaje. Poté následovaly dva dlouhé horké dny v boji s nulovým odpočinkem a malým množstvím jídla a pití. „*Velmi jsme trpěli žízní,*“ vzpomínal autor paměti Charles-Henri Lejeune. „*Už uběhly dva dny od chvíle, kdy jsme naposledy viděli vodu nebo něco jiného k pití.*“⁹⁷ Saský poručík zaplatil za poloprázdnou láhev vody celé mění,⁹⁸ ale například jednomu seržantovi z Oudinotova sboru se nepodařilo dostat doušek za žádnou cenu: „*Rakouské dělostřelectvo nás hodně trápilo, ale naše největší utrpení představovala žízeň a hlad.*“⁹⁹ Navíc je třeba podotknout, že velké množství jednotek *Grande Armée* bylo nuceno bojovat okamžitě po dlouhém a únavném pochodu—např. Marmont ze Štýrského Grazu a bavorské jednotky z Lince urazili za pouhé čtyři dny více než 200 kilometrů, a to téměř bez oddechu, aby dorazili včas před velkou bitvou. Císař Francouzů na tom byl podobně jako jeho muži: „*Jsem tak unavený, že už nemůžu dál psát,*“ zakončil svůj dopis Cambacérsovi ze 7. července.^{100 101}

97 LEJEUNE, Charles-Henri. „Souvenirs“, *Carnet de la Sabretache*, září 1910, č. 213, s. 524.

98 LARISCH, Ferdinand von. „Meine zweite Campagne (Aus dem Tagebuche eines Verstorbenen)“, *Bautzener Nachrichten*, díly 21–25, 1883.

99 FRÉCHE, Louis. *Mémoire de mes Campagnes (1803–1809)*, Fernand Émile Beaucour (ed.). Levallois: Centre d'Études Napoléoniennes, 1994, s. 119.

100 Napoleon Cambacérsovi, 7. červenec 1809, CG, no. 21468, díl IX., s. 832.

101 V dalším dopise adresovaném císařovně Josefině téhož dne Napoleon ještě dodává, že je stejně jako jeho muži spálený od slunce.

Vyčerpání, chaos, těžké ztráty a houstnoucí tma znamenaly, že tlak na Rakušany s postupujícím večerem polevoval. Marulaz byl zraněn až někdy kolem osmé večer, takže boje v některých částech pole pokračovaly až do pozdních hodin, avšak tak tomu nebylo všude, a Francouzi proto během noci se svými protivníky zcela ztratili kontakt. Jak bylo již výše zmíněno, tento nedostatek zápalu při pronásledování byl Napoleonovi vyčítán, neboť v případě, kdy by Francouzi zatlačili nepřátele o trochu dále, by s největší pravděpodobností dobyli město Wolkersdorf, kde už od května roku 1809 sídlil dvůr císaře Františka...¹⁰²

Kromě únavy a narůstající tmy měl Napoleon další obavy. Nyní si už dobře uvědomoval, že Rakušané již nejsou tou armádou z roku 1805. Během bitvy bojovali zejména v defenzívě více než znamenitě a navíc byli schopni bojiště poměrně zorganizovaně vyklidit, takže Napoleon by v případě pronásledování rozhodně nečelil již předem poraženému nepříteli, jemuž stačilo uštvět poslední smrtelnou ránu. *Hauptarmee* se navíc nacházela ve výhodných obranných pozicích na hřebenech Bisambergu a Hochleithenu, které sice nebyly nijak převratně vysoké (asi 200–350 m. n. m.), ale jejich členitý a zalesněný povrch představoval pro francouzskou armádu v případě útoku do kopce z marchfeldských nížin značné riziko. Třetím problémem bylo zabezpečení francouzského týla, které mohlo být ohroženo vpádem armády arcivévody Jana, jehož síly Napoleon značně přecenil–domníval se, že má k dispozici nějakých 30 000 mužů, zatímco Jan neměl ani polovinu tohoto čísla.¹⁰³ Tato dezinformace mohla být rovněž jedním z důvodů, proč se Napoleon bezprostředně po bitvě u Wagramu rozhodl k pomalejšímu postupu.

Arcivévoda Karel na druhou stranu na další střet s Napoleonem ani nepomyslel. Všechny jeho činy nasvědčovaly tomu, že měl jediný cíl–dostat svou *Hauptarmee* co nejdále od francouzského vojska. A tak podobně jako se Napoleon stal terčem kritiky za svou údajnou nedůslednost při pronásledování nepřítelů, byl arcivévoda Karel kritizován, že se nerozhodl bojovat dále, tedy i třetí den. Christian Binder von Kriegelstein například ve své studii poukazuje na to, že *Hauptarmee* tak jako tak utrpěla během ústupu značné ztráty, které nakonec díky bitvě u Znojma přišly vniveč. Podle jeho názoru by bylo pro Rakušany výhodnější, kdyby se místo ústupu rozhodli vytrvat na pozicích

102 GILL, John H. *The Battle of Znaim: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 104.

103 BINDER VON KRIEGLSTEIN, Christian Freiherr. *Der Krieg Napoleons gegen Oesterreich 1809*, Maximilian rytíř von Hoen (ed.). Berlin: Voss, 1906, díl II., s. 356.

a 7. července svedli poslední střet za podmínek mnohem výhodnějších, než jaké měli u Znojma.¹⁰⁴ To však bylo riziko, které vrchní velitel rakouské armády nehodlal podstoupit. Arcivévoda si jistě uvědomoval svou poziční převahu, zároveň ale věděl, že jeho protivník je v početní přesile. „*Nikdy jsem neviděl takové množství vojáků,*“ řekl prý obdivně na výšinách za potokem Russbach, když ráno 6. července obhlížel bitevní pole.¹⁰⁵ Kromě početní převahy nepřítele bral v potaz také výkon své vlastní armády, s níž byl vysoce nespokojen. Kritizoval zejména chování pěchoty. Někteří sice bojovali houževnatě (např. když v pozdním odpoledni odrazili francouzský postup směrem k Bisambergu), ale arcivévoda osobně byl svědkem naprostého rozpadu levého křídla. „*Pěchota, rozdrčená palbou z děl, nepředvedla dobrý výkon,*“ napsal v soukromém dopise svému adoptivnímu otci Albertovi.¹⁰⁶ „*Dvakrát jsem muže vyburcoval k protiútoku, ale nakonec se podvolili a následoval úprk,*“¹⁰⁷ který umožnil Francouzům obsadit rakouské pozice.

Kromě výtek v soukromé korespondenci vyjádřil arcivévoda svou nelibost s armádní zdatností v ostrém oběžníku vydaném 7. července,¹⁰⁸ v němž z neúspěchu přímo obvinil Rosenbergův IV. sbor, ale rovněž uvedl další důvody své nespokojenosti:

„*Ve včerejší bitvě si jednotky levého křídla nevedly navzdory své síle, výhodám postavení a významu dne tak, jak jsem od nich oprávněně očekával. Neúspěch v bitvě se proto přičítá těmto jednotkám. Na levém křídle panoval všeobecný zmatek, ústup byl příliš ukvapený a neuspořádaný. Obecně s pěchotou nejsem—až na několik výjimek—spokojen; mnoho pluků se příliš rychle rozptýlilo a pustilo se do šarvátek bez jakéhokoliv důvodu či účelu, takže naši lidé po sobě ve všeobecném chaosu začali střílet.*

Důstojníci byli nedůslední—zatímco jejich jednotky ztrácely stále více území, oni svou polovičatou snahou nebyli schopni své muže v ústupu zastavit. Díky křiku nebylo ostatně jejich rozkazy ani slyšet, což je však rovněž jejich vina, neboť každý důstojník má zajistit, aby se jeho jednotky při předávání rozkazu zcela utišily. (...) V budoucnu nechám

104 BINDER VON KRIEGLSTEIN, Christian Freiherr. *Der Krieg Napoleons gegen Oesterreich 1809*, Maximilian rytíř von Hoen (ed.), díl II., s. 357–358.

105 GILL, John H. *The Battle of Znam: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 106; Karel Albertovi, 9. červenec 1809, CRISTE, Oskar. *Erzherzog Carl von Oesterreich: Ein Lebensbild*, díl III., s. 493.

106 Kníže Albert Sasko-Těšínský.

107 Karel Albertovi, 9. červenec 1809, CRISTE, Oskar. *Erzherzog Carl von Oesterreich: Ein Lebensbild*, díl III., s. 493.

108 Tento oběžník byl určen pouze vyšším důstojníkům.

zdecimovat každý pluk, který se bude chovat tímto způsobem, zbytek mužů rozdělím mezi ostatní pluky a důstojníky propustím.

*Křik vojáků je od nynějška zakázán pod trestem smrti.*¹⁰⁹

Poté osobně obešel seřazené pluky, aby udělil tresty několika konkrétním důstojníkům. Propuštěn byl ze služeb Jeho Veličenstva za „špatný výkon a nepřítomnost na svém postu“ např. generál Friedrich von Riese.¹¹⁰

*„Nepořádek mezi vojáky pokračuje i nyní a je důkazem, že generálové ani štábní důstojníci nevěnují mým slovům pozornost. (...) Je ostudou armády, že člověk na cestách a ve vesnicích vidí tolik opozdílů a nájezdníků.“*¹¹¹

Tato tvrdá a často nespravedlivá kritika naznačuje, že arcivévoda a jeho nejbližší poradci se již záhy po bitvě snažili ospravedlnit svá rozhodnutí a vytvořit výmluvy pro porážku. Nicméně vrchní velitel *Hauptarmee* pouze netrestal, ale i chválil, ač v daleko menší míře: generál Klenau byl za vynikající zásluhy vyznamenán velitelským křížem Vojenského řádu Marie Terezie a 42. pěší pluk *Erbach* dostal čestné právo udávat při pochodu *Grenadiere marsch*.¹¹²

Kromě chaosu měla rakouská armáda podobné problémy jako Francouzi—hlad, žízeň a únavu. „*Jeden voják, vida můj hlad, žízeň a vyčerpání, se nade mnou smiloval a dal mi pár kapek vody a sousto komisárku. (...) Poté jsem usnul na několik hodin v příkopu u silnice,*“ poznamenal si major Auguste François Marcel, velitel třetího brněnského *Landwehru*.¹¹³ Jiný důstojník zaznamenal, že jeho *naprosto vyčerpané jednotky, které byly dva dny nepřetržitě pod palbou a pouze o chlebu a vodě z Dunaje, byly tak zničeny, že mezi Jedlersdorfem a vinicemi [Bisambergem] padlo asi 100 mužů, z nichž mnozí podlehl žízni.*¹¹⁴

Arcivévodu Karlovi z těchto důvodů nezbylo než se stáhnout a připravit své vyčerpané muže na další bitvu. Ve 20:00 6. července proto vydal z kopců nad Stammersdorfem rozkaz, kterým nasměroval převážnou část armády, aby obsadila pozice

109 Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv (dále jen OeStA/KA), Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1461, An den Herrn Corps Commandanten.

110 GILL, John H. *The Battle of Znaim: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 107.

111 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1461, An den Herrn Corps Commandanten, 7. červenec 1809.

112 GILL, John H. *The Battle of Znaim: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 107.

113 MARCEL, Auguste François. *Comte de Ségur-Cabanac, Journal*. Wien: Stern, 1910, s. 110.

114 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1461, Hauptmann Baron Seckendorff, 4. UnterManhartsberg (UMB) Landwehr, 12. červenec 1809.

podél kreuzensteinských výšin. Pátý sbor následován třetím sborem, granátníky a prvním sborem se přesouval směrem k hlavní silnici vedoucí do Stockerau. Jezdecký sbor měl zůstat na pláni za Korneuburgem a Karel přemístil své hlavní velitelství do Oberrohrbachu. Druhý sbor se stáhl z Enzersfeldu do Grossrussbachu vzdáleného asi dvanáct kilometrů severovýchodně od hlavního jádra *Hauptarmee*. Klenauův šestý sbor měl obsazením Korneuburgu zajistit zadní voj a krýt zbytek armády před případným útokem.¹¹⁵ Většina jednotek jízdního sboru, které se v zápalu boje či při ústupu odloučily od armády, se do večera vrátila k Lichteštejnovi, ale např. zbytky Rosenbergova čtvrtého sboru (jmenovitě osm řadových praporů–z pluků *Zach* č. 15 (2), *Zedtwitz* č. 25 (1), *Frelich* č. 28 (3) a *Joseph Colloredo* č. 57 (2); tři prapory *Landwehru* a to, co zbylo z 8. mysliveckého pluku) zůstaly izolované a značně rozptýlené na výšinách Hochleithenu mezi Wolkersdorfem a Pirawarthem. Se čtvrtým sborem ten večer také ustoupil kyrysnický pluk *Hohenzollern* a dragounský pluk *Johann*. Odtud měly všechny tyto jednotky pod Rosenbergovým velením pokračovat severovýchodním směrem na Gaweinstal¹¹⁶ a dále na Brno. Na tuto silnici ovšem navazovala také cesta z Gross-Schweinbachu, který Rosenberg z obav o nepřátelský vpád do týla nechal obsadit jednotkami Radeckého (viz mapa).¹¹⁷

Hauptarmee tak během svého ústupu nabrala tři různé směry: Rosenberg mířil severně směrem k Brnu, jádro armády severozápadně na Stockerau (a nakonec Znojmo) a Hohenzollern se ocitl více méně mezi těmito dvěma tělesy. Tento rozptyl byl logickým důsledkem rozložení armády na bojišti a směrem francouzského postupu. Arcivévoda Karel měl sice několik možností, jak se rozhodnout jinak a armádu zase spojit v jeden celek, ale všechny ostatní ústupové cesty nesly podle jeho názoru značné riziko a nevýhody. Hohenzollern sice později tvrdil, že arcivévoda Karel měl na hochleithenských výšinách shromáždit celou armádu, to by ale vyžadovalo přesunout většinu jednotek před postupujícími francouzskými silami přímo uprostřed zoufalé bitvy a navíc nechat pátý sbor samotný na cestě do Znojma. Další možností bylo stáhnout se směrem k Uhrám, tím by však zůstaly Čechy i Morava nechráněny a *Hauptarmee* by se eventuálně mohla díky řece Moravě a jejímu bažinatému okolí ocitnout v pasti. Postupovat s celým vojskem směrem na Brno bylo také nevýhodné. Nejen, že by se většina sborů musela otočit a absolvovat

115 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, i. č. 2000, karton 1422, Disposition am 6ten July 1809 zum Ruckzug, 6. červenec 1809.

116 V roce 1809 Gaweinstal ještě nesl jméno Gaunersdorf.

117 GILL, John H. *The Battle of Znaim: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 108–109.

dlouhý pochod, Karel se ale také obával, že by mu v případě ústupu na Brno a Olomouc hrozilo obklíčení francouzskou a ruskou armádou. Ústup na severozápad, na druhou stranu, umožnil většině sborů stáhnout se podél svých přirozených linií a chránit některé z klíčových zdrojů monarchie.

1.8.2 Sedmý červenec: dojmy z bitvy, den odpočinku, průzkum

Pro Francouze byl 7. červenec dnem odpočinku, reorganizace a průzkumu okolního terénu za „*krásného počasí*.“¹¹⁸ Avšak scénérie, kterou vycházející slunce odhalilo, nijak krásná ani velkolepá nebyla. Jak příšerná podívaná se nyní naskytla pohledu francouzské armády, zaznamenal mladý odvedenec gardy vzpomínající na svou první bitvu:

„*Stále se třesu hrůzou při vzpomínce na tu pláň pokrytou mrtvolami a krví. Pořád slyším rachot děl, který zní jako hrom, ohlušuje uši a zatvrzuje srdce. Pořád mám pocit, že vidím všechny ty muže, jak leží ve změti s koňmi, jak jsou jejich napůl rozdrčená těla vlečena, jak vydávají děsivé výkřiky a prosí, aby někdo ukončil jejich utrpení smrtí.*“¹¹⁹

Ale pohled na utrpení po bitvě vnímal každý jinak. Seržant Marc Desboeufs z Marmontovy Dalmátské armády si poté, co se ze zvědavosti vypravil k císařskému stanu, poznamenal do deníku toto: „*Krev prolitá během dne na mě neudělala žádný dojem. Byl jsem plný hrdosti na to, že patřím k této velkolepé armádě, jejíž udatnost dokázala převrátit impéria. Velkolepost scény, která se právě odehrála, zcela pohltila mého ducha!*“¹²⁰ Podobný postoj projevil generál Louis Jacques Coëhorn, jenž byl při velení své brigády II. sboru raněn: „*Nechce se mi věřit, že v moderní době byla svedena tak strašlivější bitva,*“ sdělil své ženě dopisem z 8. července, ale dodal: „*Řekni svému synovi, že Francouzi jsou nejlepší vojáci na světě!*“¹²¹ Jiný poručík zase napsal: „*Jaká to bitva, má*

118 VERGNES, Jean Pierre. „Le Lendemain de la Bataille de Wagram“, Revue de l'Empire, díl IV., 1845, s. 54–57. V originále použit výraz „magnifique,“ což znamená nádherný i velkolepý.

119 GODIN, Jean-Baptiste. „Abrégé de mes Voyages Faits Pendant les Années 1808–1809–1810–1811–1812 et 1813“, *La Giberne*, IX/1, červenec 1907. Převzato z: <http://bibliotheque-martial-lapeyre.napoleon.org/Default/doc/SYRACUSE/60748/abrege-de-mes-voyages-faits-pendant-les-annees-1808-1809-1810-1811-1812-et-1813-debut-suite-1-dediee?lg=fr-FR>

120 DESBOEUF, Marc. *Souvenirs du Capitaine Desboeufs*. Paris: Picard, 1901., s. 111.

121 MÉNEVAL, Napoléon Joseph Ernest Baron de. *Le Général Baron de Coëhorn: Un Bayard Alsacien*. Paris: Fischbacher, 1912, s. 194–195.

*drahá matko!(...) Jak geniální byly manévry našeho velkého generála, jehož lze právem označit titulem největšího vojevůdce na světě!*¹²²

Takové nadšení převažovalo v celé armádě: bitva byla obrovská, cena strašná a nepřítel si zasloužil úctu za to, že bojoval dobře, ale nebylo pochyb o tom, kdo ze střetu vyšel vítězně. Pochyb nebylo ani o „*největším vojevůdci světa*.“ Vidouce sami sebe jako členy té nesporně vítězné armády, Napoleonovi důstojníci i řadoví vojáci v nadcházejících pěti dnech nadále projevovali svou obvyklou energii a zápal. Pronásledování *Hauptarmee* vedli s takovou troufalostí, která zamaskovala jakékoliv vyčerpání či nedostatky a naopak posílila tradiční habsburskou opatrnost. To, že Napoleon byl s kvalitou svého vítězství u Wagramu nespokojen, neznamenalo, že by podobné pocity měla i jeho armáda.¹²³

Sám císař Francouzů vstal 7. července velmi brzy ráno kolem čtvrté hodiny a okamžitě vyjel na průzkum bojiště, aby se informoval o stavu armády, zajistil řádnou péči o raněné a odměnil ty, kteří si zasloužili uznání.¹²⁴ Mezi nimi byli i generálové Macdonald, Marmont a Oudinot, kterým Napoleon rozdal maršálské hole: „*Napoleon, druh a posuzovatel činů svých udatných mužů, udělil mnoho ocenění. Když konal nazítří po bitvě přehlídku Italské armády, řekl vojákům: ‚Udatní vojáci, všichni jste ověnčeni slávou!‘ Toto provolání, jímž se vojsku dostalo ujištění o Napoleonově spokojenosti, se obracelo především k ženistům a k dělostřelcům, kteří svým obrovským úsilím všechny ty divy připravili. Na bitevním poli jmenoval Napoleon tři maršály–Oudinota, Marmonta a Macdonalda. Objal i posledního z nich, jehož dlouho opomíjel kvůli předchozím neshodám. Nový maršál, dojatý k slzám, ve svém pohnutí zvolal, že napříště bude císaři upřímně a věrně oddán. Později měl Napoleon příležitost splnění toho maršálova slibu potvrdit.*“¹²⁵ Ocenění byla rozdána mnoha dalším mužům, z nichž ti šťastnější obdrželi kříž Čestné legie přímo z císařovy ruky. „*Jakmile je bitva u konce, zdá se, že [Napoleon]*

122 MARBOTIN, Pierre. „Deux Lettres de 1809 du Lieutenant de Marbotin à sa Mère“, *Carnet de la Sabretache*, 1909, s. 519–520.

123 PELET, Jean-Jacques. *Mémoires sur la Guerre de 1809 en Allemagne*. Paris: Roret, 1824–1826, díl IV., s. 266.

124 SAVARY, Anne-Jean-Marie-René. *Mémoires du Duc de Rovigo*, díl IV., s. 185–188.

125 BONAPARTE, Napoleon – LAS CASES, Emmanuel de. *Memoriál ze Svaté Heleny*, Aleš Pohorský (překl.), s. 321–322.

zapomene na všechnu svou únavu i slávu; myslí pouze na armádu a na statečné, kteří mu sloužili nejoddaněji.“¹²⁶

Ač je mnoho těchto detailních zpráv týkajících se Napoleona nepochybně přikrášlených nebo jednoduše zcela vymyšlených, je z velkého množství dokumentů a zápisů v memoárech zjevné, že Napoleon po bitvách skutečně navštěvoval raněné roztroušené po bitevní pláni, nabízel jim pomoc a vydával pokyny k jejich evakuaci a ošetření.

Co však nevydal, byly okamžité rozkazy k pronásledování *Hauptarmee*. Místo toho potřeboval zjistit stav své armády, zejména informace o ztrátách, momentální síle, přesných pozicích všech jednotek a zásobách střeliva.¹²⁷ Maršál Berthier tak ještě v noci ze 6. na 7. července vydal instrukce, v nichž vyžadoval hlášení o těchto a dalších informacích od všech velitelů. Jako nejvíce problematický se v tomto hlášení ukázal Oudinotův II. sbor, neboť jeho muži se nacházeli rozptýlení a „většina z nich navíc byla opilá.“¹²⁸ Čerstvě jmenovaný maršál tak musel záhy čelit vzteku a ostrým výtkám svého císaře.

V některých ohledech byl 7. červenec pro armádu skutečným dnem odpočinku. Absence okamžitého a impulzivního pronásledování *à la Jena* může ovšem vytvořit zavádějící dojem. Rozhodně se nedá říci, že by Napoleon strategickou situaci jakkoli zanedbal. Rozkazy vydané v noci ze 6. na 7. července instruovaly generála Vandamma ve Vídni, generála Jeana Reyniera, velitele ostrova Lobau, a generála Baraqueyho d'Hillierse, velícího divizi v okolí Prešpurku, aby věnovali co největší pozornost rakouským pohybům v Uhrách, zajistili bezpečnost mostů přes Dunaj a kladli důraz na vzájemnou koordinaci. Zprávy ze šestého těmto příjemcům výslovně nařídily, aby ověřili, zda arcivévoda Jan překročil řeku ve snaze spojit své síly s arcivévodou Josefem. Sedmého se tyto obavy poněkud zmírnily: „*Vítězství, kterého jsme dosáhli, pravděpodobně odstraní jakoukoliv touhu arcivévody Jana vás obtěžovat,*“ sdělil Berthier generálu d'Hilliersovi, který v následné odpovědi poskytl uklidňující nové informace, že v oblasti, kde operoval (tedy mezi Prešpurkem¹²⁹ a Ödenburgem¹³⁰) „*je vše dokonale*

126 LABORDE, Alexandre de. *Précis Historique de la Guerre entre la France et l'Autriche en 1809*. Paris: Anselin et Pochard, 1823, s. 311.

127 GILL, John H. *The Battle of Znaim: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 113.

128 ELTING, John R. *Military Life under Napoleon: The Memoirs of Captain Elzear Blaze*. Chicago: The Emperor's Press, 1995, s. 365.

129 Dnešní Bratislava.

130 Šoproň.

klidné.¹³¹ I když se nyní zdálo, že nebezpečí severně od Dunaje se zmenšilo, nedalo se zcela ignorovat, a Napoleon proto poslal místokrále Eugèna na průzkum směrem k Uhrám až k řece Moravě.¹³² Jan a zbylé rakouské síly rozmístěné v Uhrách sice nadále ovlivňovaly Napoleonův postup, ale výše zmíněná opatření mu dala svobodu soustředit se na své skutečné strategické cíle: arcivévodu Karla a *Hauptarmee*.

Zjistit pozice arcivévody a jeho armády se ovšem ukázalo jako náročné. „*Ještě si nejsme jisti, jakým směrem se nepřítel vydal,*“ psal Berthier Massénovi dopoledne 7. července.¹³³ Francouzské a bavorské průzkumné oddíly sice aktivně posílaly zprávy, ale velká část nashromážděných informací si protirečila. Obvykle spolehlivý Montbrun například z krajního pravého křídla hlásil mylnou informaci, že se rakouské jezdecko stahuje směrem k Dürnkrutu.¹³⁴ Četné a poněkud chaotické nepřátelské aktivity na silnici vedoucí do Brna a na severozápadních cestách směřujících do Čech situaci příliš nevyjasnily... Nicméně několik bodů měla změť zpráv z průzkumů společných: arcivévoda Karel byl zraněn (ačkoliv závažnost zranění byla značně hyperbolizována), bylo shromážděno velké množství zajatců a nepřítel ustupoval za „*největšího nepořádku.*“¹³⁵ Maršál Davout dokonce prohlásil, že „*nepřátelská armáda se ocitla v takovém chaosu, že arcivévoda Karel ji již není schopn organizovat.*“¹³⁶ Opět je třeba podotknout, že takové tvrzení bylo stejně jako zprávy o zranění arcivévody Karla přehnané. Tyto dezinformace byly zřejmě ovlivněny poměrně velkým počtem zajatců, opuštěných rakouských děl a jiných kusů výbroje či výstroje, které za sebou Rakušané zanechali, což se ale dá snadno vysvětlit samotnou velikostí bitvy u Wagramu... Nakonec díky neutuchající aktivitě průzkumných hlídek a výslechů vězňů vyšlo najevo, že rakouská armáda je rozdělená: jedna část se stahuje na sever směrem na Brno a druhá pochoduje po silnicích do Čech přes Stockerau, přičemž Oudinot hlásil, že většina nepřátelského vojska postupuje na Čechy a že Karel osobně tuto část armády doprovází.¹³⁷ Napoleonův

131 GILL, John H. *The Battle of Znaim: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 114.

132 Napoleon Eugènovi, odesláno o půlnoci 7. července 1809, CG, no. 21465, díl IX., s. 832–833.

133 Berthier Massénovi, 7. červenec 1809, KOCH, Jean-Baptiste. *Mémoires d'André Massena*. Paris: Bonnot, 1967, díl VI., s. 436.

134 GILL, John H. *The Battle of Znaim: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 114.

135 Service Historique de la Défense, Archives de la Guerre et de l'Armée de Terre (dále jen SHD), Vincennes, Série GR C, Premier Empire, Correspondance de l'Armée, C2/93, Jean Hippolyte Irénée Gabriel Lazillière, 7. červenec 1809.

136 SHD, Vincennes, Série GR C, Premier Empire, Correspondance de l'Armée, i. č. 0715, C2/93, Davout Napoleonovi, 7. červenec 1809.

137 SHD, Vincennes, Série GR C, Premier Empire, Correspondance de l'Armée, C2/93, Oudinot Napoleonovi, 7. červenec 1809.

hlavní štáb, který se během dopoledne přesunul do Wolkersdorfu, tak zaměřil svou pozornost na tyto dvě trasy. Která z nich byla ta hlavní však zůstalo i přes Oudinotovy informace nejisté.

Jak bylo v této době běžné, informace se často získávaly ze soukromých dopisů zabavených z místního poštovního systému nebo jiných zdrojů a okupace Wolkersdorfu, kde se vojákům podařilo zajmout poštovního kurýra, poskytla císařskému velitelství velké množství materiálu. Generál Savary, jeden z Napoleonových nejdůvěryhodnějších štábních důstojníků, přinesl výsledky do sálu ve wolkersdorfském zámku, kde během pozdního odpoledne večereli další členové císařského doprovodu. „*Pánové, bavte se zkoumáním této korespondence a dejte mi vědět, pokud objevíte něco zajímavého,*“ řekl hostům, když na stůl položil dva obrovské koše nacpané dopisy. Charles Louis Cadet de Gassicourt, který tou dobou v zámku trávil večer a prohledávání korespondence se rovněž účastnil, zaznamenal, že jejich úsilí nepřineslo mnoho výsledků s výjimkou dopisů od arcivévody Karla a několika důstojníků, které bez klamu líčily bídný stav rakouské armády.¹³⁸

Mezi mnoha fádními řádky narazil Gassicourt na velmi zajímavý dopis francouzského emigranta v rakouských službách, který psal manželce svého velícího generála:

„Drahá přítelkyně! Všichni se proti nám spikli! Nejenže mě osud oddělil od Vídně a od Vás, ale Váš manžel opět nebyl v nedávných bitvách zabit ani zraněn. Popravdě jsme těmi největšími nešťastníky!“

„Tenhle lotr si zaslouží být odhalen,“ napsal Gassicourt, ale dopis nakonec „*pro čest své země*“ zničil.¹³⁹

1.8.2.1 Střet u Korneuburgu, zmatky v Grossrussbachu

Jestliže dopisy zachycené poblíž Wolkersdorfu poskytovaly jen málo konkrétních informací o pohybu nepřítele, události na francouzském levém křídle pozdě večer začaly osvětlovat situaci. Masséna v souladu s ranními rozkazy zatlačil nepřátelské hlídky až do Korneuburgu, a sledoval tak rakouské jednotky, které se stahovaly z Bisambergu. Generál

138 GASSICOURT, Charles Louis Cadet de. *Voyage en Autriche, en Moravie et en Bavière fait a la Suite de l'Armée Française pendant la Campagne de 1809*. Paris: L'Huillier, 1818, s. 238–239.

139 Tamtéž, s. 239.

Bruyère, jenž jel v čele lehké jízdy, objevil ve městě a těsně za ním velké množství nepřátelské pěchoty doprovázené několika eskadronami, které Bruyèrovu skupinu početně značně převyšovaly. Bruyère své muže sice zastavil, aby řádně informoval Massénu a vyčkal příjezdu pěchoty IV. sboru, ale s drzostí pro jezdce lehké kavalérie typickou zašel příliš daleko a jeho pluky se v jednu chvíli ocitly na dostřel rakouského dělostřelectva. I přes silnou nepřátelskou palbu se Bruyère ze strachu, aby neukázal slabost, která by zalarmovala rakouskou jízdu, zdráhal stáhnout. Tato nepříjemná situace neunikla Massénově pozornosti a maršál Bruyèrovi udělil ostrou důtku za to, že nechal své vojáky přes půl hodiny zbytečně krváčet.¹⁴⁰

To, na co Bruyère narazil, bylo samozřejmě jádro rakouské armády, které se na tyto pozice (tj. severně a severozápadně od Korneuburgu) dostalo po nikým nerušeném nočním pochodu kolem desáté hodiny dopoledne. Klenau, jehož sbor tvořil zadní voj armády, ve města rozmístil posádku, ale většina jeho VI. sboru se nacházela za Korneuburgem, ustupujíc směrem na Stockerau ve stopách pátého sboru. V Klenauově těsné blízkosti se na výšinách Kreuzensteinu pohyboval třetí sbor, granátníci a první sbor, zatímco rakouská jízda pokryla volné prostranství severně od města.¹⁴¹

Bruyèrovy hlídky se v tomto prostoru objevily mezi polednem a odpolednem, přibližující se od Langenzersdorfu, zatlačily rakouskou linii, ale brzy na to se, jak bylo řečeno, se ocitly pod nepřátelskou kanonádou. Masséna však své lehké jízdě brzy vyslal na pomoc posily—na Bruyèrovu pravici tak se dvěma svými eskadronami přichvátal plukovník Friedrich von Lindenau, velitel 3. bavorských švaliérů, následován generálem Gérardem a Nansoutyho těžkou kavalérií a nakonec i Legrandovou divizí, jejíž 26. lehký pluk na Korneuburg zaútočil a brzy se jej zmocnil, zatímco Bruyèrovi jezdci zahnali rakouskou kavalérii: „*Výrazily [Bruyèrovy eskadrony] do útoku nadšeně, protože nebezpečí bylo ve srovnání s kanonádou, která na jezdecktvo půl hodiny dopadala, mnohem menší! Generál Bruyère byl v onom souboji chladných zbraní obdivuhodný, to ale maršálovi [Massénovi] nezabránilo, aby jej tvrdě nepokáral.*“¹⁴² Rakušané tak byli donuceni stáhnout se až ke Stockerau.

140 MARBOT, Marcellin de. *Paměti: Vzpomínky francouzského jezdeckého důstojníka z napoleonských tažení*, s. 346–347.

141 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1422, Op. J. 77, Freimüthige Beiträge zu der Kriegsgeschichte der Campagne 1809 das Reserve Corps der k. k. Armee betreffend.

142 MARBOT, Marcellin de. *Paměti: Vzpomínky francouzského jezdeckého důstojníka z napoleonských tažení*, s. 347.

O patnáct kilometrů severněji operoval v Grossrussbachu Hohenzollernův II. sbor, jenž se nacházel od francouzských sil daleko, a nemusel jimi být nijak znepokojen. Hohenzollern se ale přesto kvůli obavám o své zranitelné levé křídlo rozhodl uchýlit se do Ernstbrunnu, zanechávaje za sebou pouze zadní voj. Od výchozího bodu v Enzersfeldu tak sbor během dne urazil kolem 25 kilometrů, přičemž cestou zachytil zbloudilé jednotky I. sboru. V Ernstbrunnu Hohenzollern dostal rozkazy připojit se k Hlavní armádě v Jetzelsdorfu a v mezičase navázat spojení s Rosenbergem.¹⁴³

Přes Grossrussbach se 7. července vlekł také 4. *Unter-Manhartsberg Landwehr*. Tento ztrátami na životech a opozdilostí značně prořídłý prapor dorazil do Königsbrunnu 6. července kolem 21:00. Jakožto součást VI. sboru měl být s Kleanuem v Korneuburgu, ale během chaotického ústupu se během noci ztratil. Jeho velitel, major Ferdinand hrabě Colloredo-Mansfeld, byl v bojích zraněn, a vedení zbytku praporu tak připadlo kapitánu Seckendorffovi, který ve zprávě z 12. července zaznamenal potíže, jež ústup *Landwehru* provázely:

„*Ani zde [v Königsbrunnu] jsme nenalezli nic k snědku, a moji muži tak zůstali bez jídla. Veškeré snahy o nalezení VI. sboru byly marné; jediné, co jsem s jistotou věděl, bylo, že se máme shromáždit u Mistelbachu [což nebyla pravda, VI. sbor se měl shromáždit za Korneuburgem ve směru na Stockerau]. (...) Pochodoval jsem přes Seebarn do Grossrussbachu částečně proto, abych se přesunul blíže Mistlebachu, částečně proto, abych unikl záplavě prchajících dělostřelců a jiných opozdilců, a také z toho důvodu, abych zajistil svým mužům alespoň nějaké občerstvení. Plundrování našich vlastních jednotek a blízkost nepřítele přivedly mé muže k zoufalství. V Grossrussbachu se nám konečně podařilo nalézt něco k jídlu. Mnoho mých důstojníků, z nichž všichni šli pěšky, už tempu pochodu nestačilo. Na každém kroku z Grossrussbachu do Siebenhirtenu jsme naráželi na vytrhaná okna sklepů, rozbité sudy s vínem, na drancování a svévolné ničení; nespokojenost a zoufalství mých vojáků bylo tak velké, že mnozí prchli do lesů a ani prosby, hrozby či tresty je nemohly zadržet. Spěchali do svých domovů, aby zamezili zničení vlastního majetku. V Siebenhirtenu se moji muži, jež se v tomto městě narodili, dostali do střetu s opozdilými vojáky, kteří se vloupali do vinných sklepů a vyplenili je. Temnota přicházející noci jen přispěla k všeobecnému chaosu.*“¹⁴⁴

143 GILL, John H. *The Battle of Znam: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 118–119.

144 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1461, Seckendorffovo hlášení.

Jak toto svědectví dokládá, ne všechny rakouské jednotky zvládly ustupovat spořádaně jako to bylo v případě Klenaua. Mnoho mužů tvořící zadní část armády bloudilo bez rozkazů, opuštěné vozy ucpávaly silnice, rakouští vojáci drancovali svůj vlastní lid a prapory *Landwehru* pod tlakem postupujícího nepřítele ztrácely soudržnost. Většina z těch, kteří zaostávali, pochopitelně nakonec padla do francouzských rukou.

Zatímco Seckendorff mířil mylně do Mistelbachu, Rosenberg do tohoto města postupoval se svým sborem také (jen v jeho případě to bylo záměrné a zcela logické). Během ústupu ušly jeho pluky stejně jako Hohenzollernovi muži kolem 20 až 25 kilometrů, přičemž je neustále zdržovaly těžkopádné muniční vozy, které se na hrbolatých cestách neustále zasekávaly. Rosenberg se stále obával o své levé (východní) křídlo, u nějž tušil, že by mohlo být obklíčeno francouzskými jednotkami. Podrobně proto instruoval Radeckého oddíl, jenž měl krýt trasu z Gross-Schweinbarthu přes Pirawarth na Gaweinstal a zároveň stahovat své muže na Brno.¹⁴⁵

1.8.2.2 Na cestě do Brna

Francouzi postupovali těsně za Radeckým. Není však jasné, které francouzské jednotky se na pronásledování podílely. Brigáda lehké kavalérie Oudinotova sboru tlačila nepřítele po brněnské silnici (kde zajala značný počet rakouských opozdílů) a Montbrunova lehká kavalérie byla aktivní na francouzském pravém křídle. Je pravděpodobné, že Montbruna doprovázela ještě pěchota, ale o jaké jednotky přesně šlo, není známo.¹⁴⁶ Podle Montbrunových slov se pronásledování účastnila také Grouchyho divize dragounů, ale tím veškeré záznamy o této jednotce končí, takže můžeme předpokládat, že Grouchy v pronásledování nesehrál žádnou významnou roli.¹⁴⁷ Bez ohledu na přesné složení začaly tyto síly vyvíjet na Radeckého tlak už od šesté ráno a několikrát kolem Rakušanů téměř provedly obchvat, čímž potvrdily Rosenbergovy obavy. Intenzita pronásledování se během dne zvyšovala, takže postupující Francouzi kolem dopoledne vnikli do Gaweinstalu. Rakouský zadní voj si však vedl dobře a nepřítele dokázal až do večera zadržet

145 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1381, Op. J. 1F, Rosenberg Karlovi, 7. červenec 1809.

146 GILL, John H. *The Battle of Znaim: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 120.

147 SHD, Vincennes, Série GR C, Premier Empire, Correspondance de l'Armée, C2/93, Montbrun Davoutovi, 7. červenec 1809.

ve Schricku. „*Nepřítel je na ústupu,*“ zaznamenal kapitán Maurice Charles Marie de Tascher, „*ale počíná si spořádaně.*“¹⁴⁸ Díky tomuto zdržení Rakušané dokázali vyprostit své zásobovací vozy z francouzského sevření a nasměrovat je na Znojmo a Mikulov. Rosenberg také mohl s potěšením oznámit, že většina jeho dělostřelectva byla „*díky mimořádným výkonům*“ zachráněna.¹⁴⁹

Když zásobovací vozy vtrhly do noci, převážná část IV. sboru se již nacházela v kopcích severně od Mistelbachu se dvěma eskadronami pluku *O'Reilly* vyslanými k ochraně levého křídla směrem k Wilfersdorfu. Další eskadrona téhož pluku byla rozmístěna severněji, aby bděla nad silnicí vedoucí do Brna hned za Drasenhofenem. Toto rozložení jezdeckých sil se zdá na první pohled zvláštní, ale ve světle Rosenbergových plánů a následného ústupu směrem k Laa dává smysl: Rosenberg se jednoduše snažil odvrátit pozornost Francouzů od skutečného směru ústupu na severozápad (a tedy na Znojmo). To se brzy ukáže jako chyba...¹⁵⁰

Rosenberg 7. července postupoval podle slovních rozkazů, které dostal šestého večer, když se stahoval z wagramského bojiště. Tyto pokyny, které Rosenbergovi předal kapitán Michael von Schihotzky, nařizovaly, aby v noci z šestého na sedmého obsadil výšiny Hochleithenu a poté zahájil ústup přes Gaweinstal „*tak, aby armáda, která se stahuje ke Znojmu, měla po celou dobu chráněné levé křídlo.*“¹⁵¹ Tento rozkaz se v té době musel Rosenbergovi zdát jasný a logický a ten večer oznámil, že se pokusí udržet v Mistelbachu co nejdéle, ale pokud své pozice neuhájí, stáhne se do Laa na řece Dyji. Arcivévoda však měl o nadcházejících pohybech armády docela jinou představu. Karel, jenž přijal obranný způsob vedení boje, nehodlal ponechat cokoliv náhodě, a rozhodl se proto nechat obsadit pevnosti v Olomouci a Brně, jež považoval za kritické body pro zajištění bezpečnosti monarchie. Ani on, ani nikdo z jeho štábu však tento prioritní plán nesdělil Rosenbergovi, tudíž mezi generálem a arcivévodou došlo k nedorozumění—Rosenberg, přesvědčen, že postupuje podle přání vrchního velitele, dále pochodoval k Laa, zatímco Karel si myslel, že celý IV. sbor je na cestě k obsazení Brna a Olomouce! Toto nedorozumění bude mít pro rakouskou *Hauptarmee* ještě důsledky...¹⁵²

148 TASCHER, Maurice Charles Marie de. *Journal de Campagne d'un Cousin de l'Impératrice*. Paris: Plon, 1933, s. 236.

149 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1381, Op. J. 1F, Hauptarmee.

150 GILL, John H. *The Battle of Znam: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 121.

151 Tamtéž.

1.8.2.3 Strategické záměry

Kromě zabezpečení pevností na Moravě se Karel ve své korespondenci ze 7. července zabýval celkovou strategickou situací. Rozkazy o obsazení Olomouce nespočívaly pouze ve skvělých obranných proporcích této pevnosti, ale také souvisely s Karlovým (chybným) předpokladem, že Napoleon se chystá právě na Moravě spojit síly se svými ruskými spojenci a sevřít Habsburskou monarchii v kleštích.¹⁵³ Ihned tak napsal arcivévodovi Ferdinandovi, aby ho informoval o ústupu z Wagramu a popsal rozkazy udělené Rosenbergovi, jimiž nařídil, aby Ferdinanda informoval o každém kroku, který podnikne. Napsal také mladšímu bratru Janovi, jemuž udělil autoritu nad Chastelerovými a Gyulaiovými jednotkami v Uhrách, kde měl ve spolupráci s arcivévodou Josefem a touto novou posilou zajistit situaci. Karel ve svých dopisech oběma arcivévodům také píše, že má v úmyslu zaujmout nové postavení v Jetzelsdorfu, „*kde, pokud to okolnosti dovolí, bych se mohl odvážit k druhé bitvě.*“¹⁵⁴ Zdá se tedy, že v této fázi tažení předpokládal, že ho většina francouzské armády bude následovat na cestě z Korneuburgu přes Stockerau směrem na Znojmo.¹⁵⁵ Nic z Karlových dopisů ale nenasvědčuje tomu, že by vůbec pomyslel na vydání nových instrukcí Schustekhově divizi, jež se nacházela v Kremži¹⁵⁶ a jež se díky postupu *Hauptarmee* ocitla od zbytku armády izolovaná.¹⁵⁷

Karel ve své korespondenci poslané během ústupu nezanedbal ani svého staršího bratra. Dopis odeslaný císaři Františkovi je dokonalým odrazem arcivévodova zoufalství a zklamání z vývoje celého tažení:

„Včera jsem nechal Vašemu Veličenstvu poslat ústní zprávu o výsledku bitvy. Po dvou dnech tak mimořádné námahy je armáda úplně vyčerpána, některé pluky se zcela rozpadly. Doufám, že nás nepřítel nebude pronásledovat příliš rychle, neboť bych mu nebyl schopen klást velký odpor. Nemohu před Vaším Veličenstvem tajit, že s vojskem nelze v jeho

152 BINDER VON KRIEGLSTEIN, Christian Freiherr. *Der Krieg Napoleons gegen Oesterreich 1809*, Maximilian rytíř von Hoen (ed.), díl II., s. 381.

153 Nebezpečí ze strany Ruska nepodceňovala ani Karlova opozice: viz GILL, John H. *The Battle of Znaim: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 122.

154 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1381, Op. J. 1F, Hauptarmee.

155 BINDER VON KRIEGLSTEIN, Christian Freiherr. *Der Krieg Napoleons gegen Oesterreich 1809*, Maximilian rytíř von Hoen (ed.), díl II., s. 382.

156 Německy Krems an der Donau.

157 GILL, John H. *The Battle of Znaim: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 122–123.

současném stavu počítat. Utrpěli jsme těžké ztráty, jež však budou ještě nesrovnatelně větší kvůli mnoha opozdilcům, kteří jistě padnou do rukou nepřítele.“¹⁵⁸

Toto pesimistické zhodnocení situace tak připravilo půdu pro změnu rakouského přístupu k vedení války, jak bude patrné dále.¹⁵⁹

Napoleon by byl jistě potěšen, kdyby si Karlův chmurný dopis přečetl, pro něj však byly onoho červencového večera pozice nepřátelských jednotek ještě zamížené a nejednoznačné, ač Berthier v noci psal maršálu Massénovi, že „*veškeré získané informace nás vedou k přesvědčení, že nepřátelská armáda ustupuje po cestě do Mikulova a druhá část míří na Stockerau.*“ Napoleon ve snaze neztrácet drahocenný čas proto raději poslal své síly také oběma směry, doufaje, že situace se brzy vyjasní a on zjistí, kde se nachází jádro *Hauptarmee*, které pochopitelně představovalo prioritu číslo jedna. Masséna dostal rozkaz k obsazení a následné správě Stockerau, významného strategického bodu, neboť právě tam se nacházela klíčová křižovatka, z níž vedly dvě cesty do Čech a další do Kremže. I když Napoleon očekával, že Rakušané již opustili severní břeh Dunaje, nařídil Massénovi, aby do posledně jmenovaného města vyslal silné hlídky, které měly zajmout nepřátelské vojáky a navázat spojení s württemberskými jednotkami na jižním břehu řeky. Masséna také dostal za úkol obsadit oblast kolem Floridsdorfu, kde se nacházelo vyústění starého dunajského mostu, který Rakušané v květnu vypálili. V důsledku těchto rozkazů Masséna nemohl během prvních dvou dnů pronásledování zapojit celý svůj sbor.¹⁶⁰

Napoleon tou dobou ale upíral zrak daleko za břehy Dunaje. Jméno „Znojmo“ (nebo spíše jeho německá verze „Znaim“) mu už nebylo neznámé, neboť informoval Massénu, že „*pokud se nepřítel rozhodne pochodovat na Znojmo, předvoj, který se odtud přesune do Mikulova, bude v pozici, kdy se bude moci pohybovat po křídle jakéhokoliv nepřítele* [který se vydá do Znojma].“¹⁶¹ Onen „předvoj“ zmíněný v Massénových instrukcích byl novým útvarem vytvořeným kolem Marmontovy Dalmatské armády. „*Císař, generále Marmonte, Vám nařizuje, abyste se o půlnoci se svým sborem vydal co nejbliže k Mikulovu, zničil nepřátelský zadní voj a napáchal [nepříteli] co největší škody,*“

158 BINDER VON KRIEGLSTEIN, Christian Freiherr. *Der Krieg Napoleons gegen Oesterreich 1809*, Maximilian rytíř von Hoen (ed.), díl II., s. 382.

159 Viz setkání císaře Františka s arcivévodou Karlem v Göllersdorfu 8. července.

160 GILL, John H. *The Battle of Znaim: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 123.

161 Berthier Massénovi, 7. červenec 1809, KOCH, Jean-Baptiste. *Mémoires d'André Masséna*, díl VI., s. 437.

psal Berthier. „*Jeho Veličenstvo spoléhá na váš talent a váš zápal.*“ Vzhledem k malé velikosti Marmontova sboru a nedostatku dělostřelectva i kavalérie dal Napoleon maršálovi k dispozici Minucciho 2. bavorskou divizi a Montbrunovu divizi lehké jízdy. Kromě této vítané posily devíti pěších praporů a šesti lehkých jezdeckých eskadron (jež nezahrnovaly dvě Lindenuovy eskadrony) s sebou bavorská divize přivezla pět dělostřeleckých baterií s 36 děly. Montbrunovi pak byly přiděleny tři lehké jezdecké pluky z *brigade infernale* II. sboru, kterým nyní velel plukovník Pierre Edme Gauthrin z 9. husarského pluku, neboť někdejší velitel Colbert byl během bitvy u Wagramu raněn. Po tomto doplnění měl Montbrun celkem devět lehkých jezdeckých pluků o síle až 4600 mužů.

Berthier také napsal přímo Montbrunovi, aby ho informoval o novém uspořádání sil, ale zejména aby mu předal nové rozkazy. Montbrun měl od nynějška postupovat po cestě z Vídně do Mikulova a cestou zkoumat terén, získávat informace od zajatců, zmapovat přesné pozice a situaci nepřítele a dvakrát do týdne podávat hlášení hlavnímu velitelství a Marmontovi.¹⁶²

Koncem 7. července se tak obě armády stále potýkaly se značnou nejistotou. Karel očekával, že ho Napoleon bude následovat na cestě do Čech, a na základě tohoto předpokladu rozmístil *Hauptarmee* do obranných pozic v okolí Jetzelsdorfu, kde počítal s možným střetem. Rosenbergův IV. sbor i přes plány na bitvu nepovolal zpět, místo toho jej nechal pochodovat dál na moravské pevnosti v Brně a Olomouci (ač my už víme, že tato informace se k Rosenbergovi vůbec nedostala, a IV. sbor se tedy pohyboval jiným směrem). Napoleon, stále si nejistý rakouskými úmysly, zahájil pronásledování na obou hlavních trasách v naději, že nadcházející den přinese více informací a situaci vyjasní. Skutečnost, že o Marmontově sboru mluvil jako o „*předvoji*“ však naznačuje, že císař Francouzů spíše očekával, že se Karel s jádrem *Hauptarmee* stáhne směrem na Brno. To, že Napoleon mohl považovat Karlův ústup k Brnu za pravděpodobnější, by bylo logické, neboť přesně tou cestou se spojenecká vojska vydala i v roce 1805 a rozmístění armády na Moravě by znamenalo, že se *Hauptarmee* ocitne na půl cesty mezi Čechami a Uherskem, jež bude moci případně chránit nebo z nich čerpat zdroje (nezapomeňme, že

162 SHD, Vincennes, Série GR C, Premier Empire, Correspondance de l'Armée, i. č. 2300, C2/93, Berthierovy rozkazy Montbrunovi a Marmontovi, 7. červenec 1809.

v Uhrách stále operoval arcivévoda Jan s Josefem).^{163 164} Ať tak či tak, Napoleon zatím nebyl definitivně rozhodnut a velkou část svých sil zatím ponechal na wagramském bojišti a v jeho okolí: Davout, Oudinot a Garda zůstali poblíž Wolkersdorfu; Eugènova Italská armáda a Sasové tábořili na Marchfeldu. Z těchto centrálních pozic by měl možnost posílit pronásledování ve kterémkoliv směru, ale také včas zareagovat, kdyby se arcivévoda Jan rozhodl zasáhnout proti Francouzům kolem Dunaje. Oba velitelé během dne sice Znojmo ve své korespondenci zmínili, ale ani jeden z nich ještě neočekával, že právě v okolí tohoto moravského města se definitivně rozhodne o výsledku války.

1.8.3 Osmý červenec

Osmý červenec byl pro rakouskou stranu dnem nejen vojenských, ale i diplomatických manévřů. *Hauptarmee* se kromě II. sboru přes noc přemístila na nové pozice, zatímco slunce dalšího horkého dne pomalu vystupovalo nad horizont.

1.8.3.1 Na znojenské cestě

Ráno 8. července měl arcivévoda Karel svou armádu rozmístěnou následovně: V. sbor se nacházel na silnici u Obermallenbarnu, III. sbor setrval o něco severovýchodněji v Untergrubu, I. sbor byl v Grossmuglu a granátníci tábořili podél cesty za V. sborem, tvoříce tak zálohu. Hlavní rakouské velitelství se nacházelo v Göllersdorfu a záložní jezdectvo bylo rozmístěno na hlavní silnici severně od Sierndorfu jakožto podpora VI. sboru. Klenau, posílený Lichtenštejnovými husary, si ponechal svou roli zadního voje, část svých mužů rozmístil do výšin mezi Sierndorfem a Hatzenbachem a ve Stockerau zanechal silnou posádkou.¹⁶⁵

Francouzi se však dali do pohybu brzy s úmyslem Stockerau získat. Napoleon sice zbavil Massénu požadavku střežit Dunaj poblíž Floridsdorfu, ale jedinou silou, kterou měl

163 THIERS, Adolphe. *Histoire du Consulat et de l'Empire*. Paris: Paulin, 1845–1860, díl X., s. 479.

164 Jak ale bylo zmíněno již výše, arcivévoda Karel měl také množství důvodů, proč právě tímto směrem s jádrem armády nepostupovat...

165 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1422, Disposition zu dem Marsch in das Lager bey Göllersdorf, 7. červenec 1809; OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1381, Op. J. 1F, Hauptarmee.

maršál toho rána po ruce, byla lehká jízda, Saint-Sulpicovi kyrysníci a Legrandova 1. divize; zbývající tři divize byly rozmístěny podél silnice mezi Langenzersdorfem a Jedlersee. I přesto se však Francouzi a jejich bádenští spojenci dali toho rána na pochod ke Stockerau. Jako první se před městem objevil předvoj složený z lehké jízdy a bádenských myslivců, kteří se den předtím vyznamenali během dobývání Korneuburgu. Samotný Masséna se svou kolonou dorazil kolem 8:30 a okamžitě zaútočil. Předměstí Stockerau bylo zabarikádované a Rakušané se bránili za malou stráž, která se přímo před městem nacházela. Jejich odpor však dokázali zlomit kyrysníci s pomocí dělostřelectva, takže Rakušané se kvůli značným ztrátám brzy na to museli stáhnout do města.¹⁶⁶

Když bylo město napadeno, Klenau právě psal zprávu arcivévodovi o stavu svého sboru a vzhledem k tomu, že pochyboval o možném udržení Stockerau před francouzskými jednotkami, připsal ještě před odesláním zprávy na okraj papíru tuto poznámku: „*Nepřítel dobyl Stockerau v 11:00.*“¹⁶⁷ Nemýlil se, město bylo brzy na to zcela dobyté, i když k bojům ještě došlo. Plukovník Lindenau, jehož oddíl se dostal až k Leitzersdorfu, sledoval postup Bruyèrova lehkého jezdeckta a druhé divize kyrysníků, která Rakušany zatlačila skoro až k Sierndorfu, a konstatoval, že „*odpor nepřítele proti těmto dvěma divizím nebyl tak silný jako předešlého dne.*“¹⁶⁸ Rakušané však provedli protiútok, kterým se podařilo francouzské jezdeckto zahnat zpět do města, jenže tam na ně čekali bádenští myslivci, kteří do Stockerau právě vstoupili a kteří v úkrytech zahrad a domů dokázali rakouský nájezd odrazit a nějakou dobu Rakušany dokonce pronásledovat.

Obsazení Stockerau umožnilo Massénovi pokračovat podle Napoleonových pokynů a poslat jednotky do Kremže. Tento úkol svěřil kompetentnímu a energickému plukovníkovi Ameilovi, jenž měl s pomocí svého pluku a lehkých dragounů „*prozkoumat prostor, aniž by se zkompromitoval.*“¹⁶⁹ Když se Ameil dostal do Neuaigenu, zajal sice několik Rakušanů, ale ohlásil, že ke kontaktu s žádným větším rakouským armádním uskupením nedošlo, jak ostatně Napoleon i Masséna očekávali.¹⁷⁰

166 BRUYÈRE, Jean Pierre Joseph. „Notices Historiques et Topographiques sur les Marches et Combats des Troupes aux Ordres de Général Bruyère en 1809“, *Carnet de la Sabretache*, č. 198, 1909, s. 368.

167 GILL, John H. *The Battle of Znaim: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 127.

168 SHD, Vincennes, Série GR C, Premier Empire, Correspondance de l'Armée, 2C2/93, Lindenauova zpráva z 8. července 1809.

169 BRUYÈRE, Jean Pierre Joseph. „Notices Historiques et Topographiques“, s. 369

170 ZECH, Karl von - PORBECK, Friedrich von. *Geschichte der Badischen Truppen 1809 im Feldzug der Französischen Hauptarmee gegen Oesterreich*, Rudolf von Freydorf (ed.). Heidelberg: Winter, 1909, s. 172–177.

Zatímco se Legrandova pěchota tlačila vpřed po obou stranách Stockerau, aby obsadila hlavní silnice vedoucí na sever a severozápad, zbylé francouzské síly postupovaly z Oberrohrbachu a Rückersdorfu přes Leitzersdorf směrem na Hatzenbach. Tyto jednotky také zahrnovaly Gérardovy jezdce, kteří vedli průzkum až do Niederfellabrunnu, a Lindenauovy dvě bavorské eskadrony, které během průzkumu mezi Leitzersdorfem a Hatzenbachem získaly čtyřicet zajatců a dezertérů.¹⁷¹ Tato vysoká aktivita francouzské jízdy pravděpodobně vysvětluje, proč rakouské prameny opakovaně odkazují na početní převahu nepřátelského jezdeckva. Francouzi mohli mít sice celkově více jezdců, ale Massénovy předsunuté síly byly ve skutečnosti v početní nevýhodě a jiné jezdecké posily se nacházely příliš daleko, než aby mohly pomoci. Boje severně od Stockerau se mezitím změnilly ve vzájemnou kanonádu, ale k večeru utichly, leč rakouská pěchota stála plně zformovaná a připravená k dalšímu střetu, který Klenau mylně předpověděl...¹⁷²

Mrtvých a raněných bylo na obou stranách málo (například bádenští myslivci měli jen jednoho mrtvého a tři zraněné), Francouzi se však mohli pyšnit velkým počtem zajatých rakouských opozdilců, přesně jak se arcivévoda Karel obával. Marbot ve svých pamětech shrnul celou akci kolem Stockerau jedním souvětím: „*Došlo jen k malému střetnutí a my obsadili město Stockerau, v němž se naše jednotky zmocnily řady rakouských skladů s obrovským množstvím zásob proviantu, zejména vína, což vyvolalo obrovské nadšení.*“¹⁷³ Dalším pozitivem byl pro Francouze zlepšující se zdravotní stav maršála Massény, jenž poprvé po pěti dnech nakrátko usedl zpět do sedla. Zranění utrpěné pádem z koně však bylo stále bolestivé a on během zbývajících dnů pronásledování cestoval téměř výhradně ve své kolese.

Střet u Stockerau znamenal konec války pro malý hesenský pluk švališérů. Ne snad proto, že by toho dne utrpěl těžké ztráty v bojích, ale spíše jako důsledek neustálého odlivu jezdců (ať už padlých, ztracených nebo přesunutých do jiných pluků). Z uskupení se tak stal pouze malý hlouček mužů a koní,¹⁷⁴ jenž 8. července zůstal pozadu a díky Massénově

171 SHD, Vincennes, Série GR C, Premier Empire, Situations, MR734, VIGNOLLE, Martin. „Historique de la Campagne de 1809 (Armée d’Italie)“, *Revue Militaire*, č. 16, červenec 1900.

172 PELET, Jean-Jacques. *Mémoires sur la Guerre de 1809 en Allemagne*, díl IV., s. 254–255; GILL, John H. *The Battle of Znam: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 128.

173 MARBOT, Marcellin de. *Paměti: Vzpomínky francouzského jezdeckého důstojníka z napoleonských tažení*, s. 347.

174 Počet bojeschopných mužů hesenského pluku se pohybuje v rozmezí mezi 26 až 40.

postupu na sever se již nedokázal se zbytkem armády spojit. Ke IV. sboru se znovu připojí až po podepsání příměří.¹⁷⁵

Klenauovy zbylé jednotky si takový luxus dopřát nemohly. I přesto, že střet u Stockerau nebyl nijak tvrdý, únava z neustálých pochodů a bojů se na VI. sboru začínala projevovat. Klenauovi muži byli na nohou celou noc ze 7. na 8. července, načež svedli marný boj u Stockerau a nyní se stahovali na sever s vyhlídkou dalšího nočního pochodu!¹⁷⁶ I přes naprosté vyčerpání se krátce po půlnoci dali do pohybu.¹⁷⁷

Klenauův sbor samozřejmě nebyl jedinou rakouskou formací, která byla v noci na 9. července na cestě: celá *Hauptarmee* opět pochodovala tmou k novým pozicím mezi Hollabrunnem a Schöngrabernem. Habsburská armáda, zvyklá na přiměřené tempo operací, metodické dodržování rutiny a pravidelné rozdělování přidělů, se nyní stala obzvláště zranitelnou, neboť negativní důsledky těchto opakovaných nočních přesunů se již začaly projevovat v celém vojsku. „*Moji vojáci jsou vyčerpaní. Budu muset použít nejkrajnějších prostředků, abych udržel jejich poslušnost,*“ napsal Klenau v ranní zprávě, dodávaje: „*Mé včerejší ztráty byly značné, spousta mých mužů se vyčerpáním hroutí u silnice.*“ Na konci zprávy Klenau žádá o okamžité zproštění od povinností z týlu armády.¹⁷⁸ Lichtenštejnova zpráva o stavu jeho jezdeckva má stejně ponurý nádech:

„*Ztráty, které jsme 5. a 6. července utrpěli, jsou značné. Síla mého sboru je tak snižená, že některé brigády mají pouze 400 jezdců způsobilých služby. Neustálá námaha a střety s nepřítelem znemožnily mým mužům obstarat si potravu a krmivo pro koně. Tolik potřebného odpočinku se také nedostává. Německé plemeno koní, jak známo, špatně snáší nedostatek krmiva a péče. Koně i muži jsou vyčerpaní. Pokud na nás nepřítel za tohoto stavu zaútočí, obávám se, že nebudeme mít šanci vzdorovat.*“

Stejně jako Klenau i Lichtenštejn požádal velení, aby byla jeho „*německá jízda*“ (tj. dragounské a kyrysnické pluky) umístěna do zálohy, kde by si mohla několik dní

175 ZIMMERMANN, Karl von. *Geschichte des I. Grossherzoglich Hessischen Dragoner-Regiments (Garde-Dragoner-Regiments) Nr. 23*. Darmstadt: Bergsträsser, 1878, díl I., s. 148.

176 Pro srovnání: III. sbor, jenž se na rozdíl od toho Klenauova nenacházel pod tlakem, 7. července ve večerních hodinách vyrazil z kreuzensteinských výšin a kolem deváté ranní dalšího dne dorazil do svého cíle, tedy Göllersdorfu, kde měl až do 21:00 čas na odpočinek a občerstvení. Ve večerních hodinách se opět dal na pochod do Schöngrabernu, kam dorazil 9. července v 7:00.

177 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, i. č. 1000, karton 1422, Klenau Karlovi, 8. červenec 1809.

178 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, i. č. 0500, karton 1381, Op. J. 1F, Klenau Karlovi 8. červenec 1809.

odpočinout, zatímco jeho lehká kavalérie by v případě potřeby podpořila zadní voj.¹⁷⁹ Jak si tak zkušený důstojník jako Lichtenštejn mohl myslet, že by kterákoli část armády mohla za stávajících okolností dostat byť jen den na odpočinek a zotavení, je jen těžko pochopitelné... Pro Karla tyto zprávy samozřejmě jen potvrdily situaci, jíž byl každým dnem svědkem.

Arcivévoda se musel potýkat i s dalšími problémy, než byla únava a demoralizace vojska. Na hlavním štábu (který nikdy nebyl silnou stránkou rakouské armády) došlo k několika lapsům. Nejenže rozkazy o ústupu určené pro polního zbrojmistra Reusse byly omylem doručeny Hohenzollernovi, ale 8. července velitelství nějakou dobu nevědělo, kde se nachází V. sbor! Klenau proto ráno dostal pokyn, aby o umístění V. sboru neprodleně podal zprávu a zároveň mu předal rozkazy ke stažení. O samotné vypátrání V. sboru se musel postarat Lichtenštejn, jenž poslal četu svých vyčerpaných kyrysníků ztracené jednotky hledat...¹⁸⁰ Další problém představovaly nejasné informace o nepříteli. Karel sice výslovně nařídil Klenauovi, aby shromažďoval spolehlivé informace o směrech, kterými Francouzi za *Hauptarmee* postupují,¹⁸¹ jenže průzkumné oddíly nebyly díky terénu a zřejmě i vlastní únavě schopné nějaká detailnější data či alespoň zprávy o složení francouzských sil vypátrat.

Na noční pochod se měla dát také Schustekhova divize rozmístěná kolem Dunaje, přesněji od Grafenwörthu až po Emmersdorf. Schustekhovi muži tak nechali ke zmatení nepřítelů hořet strážní ohně a navečer se dali do pohybu směrem do Maissau, kde měla divize *„být neustále ve střehu před pohyby nepřítelů, aby se zajistilo, že pravé křídlo armády nebude ze silnice vedoucí do Hornu a zejména přes Sitzendorf ohroženo.“*¹⁸² Schustekhovým dalším úkolem bylo krýt cestu vedoucí z Hornu do Čech a navázat spojení se Sommarivou¹⁸³ severně od Lince. Tento noční přesun proběhl bez střetu s Francouzi a Schustekh dorazil do Maissau podle plánu, leč bez ztrát se také zcela neobešel, neboť dva

179 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1461, Lichtenštejn Karlovi, 8. červenec 1809.

180 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, i.č. 0600, karton 1422, Wimpffen Klenauovi, 8. červenec 1809.

181 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1422, Disposition für den Marsch in das Lager bei Schöngrabern, 8. červenec 1809.

182 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1416, Karel Schustekhovi, 8. červenec 1809; Schustekh, Disposition auf den 8t July 1809.

183 Hannibal markýz Sommariva.

vojáci ze 40. pěšího pluku zemřeli na úpal a nejméně sedmdesát mužů ze dvou praporů *Landwehru* zůstalo na cestě.¹⁸⁴

Na východním křídle *Hauptarmee* strávil Hohenzollernův II. sbor noc v Ernstbrunnu. Jeho zadní voj, jemuž velel Johann Ignaz hrabě von Hardegg, sice udržoval kontakt s nepřítelem, ale situaci plně kontroloval. „*Vše probíhá za naprostého klidu,*“ hlásil Hohenzollern.¹⁸⁵ Ve 14:30 opustil Ernstbrunn, kde zanechal pouze Hardeggovy jednotky, a vydal se na relativně krátký osmnáctikilometrový pochod do Kammersdorfu, čímž plnil Karlovy rozkazy o postupném přesunu do Jetzelsdorfu, v němž se měl spojit s jádrem armády. Karel také Hohenzollernovi nařídil, aby vyslal brigádu, jež měla střežit přechod Dyje v Laa na levém křídle armády. Hohenzollern, který si zjevně neuvědomoval důležitost tohoto rozkazu, svěřil úkol své nejslabší brigádě pod vedením Johanna rytíře Allmeyera von Altstern, která se sotva brigádou mohla nazývat, neboť sestávala pouze ze značně prořídlého 21. pěšího pluku *Rohan*, jež tvořilo 800 mužů, a baterie šestiliberních děl.¹⁸⁶ Když Altsternovi muži ve 14:30 odpochovali z Ernstbrunnu, Hohenzollern svědomitě informoval arcivévodu Karla a Rosenberga, že brigáda byla vyslána. Altstern však usoudil, že pětadvacet kilometrů do Laa je na jeden den příliš a po pouhých 4 hodinách pochodu se zastavil na noc v Eichenbrunnu s tím, že zbývajících dvanáct nebo třináct kilometrů urazí následující den.¹⁸⁷

Zatímco Altstern mířil hlemýždím tempem na sever k Laa, osm řadových praporů II. sboru a tři prapory *Landwehru*, které ustoupily se IV. sborem, pochodovaly na západ do Seefeldu, aby se připojily k Hohenzollernovi, jak jim arcivévoda Karel nařídil. Skupinu vedl postarší plukovník Carl Johann Mescséry de Tsoor z 28. pěšího pluku *Frelich*, jenž se během pochodu ztratil. Naštěstí ale narazil na dvě eskadrony husarů,¹⁸⁸ které pro něj provedly průzkum a doprovodily ho až do Seefeldu, kam dorazil kolem 23:00.¹⁸⁹

184 POSSELT, Oskar. *Geschichte des k. und k. Infanterieregiments Ritter v. Pino Nr. 40*. Rzeszów: Gerold, 1913. s. 338–339.

185 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1409, Hohenzollern Karlovi, 8. červenec 1809.

186 GILL, John H. *The Battle of Znaim: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 133.

187 Tímto rozhodnutím nijak neporušil Hohenzollernovy rozkazy, čas totiž nebyl specifikován. Viz dopis OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1409. Hohenzollerna Altsternovi z 8. července 1809.

188 Podle Gilla není jisté, odkud se tyto dvě husarské eskadrony *Blanckestein* vzaly.

189 GILL, John H. *The Battle of Znaim: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 133.

1.8.3.2 Na brněnské cestě

Hohenzollernův ústup proběhl hladce a i Mecséry se nakonec snadno, i když s dávkou nejistoty, dostal do Seefeldu. Zcela jinak vypadala situace u Rosenberga a jeho IV. sboru, jenž se nacházel pod značným tlakem nepřítele a navíc bez jasných, písemných rozkazů. Francouzi začali napadat jeho zadní voj již v 5:30, a donutili tak Rosenberga stáhnout se do Mistelbachu, odkud následně poslal většinu svých unavených vojáků ve dvou kolonách zpět do Asparnu a Hörersdorfu. Mezi těmito zcela vyčerpanými a hladovými muži byl Johann Schnierer, jenž těžkosti z ústupu IV. sboru zaznamenal:

„Žízeň a horko, které nám při těchto pochodech spálily krky i hrdla, byly tak úmorné, že (...) žabí rybník se mi už nezdál děsivý ani nechutný. Následuje příkladu ostatních, lehl jsem si na břicho a lačně srkal páchnoucí vodu i s žabincem.“¹⁹⁰

Pronásledování na tomto křídle nyní podléhalo Marmontovu velení. Jeho jednotky vstoupily do Mistelbachu v poledne a Rakušany donutily k ústupu. Rosenberg s vědomím, že jeho levé křídlo je Francouzi ohrožené, shledal, že je nutné přemístit hlavní část IV. sboru zpět do Laa. Radeckého zadní voj proto ponechal severozápadně od Mistelbachu na silnici do Staatzu a chystal se k pochodu na Laa. Avšak Francouzi, kteří nečekaně manévrovali přes hřeben, „vyrazili kupředu tak rychle,“ že Rakušany překvapili, obsadili několik předsunutých stanovišť a zatlačili Radeckého linii zpět do Siebenhirtenu, kde boje s příchodem tmy odezněly.¹⁹¹ Radecký, znepokojen nedostatkem pěchoty, jenž jej činil zranitelným vůči podobným francouzským přepadům, stáhl své tři pluky na svah kopce kousek od Staatz, zatímco za sebou zanechal pouze linii husarů, která měla tento přesun krýt.¹⁹²

Rosenberg, který od hlavního velitelství kromě stručného verbálního rozkazu doručeného kapitánem Schihotzkym 6. června večer neměl žádné instrukce, poslušně podal hlášení o dění na své ústupové linii arcivévodovi Karlovi. V první zprávě popsal únavu svých mužů, zdržení způsobené zásobovacími vozy a „celé roje opozdílů ze všech armádních sborů,“ které se pokoušel shromáždit; ve druhé nastínil svou momentální tíživou situaci a požádal o další rozkazy. Vzhledem k tomu, že Rosenberg tehdy netušil, kde se nachází hlavní velitelství, poslal korespondenci přes Hohenzollerna, jenž zařídil její

190 SCHNIERER, Johann. *Aus der Franzosenzeit, Innviertler Volksbücher*. Braunau: Stampfl, 1914, s. 25.

191 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1383, Op. J. 22, IV. sbor.

192 GILL, John H. *The Battle of Znaïm: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 134.

doručení arcivévodovi. Když pošta konečně na hlavní velitelství dorazila, vyvolala znepokojení a hněv. „*Neschopen čelit dvěma nepřátelským sborům,*“ psal Rosenberg odpoledne 8. července, „*jsem nucen stáhnout se přes Staatz směrem k Laa a pokud ještě dnes večer neobdržím od Vaší císařské Výsosti rozkazy, přesunu své jednotky za Dyji, kde se budu bránit do posledního dechu.*“¹⁹³ Pro arcivévodu byly Rosenbergovy zprávy naprosto šokující, neboť IV. sbor se nacházel ve zcela jiném postavení, než jaké Karel očekával a než jaké *chtěl*. Rosenberg se už krátce po bitvě u Wagramu ocitl v nelibosti svého hlavního velitele (vzpomeňme na Karlův ostrý oběžník, v němž z neúspěchu armády obvinil právě IV. sbor) a nyní, když se ukázalo, že všechny Rosenbergovy dosavadní činy byly v rozporu s arcivévodovými plány, se Rosenbergovo postavení ještě zhoršilo.

Karlova odpověď přišla ve chvíli, kdy se Rosenberg s převážnou částí svého sboru nacházel v Laa. Kromě dvou nových zpráv k Rosenbergovi konečně přišly rozkazy ze 7. července: „*Polní podmaršálek [Rosenberg] z mých včerejších rozkazů zřejmě pochopí, že nebylo mým záměrem, aby se on a jeho jednotky připojily k levému křídlu armády,*“ začal Karel, načež okázale upřesnil, že *chtěl*, aby se Rosenberg „*stáhl nejkratší cestou do Brna a Olomouce,*“ kde měl rozmístit posádku. To, že Rosenberg ustoupil směrem na Laa, bylo „*zcela nečekané*“, a navíc tím ponechal „*nepříteli otevřené hlavní přístupové cesty do Brna a Olomouce,*“ kterým nyní hrozilo, že budou bez překážek nepřátelskými předsunutými oddíly dobyty. „*Váš pochod do Laa považuji za naprosto nevhodný, neboť ochrana brněnské silnice a poskytnutí posádky pro moravské pevnosti bylo vaší stěžejní povinností.*“ Slovo „*povinnost*“ zdůraznil a ještě jej několikrát zopakoval.¹⁹⁴

Rosenberg musel být při čtení těchto strohých řádků zděšen. Byl však také rozhořčen a spěchal odpovědět s odůvodněním, že se přesně řídil ústním rozkazem, který mu Schihotzky doručil, a Karlovy záměry se dozvěděl až večer osmého kolem 19:00, když narazil na kurýra, který pochodoval do Laa. Pochopitelně slíbil, že se následující den neprodleně přesune na brněnskou silnici. Trápilo ho však, že Altstern ještě nedorazil do Laa, a proto se rozhodl zanechat 15. pěší pluk *Zach* spolu s oddílem kyrysníků na přechodu řeky, dokud se Altstern neobjeví. Kromě toho Hohenzollerna informoval o svých plánech a upozornil ostatní velitele sborů, aby věnovali zvýšenou pozornost

193 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1381, Op. J. 1F, Rosenberg Karlovi, 8. červenec 1809.

194 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1413, Karel Rosenbergovi, 7. a 8. červenec 1809.

bezpečnosti levého křídla II. sboru, protože „nepřítel už do Valtic vyslal silnou kolonu“ a „neúnavně pronásleduje můj zadní voj.“¹⁹⁵

Vina tohoto komunikačního zmatku leží na obou stranách, ale větším dílem k němu zřejmě přispěl arcivévoda Karel a armádní štáb. Rosenberg však také chyboval—sice se řídil ústními pokyny z 6. července, jak neustále opakoval, ale následujícího dne nepodal jedinou zprávu o dění svého IV. sboru, což byla chyba, díky níž hlavní velitelství netušilo, kde se Rosenberg nachází. A tady přichází na řadu opět arcivévoda Karel, který na absenci Rosenbergových hlášení nijak nezareagoval a bez jakéhokoliv důkazu pouze *předpokládal*, že Rosenberg vytušil jeho záměry a zamířil k Brnu a Olomouci. Armádní štáb v tomto případě generalissimovi nepomohl, neboť kurýr s Karlovými rozkazy ze 7. července určenými Rosenbergovi nedorazil. V mnoha armádách bylo běžnou praxí posílat od důležitých depeší raději více kopií, a to několika kurýry a po různých trasách, aby bylo zajištěno jejich doručení. K tomu v tomto případě nedošlo a zdá se, že nikoho nenapadlo vyslat na pátrání po IV. sboru důstojníky nebo jezdecké hlídky.

Bez ohledu na to, kdo nesl za tento chaos zodpovědnost, byl výsledek nebezpečný jak pro arcivévodovy plány, tak i pro celou armádu: Když večer 9. července Rosenberg odpochoval, aby pokryl brněnskou silnici, a Hohenzollern se připojil k Hlavní armádě v Jetzelsdorfu, mezi IV. sborem a levým křídlem *Hauptarmee* vznikla asi 30–40km mezera, v níž kromě jezdeckých hlídek a několika zvláštních oddílů byla jedinou podstatnou silou Altsternova brigáda, malá jednotka o síle asi 800 pěších, 200 jezdců a dvou baterií bez jakékoliv podpory v dohledu.¹⁹⁶ Pokud by Francouzi našli tuto mezeru a přemohli Altsterna, Karlem zvolená obranná linie poblíž Jetzelsdorfu by byla obklíčena a jeho ústupová linie do Čech by se ocitla v nebezpečí. A to je samozřejmě přesně to, co se brzy stane.

1.8.3.3 Marmont na stopě

Po většinu 8. července však Francouzi stále netušili, kde se *Hauptarmee* nachází. Napoleon věděl, že Rakušané ustupují do Čech, ale jak napsal svému ministru války: „*Odted' vlastně*

195 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1409, Rosenberg Hohenzollernovi, 8. červenec 1809.

196 GILL, John H. *The Battle of Znaim: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 137.

nevíme, co chce nepřítel dělat.“¹⁹⁷ Řada zpráv z průzkumu naznačovala, že po brněnské silnici postupovaly „jen vozy a dělostřelectvo“ a že „celá armáda míří přes Znojmo do Jihlavy v Čechách,“ ač maršál Masséna soudil, že na znojemské trase se utkal pouze s Klenauem podpořeným nějakou další částí kavalérie, a tvrdil, že „větší část hlavního tělesa se vydala po silnici do Brna.“¹⁹⁸ Naproti tomu Marmont měl o dispozicích a záměrech nepřítele přesnější představu. „Celá rakouská armáda opustila silnici do Mikulova,“ psal v poledne z Wilfersdorfu a dodával, že „velmi zmatené zprávy“ ho přivedly k přesvědčení, že část nepřátelských sil opustila Mistelbach a ustupuje směrem k Laa.¹⁹⁹ O čtyři hodiny později si byl už zcela jistý:

„Mám tu čest oznámit Vašemu Veličenstvu, že průzkumný oddíl vyslaný do Mistelbachu se vrátil s několika zajatci; zprávy zajatců i obyvatel se shodují v tom, že velká část armády prošla tímto městem mezi včerejškem a 7:00 dnes ráno a postupovala dále; kníže Rosenberg zde včera přespal; všechny jednotky prošly Siebenhirtenem a postupovaly směrem k Ehrendorfu; tito vojáci pravděpodobně míří k Laa; po hlavní silnici [vedoucí do Brna] nikdo neprošel; konečně směr, po němž jsme pronásledovali nepřátelskou jízdu, mě vedl k rozhodnutí opustit hlavní silnici a vydat se po nepřátelských stopách přes Mistelbach a Ehrendorf. Počítám, že dnes večer přespím v Ehrendorfu.“²⁰⁰

Marmontovi muži jistě v odpočinek také doufali. Stejně jako Rakušané, i oni trpěli pod žhavým červencovým sluncem s nedostatkem vody a neustále na nohou, jak o tom svědčí i jejich zápisky: „Horko, žízeň a prach změnilo naše rysy tak, že by nás vlastní matky nepoznaly. Oči byly zapadlé do hlavy, v tvářích se vytvořily po obou stranách propadliny a suchý jazyk nedokázal vyslovit ani hlásku.“²⁰¹ „Zvláště patrný byl v neustávajícím a neobvyklém vedru nedostatek pitné vody, protože všechny vesnice byly opuštěné a studny zasypané.“²⁰² „Horko a únava jsou téměř neúnosné,“ napsal kapitán Tascher a kromě strádání pochodujících také vylíčil utrpení obyvatelstva, jehož města a vesnice obě armády pustošily: „Škoda, kterou napácháme, je nevyčísitelná. Všechno je

197 Napoleon Clarkovi, 8. červenec 1809, CG, č. 21473, díl IX., s. 836.

198 SHD, Vincennes, Série GR C, Premier Empire, Correspondance de l'Armée, C2/93, Masséna Berthierovi, 8. červenec 1809. V této zprávě Masséna také zmiňuje, že už je schopen pomalu chodit a doufá, že brzy opět usedne na koně.

199 SHD, Vincennes, Série GR C, Premier Empire, Correspondance de l'Armée, C2/93, Marmont Berthierovi, 8. červenec 1809.

200 SHD, Vincennes, Série GR C, Premier Empire, Correspondance de l'Armée, C2/93, Marmont Berthierovi, 8. červenec 1809.

201 DESBOEUF, Marc. *Souvenirs du Capitaine Desboeufs*, s. 113.

202 MADROUX, Ludwig von. „August von Floret“, *Archiv für Offiziere aller Waffen*, III/2, 1846, s. 192.

vypleněno, rozbito nebo vydrancováno. Často stává, at' už z nedbalosti nebo jiných důvodů, že celé vesnice lehnou popelem."²⁰³ Ti, kteří pod žhnoucím sluncem nedokázali udržet tempo rychlého pochodu, nebyli sužováni jen podnebím, ale i vlastními důstojníky. „Mladí vojáci se snažili udržet krok,“ popisuje Cadet de Gassicourt, „Byl jsem zahanben, když jsem viděl, jak někteří důstojníci bijí odvedence, kteří podlehli tíze svých paží a horku a vlekli se příliš pomalu...“²⁰⁴

Když Marmont kolem čtvrté odpoledne sepisoval hlášení a jeho muži doufali v oddech, Berthier v reakci na generálovu polední zprávu vydal celou řadu rozkazů. Nejprve odpověděl přímo Marmontovi: „Císař Vám dává volnou ruku, abyste pochodoval ke Znojmu, pokud jste přesvědčen, že se tak ocitnete blíž k nepřítelově levici.“ Informoval také Marmonta, že Davoutův sbor je na pochodu do Wilfersdorfu a měl by dorazit kolem 20:00. Kromě toho sdělil, že Masséna dobyl Stockerau a v případě, že Rakušané ustoupí cestou vedoucí do Znojma, Masséna je bude pronásledovat a ještě tuto noc jeho jednotky pravděpodobně vstoupí do Hollabrunnu²⁰⁵ (což byla předpověď beznadějně optimistická). Masséna už mohl díky Napoleonovým novým rozkazům zaměstnat celý svůj sbor (jehož část doposud musela střežit přechod Dunaje ve Floridsdorfu) k pronásledování nepřítele a byl rovněž jako Marmont informován o pohybech dalších maršálů—zejména o Marmontově přítomnosti ve Wilfersdorfu a o stočení jeho sboru ke Znojmu. Příval rozkazů, které toho odpoledne vyrazily z císařského velitelství, pověřil také maršála Davouta velením nad Grouchyho dragouny a kyrysníky z Arrighiho divize a nařizoval mu, aby okamžitě vyrazil do Wilfersdorfu. Dále Bernadotte měl provést průzkum ve směru k řece Moravě, Pullyho dragouni byli vráceni do Italské armády, Eugène de Beauharnais za Massénu převzal odpovědnost za Floridsdorf a maršál Lefebvre, jenž se nacházel v Linci, byl informován o postupu Massény do Stockerau.²⁰⁶

Ve strategické rovině císař Francouzů myslel také na Rusko. Řada vysokých ruských důstojníků provázela Napoleonovu *Grande Armée* už několik týdnů a bitvu u Wagramu pozorovala z první ruky. Jeden z oněch ruských důstojníků, pobočník cara Alexandr Ivanovič Černyšev, byl po téměř tříměsíční odmlce pověřen poslat svému

203 TASCHER, Maurice Charles Marie de. *Journal de Campagne d'un Cousin de l'Impératrice*, s. 237.

204 GASSICOURT, Charles Louis Cadet de. *Voyage en Autriche, en Moravie et en Bavière fait à la Suite de l'Armée Française pendant la Campagne de 1809*, s. 244.

205 SHD, Vincennes, Série GR C, Premier Empire, Correspondance de l'Armée, C2/93, Berthier Marmontovi, 8. červenec 1809.

206 GILL, John H. *The Battle of Znaïm: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 139.

panovníkovi dopis. I když Napoleon musel být přinejmenším zklamán letargickým postojem Ruska vůči právě probíhající válce, bylo v jeho zájmu zachovat fasádu pevného rusko-francouzského spojení a motivovat cara Alexandra ke zvýšení tlaku na Rakousko. Bylo také důležité, aby udržel auru své vojenské moci a aby imperátorovi vši Rusi připomněl, že je to Francie, kdo je v tomto konfliktu v právu. Po poskytnutí několika vojenských údajů o wagramské bitvě jeho dopis z 8. července pokračuje takto:

„Bitva u Wagramu, o níž může pobočník Vašeho Veličenstva podat svědectví, zcela naplnila mé naděje. Rakouská armáda, odříznutá od Uher, se stahuje do Čech. Pronásledují ji směrem ke Znojmu. Během celého měsíce, kdy stojíme proti sobě a kdy jsem se stal pánem Vídně, zatímco oni [Rakušané] stáli na druhém břehu Dunaje (...), nejenže neprojevili sebemenší touhu uzavřít mír, ale jedině, co jsem od nich dostal, je jen zatrpklost a důkaz jejich pošestlosti. Je těžké něčemu takovému uvěřit, ale taková je skutečnost.“²⁰⁷

Napoleon se ke svým ruským hostům choval s pečlivou zdvořilostí. Vladimír Ivanovič von Löwenstern, jenž doprovázel Massénův sbor a byl svědkem střetů v Hollabrunnu, Schöngrabenu a samotném Znojmě, zaznamenal, že „během tažení nám byla věnována veškerá myslitelná pozornost. Napoleon vydal v tomto ohledu velmi přesné rozkazy. Měli jsme vždy k dispozici ty nejlepší domy; byla pro nás zajištěna čestná stráž; celkem vzato nám nic nechybělo.“²⁰⁸

Zatímco Černyšev mířil do Petrohradu s Napoleonovým dopisem, z císařského velitelství vycházely zmíněné četné instrukce—do pohybu se dali maršálové Masséna, Davout a Marmont, pouze Oudinot a Garda žádný pokyn k přesunu nedostali. Oudinot měl shromažďovat zajatce a zpravodajské informace, ale jinak tyto formace zůstaly v blízkosti Wolkersdorfu jako armádní záloha. Nansoutyho divize těžké jízdy a Gérardova lehká jízda byly centrálně rozmístěny mezi Rückersdorfem a Stettenem, ale stejně jako Oudinot nedostaly žádné nové rozkazy. Tato relativní nečinnost ze strany hlavního francouzského velitelství bývá často kritizována, neboť Marmontův a Massénův sbor, které se účastnily aktivního pronásledování nepřítele, se od sebe nacházely ve vzdálenosti, která neumožnila vzájemnou podporu, a zároveň byly nejméně dva pochody vzdálené od sil ve Wolkersdorfu (cca 50 km). Francouzský historik Edmond Buat dokonce Davoutův přesun do Wilfersdorfu označil za „*polovičaté opatření*“, protože maršál se tímto přemístěním

207 Napoleon Alexandrovi, 8. červenec 1809, CG, č. 21474, díl IX., s. 837.

208 LÖWENSTERN, Vladimír Ivanovič von. *Mémoires du Général-Major Russe Baron de Löwenstern*, M. H. Weil (ed.). Paris: Fontemoing, 1903, díl I., s. 136.

ocitl spíše na trase vedoucí do Mikulova než do Znojma.²⁰⁹ Davout navíc i přes své zkušenosti nebyl pověřen hlavním velením nad tímto „křídlem“ *Grande Armée*—on i Marmont spolu měli pouze komunikovat a spolupracovat, aniž by jeden řídil druhého, což později rovněž vyvolalo kritiku.²¹⁰ Davout, jakmile dorazil do Wilfersdorfu, napsal Marmontovi, aby ho o svém příjezdu informoval a nabídl mu podporu, kterou ovšem Marmont odmítl: „*Mám vše, co potřebuji, abych porazil Rosenbergův sbor.*“ Rakouské síly, které Marmont pronásledoval, sice nečítaly více než 14 000 až 15 000 mužů, jak maršál dobře tušil, ale to ještě nevěděl, že tento slabý protivník se brzy spojí s jádrem *Hauptarmee*, kterému bude muset sám čelit...²¹¹ O mnoho let později, když sepisoval své paměti, svou chybu uznal:

„Během toho dne jsem dostal dopis od maršála Davouta, který přijel do Wilfersdorfu se svým sborem; vyžádal si ode mě nejnovější informace a ujistil mě, že je připraven mne v případě potřeby podpořit. Řekl jsem mu, co se do té chvíle přihodilo a že mířím do Znojma... Jeho pomoc jsem si nevyžádal, a to byla chyba. Kdybych se býval rozhodl jinak, mohli jsme rakouskou armádu, a tedy i monarchii porazit mnohem dříve. Lze si představit mé motivy a zdají se být omluvitelné. Skutečně jsem tehdy měl čelit pouze slabému protivníkovi, a ze skromnosti jsem proto nežádal o podporu, když jsem byl přesvědčen, že ji nepotřebuji. (...) Navíc jsem nechtěl vypadat slabě nebo ustrašeně, a pošpinit tak svou čest.“

Napoleon později Marmonta podezříval, že se rozhodl jednat na vlastní pěst, neboť nechtěl podléhat vedení nějakého jiného generála, zejména maršála Davouta, muže, jehož přísnost a tvrdost byly notoricky známé. Marmont však toto tvrzení výslovně popřel: „*Vždy jsem měl příliš silné svědomí, vždy jsem si vážil krve svých vojáků, než abych byl schopen uchýlit se k takovému kalkulu.*“²¹²

209 BUAT, Edmond Alfonse Léon. *1809 De Ratisbonne à Znaïm*. Paris: Chapelot, 1909, díl II., s. 328, 358–359.

210 NAULET, Frédéric. *Wagram*. Paris: Economica, 2009, s. 258; BÉRAUD, Stéphane. *La Révolution Militaire Napoléonienne*. Paris: Giovangelì, 2007–2013, s. 238.

211 SHD, Vincennes, Série GR C, Premier Empire, Correspondance de l'Armée, C2/93, Marmont Davoutovi, 8. červenec 1809.

212 MARMONT, Auguste-Frédéric-Louis Vieusse de. *Mémoires du Maréchal Duc de Raguse de 1792 à 1832*. Paris: Perrotin, 1857. díl III., s. 246–247.

1.8.3.4 Karlovy plány a předpoklady

Navzdory francouzskému postupu během 8. července arcivévoda Karel nepředpokládal, že by jím zvolený plán mohl být ohrožen, a doufal, že v Jetzelsdorfu své armádě poskytne několik dní odpočinku.²¹³ Jetzelsdorf, položený na strmých hřebenech, které se náhle zvedají za potokem Pulkau, představoval ideální defenzivní pozici, jež poskytovala pro své obránce řadu výhod jako bezpečné zásobovací a případně i ústupové cesty, dobrou viditelnost či dostatečný prostor pro uspořádání armády. Na druhou stranu útočící vojsko by se v případě bitvy muselo potýkat s hrozivými terénními obtížemi (útok do kopce, přes vodní překážku a tak dále).²¹⁴ Tyto výhody Jetzelsdorf samozřejmě poskytoval pouze tehdy, kdy by se útočník blížil ze správného směru...

„Dnes večer napochoduji do Schöngrabernu a pozítří přijedu do Jetzelsdorfu s pěti armádními sbory, šestý tvoří můj zadní voj pod Klenauovým velením a brněnskou silnici kryje kníže Rosenberg,“ psal arcivévoda Karel z hlavního velitelství v Göllersdorfu bratru Janovi. O nepřátelskou kolonu, jejíž pohyb směrem k Valticím Rosenberg ohlásil, arcivévoda zřejmě nedbal, nebo alespoň nepředpokládal, že by se mohla stočit ze svého směru na západ, a ohrozit tak jeho pozici v Jetzelsdorfu... Podle závěrečných řádků, které poslal Janovi, dokonce začínal uvažovat o ofenzivě! *„V Jetzelsdorfu se budu schopen udržet a poté dle okolností zvážím ofenzivní tah.“*²¹⁵

Zatímco arcivévoda posuzoval své vojenské možnosti, habsburský dvůr učinil první krok na cestě k míru. Císař František, hrabě Stadion a Metternich probírali možnost vyjednávání s Napoleonem už 7. července, kdy se císařský dvůr nacházel v Ernstbrunn. Během dlouhých rozhovorů se císař proti Stadionovu naléhání rozhodl vyslat Lichtenštejna k Napoleonovi, aby zjistil, zda je císař Francouzů nakloněn míru a pokud ano, tak *„čemu slovem mír rozumí.“*²¹⁶

Následujícího dne, 8. července, se císař a arcivévoda Karel setkali na hlavním velitelství.²¹⁷ Ač neexistuje žádný písemný doklad jejich rozhovoru, je zřejmé, že císař

213 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1461, Karel Františkovi, 13. červenec 1809.

214 WELDEN, Ludwig Freiherr von. *Der Krieg von 1809 zwischen Oesterreich und Frankreich von Anfang Mai bis zum Friedensschlusse*. Wien: Gerold, 1872, s. 196.

215 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1381, Op. J. 1F, Karel Janovi, 8. červenec 1809.

216 JUST, Gustav. *Der Friede von Schönbrunn*. Wien: Stern, 1909, s. 13.

217 SKALL, Johann Baptist. „Feldzugsreise des Kaisers Franz I. von Oesterreich im Jahre 1809“, Hauptmann Sommeregger (ed.), *Mitteilungen des K. und K. Kriegsarchiv*, Band 5, Wien, 1907.

František dal najevo svou snahu zahájit s Francouzi jednání s cílem dosáhnout ukončení války. Stanovil pro Karla řadu bodů, v nichž požadoval, aby arcivévoda zhodnotil stav armády, jeho současné i budoucí operační záměry, mírové podmínky a plán pro případ, kdy by Napoleon Lichtenštejna odmítl přijmout. Císař František tedy zřejmě pomalu, ale jistě podléhal tíživé situaci, v níž se rakouská armáda ocitla. Postoj arcivévody Karla příliš nepřispíval – vrchní velitel *Hauptarmee* v odpovědi na otázku, co by mělo Rakousko udělat, kdyby Napoleon zavrhl mírovou iniciativu, dramaticky, ale nepřiliš povzbudivě odpověděl: „*Pokračovat ve válce s těmi několika málo zdroji, které lze shromáždit, abychom alespoň podlehlí se ctí.*“²¹⁸ Dalším faktorem, který nepochybně ovlivnil názor císaře Františka v otázce zda pokračovat ve válce či začít jednat diplomaticky, byla jeho vlastní zkušenost na cestách z Ernstbrunnu do Hollabrunnu a pak do Jetzelsdorfu a Znojma, kdy se zajisté stal svědkem rozvratu, v němž se *Hauptarmee* nacházela. Je ovšem také možné, že František poslal Lichtenštejna k Napoleonovi z daleko pragmatictějšího důvodu – aby pro svou prohrávající říši získal čas, což byl v diplomacii poměrně běžný úskok. Stadionův životopisec je zase toho názoru, že císař František souhlasil s vysláním Lichtenštejna k Napoleonovi jen proto, že v úspěšnost tohoto podniku v první řadě vůbec nevěřil, ale pouze se chtěl vyhnout případnému nařknutí, že se nepokusil o mírové jednání...²¹⁹

Ať už bylo Františkovo rozhodnutí motivováno čímkoliv, výsledkem všech těchto diskusí a jednání byl stručný vzkaz, který František poslal Karlovi v době, kdy pobýval ve Znojme: „*Můj drahý bratře arcivévodo Karle, na základě mého rozhodnutí vyslat bez prodlení generála Lichtenštejna k císaři Napoleonovi by Vaše Výsost měla okamžitě přijmout nezbytná opatření k uzavření dohody s nepřátelskými základnami a vším, co k tomu bude zapotřebí.*“²²⁰ I když Karel mírovou misi uvítal, jeho frustrace je patrná v jednom z jeho dopisů: „*Museli jsme [s jednáním] čekat, než prohrájeme bitvu?*“²²¹

Další eskalaci už tak dramatické politické scény znamenalo odstoupení hraběte Stadionu z úřadu. Usuzuje, že za vyvíjejících se okolností nemůže zastávat funkci ministra zahraničí, Stadion 8. července podal císaři svou rezignaci a František ji přijal, přičemž

218 CRISTE, Oskar. *Erzherzog Carl von Oesterreich: Ein Lebensbild*, díl III., s. 250–251.

219 RÖSSLER, Hellmuth. *Oesterreichs Kampf um Deutschlands Befreiung*, díl II., s. 43.

220 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1461, František Karlovi, 8. červenec 1809.

221 CRISTE, Oskar. *Erzherzog Carl von Oesterreich: Ein Lebensbild*, díl III., s. 494.

za Stadionova nástupce určil Metternicha.²²² Tato změna však zůstala veřejnosti utajena, neboť v tak napjaté době by mohla poškodit zájmy monarchie...²²³

1.8.4 Devátý červenec

Když kostelní zvony oznamovaly blížící se půlnoc, Rakušané byli opět v pohybu. Převážná část armády se unaveně odploužila na nové pozice mezi Hollabrunnem a Schöngrabnem s hlavním velitelstvím dále na sever u Guntersdorfu. Klenauův vyčerpaný sbor, posílený šesti husarskými eskadronami, se jakožto zadní voj celé *Hauptarmee* nacházel roztažený mezi Oberfellabrunnem a Hollabrunnem a na silnici vedoucí do Weyerburgu a Enzersdorfu im Thale, pokrýváje tak vzdálenost asi 17 km. Hohenzollernův II. sbor tábořil s Mecserým v okolí Kammersdorfu na místě, které se v plánované pozici u Jetzelsdorfu mělo stát levým křídlem. Altstern odpočíval v Eichenbrunnu. Hlavní oddíl Rosenbergova sboru byl s Radeckým v Laa, zatímco většina jeho zadního voje se nacházela ve Staatzu a podél cesty vedoucí do Hörsersdorfu, již sledovala skupina husarů. Samostatná eskadrona švaliřů *O'Reilly* kryla brněnskou silnici nedaleko Drassenhofenu jižně od Mikulova. Na protějším křídle se Schustekh s několika malými oddíly přemísťoval do Maissau.²²⁴

Když arcivévoda Karel vytvořil tento rozsáhlý kordon rozpínající se přes celou frontu od Maissau až po Laa a vydal Rosenbergovi příkaz ochrany tras do Brna a Olomouce, očekával, že po obsazení pozic v okolí Jetzelsdorfu získá pár dní na to, aby si armáda odpočinula, zotavila se a reorganizovala. Sám arcivévoda se blížil hranici své fyzické výdrže. O dva dny dříve Johann von Delmotte, jeden z arcivévodových pobočníků, ve svém dopise napsal: „*Jsme bez zavazadel, bez služebnictva a veškerý šatník nosíme na zádech, už jsou to tři dny, co jsme jedli.*“²²⁵ V korespondenci si stěžoval sám arcivévoda: „*Jsem přemožen únavou, ale alespoň se dnes v noci mohu vysvléci a spát ve své posteli.*“²²⁶ Naneštěstí pro Karla se jeho odpočinek ukáže jako krátkodobý.

222 RÖSSLER, Hellmuth. *Oesterreichs Kampf um Deutschlands Befreiung*, díl II., s. 43.

223 Metternichovi byl brzy poté udělen poněkud vágní titul „státního ministra.“ Stadion svým odstoupením z politické scény nezmizel–měl doprovázet arcivévodu Karla a armádu a navíc mu zůstala odpovědnost za diplomatické vztahy s Pruským královstvím a různými německými protifrancouzskými frakcemi.

224 GILL, John H. *The Battle of Znaim: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 146.

225 Delmotte Albertovi, 7. červenec 1809 WERTHEIMER, Eduard. *Geschichte Österreichs und Ungarns im ersten Jahrzehnt des 19. Jahrhunderts*, díl II., s. 375.

226 Karel Albertovi, 9. červenec 1809 CRISTE, Oskar. *Erzherzog Carl von Oesterreich: Ein Lebensbild*, díl III., s. 492.

Napoleon také potřeboval odpočinek. Byl indisponován po většinu 9. července, trpěl horečkou zřejmě vyvolanou nedostatkem spánku a neobyčejnou námahou z předchozích několika dnů.²²⁷ To může vysvětlovat relativní nedostatek korespondence z francouzského hlavního velitelství a malé množství nových rozkazů pro armádní zálohy. Až pozdě v noci byl vydán rozkaz pro Nansoutyho, aby se 10. července přemístil do Wilfersdorfu, Oudinot a Garda ale zůstali ve svých táborech kolem Wolkersdorfu. Zatímco však pronásledování *Hauptarmee* pokračovalo, byly vydány podrobné pokyny pro bezpečnost armádního týlu, z nichž nejdůležitější byly rozkazy, které umísťovaly všechny jednotky od Marchfeldu po Korutany a Štýrsko pod velení místokrále Eugèna. Kromě své vlastní Italské armády na wagramském bojišti a d'Hilliersovým jednotkám u Prešpurku tedy Eugène nyní velel Vandammovu VIII. württemberskému sboru, saskému kontingentu, jednotkám generála Jeana Rusca, který pochodoval z Villachu, aby obsadil průsmyk Semmering jihozápadně od Vídně, a dalším oddílům na jižním břehu Dunaje. Dostal také kontrolu nad malou flotilou říčních dělových člunů, které byly postaveny před bitvou u Wagramu. Přestože měl vyslat několik praporů, aby ochránily most, který se právě přestavoval ve Floridsdorfu, jeho první úkol bylo lokalizovat armádu arcivévody Jana a utkat se s ní, jak je uvedeno ve zprávě, kterou toho dne obdržel od Berthiera:

„Kde je arcivévoda Jan? Zdá se, že se chtěl připojit k arcivévodovi Karlovi, ale výsledek bitvy tomu zabránil. Jako nejpravděpodobnější se jeví to, že arcivévoda Jan zanechá na dolním toku řeky Moravy jednotky, které tuto oblast budou pozorovat, a se zbytkem svých sil se přemístí do Gödingu (Hodinín)²²⁸, aby udržoval spojení mezi knížetem Karlem a Uhrami a ohrozil tu část naší armády, která pochoduje do Brna. Vaše Výsost ví, že tohle všechno jsou jen dohady, a protože účelem Vašeho úkolu je postavit se knížeti Janovi, musíte se zkrátka vydat tam, kde se nachází. Jestliže je tedy pravda, že se pohybuje proti proudu řeky Moravy, mělo by být vaše velitelství umístěno tak, aby se v případě, že se kníže Jan připojí k vojsku knížete Karla, znovu přidalo k jádru armády. Ale pokud Jan překročí Dunaj v Prešpurku, generál Baraguey d'Hilliers může prešpurský most zničit, a společně s generálem Vandammem tak Janův pochod zpomalit. Tak byste mohl Dunaj překročit v Ebersdorfu a získat dostatečné množství času, abyste nepřítele dohnal a utkal se s ním.“²²⁹

227 SAVARY, Anne-Jean-Marie-René. *Mémoires du Duc de Rovigo*, díl IV., s. 188, 195.

228 Jedná se samozřejmě o Hodonín, Berthier napsal českou verzi jména s chybou.

229 Berhier Eugènovi, 9. červenec 1809, CdN, č. 15 506 díl XIX., s. 232–234.

Tyto obsáhlé pokyny poskytovaly Eugènovi v případě potřeby volnost k překročení řeky Moravy, ale klíčovým objektem zůstávalo zajištění armádního týlu. „*Císař doufá, že během zítřejšího dne [10. července] obsadíte celý pravý [západní] břeh Moravy, že získáte kontrolu nad mosty a že tato řeka bude hranicí mezi vámi a nepřítelem.*“²³⁰ Vandamme měl přesunout většinu svých vojáků do blízkosti Fischamendu po proudu od Vídně a za sebou zanechat pouze dostatečný počet mužů jakožto posádku v Melke, Göttweigu a několika dalších klíčových lokalit. Říční flotila se rovněž měla přesunout k Fischamende poblíž soutoku Moravy s Dunajem, kde by podle potřeby podporovala přechody řek, sběr zpravodajských informací a bojové operace.

Při zpětném pohledu se tato francouzská obava o řeku Moravu, konkrétně o oblast Dürnkrutu a Hodonína, jeví jako překvapivá, ale mnohé zprávy, které dorazily na císařské velitelství ráno 9. července, zdůrazňovaly nebezpečí pro pravé křídlo a tyl armády.²³¹ To bylo něco, co Napoleon ignorovat nemohl, zároveň však nehodlal odvrátit svou pozornost od *Hauptarmee* a byl ochoten i riskovat, jak ostatně dokazuje slabost malé d’Hilliersovy divize naproti Prešpurku (5200) a nepatrná posádka v Raabu (1100)... Většina informací, které do Wolkersdorfu přišly, však pouze zamlžila již tak nejasný obraz nepřátelské situace. Na základě průzkumu a výsledků provedených během předchozího dne tyto zprávy vyvolaly pochopitelnou míru obezřetnosti v rozkazech vydaných armádě dne 9. července. Závoj nejistoty se však brzy roztrhne.²³²

Kromě rozkazů adresovaných Eugènovi de Beauharnais byla vydána celá řada dalších pokynů týkajících se obrany Vídně a organizace armády. Rakouské hlavní město bylo uvedeno do stavu připravenosti a mělo být vybaveno posádkou o síle 6000 mužů po dobu šesti měsíců, velký most Tabor, který Rakušané v květnu spálili, se měl přestavět a poblíž Floridsdorfu měla být postavena nezávislá pevnůstka na ochranu vyústění severního břehu.²³³ Dalším rozkazem z hlavního velitelství byl rozpuštěn IX. sbor, z jehož čela Napoleon nechal ve vší tichosti propustit maršála Bernadotta. Saský kontingent se tak stal oddělenou divizí, jíž si vzal na starost generál Reynier. Dva francouzské pluky bývalého IX. sboru byly přiděleny maršálu Massénovi, ale vzhledem ke svému bídnému

230 SHD, Vincennes, Série GR C, Premier Empire, Correspondance de l’Armée, i. č. 1700, C2/93, Berhier Eugènovi, 9. červenec 1809.

231 SHD, Vincennes, Série GR C, Premier Empire, Correspondance de l’Armée, i. č. 0200, C2/93, Grouchy Davoutovi, 9. červenec 1809.

232 GILL, John H. *The Battle of Znaim: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 149.

233 PELET, Jean-Jacques. *Mémoires sur la Guerre de 1809 en Allemagne*, díl IV., s. 408–409.

stavu po bitvě u Wagramu potřebovaly čas na zotavení, a ke svým novým divizím se tak dostaly až po příměří.²³⁴

1.8.4.1 Střet u Hollabrunnu

Mezitím pronásledování rakouské armády pokračovalo v plném proudu a dokonce vedlo k ostrým střetům jak na trase do Znojma, tak na brněnské cestě. Na silnici Stockerau-Znojmo plánoval Masséna se svou mohutnou kavalérií následovanou Legrandem a Saint Cyrem pokračovat na sever. Molitorovi a Boudetovi však nařídil, aby drželi své divize ve Stockerau a zejména aby pokryli cestu do Maissau, protože informace, které ve městě nashromáždil, ho vedly k přesvědčení, že se rakouský V. sbor vydal jiným směrem než na Znojmo.²³⁵ Tato mylná interpretace nepochybně pramenila z ústupu Schustekhovy divize, která byla koneckonců součástí V. sboru, a ze skutečnosti, že Masséna se během pronásledování dosud s žádnými jednotkami tohoto sboru nesetkal. Díky tomuto chybnému úsudku a jím způsobeného rozptýlu Massénových sil tak ve chvíli, kdy se Legrand²³⁶ a kavalérie střetnou se zadním rakouským vojem u Hollabrunnu, Molitor, Boudet i Saint Cyr budou příliš daleko, než aby mohli zasáhnout.

Dravé střetnutí u Hollabrunnu bylo zahájeno kolem deváté ráno, když francouzští jezdcí narazili na Klenauův zadní voj poblíž Grossstelzendorfu, přesněji na husary pod velením polního podmaršálka Ludwiga Georga Thedela von Wallmoden-Gimborn, kteří však byli rychle zatlačeni zpět na nízkou vyvýšeninu asi 3,5 km jižně od Hollabrunnu. Klenau do těchto pozic vyslal dva pěší pluky (*Benjovszky* č. 31 a *Spleny* č. 51), které měly ústup kavalérie krýt, ale i pěchota byla brzy nucena stáhnout se do města, razíc si cestu vinicemi východně od silnice, aby chránila levé křídlo.²³⁷ Francouzská jízda jim byla těsně v patách a Klenauovi samotnému hrozilo zajetí, když se s malou eskortou husarů při průzkumu terénu až příliš přiblížil k hlídkujícím Francouzům.²³⁸

234 Tamtéž, s. 409.

235 EGGER, Rainer. *Das Gefecht bei Hollabrunn und Schönggrabern 1805*. Wien: Heeresgeschichtliches Museum, 1982.

236 Legrand shodou okolností bojoval na tomtéž místě již v listopadu 1805, když vedl 3. divizi IV. sboru maršála Soula.

237 GILL, John H. *The Battle of Znaim: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 150.

238 AMON VON TREUENFEST, Gustav rytíř. *Geschichte des k. k. Huszaren-Regimentes Alexander Freiherr v. Koller Nr. 8*. Wien: Mayer, 1880, s. 469.

Hollabrunn, v té době známý jako Ober-Hollabrunn, leží v mělké kotlině podél řeky Göllersbach s výšinami ze severu, jihu a východu. Zalesněné kopce na východě v kombinaci s překážkou potoka znesnadňovaly přístup k městu z jihu, zatímco zděný hřbitov ve středu Hollabrunnu tvořil skvělé obranné místo. Kopce na severozápadě zase poskytovaly dělostřelectvu dobré palebné postavení na silnici a nížiny západně od města. S těmito dispozicemi se tak Hollabrunn hodil pro zdržovací akci, jíž se Klenau jako týl armády ujal.

Klenauův VI. sbor dorazil do Hollabrunnu v 7:00, přičemž svůj zadní voj zanechal v Grossstelzendorfu a na výše zmíněných svazích jižně od Hollabrunnu. Jádru svého sboru Klenau rozmístil na kopcích za městem. Generálmajora Petera Vécseyho, husarský pluk *Kienmayer* č. 8 a dva prapory vídeňských dobrovolníků umístil do Porrau, aby kryly jeho levou stranu, a později toho ráno ještě vyslal do Gettsdorfu dvě eskadrony husarů *Blankenstein*, které měly navázat kontakt se Schustekhem.²³⁹

Navzdory síle svého postavení se však Klenau hned v počátku boje dostal do nepříjemné pozice, když se jeho vlastní zadní voj stáhl až k městu, do něhož se brzy na to v patách ustupujících Rakušanů přirítla francouzská lehká jízda doprovázená kyrysníky, kteří se dostali až na náměstí.²⁴⁰ Naštěstí pro Klenaua se generálmajor Andreas Mariássy, pověřený obranou Hollabrunnu, tomuto přívalu vyrovnal a s pomocí třetího praporu pluku *Benjovszky* č. 31, jenž právě včas dorazil, Francouze odrazil. Velitel pluku, plukovník Paul Maria Senitzer, nařídil svým bubeníkům, aby začali hrát *Grenadieren marsch*, jenž byl obvykle vyhrazený pro armádní elitu, a dva prapory, podporované plukem *Spleny*, se vrhly na francouzskou jízdu. Železní jezdci a jejich protějšky z lehké jízdy se mezi úzkými uličkami města ocitli v těžké nevýhodě a byli nuceni ustoupit. Zatímco město Rakušané pevně drželi, z kopců nad Hollabrunnem se ozvaly dělové výstřely okamžitě opěťované i druhou stranou a doplněné několika jezdeckými potyčkami před městem. Takový stav trval několik hodin, než po cestě vedoucí do Hollabrunnu přispěchali Legrandovi pěšáci.²⁴¹

Legrandova divize se objevila kolem poledne a rozmístila se v kolonách po obou stranách silnice jižně od Hollabrunnu—bádenská brigáda vlevo, francouzská vpravo. Mezi

239 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1422, Teschenberg Klenauovi, 9. červenec 1809.

240 BRUYÈRE, Jean Pierre Joseph. „Notices Historiques et Topographiques“, s. 369.

241 GILL, John H. *The Battle of Znaim: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 152.

dalšími příchozími byli také bádenští myslivci, kterým se podařilo proniknout do města z luk kolem Göllersbachu. Ti Rakušany v jižních částech města zahnali, ale své pozice nezvládli dlouhou dobu udržet a ve chvíli, kdy se objevily Mariássyho rezervy, postupně ustupovali. Tento „nájezd“ myslivců byl jen začátkem zuřivého boje, který trval až do pozdní noci. Ať už je rakouské tvrzení, že Francouzi vtrhli do Hollabrunnu celkem sedmkrát, přesné, nebo ne, je jasné, že střet byl krutý a intenzivní. „*Nejtvrdší boje v zahradách, příkopech a vinicích pokračovaly až do půlnoci bez ochabnutí,*“ napsal Klenau.²⁴²

Vzhledem k tomu, že jižní polovina města se díky střelbě francouzských houfnic ocitla v plamenech, byl vstup zformovaných jednotek téměř nemožný. Legrand tak vyslal vpřed pouze malé skupiny, zatímco se pokoušel obejít rakouské pozice na obou křídlech a tím Klenaua donutit, aby se stáhl. Neuspěl. Na východní straně šel postup francouzské pěchoty díky svahům a vinicím neskutečně pomalu, na západním úseku měli Francouzi podobné problémy, ač zde působila pouze jízda, kterou Masséna nemohl podpořit pěchotou, neboť neměl dostatečné množství mužů, aby francouzskou linii tak daleko na západ rozšířil. Odpoledne se bádenským voltížerům vedených neohroženým podplukovníkem von Franckenem podařilo obsadit některé zemědělské stavby podél silnice do Oberfellabrunnu, ale tyto skupiny byly příliš slabé na to, aby postoupily dál, a své nejisté postavení si jen stěží udržely. Podobně na tom byla francouzská jízdní baterie, která se snažila dobýt rakouskou linii palbou ze západu, ale byla zahánána oddílem pěchoty *Duka* č. 39. Francouzská jízda mezitím na otevřených lukách zápasila s rakouskými husary, dělostřelci udržovali těžkou palbu a francouzská i bádenská pěchota podnikala opakované výpady ve snaze udržet alespoň jižní okraj hořícího Hollabrunnu, když severní polovina města nadále zůstávala v rukou nepřítele. Klenau, ač za cenu velkých ztrát (zejména v řadách husarů), tak navzdory vyčerpanosti vlastních jednotek splnil svůj úkol a ústup rakouské Hlavní armády ochránil.²⁴³

Obě strany stál střet u Hollabrunnu mnoho. O francouzských ztrátách se dochovalo jen málo, ale podle počtu raněných důstojníků se celkový počet zabitých a zraněných odhaduje na něco pod 200, přičemž počet zajatých je neznámý (ač Rakušané tvrdili

242 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1384, Op. J. 35, VI. sbor, Klenau.

243 BRUYÈRE, Jean Pierre Joseph. „*Notices Historiques et Topographiques*“, s. 369; GACHOT, Edouard. *1809 Napoléon en Allemagne*. Paris: Plon, 1913, s. 297.

stovky).²⁴⁴ Přičteme-li ztráty bádenských vojáků ve výši 101 mrtvých nebo raněných a 44 pohřešovaných, získáme bez zahrnutí francouzských válečných zajatců přibližně 320 mrtvých, raněných nebo pohřešujících se. Rakouské ztráty naopak dosáhly nejméně čísla 1200, z čehož 595 zabitých a raněných pocházelo pouze z pěchotního pluku *Benjovszky* č. 31.²⁴⁵ Těžké ztráty utrpěli také již zmínění husaři a pěchotní pluk *Spleny* č. 51. Tato čísla a přetrvávající obavy z vyčerpání jednotek donutily Klenaua znovu prosit arcivévodu Karla o odpočaté oddíly, které by mohly vyčerpaný VI. sbor podpořit.²⁴⁶

Nicméně skutečnost, že Rakušané dokázali i přes všechny těžkosti Hollabrunn tak srdatě bránit, je důkazem disciplíny, odhodlání i vůle jak důstojníků, tak obyčejných vojáků VI. sboru. Klenau byl tak potěšen Mariássyho a Senitzerovými výkony, že, nedbaje na vlastní únavu, ještě po setmění vyjel za arcivévodou Karlem požádat pro oba důstojníky o kříž Řádu Marie Terezie, což generalissimus s radostí schválil a Klenau ještě téže noci mezi popelem a troskami Hollabrunnu své nejschopnější důstojníky odměnil. Díky úsilí těchto mužů a vojáků pod jejich velením zdrželi Rakušané Massénovo pronásledování o celý jeden den.²⁴⁷

Maršál Masséna mohl být i přes zadržení u Hollabrunnu s výkonem svých jednotek rovněž spokojen. Stejně jako Rakušané i Francouzi IV. sboru pochodovali a bojovali od 4. července jen s malým oddechem, a přesto se s nepřítelem bili s velkým odhodláním a houževnatostí. Navíc je třeba podotknout, že ani jedno francouzské hlášení z té doby vyčerpání, pokles morálky ani nedostatek potravin nezmiňuje... Maršálovi lze vyčítat, že nekladl dostatečný důraz na rakouském pravém křídle, čímž mohl Klenauův sbor obchvátit, ale vzhledem k nedostatku pěchoty a kopcovitému terénu pokrytému vinnou révou mohl těžko postupovat jinak.²⁴⁸

Po bojích zbyly z Hollabrunnu jen doutnající ruiny. Bruyère si do svého deníku poznamenal: „*Nešťastní Rakušané, kteří byli během útoku v Hollabrunnu zraněni, většinou zahynuli jako oběti plamenů, neboť požár postupoval příliš rychle, než aby umožňoval jakoukoli záchranu. Když jsme další den projížděli městem, našli jsme nekonečné množství*

244 GACHOT, Edouard. *1809 Napoléon en Allemagne*, s. 297.

245 GILL, John H. *The Battle of Znaim: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 154.

246 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, i. č. 1300, karton 1422, Klenau Karlovi, 9. červenec 1809.

247 WELDEN, Ludwig Freiherr von. *Der Krieg von 1809 zwischen Oesterreich und Frankreich von Anfang Mai bis zum Friedensschlusse*, s. 198.

248 BRUYÈRE, Jean Pierre Joseph. „Notices Historiques et Topographiques“, s. 369–370.

ohořelých mrtvol.“²⁴⁹ Těmto hrůzám navzdory dostal Masséna jasný rozkaz: „*Pokračovat v pronásledování nepřítele směrem na Znojmo.*“²⁵⁰

1.8.4.2 Akce u Laa

Když Klenau držel Massénův postup v Hollabrunnu, Marmont na východní trase zápasil s Radeckým a Altsternem, zatímco Rosenberg s většinou svého sboru spěchal, aby podle požadavku arcivévody Karla chránil trasy do Brna a Olomouce. Velitel IV. sboru vyslal devátého ve dvě hodiny ráno ze svého velitelství v Laa přes řeku Dyji předsunutý oddíl sestávající z husarského pluku *Hessen-Homburg* č. 4 a poloviny jezdecké baterie, aby chránil přechody v Drnholci, Mušově²⁵¹ a Strachotíně. Hlavní část sboru se za nimi vydala o tři hodiny později a pochodovala podél severního břehu Dyje. „*Obsadím se svými jednotkami pozice u Mušova, abych zůstal pánem obou cest do Brna a Olomouce,*“ sdělil Rosenberg Karlovi ve zprávě z Laa.²⁵² O několik hodin později, když psal z Drnholce generálmajoru Altsternovi, už nezněl tak sebevědomě: „*Doufám, že se dostanu bezpečně do Mušova.*“²⁵³

Svůj zadní voj ponechal Rosenberg pod Radeckého velením jižně od Dyje. Spoléhaje se na Altsterna, že se postará o Laa, chtěl, aby Radecký chránil jižní křídlo IV. sboru, které se vydá severním a východním směrem podél řeky. Akce z 9. července tak propuknou ve Staatzu a Neudorfu, jakožto i v blízkosti mostů kolem Laa a Ruhhofu.

Marmontovi muži se vydali na pochod v časných ranních hodinách. Krátce po úsvitu vytlačili husary *Stipsicz* z jejich předsunutých stanovišť poblíž Hörersdorfu a pokračovali do Staatzu, kde byli na čas zdrženi nepřátelskou dělostřeleckou palbou, ale díky opěťované střelbě a příchodu posil ze směru od Poysdorfu a Zlabernu bylo Radeckého postavení u Staatzu neudržitelné. Stáhl se proto podle instrukcí do Neudorfu, následován bavorskou a francouzskou lehkou jízdou. Během tohoto ústupu se od Radeckého díky tlaku nepřítele oddělily jednotky generálmajora Franze von Fröhliche²⁵⁴ a husarský pluk *Stipsicz*,

249 Tamtéž, s. 370.

250 Archives Nationales, Paris, Masséna, 304 Mi 48–49 [311 AP 48-49], karton 0530, Berthier Massénovi, 9. červenec 1809.

251 Obec Mušov zanikla roku 1980 a nyní je prostor vesnice zatopen vodami nádrže.

252 Rosenberg Karlovi, 9. červenec 1809, KA, Nachlass Rosenberg, B/1504, 1809/1.

253 Rosenberg Altsternovi, 9. červenec 1809, KA, Nachlass Rosenberg, B/1504, 1809/1.

254 V některých záznamech se jeho jméno objevuje také jako „Frehlich“ či „Frelich.“

jež se uchýlily k Ruhhofu v naději, že tam překročí Dyji (ač marně–viz níže). Radecký navíc během noci vyslal husarské eskadrony zpět do Drnholce, takže mu nyní zbyly jen dva jízdní pluky (husarský a švališerský), nepočetná pěchota a jedna baterie, jež čelila blížícím se nepřátelským jezdcům. Brzy na to tak došlo v okolí Neudorfu ke krvavému, leč nepřiliš důležitému boji, protože habsburská jízda držela francouzské a bavorské pluky v šachu a Marmont se více zajímal o cestu na západ do Laa, nikoli o trasy na sever.²⁵⁵ Nicméně střet byl ostrý, jak ostatně zaznamenává zpráva o zbytcích rakouského 8. mysliveckého praporu, který během této šarvátky zcela zanikl: „*Převaha [nepřátelské] kavalérie donutila tu naši ustoupit, zbytek praporu, který se skládal pouze ze 140 mužů, se ocitl na otevřeném prostranství mezi Staatzem a Neudorfem bez podpory a chtěl vtrhnout do vesnice, ale byl přemožen nepřátelskou jízdou, kterou byl nakonec navzdory značnému úsilí částečně pobit a částečně zajat.*“²⁵⁶

Po ztrátě Neudorfu se Radecký stáhl asi čtyři kilometry na sever do Wildendürnbachu pronásledován pouze nepočetnými nepřátelskými oddíly, neboť převážná část francouzské pěchoty i jezdeckta se vydala na cestu do Laa.²⁵⁷ Pozdě ráno boje skončily a Radecký, povoláný ke IV. sboru, překročil řeku Dyji u Drnholce, kde se znovu připojil k Rosenbergovi a byl jmenován velitelem jedné ze dvou nově zorganizovaných divizí. Ke sboru se znovu přidali také husaři *Stipsicz* a generálmajor Fröhlich, který se, jak již bylo zmíněno, pokusil přejít řeku v Ruhhofu, kde však narazil na francouzskou jízdu, jež se u mostů střetla s Altsternovým oddílem. Zamířil tedy po proudu a tok přešel jižně od Drnholce, načež po setkání s Rosenbergem převzal po Radeckém řízení zadního voje. IV. sbor se na cestu vydal odpoledne a koncem dne rozmístil jednu divizi (Radeckého) mezi Pasohlávkami a Novou Vsí, zatímco druhá (pod vedením polního podmaršálka Ludwiga knížete Hohenlohe-Waldenburg-Bartensteina) obsadila Mušov a okolí. Osamělá eskadrona dragounů *EH Johann* byla ponechána v Drnholci, aby udržovala kontakt s Altsternem v Laa a Ruhhofu.²⁵⁸

Ve zprávě pro arcivévodu Karla odeslané ještě té noci Rosenberg s radostí oznámil, že je nyní schopen pokrýt „*nejkratší linii*“ do Brna i do Olomouce, ale poznamenal, že

255 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1461, Radeckého hlášení.

256 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1409, Major Hieronymus Mumb, hlášení 8. mysliveckého pluku, 16. červenec 1809.

257 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1461, Radeckého hlášení.

258 GILL, John H. *The Battle of Znaim: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 157–158.

„díky mimořádnému horku“ byl pochod z Laa „tak obtížný, že armádní sbor za sebou kolem cest zanechal 30 mrtvých.“ Generalissima také informoval, že podle jednomyslných prohlášení Francouzů, kteří byli toho dne zajati, „maršál Davout s celým svým armádním sborem pochoduje“ po cestě do Laa.²⁵⁹ Toto chybné, i když pochopitelné vyhodnocení situace zkreslilo rakouský pohled po zbytek války a dokonce se ještě objevovalo v mnoha poválečných historiografických spisech.²⁶⁰ Konkrétně tato mýlka vedla k přecenění nepřátelských sil blížících se ke Znojmu od Laa a k chybnému odhadu času, kdy se tyto francouzské jednotky pod vedením proslulého Davouta objeví na znojmském bojišti.

Rosenberg však nebyl jediným velitelem, jenž se toho dne zmýlil. Marmont, který své jednotky stočil k Laa, nezaznamenal, že Rosenberg po překročení Dyje zamířil k severu, jak dokládá hlášení odeslané Berthierovi kolem desáté dopolední („*Za hodinu vyrazím do Laa, kam míří celý Rosenebergův sbor.*“)²⁶¹ a zpráva pro maršála Davouta, v níž navíc poznamenal, že zajal 300 Rakušanů a že „*následujícího dne plánuji vyrazit na Znojmo v časných ranních hodinách.*“ Asistenci od železného maršála, jak se Davoutovi přezdívalo, nevyžadoval...²⁶²

Pokud jde o Davoutovo skutečné postavení, IV. sbor byl skutečně na pochodu, ale ne ve směru, který předpokládal Rosenberg (a později i Karel). Vzhledem k tomu, že Marmont neprojevil zájem o podporu, železný maršál pokračoval v postupu na sever brněnskou cestou k Mikulovu. Ze všech příchozích zpráv bylo zřejmé, že silnice z Wilfersdorfu do Mikulova je zcela otevřená, odpoledne proto Davout směrem k tomuto městu poslal polovinu svého sboru.²⁶³ Celý postup vedl Grouchy se svými dragouny, podporovanými dvěma prapory 13. lehkého pěšího pluku. Do Mikulova dorazil po setmění, jeho muži se okamžitě ocitli pod palbou, ale on směle své elitní rotě dragounů nařídil, aby na obec zaútočili tryskem, podporováni střelbou pěchoty. Početně silnější Francouzi brzy město z rukou rakouských švališerů vyrvali a Grouchy se rozhodl pokračovat navzdory tmě dál v naději, že se zmocní přechodu přes Dyji, ale protože

259 Rosenberg Karlovi, 9. červenec 1809, KA, Nachlass Rosenberg, B/1504, 1809/1.

260 Např. ve WELDEN, Ludwig Freiherr von. *Der Krieg von 1809 zwischen Oesterreich und Frankreich von Anfang Mai bis zum Friedensschlusse*, s. 196–197.

261 SHD, Vincennes, Série GR C, Premier Empire, Correspondance de l'Armée, C2/93, Marmont Berthierovi, 9. červenec 1809.

262 SHD, Vincennes, Série GR C, Premier Empire, Correspondance de l'Armée, C2/93, Marmont Davoutovi, 9. červenec 1809.

263 SHD, Vincennes, Série GR C, Premier Empire, Correspondance de l'Armée, C2/93, Davout Napoleonovi, 9. červenec 1809.

Rosenbergův sbor se tou dobou už nacházel v Mušově, kde měl most přes řeku zajištěný vlastními jednotkami, byl Grouchy nucen svůj dobrodružný postup zastavit. Grouchyho úspěch v Mikulově však umožnil Davoutovi rozmístit svou 1. divizi ještě tu noc ve městě a 2. divizi jižně u Drasenhofenu. Zpravodajská služba a další zdroje potvrdily Davoutův dřívější předpoklad, že po brněnské silnici neprošly žádné významné rakouské formace.²⁶⁴ Maršál, který se už začínal obávat o Marmontovu situaci, se proto prozíravě rozhodl ponechat svou 3. a 4. divizi spolu s Arrighiho kyrysníky kolem Poysdorfu, jen jeden pochod od Laa.

Nyní na scénu opět vstoupil generálmajor von Altstern. Po pochodu třinácti kilometrů od Eichenbrunnu Altstern zjistil, že Rosenberg za sebou zanechal kyrysnický pluk *Hohenzollern* a jejich jezdeckou baterii, jak slíbil. Ke svému zděšení však také narazil na Marmontovy jezdce, kteří se již střetli s rakouskou těžkou jízdou poblíž mostu přes Dyji u Ruhhofu.²⁶⁵ Rychle proto nad kyrysníky převzal velení, jak ostatně zamýšlel, a vedl jednu eskadronu oslabeného pluku dopředu, aby zadržel Francouze a získal tak čas pro svou pěchotu a dělostřelectvo k překročení mostu v Ruhhofu. Jakmile se jeho pěchota a děla ocitly bezpečně na severním břehu, rozebral několik četných můstků, které vedly přes bažinaté říční břehy, nechal tam k odvedení nepřítelovy pozornosti několik kyrysníků a odpochoval do Znojma. Ačkoli jeho příkazy výslovně uváděly, že má „*kryt přechod přes Dyji u Laa*“, zřejmě se rozhodl, že už udělal dost, když vyzoroval pohyb nepřítele a odstranil mosty. Zda se obával, že bude přemožen, nebo jen špatně pochopil Hohenzollernovy pokyny, není jasné; jeho zpráva, zasláná té noci ze Znojma, pouze bez vysvětlení líčila akce během dne.²⁶⁶ Altsternovo nevysvětlitelné rozhodnutí stáhnout se, aniž by se pokusil o boj, tak znásobilo chyby, kterých se Karel a Hohenzollern dopustili, když vyslali tak slabou brigádu (o síle 800 pěších a 150 jezdců se dvěma bateriemi) vedenou navíc zcela nenápaditým důstojníkem, aby se ujala tak významné mise. K poplachu, který Altstern svým hlášením vyvolal, se vrátíme později, ale pro tuto chvíli postačí poznamenat, že Francouzi mosty rychle opravili a jejich jezdecké hlídky ještě téhož odpoledne prozkoumaly cestu směrem na Znojmo.

264 GROUCHY, Emmanuel. *Mémoires du Maréchal de Grouchy*. Paris: Dentu, 1873, díl III., s. 39–41.

265 Jedná se o boje, které způsobily, že ustupující generálmajor Fröhlich zamířil na sever od Ruhhofu – viz výše.

266 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1381, Op. J. 1F, Altsternovo hlášení z 9. července 1809.

Marmont si navzdory mylným závěrům ohledně Rosenbergova směru pochodu zatím vedl dobře—Radeckého zadní voj smetl z cesty, obnovil přechod Dyje a posunul průzkum po silnici směrem na Znojmo. Kromě jiných informací tyto hlídky zadržely a vyslechly posla, který poskytl podrobné informace o kavalkádě (tvořící kolonu více než 200 dostavníků, bryček a dalších vozidel), která doprovázela císaře Františka do Ernstbrunnu a poté do Znojma, včetně doby příjezdu a odjezdu císaře a jména hostince, kde byl ubytován. Jízda, která tyto pozoruhodné informace shromáždila, byla součástí Montbrunových jednotek, které se k Marmontovi připojily na břehu Dyje.²⁶⁷ Marmontův kompletní sbor se nyní mohl soustředit na předpokládaný výpad na Znojmo, kdyby však jeho velitel nemusel čelit neočekávanému problému, kvůli němuž nebylo možno okamžitě pokračovat: hromadné podnapilosti vojáků.

Oblast, kterou vojska procházela, byla bohatá na vinice a všudypřítomné množství vína v kombinaci s extrémním horkem a nedostatkem vody vytvářelo pro žíznivé muže na obou stranách neodolatelné pokušení. Vojáci proto vyhledávali vinné sklípky vyhloubené do strání a podle vzpomínek seržanta Desboeufse do nich „*vběhl takový dav, že se někteří pod tlakem těl udusili.*“ Na dalších řádcích píše, že on a jeho druhové ve sklípcích narazili také na velké množství rakouských opozdílů, z nichž mnozí rovněž náporu žíznivých mužů podlehli.²⁶⁸ Friedrich Mändler z bavorské lehké pěchoty zase vyprávěl, že on a jeho krajané „*často během tohoto pochodu trpěli nedostatkem vody; víno však nedošlo nikdy. Docela dobře si pamatuji, že naši vojáci vařili maso kvůli nedostatku vody ve víně a naše jízda vínem dokonce dávala napít svým koním.*“²⁶⁹

Pro Marmonta tak 9. červenec skončil trapným nezdarem. „*Žádnými slovy nelze popsat žár, který vojáky během dne spaloval,*“ napsal později, pokračuje: „*Mnoho vojáků toho dne zůstalo pozadu a celková újma byla umocněna opilostí, která v kombinaci s horkem a únavou takřikajíc v mžiku zničila veškerou pěchotu mého armádního sboru.*“ Neschopen postupovat v takovém stavu dále, nechal Marmont alespoň zabezpečit mosty před Dyjí, pokáral své důstojníky za nedostatečný dohled, nabádal své muže k lepšímu chování a nakonec se uchýlil k exemplárnímu trestu, když dva vojáky nechal za porušení kázně popravit. Tato prekérní situace však Marmonta zdržela o polovinu dne, kdy mohl jen

267 SHD, Vincennes, Série GR C, Premier Empire, Correspondance de l'Armée, C2/93, Montbrun Berthierovi, 9. červenec 1809.

268 DESBOEUF, Marc. *Souvenirs du Capitaine Desboeufs*, s. 113.

269 MÄNDLER, Friedrich. *Erinnerungen aus meinen Feldzügen*. Nürnberg: Lotzbeck, 1854, s. 37.

netrpělivě čekat na vystřízlivění svých mužů a plánovaný pochod na Znojmo, kde se obával, že díky časové prodlevě „*nalezne pouze nepřátelský zadní voj.*“²⁷⁰

1.8.4.3 Mír s císařem Francouzů?

Uprostřed všech manévrů a bojů pokračovala i jednání diplomatická. Podle Františkova rozhodnutí vyslat Lichtenštejna k Napoleonovi byly připraveny instrukce, jimiž se měl kníže během jednání s francouzským císařem řídit: „*Můj drahý kníže, pod podmínkou zaručení integrity monarchie Vás zmocňujeme k podpisu mírové dohody s císařem Francouzů v případě, že ji Jeho císařské Veličenstvo nabídne.*“²⁷¹ I když rakouský císař zjevně poskytl svému vyslanci verbální rady, Lichtenštejnovy písemné pokyny byly jednoduché, neurčité a potenciálně nebezpečné, neboť Lichtenštejn mohl snadno a navíc neúmyslně překročit hranici svých pravomocí a zavázat se k něčemu, co mohl František považovat za nepřijatelné...

Dalším problémem bylo zajištění bezpečného průchodu Lichtenštejna mezi dvěma aktivně válčícími vojsky. Vzhledem k tomu, že Napoleon se stále nacházel ve Wolkersdorfu, měl Lichtenštejn vyjet z velitelství záložního sboru poblíž Schöngrabernu, dojet ke Klenauovu sboru a následně se na silnici Vídeň-Znojmo setkat s Massénou. Dynamické okolnosti na bojišti sice Lichtenštejna až do odpoledne 10. července zdržely,²⁷² ale přípravy na tuto diplomatickou cestu začaly okamžitě. Přesný sled akcí je nejasný, ale někdy během rána 9. července Klenau poslal „*generálovi velicímu francouzskému předvoji*“ dopis, v němž pro Lichtenštejna žádal o bezpečný průchod. Francouzi sice tento požadavek zprvu považovali za lest, ale Bruyére, jenž se pro takovou interakci s nepřítelem necítil dostatečně oprávněn, předal posla maršálu Massénovi. Tato výměna vedla k chvilkovému klidu zbraní, jak Klenau i Bruyére ve svých hlášeních uvedli, ale jakmile vyslanec projel, střelba znovu započala a francouzsko-rakouský zápas se rozhořel se stejnou dravostí jako doposud.²⁷³ I navzdory těžkým bojům, podezření,

270 MARMONT, Auguste-Frédéric-Louis Vieesse de. *Mémoires du Maréchal Duc de Raguse de 1792 à 1832*, díl III., s. 245–246.

271 OeStA/HHStA), Wien, Vorträge 1809 (V–X), 182, Nedatovaný dopis.

272 Lichtenštejn za Napoleonem odjel až kolem 14:00, kdy zároveň předal velení nad svými jednotkami polnímu podmaršálku Schwarzenbergovi.

273 BRUYÈRE, Jean Pierre Joseph. „*Notices Historiques et Topographiques*“, s. 369; KENIS, Wilhelmus. *Soldaten van Napoleon*, K. C. Peeters (ed.). Antwerpen: de Vlijt, 1955, s. 90.

nedorozuměním a zdlouhavé komunikaci se ale zdálo, že obě strany koncem 9. července vykročily na cestu k míru.

Arcivévoda Karel tak mohl být onoho večera vývojem na diplomatické frontě potěšen a vzhledem k tomu, že ještě nevěděl o Altsternově nepochopitelném ústupu, se mohl cítit relativně spokojen i s vývojem vojenským. Dobrou zprávou pro vrchního rakouského velitele bylo, že Klenau se dokázal udržet v Hollabrunnu a že Rosenberg byl konečně na pochodu k obraně Olomouce a Brna. Karel měl navíc všechny důvody se domnívat, že Altstern se stále nachází v Laa a bdí nad přechodem řeky. Tyto všechny okolnosti utvrdily arcivévodu v přesvědčení, že k případnému boji dojde na jím stanovených pozicích kolem Jetzelsdorfu, jak plánoval a jak si především přál.²⁷⁴

1.8.4.4 Nepřítel u Znojma!

Zprávy, které té noci dorazily, však učinily všem Karlovým nadějím přítrž. První z nich, poslaná císařem ze Znojma, uváděla, že z východu přijel husarský důstojník, jenž s nemalým vzrušením hlásil, že v Hrádku (Erdbergu) na silnici z Laa je přítomna nepřátelská jízda a že na trase do Znojma jí nestojí nic v cestě! Tato kavalérie tak mohla „přijít bez překážek a způsobit všemožné nepořádky,“ jak František poněkud eufemisticky varoval. Druhý vzkaz, rovněž od rakouského císaře, vyjadřoval obavu o bezpečnost Olomouce, cituje zprávu o údajném Rosenbergově neukázněném ústupu a o postupu Francouzů na Mikulov.²⁷⁵

Arcivévoda Karel však k těmto zvěstem přistupoval skepticky. První zpráva se mu jevila jako obzvláště pochybná, jelikož Laa „bylo drženo brigádou Hohenzollernova sboru,“ takže se zdálo vysoce nepravděpodobné, že by „nepřátelský oddíl mohl projít bez povšimnutí.“ Nicméně, „aby se zabránil následkům planého poplachu,“ dal kolem osmé večer pokyn Kolovratovi, aby poslal generálmajora Andrease von Schnellera s hulánským plukem *Schwarzenberg* č. 2. prozkoumat, zda je cesta do Znojma otevřená. Zdá se však, že arcivévodova starost o bezpečnost Znojma rychle vzrostla, protože už ve 21:00 (kdy ještě neměl od Schnellera žádné hlášení) vydal nové instrukce týkající se pozic okolo

274 GILL, John H. *The Battle of Znaim: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 163.

275 GILL, John H. *The Battle of Znaim: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 163–164.

Jetzelsdorfu–Klenau se měl přesunout na hřeben mezi Guntersdorfem a Jetzelsdorfem, Kolovrat se přemístil do Haugsdorfu, Bellegarde k Hadresu a Reuss s V. sborem nahradil VI. sbor jako zadní voj v Hollabrunnu. Všimněme si, že veškerá tato opatření byla poněkud polovičatá a stále lpěla na původní koncepci jetzelsdorfského plánu, kterého se Karel držel i navzdory poplašným zprávám o pohybu nepřítele východně od Znojma, jež by v případě pravdivosti celý plán obrany u Jetzelsdorfu zničily...²⁷⁶

Naproti tomu obavy o Znojmo byly jasně viditelné v rozkazech, které dostala záložní jízda a granátníci, jež se měli co nejrychleji k tomuto městu přesunout. O hodinu později (22:00) nařídil Karel Hohenzollernovi, aby s celým svým sborem ihned „*pochodoval k Laa, pokusil se nepřítele vypudit a získal kontrolu nad tamějšími přechody Dyje.*“ Pokud by však Hohenzollern na nepřátelské jednotky nestačil, měl alespoň „*zabezpečit cestu z Laa a Mikulova do Znojma,*“ dokud nedorazí posily.²⁷⁷ Jak brzy uvidíme, záložní kavalérie a granátníci překonali pochod s chvályhodným spěchem, aby se objevili právě včas, avšak Hohenzollern svůj úkol splnit nedokázal.

Během noci už nebylo pochyb o tom, že držení pozic kolem Jetzelsdorfu nebude možné, neboť tou dobou se arcivévoda Karel dozvěděl o Altsternových činech a Hohenzollern navíc hlásil, že bude muset pod náporem nepřítele z Laa ustoupit. 10. července v půl čtvrté ráno proto Karel pro svou *Hauptarmee* vydal nové rozkazy, podle nichž měl I., III. a VI. sbor bez zastavení pochodovat k Dyji, přejít po mostech nebo brodech (podle toho, co bude k dispozici) a řídit se pokyny důstojníků generálního štábu, kteří je navedou na příslušné postavení na severním břehu řeky. Kolovrat však dostal příkaz ponechat jednu brigádu (tvořenou z pěchotních pluků *Schröder* č. 7 a *Wenzel Colloredo* č. 56) a čtyři děla na výšinách severně od Haugsdorfu, aby kryla levé křídlo V. sboru. Zadní voj pod Reussovým velením se měl pomalu stahovat a „*za každou cenu*“ bránit „*výhodné výšiny*“ severně od Jetzelsdorfu, čímž měl znovu ustupující rakouské armádě získat čas.²⁷⁸ *Hauptarmee* se tak na základě těchto rozkazů zase jednou chystala k nočnímu pochodu, který však tentokrát povede přímo do poslední bitvy války páté koalice.

276 ANGELI, Moriz Edlen von. *Erzherzog Carl von Oesterreich als Feldherr und Heeresorganisator*. Wien: Braumüller, 1897, díl IV., s. 533.

277 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, i. č. 2200, karton 1409, Karel Hohenzollernovi, 9. červenec 1809.

278 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, i.č. 0330, karton 1416, Disposition zur Fortsetzung des Marches des 1t, 3, 5 und 6t Corps in die Aufstellung bei Znaim, 10. červenec 1809.

1.8.4.5 Císař opouští Hauptarmee

V době, kdy poselstvo s novými rozkazy spěchalo k příslušným důstojníkům, císař František Znojmo už dávno opustil. Husarští důstojníci, kteří svým hlášením narušili císařský oběd, vzbudili, jak si lze představit, značný rozruch. Po moravském městě se brzy začaly šířit zvěsti, že ony dva francouzské jezdecké pluky zahlédnuté na nedalekých cestách dostaly rozkaz císaře Františka a celý jeho doprovod zajmout. Vzruch exponenciálně vzrostl poté, co důstojník, jenž císaře doprovázel, vyjel směrem k Laa, rychle se vrátil a se znepokojením potvrdil, že v okruhu několika kilometrů od města narazil na hlídky nepřátelských jezdců. Část císařových zavazadel už byla poslána do Prahy a zbytek byl nyní spěšně zabalen, takže František a jeho pomocný personál, služebnictvo a rodinní příslušníci spolu se stolním stříbrem, pokladnou i dalšími nezbytnostmi už v půl šesté vyrazili na cestu na sever. Ještě téhož večera dorazil František do Moravských Budějovic, kde se před odjezdem do Čáslavi rozloučil se Stadionem, zatímco Metternich s císařem zůstal a na prvním úseku této mimořádně rychlé cesty dělal Františkovi v jeho kočáru společníka.²⁷⁹

Kromě dvou odpoledních dopisů poskytujících zpravodajské informace z válečné fronty odeslal František 9. července svému bratrovi ještě další dvě zprávy. I přesto, že se k arcivévodovi dostaly až později, když zuřily boje u Znojma, stojí za zmínku, neboť skvěle ilustrují posun v císařově postoji a převládající náladu na habsburském dvoře pouhý den po rozhodnutí poslat Lichtenštejna k Napoleonovi. První z těchto vzkazů, který František odeslal těsně před odjezdem ze Znojma, začíná těmito slovy: „*Závažné důvody mne nutí k tomu, abych odejel do Uher.*“ Rakouský císař se tak v době, kdy se jeho monarchie otřásala pod válečnými nezdary a kdy se očekávalo zahájení existenčně důležitých jednání, rozhodl uchýlit se do míst několik dnů vzdálených, aniž by ony „*závažné důvody*“ nějak blíže specifikoval. Není jasné, kdo Františka k tomuto kroku přesvědčil (dokonce ani Stadion to nedoporučoval²⁸⁰), ale přijetí tohoto postupu naznačuje,

279 SKALL, Johann Baptist. „Feldzugsreise des Kaisers Franz I. von Oesterreich im Jahre 1809“, Hauptmann Sommeregger (ed.), *Mitteilungen des K. und K. Kriegsarchiv*, s. 246–247.
280 OeStA/HHStA, Wien, Vorträge 1809 (V–X), 182, Stadion Františkovi, 12. červenec 1809, č. 1.

že „rozkolísaný monarcha“ byl opět pod vlivem nejhorlivějších zastánců pokračování války...

Další část císařova dopisu nastínila tři možné výsledky Lichtenštejnova jednání s Napoleonem: Francouzi mohou rakouského vyslance rovnou odmítnout; mírové podmínky, které by císař Francouzů nadiktoval, budou pro rakouskou monarchii neakceptovatelné; nebo, v tom ideálním leč nepravděpodobném scénáři, Napoleon nabídne přijatelný mír. V případě prvních dvou vývoju situace by bylo podle Stadionových slov nutno ve válce pokračovat.

Zajímavá je také další zdánlivě nepodstatná poznámka tohoto dopisu–totiž že jednotlivé rakouské armády by měly od nynějška operovat samostatně, neboť komunikace může být vlivem císařova odjezdu „zcela přerušena.“²⁸¹ Ač to není uvedeno přímo, Stadion zde zjevně položil základy Františkova rozhodnutí zbavit Karla funkce vrchního velitele (generalissima) a odsunout jej do pozice pouhého velitele jedné z několika armád. O skutečném smyslu těchto slov se však můžeme pouze dohadovat...

Druhý dopis císař svému mladšímu bratru odeslal již z Čáslavi. V něm poněkud chladným a povýšeným tónem ještě jednou zmiňuje svůj odjezd do Uher, „*kde je má přítomnost nezbytná*“ (ač opět nenapsal proč) a dále Karlovi ponižujícím způsobem nařizuje, „*aby vynaložil veškerou péči na udržení odvahy a dobrého ducha armády svěřené Vašemu velení, zavedl řád a disciplínu a co nejvíce poškodil nepřítele.*“ František slíbil, že se pokusí zmobilizovat sílu monarchie, ale dodal, že uspěje jen tehdy, „*pokud Vaše Vjysost bude řádně spolupracovat.*“ Císař pak oznámil, že Karlova sféra odpovědnosti bude nyní omezena pouze na armádu pod jeho velením a na příslušné zdroje z provincií, které jsou dosud neobsazeny nepřítelem. Jinými slovy, Karel už neměl být generalissemem. Nakonec tento druhý dopis instruoval Karla, aby zbavil Rosenberga velení a podmaršálka Grünneho propustil z hlavního štábu.²⁸² Grünne, i přes svou obecnou neoblíbenost, byl jedním z nejbližších Karlových spolupracovníků a u dvora se dobře chápalo, že požadavek na jeho odstranění je pouze útokem na samotného arcivévodu.

Dopis se vůbec nezmiňoval o Lichtenštejnově misi ani o jednáních s Francouzi. Nevysvětlil ani, jak by mohla být přítomnost císaře v Uhrách pro budoucnost monarchie důležitější než nadcházející setkání s Napoleonem. Možná byl František unavený

281 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1461, František Karlovi, 9. červenec 1809.

282 František Karlovi, 9. červenec 1809, CRISTE, Oskar. *Erzherzog Carl von Oesterreich: Ein Lebensbild*, díl III., s. 266.

a přetažený, možná ho ovlivnilo, že strávil příliš času mezi lidskými a zvířecími ostatky, když projížděl bojišti a ústupovou trasou své armády. Tyto okolnosti a náhlé zprávy o výskytu nepřátel v bezprostřední blízkosti Znojma (kteří tam byli údajně proto, aby zajali jeho císařskou osobu!) ho mohly učinit náchylnějším vůči vlivu „protikarlovské“ frakce. Nečekané rozhodnutí přemístit dvůr do Uher jistě naznačuje, že dvorští poradci chtěli císaře oddělit od armády, aby zpomalili vyjednávání s Napoleonem nebo ho zcela znemožnili. Ať už to bylo jakkoliv, oba císařovy dopisy sehrály v nadcházejících dnech svou roli. Arcivévoda Karel, který je, jak bylo uvedeno výše, přijal 10. a 11. července na bitevním poli, je jistě považoval za útok na svou autoritu a důstojnost. Navíc s největší pravděpodobností znovu vyvolaly u velitele *Hauptarmee* obavy, že válka bude pokračovat až do konečného rozvratu monarchie a vládnoucího rodu. Můžeme proto dojít k závěru, že všechny tyto okolnosti ovlivnily Karlova rozhodnutí, jež vedla ke konci války páté koalice.

1.8.5 Shrnutí pronásledování

Nyní, když se nacházíme doslova v předvečer bitvy u Znojma, by bylo vhodné shrnout a zhodnotit dosavadní události od bitvy u Wagramu, francouzského pronásledování, rakouského ústupu až po 9. červenec a zároveň si vysvětlit, jaký vliv budou mít na samotný střet u Znojma.

Za prvé je třeba zmínit, že Rakušané dokázali relativně úspěšně a obratně ustoupit. Arcivévoda Karel udržel své vojsko pohromadě, odrážel neustálé francouzské útoky i expediční sbory a pokusil se o provedení uceleného defenzivního plánu (obsazení pozice kolem Jetzelsdorfu). To bylo samozřejmě možné jen proto, že vojáci *Hauptarmee* bojovali i navzdory tíživým okolnostem s odvahou a vytrvalostí. Zejména klíčovou roli sehrála lehká kavalérie začleněná do zadního voje armády, jež u Hollabrunnu prokázala obrovskou houževnatost, když dokázala odrazit početnější francouzskou jízdu podporovanou navíc pěchotou.

Veškeré arcivévodovo jednání mělo však během těchto uplynulých tří dnů téměř výhradně defenzivní charakter a on se nemohl odpoutat od svého nutkání „ochránit vše“ vytvořením rozsáhlého kordonu. I přesto, že se v několika dopisech svým kolegům arcivévodům zmínil o možném útočném kroku, neexistují důkazy, že by o něčem

podobném uvažoval ještě před obsazením pozic za potokem Pulkau v Jetzelsdorfu, kde chtěl své armádě dopřát pár dní odpočinku (jak si dokázal představit, že by mu francouzská armáda pod Napoleonovým vedením poskytla byť jen den oddechu, zůstává nepochopitelné). Avšak vzhledem k tomu, že jeho prvořadým cílem bylo zachování Hlavní armády, lze tento obranný postup chápat, ač v jeho důsledku propásl příležitost zasadit Massénovi těžkou, možná drtivou ránu. Stejná situace se bude opakovat i 10. července, kdy se střetne s Marmontem, jak brzy uvidíme. Tato přehnaná starost o „všeobranu“ měla navíc tu nevýhodu, že arcivévoda nebyl schopen proti nepříteli v rozhodující bitvě koncentrovat dostatečný počet jednotek—podívejme se např. na Schustekhovu divizi, zcela izolovanou od znojemského bojiště. Jistě, Schustekhovy síly byly složeny převážně z *Landwehru* a dobrovolnických jednotek a ve velkém střetnutí by nehrály rozhodující roli, ale v případě, že by byly povolány k silnici Stockerau-Znojmo, mohly ohrozit Massénovo křídlo nebo posílit Klenauův zadní voj. Místo toho se Schustekhovo 6000 mužů nacházelo roztroušeno po kopcích daleko na pravém křídle armády, přičemž Karel musel vyčlenit několik husarských eskadron, aby s nimi udržel spojení. Přitom jedině, čemu Schustekh v této pozici čelil, byly dva vyčerpané pluky lehké kavalérie pod Ameilovým velením (asi 300 až 400 jezdců bez dělostřelectva) a možnosti, že několik set Württemberských se z Melku přemístí na severní břeh Dunaje. Kontrast mezi Napoleonovým soustředěným postupem a roztržitostí *Hauptarmee* je zde více než patrný. Avšak daleko větším poklesem než nesmyslné umístění Schustekhovy divize bylo vyslání Rosenberga na ochranu Brna a Olomouce. Ačkoliv Karel nemohl vědět, že Francouzi na tato dvě města nepochodují, mohl místo vyslání tak silné obrany přes brněnskou silnici rozmístit pouze několik jednotek, které by nepřítele od výpadu na Brno a Olomouc odradily, a Rosenbergův sbor raději koncentrovat kolem Staatzu a Laa, aby ohrozil křídlo Francouzů postupujících tímto směrem.

Nejvýznamnějším nebezpečím, které rozkaz poslat IV. sbor do Mušova způsobil, samozřejmě bylo, že nepřítomnost Rosenberga pootevřela dveře do Znojma. Vzhledem k francouzským silám, které se nacházely v Mistelbachu a o nichž se vědělo, že se tlačí k Mikulovu, je těžké pochopit, jak si Karel a Hohenzollern mohli myslet, že Altsternova slabá brigáda bude k ochraně oblasti od brněnské silnice až po zadní část pozic u Jetzelsdorfu stačit. Ponecháme-li stranou již několikrát zmíněné Altsternovo chování, Laa se zdálo být logickým místem, kde by se měl celý Rosenbergův sbor (nebo alespoň

jeho většina) zastavit, neboť právě tam se mohl ve spolupráci s Hohenzollernem pokusit o ochranu východních přístupů k hlavní pozici *Hauptarmee* a zároveň k celkové síle armády přidat 8000 až 12000 mužů (v závislosti na velikosti jednotek vyslaných k Brnu).²⁸³ Rosenberg, bez ohledu na chyby, kterých se dříve dopustil, si toto nebezpečí jasně uvědomoval. Arcivévoda Karel tak díky svým obavám o moravské pevnosti poskytl Francouzům příležitost, kterou Marmont využije.

Co je dále třeba zmínit, je fakt, že *Hauptarmee* se navzdory své statečnosti pod neutuchajícím francouzským tlakem otřásala v základech. Opakované noční přechody a neustálé střety s nepřítelem přivedly bíle oděnou armádu do zoufalého stavu, jež horko, žízeň, prach, nedostatek pravidelných zásob a velké množství opozdílů jen přizpůsobily. „Každou noc pochod a každý den útok,“ napsal arcivévoda Karel a shrnul tak výše zmíněné.²⁸⁴ Některé jednotky svým počtem neodpovídaly ani z poloviny svým původním početním hodnotám,²⁸⁵ jiné, které se ze ztrát utrpěných u Wagramu nedokázaly zotavit, během ústupu zcela zanikly—vzpomeňme na 8. myslivecký prapor, jenž byl 9. července u Neudorfu vyhlazen, či na nešťastný 4. *Unter-Manhartsberg Landwehr* pod velením von Seckendorffa. Tyto okolnosti v kombinaci s vrozenou opatrností hlavního velitele a pocitem zastrašení, které vůči Napoleonovi pociťoval, jen živily Karlův pesimismus a přispěly k jeho obavám, že jemu svěřená armáda dosáhla svých hranic a pokud by byla nadále nucena čelit takovému tlaku, pravděpodobně by se zhroutila. A s armádou by se, jak se arcivévoda obával, zhroutila i samotná monarchie.

Přesuňme se teď také na francouzskou stranu tohoto válečného střetu. Napoleon, jak již bylo zmíněno, musel za svou údajnou nečinnost v této části tažení čelit kritice.²⁸⁶ Tento pohled je však nutné přehodnotit. Uvědomme si, že císař Francouzů musel riskovat bezpečnost svého armádního týlu, aby u Wagramu shromáždil co největší armádu. Takovou míru rizika pochopitelně nebylo možné držet donekonečna. Obrovská námaha spojená s inscenací této bitvy přinesla jen částečné výsledky a Napoleon musel kromě ustupující *Hauptarmee* zajistit bezpečnost Vídně a svých komunikačních linií a brát ohled

283 HELLER VON HELLWALD, Friedrich Anton. *Feldzug des Jahres 1809 in Süddeutschland*. Wien: Gerold, 1864. díl II., s. 244.

284 GILL, John H. *The Battle of Znaïm: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 170.

285 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1409, Hohenzollern Karlovi, 8. červenec 1809.

286 Viz BUAT, Edmond Alfonse Léon. *1809 De Ratisbonne à Znaïm*, díl II., s. 330–341.

na arcivévodu Jana, jehož sílu Francouzi neustále přeceňovali a jenž představoval významnou proměnou v této metaforické rovnici.

Kromě toho, že poskytl své unavené armádě nějaký čas na rekonvalescenci a reorganizaci, se Napoleon ve dnech bezprostředně následujících po Wagramu potýkal se dvěma operačními problémy: lokalizací Karla (svého skutečného cíle) a zajištěním svého týlu před možnými výpady nepřítele. Dále je třeba počítat s tím, že Napoleon měl prvních několik dní po bitvě k dispozici pouze nepřesné a často protichůdné informace, tudíž rozestavení převážné části *Grande Armée* na Marchfeldu a v jeho okolí, zatímco menší jednotky pronásledovaly Rakušany a pokoušely se odhalit jejich hlavní ústupovou trasu, bylo nejlogičtějším postupem.

Je také důležité poznamenat, že Napoleon rozdělením části armády na dvě samostatně pronásledující tělesa opět riskoval, neboť obě síly se od sebe nacházely v takové vzdálenosti, že by nebyly schopné se vzájemně podpořit, alespoň ne okamžitě. Napoleon se však rozhodl věřit v systém sborů, ve vlastní velitele a jednotky. Zde se nám opět nabízí upozornit na obrovský rozdíl mezi rakouskou a francouzskou armádou, a tím je důvěra hlavního velitele ve své vojsko. Tuto důvěru rakouský generalissimus postrádal. Francouzi ale kromě silného a charismatického velení také těžili ze svého nedávného úspěchu u Wagramu, z energie pronásledování, jakožto i z opatrnosti a defenzivního stylu nepřítele. Jak je uvedeno v Massénových pamětech: „*Převaha daná vítězstvím poráží i toho nejšikovnějšího nepřítele a kníže [Karel] se za těchto okolností nechal ovládnout odvážnými manévry svého protivníka.*“²⁸⁷ Francouzská armáda tak navzdory dlouhým pochodům, horku a dalším problémům, s nimiž se potýkali i Rakušané, měla značnou psychologickou výhodu, která posílila smělost a otupěla únavu. Taktický prospěch z těchto faktorů byl patrný v tom, že Francouzi vytrvale své protivníky zaháněli i přesto, že neměli výhodu početní převahy. Čísla lze často jen odhadovat, ale například u Hollabrunnu měl Klenau k dispozici 9000 mužů, zatímco Masséna jich mohl nasadit asi 8000 (což odpovídá součtu lehké jízdy, Saint-Sulpicových kyrysníků a Legrandovy pěchoty).²⁸⁸ Stejně tak tomu bylo v případě souboje Marmonta proti Rosenbergovi, kdy sice sbor francouzského generála měl v součtu více jednotek, ale ty nebyly do boje plně zapojeny, takže početní síly byly na obou stranách opět vyrovnané. Odvážný a agresivní francouzský postup, zejména

287 KOCH, Jean-Baptiste. *Mémoires d'André Masséna*, díl VI., s. 341.

288 EGGGER, Rainer. *Das Gefecht bei Hollabrunn und Schöngrabern 1805*.

ohrožující citlivá rakouská křídla, však opakovaně vedl k tomu, že Rosenbergovy jednotky byly nuceny ustoupit.

Posledním pozoruhodným poznatkem ohledně tohoto třídenního pronásledování je souhra boje, diplomacie a habsburské dvorské politiky. Napoleonovy válečné cíle nejsou v tomto bodě známy (sám pravděpodobně konečné rozhodnutí neučinil), ale těžko vydobyté a částečně neuspokojivé výsledky Wagramu, zarputilý odpor, kterému Masséna čelil u Hollabrunnu, a jeho touha rychle ukončit válku pravděpodobně znamenaly, že byl ochoten uvažovat o takovém ukončení konfliktu, které by pro císaře Františka a jeho monarchii nebylo tak katastrofické. Jakožto hlavní velitel armády a zároveň hlava státu měl Napoleon na rozdíl od svého soupeře tu výhodu, že podmínky ukončení války mohl měnit dle své libosti a kdykoliv si přál.

Na rakouské straně, kde do císařova ucha našeptávaly různé, mezi sebou soupeřící strany, byla situace složitější. Ani zde se však nerozhodlo o podobě požadovaného konečného stavu: Karel doufal v okamžitý mír, který by uchoval dynastii před zničením, zatímco zastánci války se nadále zabývali iluzemi o vnější pomoci a domácí vojenské obnově, přičemž ta z velké části závisela na degradaci či odstranění Karla. Je nemálo ironické, pro Karla trpce ironické, že se tato „válečná družina“ náhle vrátila do popředí právě v době, kdy měla být zahájena mírová jednání.

To však arcivévoda Karel v době, kdy uháněl teplou červencovou nocí z Guntersdorfu do Znojma, nevěděl.

2 První den bitvy u Znojma: 10. červenec

I když to nikdo ještě nevěděl, ráno 10. července se obě armády ocitly na pokraji velkého střetnutí. Příval rozkazů z rakouského velitelství během noci vyslal na pochod do Znojma nejprve generálmajora Schnellera s hulány *Schwarzenberg* a poté téměř celý zbytek armády. Jak už víme, u města mezi vinicemi západně od Dobšic již čekala malá Altsternova brigáda. Hohenzollern se stále pohyboval v okolí Laa, odkud měl vytlačit nepřítele, nebo pokračovat po proudu Dyje, přejít ji a se svým II. sborem zablokovat cestu, dokud nedorazí zbytek armády. Jako zadní voj zůstal na kopcích severně od Hollabrunnu u silnice Stockerau-Znojmo polní zbrojmistr Reuss. Rosenberg na východě konečně splnil

své rozkazy o krytí silnice do Brna a Olomouce—se svou dragounskou eskadronou v Drnholci se hlavní část jeho IV. sboru táhla obloukem podél linie z Pasohlávek do Strachotína, přičemž husarský pluk *Hessen-Homburg* byl vyslán, aby kryl mosty v Mušově a Dolních Věstonicích. Osamělá eskadrona švališerů *O'Reilly* zůstala jižně od Dyje na brněnské silnici.

Na západním křídle *Hauptarmee* se během noci z 9. na 10. července přesunuly jednotky generálmajora Antona Hardegga (spadající pod Schustekhovu divizi) ze Sitzendorfu do Retzu, a to i přesto, že zadní voj Hlavní armády se stále nacházel v okolí Schöngrabernu. Stále úzkostlivější Schustekh ve chvíli, kdy se dozvěděl o Hardeggově pohybu, usoudil, že jeho křídla a tyl jsou nyní v nebezpečí, tudíž se rozhodl, že nejlepší bude přemístit celou divizi ještě více na západ. Sommariva, jenž o porážce u Wagramu dostal informace až 9. července od Schustekha, stále držel pozice severně od Lince, kde se jeho jednotky střetávaly s Lefebvrovými Bavyry a kde vzhledem k absenci dalších rozkazů zůstanou až do konce války.²⁸⁹

Zatímco většina rakouské *Hauptarmee* se opět vydala na noční pochod, Francouzi se s příchodem soumraku zastavili a noc strávili na stávajících pozicích, vyčkávající svítání, než budou moci opět pokračovat v pronásledování. Massénův IV. sbor se nacházel kolem silnice Stockerau-Znojmo, přičemž jeho jízda a Legrandova divize zůstaly jižně od Hollabrunnu, Saint Cyr v Grossstelzendorfu a další dvě pěší divize kolem Stockerau (Boudet) a mezi Göllersdorfem a Schönbornem (Molitor).²⁹⁰ Malý jezdecký oddíl plukovníka Ameile působil ze své základny v Kremži podél dunajského veletoku. Po Massénově pravici se se svými dvěma bavorskými eskadronami lehké jízdy nacházel v Grossmuglu plukovník Lindenau, který však s maršálem nebyl ve spojení, a mezi jeho oddílem a Marmontem v Laa, ve vzdálenosti asi 25 km, se žádný jiný významný oddíl francouzských vojáků nenacházel. Nejbližší zformovanou francouzskou jednotkou napravo od Lindenau tak byla Nansoutyho těžká kavalérie rozmístěná kolem Rückersdorfu a Stettenu, tedy 16 km jihovýchodně od Lindenauovy pozice. Vzhledem k tomu, že Gérardova lehká jízda se 9. července opět začlenila do Italské armády, Nansoutymu zůstalo pouze jeho šest kyrysnických a karabinických pluků, což byla sice mimořádně silná bojová

289 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1416, Schustekh Reussovi, 10. červenec 1809.

290 SHD, Vincennes, Série GR C, Premier Empire, Correspondance de l'Armée, C2/93, Fririon Molitorovi, 10. červenec 1809.

jednotka, avšak zcela nevhodná pro průzkumné mise. Nicméně Nansouty dostal 10. července rozkaz přesunout se do Wilfersdorfu.

Pokud jde o Marmonta v Laa, mnozí z jeho mužů se nepochybně stále vzpamatovali ze svých excesů z předešlého dne. Přejít přes Dyji však Marmont zajistil a část jeho lehké jízdy, která se 9. července protlačila až na Hrádek a Šanov, bude za úsvitu vyrážet na výzvědy směrem na Znojmo. Dvě Davoutovy pěší divize a Grouchyho dragouni strávili noc mezi Mikulovem a Drasenhofenem, zatímco zbytek jeho pěchoty a Arrighiho kyrysnické divize se shromáždily v okolí Poysdorfu. Garda a Oudinot tábořili poblíž Wolkersdorfu a místokrál Eugène se chystal přesunout většinu svých nově svěřených jednotek k řece Moravě severně od Dunaje.

Jižně od veletoku Francouzi drželi Raab a Baraguey d'Hilliers sledoval Bianchiho Rakušany na předmostí naproti Prešpurku, zatímco poslal hlídky až do Ödenburgu. Vandamme v souladu s Napoleonovými instrukcemi přesouval své velitelství a většinu württemberského VIII. sboru po proudu na Fischamend, aby posílil obranu proti jakékoli možné nepřátelské odezvě směřující z Uher. I když se Schustekh nadále obával o württemberské výpady přes Dunaj z Melku a Göttweigu, Vandamme měl nanejvýš 2500 vojáků, kteří v těchto miniaturních pevnostech tvořili posádku a současně pokrývali 40 – 50 km nábřeží. Nízká koncentrace vojska a nedostatek lodí k jejich přepravě znamenaly, že bylo možno přes řeku v jednom okamžiku poslat jen asi 300 mužů, což pro Schustekha nemohlo představovat hrozbu. Maršál Lefebvre a jeho bavorské jednotky držely Linec a brzy měly být posíleny ještě 3. bavorskou divizí, kterou se Napoleon 3. července rozhodl Lefebvrovi poslat. Tato divize již opustila své obranné pozice severně od Tyrolska, ale svého cíle dosáhne až po příměří.

2.1 Boj začíná

První jednotky, které Karel do Znojma vyslal, dorazily 10. července někdy kolem šesté ráno. Jednalo se o Schnellerův hulánský pluk *Schwarzenberg*, jehož muži i koně byli k smrti vyčerpaní. Jezdci tohoto pluku strávili v sedle celý předešlý den, na jehož konci měli jen dvouhodinový odpočinek, načež je čekala 30km jízda do konečného cíle. Ve Znojmě se Schneller setkal s Altsternem a podplukovníkem Robertem Martynem,

velitelem kyrysníků *Hohenzollern*, od nichž se dozvěděl, že všechno vypadá klidně: nepřátelská kavalérie, která byla devátého zahlédnuta u Hrádku, se v noci stáhla do ústraní a na cestu vedoucí do Laa byl jako hlídka poslán oddíl kyrysníků. Schneller tak dospěl k závěru, že by svým mužům mohl dát chvilku odpočinku, aby nakrmili a napojili své koně, ale v tom přicválal posel se zprávou, že „*nepřítel postupuje z Hrádku směrem na Znojmo a je jen půl hodiny cesty od města.*“ Schneller s reakcí na toto alarmující hlášení neotálel. Kromě jedné eskadrony, která se už začala starat o koně, zmobilizoval celý pluk a spěchal k Dobšicím.²⁹¹ Tam zjistil, že Altsternova pěchota vystoupala na svahy pokryté vinnou révou západně od vesnice, zatímco kyrysníci se už o něco výše dostali do potyčky s francouzskými jezdci. Schneller proto poslal dvě nebo tři čety svých hulánů, aby je podpořily, a zároveň vyslal dvě eskadrony, které měly pokrýt mezeru mezi Suchohrdly (resp. Zuckerhandlhof či Rother Hof) a Purkrábkou. Zbytek pluku ponechal v nížině jihozápadně od Dobšic. I přesto, že rakouská jízda neměla s odražením hrstky francouzských nájezdníků větší problémy, situace byla nejistá, protože po Hlavní armádě nebylo dosud ani stopy a silnici do Znojma navíc ucpalo množství všemožných druhů vozidel. Naštěstí pro Schnellera a Altsterna se však brzy *Hauptarmee* dostaví a s ní i samotný arcivévoda Karel.

2.2 Znojenské bojiště

Krajina, kterou Schnellerovi muži pozorovali, když klusali proti vycházejícímu slunci, byla příjemnou venkovskou směsicí zvlněných kopců, malých vesnic, obilných polí, sadů a zejména nesčetných vinic pokrývajících strmé strže, které zdejší vodní toky za ta léta vytesaly. Většina bojů v nadcházející bitvě bude umístěna v poměrně omezeném prostoru ohraničeném na severu velkým lesem zvaným Purkábka a na jihozápadě městem Znojmo, ve vzdálenosti pouhých pěti nebo šesti kilometrů.

V roce 1809 žilo v tomto starobylém moravském městě asi 5200 obyvatel.²⁹² Členitost terénu, důmyslné umístění města a tehdy ještě stojící středověké hradby dělaly ze Znojma (zdánlivě) ideální místo na obranu, čemuž nahrával i fakt, že přístup do města

291 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1462, Schnellerova zpráva o boji, 15. červenec 1809.

292 GILL, John H. *The Battle of Znam: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 180.

byl možný pouze třemi hlavními branami: Horní neboli Pražskou (severozápadní), Novou (severovýchodní) a Dolní (jihovýchodní). Čtvrtá brána se na jižní straně otvírala v úzkém svahu vedoucímu dolů k Dyji. Západně od města se soutěskou vine Gránický potok, jenž odděloval Znojmo od Hradiště, prakticky nepřístupné osady posazené na zalesněných útesech nad řekou. Téměř stejně obtížný byl pro jakoukoli početnější vojenskou jednotku přístup do města z Kraví Hory jihozápadně přes Dyji. Na jihu se však půda mírně svažovala k dvojici mostů tyčících se nad Dyjí, po nichž vedla cesta od Oblekovic a Nového Šaldorfu posazených na jižním břehu řeky, a dále kolem Starého Šaldorfu až k Dolní bráně města. Západně od silnice se nacházel impozantní areál Louckého klášter, jenž byl během josefínských reforem v roce 1784 zrušen a v době napoleonských válek sloužila budova jako továrna na zpracování tabáku. Na otevřeném prostranství u Starého Šaldorfu dříve probíhaly zemní práce, takže tamější terén poskytoval po oba dny jistý úkryt rakouským dělům. Naproti tomu svahy na východě směrem k Dobšicím a Suchohrdlům pokrývaly vinice, které pro organizované vojenské přesuny představovaly značnou překážku.

Tento úsek Dyje od Nového Šaldorfu po Dobšice poskytoval jedině schůdné přechody přes řeku. Kromě pevných mostů se zde v létě, kdy byla hladina řeky obvykle nízká, dalo přejít díky několika brodům. Například Rakušané se spoléhali na brod u bažantnice v Bohumilicích. Úzká soutěska řeky proti proudu od Sedlešovic a členité útesy po proudu mezi Dobšicemi a Milfronem (dnes obec Dyje) naopak jakýkoliv přechod zformovaných vojenských jednotek vylučovaly. Jak řeka dále pokračovala na jihovýchod k Laa, nabízela téměř u každé obce další množství snadno překročitelných brodů, zvláště ideální byl přechod řeky mezi vesnicemi Tasovice a Hodonice. Pevné mosty se však v tomto směru vyskytovaly pouze u Valtovic a Jaroslavic.

Na jižní straně od Dyje se půda plynule zvedala z břehu řeky na nízký hřeben přibližně dva kilometry jižně podél silnice. Právě tudy se 11. července ke Znojmu přiblížil maršál Masséna, jež na vrcholu hřebene přivítá nebývale krásný výhled na nízko položené Načeratice, kopcovitou Palici a Načeratický kopec hned za nimi, Dyji třpytící se ve slunci a jedinečné znojmské věže překonávající kopce v dálce pouhých pět kilometrů na sever.

Východně od Znojma byl terén náročnější, a to natolik, že Karel, oddaný konceptům války 18. století, jej nepovažoval za „vhodnou pozici.“²⁹³ Na rozdíl od Jetzelsdorfu s příhodným potokem jako přírodním vodním příkopem, chráněným ústupovými cestami a vysokým hřebenem ideálním pro rozmístění vojska a pozorování nepřítele, Znojmo nepatřilo k místům Habsburské říše, která by poskytovala obránci potenciálně rozhodující výhody. Rakouská komunikační linie na severozápadě zde byla téměř rovnoběžná s linií bitvy a povrch, pokrytý množstvím přírodních překážek, bránil pohyb záloh a vytvoření klasického obranného pole. Největší překážky tvořily dva potoky, které svým tokem vyryly do okolní krajiny hluboké žlábků. Blíže k městu proudil potůček Leska (nebo také Leskabach), jenž si svou cestu razil úzkým, zalesněným korytem jižně od Přímětic, pokračuje asi kilometr východně od Znojma, než se u Dobšic vlil do Dyje. Dobšický potok rovněž začínal v Příměticích, dále vtékal do velkého rybníka v Kuchařovicích, pak přes Suchohrdly až k Dyji východně od Dobšic. Tyto dva potoky a zejména strže, které tvořily, byly sice malé, ale pro vojenské přesuny představovaly nelehkou výzvu: dělostřelectvo, jízda a ani řadová pěchota prakticky neměly šanci se přes potoky dostat, o něco schůdnější byly pro lehkou pěchotu, jež nemusela pochodovat v ucelených útvarech, ale i ta měla s takto členitým terénem nemalé potíže.²⁹⁴ V nížině tvořené Dobšickým potokem severně a východně od Znojma se nacházely čtyři obce: Přímětice, Kuchařovice, Suchohrdly a Dobšice. Ty armádě sloužily jako jakési opěrné body, přičemž Suchohrdly a Dobšice byly obzvláště důležité, neboť jejich mosty zajišťovaly přechody přes potok. Jako takové představovaly klíč k ovládnutí bojiště, tudíž se stanou terčem intenzivního zájmu obou velitelů a v případě Dobšic také dějištěm nelítostného boje.

Severně a východně od Dobšického potoka se rozkládala pole valící se kolem obce Únanov, usazené ve vlastní malé dolině směrem k Plenkovickému potoku, který tvořil nejsevernější hranici bojiště. Úzká mezera mezi Suchohrdly a Purkábkou poskytovala přístup do této poměrně otevřené oblasti, a co je důležitější, k silnici táhnoucí se až do Jihlavy, a tedy i ústupové linii *Hauptarmee* vedoucí jen pět kilometrů západně od Únanova a Přímětic. Tato pole se tak během bitvy stanou místem jezdeckých bojů.

293 BINDER VON KRIEGLSTEIN, Christian Freiherr. *Der Krieg Napoleons gegen Oesterreich 1809*, Maximilian rytíř von Hoen (ed.), díl II., s. 403.

294 Zejména potok Leska byl, co se týče možného přechodu, velmi problematický. Dobšický potok svíraly strmé svahy pouze mezi Suchohrdly a Dobšicemi.

Samotný les Purkábka, přibližně čtyři kilometry hluboký a šest kilometrů dlouhý (na ose od severozápadu k jihovýchodu), byl díky své poloze ideální pro skrytý přístup k zranitelnému rakouskému levému křídlu. V proluce jižně od Purkábky stály dvě velké, zděné usedlosti, Jesuitenhof a Rother Hof (nebo také Zuckerhandlerhof). První usedlost byla rychle obsazena Francouzi, a v následujících bojích tak nehrála žádnou roli, ale druhá zmíněná stavba se stane dějištěm diskuzí, které ukončí bitvu a tedy i válku.

Všechny obce rozmístěné napříč bitevním územím, z nichž každá čítala pouhých 250–600 obyvatel, vzájemně propojovala síť polních cest. Kromě nich se však v okolí Znojma protínaly i dvě hlavní, dlážděné silnice—65km brněnská z východu, jež v červenci roku 1809 ještě nebyla plně dokončená, a 61km silnice do Jihlavy, která vedla z Jedlersdorfu, pokračujíc kolem Dunaje do Stockerau a odtud na sever do Znojma. Právě po ní bude Masséna pronásledovat převážnou část *Hauptarmee*. Naproti tomu Marmont pochodující z Laa se vydal po vedlejších cestách podél široké náhorní plošiny nad Dyjí. Hlavní z těchto cest (někde označovaná jako mikulovská silnice) vedla nejprve přes Hrádek a pak kolem Hodonic a Milfronu, aby se připojila k brněnské silnici na vyvýšeninách východně od Dobšic.

Právě na těchto výšinách uvidí Marmont a jeho jednotky poprvé město Znojmo, kde brzy svedou poslední bitvu celého tažení.

2.3 Potyčka na jižním břehu řeky, příchod Marmontova sboru a Montbrunův smělý výpad

Arcivévoda Karel dorazil do Znojma nedlouho po Schnellerovi, tedy někdy mezi osmou a devátou ráno.²⁹⁵ Vzhledem k situaci, v níž se tak nechtěně ocitl, čelil několika nepříjemným problémům. Jak bylo uvedeno výše, oblast v okolí Znojma měla řadu nedostatků, nevhodným terénem počínaje a absencí chráněných ústupových cest konče. Major von Welden, dříve již několikrát citovaný štábní důstojník, pokládal oblast kolem Znojma za zcela nevhodnou ke svedení bitvy, neboť úzký prostor, kterým se dalo postupovat jen pomalu a s obtížemi, mohl armádu smrtelně ohrozit. Kromě toho vyjmenoval další nevýhody se znojemským bitevním polem spojené a došel k závěru, že

²⁹⁵ CRISTE, Oskar. *Erzherzog Carl von Oesterreich: Ein Lebensbild*, díl III., s. 257; HOEN, Maximilian rytíř von. *Wagram*. Wien: Stern, 1909, s. 117.

„Rakušané by si toto místo nikdy neurčili za bod, z něhož by bojovali s nepřítelem přicházejícím z jednoho směru, natož ze dvou.“²⁹⁶ Vskutku, jak později poznamenal jeden rakouský vojenský historik, oblast kolem Znojma „bojovým metodám rakouské armády vůbec nevyhovovala.“²⁹⁷ Kromě terénu Karla jistě trápilo, že díky rychlému přesunu neměl čas si vypuknuvší bitvu připravit, jak bylo habsburským zvykem. Místo předurčené metodické akce bude arcivévoda muset své formace umístit jednoduše tak, jak přijedou! Mělo tak jít přesně o ten druh impulzivního střetnutí, v němž Francouzi vynikali a Rakušané selhávali, neboť za takových okolností se *Hauptarmee* již v minulosti opakovaně projevila jako neohrabaná a pomalá, a to zejména když se pokoušela o útok.

Krátce po svém příjezdu si však arcivévoda nebezpečí ještě plně neuvědomoval. Ačkoliv nebyl s celkovou situací spokojen a věděl, že se blíží francouzské síly, jedinými nepřátelskými jednotkami, které proti němu v tu chvíli stály, byly malé skupinky hlídkujících jezdců. Jeho první zpráva pro císaře tak zněla docela sebevědomě: „Krátce po mém příjezdu se na obou březích Dyje asi hodinu odtud objevila nepřátelská jízda. Ta se dostala do střetu s našimi hulány, během nějž došlo k nějaké dělové palbě. Doposud se nezdá pravděpodobné, že by se z toho vyvinulo seriózní střetnutí.“ Kromě situace, která se jevila jako relativně neškodná, byl Karel povzbuzen tím, co považoval za bezprostřední vyhlídku míru:

„Od císaře Napoleona přišla odpověď, že s potěšením očekává příjezd knížete Lichtenštejna. Císař byl včera ve Wolkersdorfu, v současné době se ocitá na brněnské silnici a kníže Lichtenštejn již tímto směrem odjel přes Hollabrunn. (...) Za těchto okolností a vzhledem k odpovědi císaře Napoleona lze velmi brzy očekávat, že kníže Lichtenštejn bude od Vašeho Veličenstva požadovat definitivnější rozkazy. Naléhavě žádám Vaše Veličenstvo, aby se nevzdalovalo příliš daleko od Moravských Budějovic, aby průběh zahájených jednání, na nichž nyní závisí existence státu, nebyl přerušen průtahy.“²⁹⁸

Naneštěstí pro arcivévodu byl jeho bratr již daleko za Moravskými Budějovicemi a bitevní situace se měla dramaticky změnit.

Jak Karel ve svých nočních rozkazech nařídil, pochod *Hauptarmee* 10. července ráno vedl záložní sbor kavalérie a granátnický sbor, které do Znojma dorazily zhruba

296 WELDEN, Ludwig Freiherr von. *Der Krieg von 1809 zwischen Oesterreich und Frankreich von Anfang Mai bis zum Friedensschlusse*, s. 199.

297 HOEN, Maximilian rytíř von. *Wagram*, s. 118–119.

298 Karel Františkovi, 10. červenec 1809, CRISTE, Oskar. *Erzherzog Carl von Oesterreich: Ein Lebensbild*, díl III., s. 257–258.

ve stejnou dobu jako generalissimus, a vzhledem k tomu, že Francouzi se tou dobou nacházeli ještě daleko, měly oba dva sbory čas se na bojišti v klidu rozmístit. Tři vedoucí brigády se vydaly na severní břeh Dyje a měly být rozmístěny západně od Dobšic. Zanedlouho však brigáda generálmajora Karla rytíře Steyrera von Edelberga, skládající se z pěti praporů a posílená trojicí tříliberních děl, byla vyslána, aby držela výšiny nad vesnicí a pomohla tam kavalérii, která již zápasila s francouzskými jezdci. Zde přešla pod dočasné velení von Schnellera. Brigáda generálmajora Albrechta Josepha hraběte Murraye de Melgum obsadila vinicemi pokryté svahy mezi Tasovicemi a Znojmem, zatímco generálmajor Anton von Hammer umístil své muže na silnici po Murrayově pravici. Altsternovy jednotky byly nyní staženy: kyrysníci *Hohenzollern* se znovu připojili k záložnímu jezdeckému sboru a Altstern, opět zredukovaný na osamělý pěší pluk a dělostřeleckou baterii, byl umístěn do zálohy severozápadně od Znojma.²⁹⁹

Pokud jde o záložní sbor kavalérie, Lichtenštejn dorazil těsně před granátníky. Nejprve umístil tři pluky těžké kavalérie mezi Znojmo a Dobšice, ale ty byly přerozděleny, když dorazil zbytek sboru a Steyrerova brigáda obsadila výšiny: brigáda generálmajora Leopolda von Rothkirch-Panthen (dragounské pluky *EH Johann* č. 1 a *Riesch* č. 6) severovýchodně od Kuchařovic a šest kyrysnických pluků (včetně pluku *Hohenzollern*) západně od silnici naproti Příměticím. Přibližně ve stejnou dobu posílil Schneller dvě eskadrony mezi Purkrábkou a Rother Hofem zbytkem hulánů *Schwarzenberg* a v rámci svého dočasného velení si ponechal u Dobšic pouze tři čety.³⁰⁰

Armádní velitelství bylo zřízeno v Příměticích, odkud však většina obyvatel uprchla a „*téměř celá vesnice byla prázdná*,“ jak napsal místní kněz, který se o obrovské množství důstojníků musel starat prakticky sám: „*Kníže von Schwarzenberg a kníže Moritz von Liechtenstein, jakož i celá řada štábních zaměstnanců a vyšších důstojníků pobývali v mém převorství*,“ napsal. Na dalších řádcích si nebohý duchovní stěžuje, že musel živit více než 380 nižších a vyšších důstojníků, kteří mu vypili téměř veškeré zásoby vína, což byla ztráta, kterou knězi nikdo nevykompenzoval.³⁰¹

Zbývající složky armádní zálohy se rozmístily jižně od Dyje. Plukovník Wimpffen, jenž sledoval pohyb vojska z kopce nad Načeraticemi, vydal přímé rozkazy čtvrté z granátnických brigád, které velel podplukovník Heinrich Franz von Scovaud

299 GILL, John H. *The Battle of Znam: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 187.

300 Tamtéž, s. 188.

301 HÜBNER, Anton. *Denkwürdigkeiten der königl. Stadt Znam*. Znam: Lenk, 1869, s. 896.

de la Bastide (původní velitel generálmajor Franz Mauroy de Merville byl zraněn u Wagramu). Wimpffen, polekán francouzskými jednotkami blížícími se k Načeraticím z jihovýchodu a nepřáteli objevujícími se na východě mezi Milfronem a Tasovicemi, využil toho, že Scovaudova brigáda byla v pochodové koloně vytlačena masou dělostřeleckých vozidel a ještě nepřekročila řeku, a poručil jednomu praporu (*Scharlach*) a dvěma dělům, aby pokryli Oblekovice i s tamějším mostem. Další prapor (*Brzezinski*) umístil k Bohumilicím a Scovaudovi poručil, aby zbývající dva prapory odvedl na kopec, na němž stál. Polní podmaršálek Jan Nepomuk Nostic-Reineck (Johann Nostitz-Reineck) a čtyři jezdecké pluky (dragouni *Knesevich* č. 3, švališéri *Rosenberg* č. 6 a dva uherské pluky) byly vyčleněny na podporu granátníků.³⁰²

Rozsah bojových střetů zde na pravém (jižním) břehu Dyje je obtížné uchopit. Rakouské prameny opakovaně zmiňují informaci o „*nepřátelských kolonách*“, které postupovaly z Jaroslavice, ohrožující tak Načeratice. Podmaršálek Prochaska např. ve svém hlášení popisuje akce Scovaudových jednotek, které v Načeraticích, jež obsadily, zajaly několik Francouzů, kteří se právě z vesnice stahovali.³⁰³ Naproti tomu francouzské a bavorské zprávy o bojích na pravém břehu řeky mlčí. Je proto nanejvýš pravděpodobné, že ony „*nepřátelské kolony*“ popsané v rakouských hlášeních byly ve skutečnosti pouze průzkumné oddíly, které se s Rakušany zapletly do menší přestřelky. Rakušané však zřejmě přítomnost nepřítele na pravém břehu poněkud zveličili, zatímco Francouzi a jejich bavorští spojenci se ani neobtěžovali tyto šarvátky v pozdějších hlášeních zaznamenat.

Hlavní střety proběhly na severním břehu Dyje. Montbrunova divize, následovaná Preysingovou bavorskou brigádou, vyrazila z Laa ve tři hodiny ráno. Sedmý myslivecký pluk byl Montbrunem ponechán v Laa, aby hlídal mosty a sloužil jako spojka s Davoutovým sborem. Stejně tak Grouchy vyčlenil 100 dragounů, kteří měli myslivce podpořit. Koordinace mezi těmito dvěma jednotkami se však ukázala jako nedostatečná, neboť když myslivecký pluk odešel, aby se znovu připojil ke své brigádě, dragouni za město a jeho klíčové mosty nepřevzali odpovědnost. Není jasné, která jednotka za tento hrubý poklesek nesla vinu (Napoleon vše pochopitelně vytkl Marmontovi—viz níže), nicméně Laa bylo nyní od francouzských jednotek zcela vyklizené. Tento laps vzbudil Napoleonův hněv nejen proto, že jakákoliv rakouská hlídka tak mohla zničit mosty a tím

302 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1462, Hlášení granátnického sboru, 17. červenec 1809.

303 Tamtéž.

narušit Marmontovu ústupovou linii, ale také proto, že mezi Marmontem a císařským velitelstvím vyklizením Laa přestala existovat bezpečná komunikační linka pro hlášení a rozkazy. Naštěstí pro Francouze se v *Hauptarmee* vyskytovalo jen málo rakouských velitelů natolik podnikavých, aby z takové chyby něco vytěžili. Marmontovým jediným trestem za toto klopýtnutí tak bylo „pouze“ pokárání od jeho císařského velitele.³⁰⁴

V době, kdy první francouzské jednotky vyrážely ke Znojmu, však Marmont ani Napoleon o ničem podobném neměli ani potuchy. Montbrunovy průzkumné oddíly, klusající po levém břehu Dyje, se v dopoledních hodinách objevily naproti Tasovickým výšinám, kde se pustily do prvních potyček s kyrysníky *Hohenzollern* a Schnelleroými hulány *Schwarzenberg*. Jeho hlavní síly dorazily krátce poté, co se kyrysníci stahovali a Steyrerovi granátníci stoupali po příkrém svahu z Dobšic, aby zaujali postavení na výhodných vyvýšeninách, odkud je prozatím Francouzi nebyli schopni vytlačit, neboť francouzsko-bavorská pěchota a jejich dělostřelecké baterie tou dobou teprve pochodovali z Laa. Pro tuto chvíli se proto Montbrun omezil na pozorování a zaměstnání nepřítele, zatímco čekal na příchod zbytku sboru. Navíc je třeba dodat, že do doby, kdy si Rakušané drželi pozice na vyvýšeninách, neměl on ani Marmont, jenž dorazil někdy mezi 10:00 a 11:00, na tasovické nížiny ani jihlavskou silnici přeplněnou všemi možnými vozy výhled. Marmont tak nadále věřil, že nepřátelská armáda Znojmo minula a že to, s čím se doposud utkal, „není nic než zadní voj.“³⁰⁵

Během čekání na pěchotu Montbrunovi zvidaví jezdci lehké kavalérie prozkoumávali místní oblast včetně lesu Purkábka. Tam mezi stromy na rozbahněné lesní stezce narazili na velkou masu vozidel, jejichž kola se v blátě uvěznila. „*Tři velké vozy naplněné stříbrným příborem padly za oběť našim husarům, kteří se o ně s neuvěřitelnou rychlostí podělili mezi sebou,*“ vzpomínal kapitán Hippolyte d'Espinchal z 5. husarského pluku. „*Do rukou nám padla čtyři velké kočáry, mohutné a starožitného provedení, velmi bohaté, vezoucí deset dam, včetně šesti mladých a velmi hezkých, stejně jako dvě bryčky se třemi staršími osobami v dvorských šatech, deset plně vybavených vozů a šedesát koní z rakouské císařské stáje.*“³⁰⁶ Francouzští generálové zasáhli dříve, než husaři stačili se vši tou úžasnou kořistí zmizet. Dobře udělali, právě tyto pluky budou brzy povolány do boje,

304 GILL, John H. *The Battle of Znaïm: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 190.

305 SHD, Vincennes, Série GR C, Premier Empire, Correspondance de l'Armée, C2/93, Marmontovo hlášení Berthierovi, 14. červenec 1809.

306 ESPINCHAL, Hippolyte d'. *Souvenirs Militaires.*, díl I., s. 274.

protože zpocení francouzští a bavorští pěšáci, kteří se lopotili z Laa, se už začínali rozmisťovat po bitevním poli.

Marmontovu pěchotu zdržela nutnost obnovit množství malých mostů vedoucích přes bažinaté břehy řeky severně od Laa a kromě toho také úmorný žár, který už tak namáhavý pochod ještě ztížil. Kolony francouzské pěchoty se tak začala objevovat poblíž Milfronu teprve po jedenácté. Marmont, dychtivý využít své předpokládané příležitosti, nechal svým mužům jen málo času na odpočinek a divize rozmístil, jakmile je měl po ruce. Vedoucí pěší divize (2. Clauzelova) přejela brněnskou silnici a zaujala pozici vpravo u Jesuitenhofu, zatímco Claparèdova první divize se se rozmístila vlevo blíže Milfronu. Bavorská pěchota se blížila po trase údolím Dyje. Jakmile dorazila, Marmont ji umístil mezi dvě výše zmíněné francouzské divize. Souběžně s Tasovickými výšinami a zároveň čelem k nim seřadil Minucci své prapory do devíti kolon s patřičnými odstupy.³⁰⁷

Francouzi si jistě už z dálky všimli charakteristických čepic z medvědí kůže, které se proti nim postavily, a zcela určitě jim tak došlo, že čelí rakouským granátníkům, jednotkám, jež jsou obvykle využívány jako elitní záloha. Nezdálo se tudíž pravděpodobné, že narazili pouze na rakouský zadní voj, jak si zprvu mysleli. To byl pro Marmonta jistě šok, neboť si na základě svého dosavadního postupu a výpovědi zajatců (kteří však nemohli vědět, že na cestě do Znojma je celá *Hauptarmee*) vytvořil mylný předpoklad, že u Znojma se střetne pouze se slabým zadním vojem.³⁰⁸ Na základě tohoto chybného úsudku si zpočátku představoval, že by mohl zahnat nepřátelské síly na severním břehu Dyje a obsadit most v Oblekovicích.³⁰⁹ Brzy se dozví, jak nesprávně celou situaci posoudil.

Naproti Marmontově linii rozmístili Schneller a Steyrer pět granátnických praporů v jedné řadě čtverců–s granátníky *Hromada* na levé (severní) straně, *Hahn* napravo a zbývajícími třemi prapory uprostřed. Po jejich levici sice pokrývali otevřený prostor mezi Suchohrdly a Purkábkou unavení huláni *Schwarzenberg*, ale nedostatek pěchoty znamenal, že Suchohrdly nebyly obsazeny dostatečně. Steyrerovi harcovníci se rozptýlili mezi vinicemi a začali si vyměňovat palbu s Francouzi a Bavory, jasně viditelnými z výšin.

307 MARMONT, Auguste-Frédéric-Louis Vieusse de. *Mémoires du Maréchal Duc de Raguse de 1792 à 1832*, díl III., s. 517–519.

308 SHD, Vincennes, Série GR C, Premier Empire, Correspondance de l'Armée, C2/93, Marmont Napoleonovi, 11. červenec 1809.

309 SHD, Vincennes, Série GR C, Premier Empire, Correspondance de l'Armée, C2/93, Marmontovo hlášení Berthierovi, 14. červenec 1809.

Rakouské pozice byly nebezpečné. Zejména Steyrerovo levé křídlo bylo zranitelné—kromě početní nevýhody mělo k dispozici pouhá tři maličká tříliberní děla a jeho nejbližší podpora se nacházela západně od Dobšic, tedy asi 3 km za ním.

Naštěstí pro Steyrera zabral francouzský pochod a následné rozmístění značnou dobu, takže Marmont byl připraven zaútočit až po poledni. Marmontův útok vedly skupinky harcovníků, které za podpory dělostřelectva dokázaly proklouznout mezi křovinami a roklemi, načež zasypaly nepřátelské granátníky palbou.³¹⁰ Brigádní generál Delzons a 8. lehký pěší pluk podporovaný 23. plukem řadové pěchoty postupoval na pravé straně, zatímco Minucciho Bavoři si prodírali cestu kupředu nalevo. Rakušané tvrdohlavě vzdorovali, ale francouzsko-bavorské dělostřelectvo téměř okamžitě vyřadilo z provozu dvě ze tří Steyrerových tříliberek a střelba lehké pěchoty způsobila četné ztráty mezi bránci se granátníky. Kromě toho Rakušanům začaly docházet náboje, přičemž Schnellerovy a Steyrerovy žádosti o další střelivo a náhradní dělostřelectvo zůstaly bez odpovědi. Přesto se granátníci drželi a jak Francouzi, tak Bavoři museli vyčlenit další jednotky, aby jejich obranu prorazili. Zanedlouho však generál Delzons, jenž svou brigádu řídil s „*charakteristickým umem*,“ přinutil Steyrerovy prapory ustoupit.³¹¹ Bavoři nalevo zažívali stejně těžké chvíle, ale s podporou dvou dělostřeleckých baterií byli nakonec stejně úspěšní jako jejich kolegové na protějším křídle. Nebezpečí se pro granátníky ještě znásobilo, když francouzská pěchota obsadila Suchohrdly a Montbrunova jízda zahнала hulány, čímž obnažila levé rakouské křídlo. Schneller tak, obchvácen z obou stran, neměl jinou možnost než své jednotky z výšin evakuovat. Rakouský ústup však probíhal spořádaně, i když v jednu chvíli jej bavorská jízda málem změnila v úprk. Granátníci ale jezdce dokázali odrazit. Schneller, jenž početně silnějšího nepřítele zadržel na několik hodin, se po ústupu vzdal velení Steyrerovy brigády, posbíral své tři čety hulánů a vydal se za zbytkem pluku na levé křídlo armády.

Rakouský ústup umožnil Marmontovi dosáhnout hřebenu nad Tasovicemi někdy mezi 14:00 a 15:00. Zde zjistil, že síla, která proti němu stojí, je něco víc než pouhý zadní voj. „*Před sebou jsem měl Znojmo a na druhé straně Dyje na cestě vedoucí do Hollabrunnu nesmírné množství vojáků, dělostřelectva a zavazadel. Došlo mi, že jsem*

310 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1462, Hlášení granátnického sboru.

311 SHD, Vincennes, Série GR C, Premier Empire, Correspondance de l'Armée, C2/93, Marmontovo hlášení Berthierovi, 14. červenec 1809.

se ocitl v týlu rakouské armády,“ napsal později.³¹² Odhadoval, že v povodí severně od Dyje měli Rakušané 10 000–12 000 mužů a dalších 15 000 jižně od řeky. Kromě velkého množství nepřátel si však daleko na jihu všiml dělostřelecké palby, která musela zajisté znamenat postup maršála Massény. Nehledě na početní nepřízeň se Marmont rozhodl udělat něco, čím by nepřítele až do Massénova příchodu zaměstnal. Než se však odhodlal k činu, potřeboval si utvořit obrázek o rakouských silách rozmístěných po jeho pravici. „Kdyby nepřítel za Znojmem nestál v plné síle, mohl jsem se, i přesto, že jsem byl sám, pokusit o manévr, který by byl za přítomnosti Davoutových jednotek nemožný.“³¹³ Vyslal proto Montbruna, aby postupoval po volném prostranství za Suchohrdly a tlačil se k silnici.³¹⁴

Montbrun se pohyboval pohotově, jeho lehké jezdecko přemohlo hulány *Schwarzenberg*, které Schneller postavil k Suchohrdlům, a zahrnovalo je na severozápad. Rothkirch, čekající na podporu mezi Únanovem a Kuchařovicemi asi 2 kilometry za hulány, se pokusil situaci zvrátit tím, že se se svými dvěma dragounskými pluky Montbrunovi postavil, ale neuspěl a rakouští jezdci se dali z Mramotic a Hlubokých Mašůvek na útěk. Toho Montbrun využil a stočil se západním směrem k jihlavské silnici.³¹⁵

Pro *Hauptarmee* nastaly opět krušné chvíle. Se svými pluky rozmístěnými mezi Příměticemi a Únanovem se Montbrun ocitl jen asi tři kilometry od silnice přeplněné těžkopádnými vozy s rakouskými zásobami, dělostřelectvem a raněnými.³¹⁶ Ač sám Montbrun byl poněkud v rozpacích, neboť se už ztatečně vzdálil od zbytku sboru, vyvolala jeho přítomnost v rakouských řadách paniku. Kdyby totiž francouzští jezdci narušili rakouskou komunikační a ústupovou linii, chaos, který by nastal, mohl být pro arcivévodu Karla a jeho armádu devastující. Naštěstí pro *Hauptarmee* se brzy na to objevilo šest kyrysnických pluků, které na hřebeni jihovýchodně od Přímětic ohrozily Montbrunův levý bok. To dalo čas hulánům *Schwarzenberg* znovu se zformovat a také přiložit ruku k dílu.³¹⁷ Kromě toho jakýsi rakouský důstojník byl natolik duchapřítomný, aby z oné kolony vozidel, jež plnila jihlavskou silnici, vyčlenil dvanáctiliberní baterii, která brzy na to začala

312 MARMONT, Auguste-Frédéric-Louis Vieesse de. *Mémoires du Maréchal Duc de Raguse de 1792 à 1832*, díl VI., s. 249.

313 Tamtéž, s. 250.

314 SHD, Vincennes, Série GR C, Premier Empire, Correspondance de l'Armée, C2/93, Marmontovo hlášení Berthierovi, 14. červenec 1809.

315 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1388, Op. J. 77, Záložní sbor.

316 Tamtéž.

317 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1412, Hlášení hulánů *Schwarzenberg*.

pálit do francouzských řad.³¹⁸ Montbrun pochopil, že proti kombinaci rakouského jezdeckta a silného dělostřelectva nemá šanci, a prozíravě se proto stáhl na volné prostranství před Purkábkou. Tento incident, byť prchavý, nebyl bez následků, neboť rakouským generálům znovu připomněl, s kým mají tu čest. Chybělo pár okamžiků a nepřátelská kavalérie mohla využít zranitelnosti rakouského křídla k tomu, aby přetřala ústupovou linii a tím celou *Hauptarmee* uvěznila ve Znojmě a jeho okolí. Tento krátký okamžik nebezpečí tak vygradoval už tak vysoké obavy arcivévody Karla o bezpečnost armády.

Díky těmto jezdeckým střetům se Marmont dozvěděl, že severně a východně od Znojma se nachází nepřátelské jednotky o síle 40 000 mužů a na protějším břehu Dyje a v kotlině pod výšinami bylo navíc rozmístěno velké množství dělostřelectva. Právě tehdy zřejmě začal litovat, že nepožádal maršála Davouta o pomoc.³¹⁹ V tak nebezpečné situaci proto neměl jinou možnost než převzít defenzivní roli, pro niž však byly tasovické výšiny jako dělané. Sotva příklusali Montbrunovi jezdci, Marmont nařídil opevnit Rother Hof i Jesuitenhof, okraj Purkrábky nechal obsadit lehkou pěchotou a na nejvyšší vrchol výšin postavil artilerii, která ohrožovala západně položené nížiny.

Obranná role však nevylučovala občasné útočné výpady. Marmont svým vítězstvím posíleným mužům věřil a navíc byl přesvědčen, že nepřítel si jeho početní nevýhody není vědom. Rozhodl se proto obsadit Dobšice, jejichž dobytí by ohrozilo rakouský ústup přes Dyji, upevnilo jeho obrannou pozici a zároveň Francouzům dalo k dispozici předmostí nad dvěma malými potůčky pro budoucí operace.³²⁰ Kromě těchto taktických výhod Marmont také doufal, že takováto ukázka agrese pomůže alespoň do setmění zakrýt jeho skutečné počty a rakouského velitele udrží „*ve stavu nejistoty*“.³²¹

318 Bohužel není známo, o kterého rakouského důstojníka se jedná.

319 MARMONT, Auguste-Frédéric-Louis Vieusse de. *Mémoires du Maréchal Duc de Raguse de 1792 à 1832*, díl VI., s. 249–250.

320 Tamtéž, s. 250–251.

321 SHD, Vincennes, Série GR C, Premier Empire, Correspondance de l'Armée, C2/94, Hlášení Dalmátské armády, 17. červenec 1809.

2.4 Krvavý boj u Dobšic

Úkol zaútočit na Dobšice připadl bavorské divizi a inicioval tak jeden z nejkrvavějších dnů války. Jak je vyjádřeno v hlášení Dalmátské armády, byl to „*krvavý boj*“ pro všechny zúčastněné.³²²

Zatímco se Steyrerovi granátníci stahovali zpět do nížiny, Bavoři neztráceli čas s nasazením svého silného dělostřelectva. Tři tucty bavorských děl zahřměly až k okraji výšin a zahájily palbu na Rakušany v kotlině pod nimi, zahánějíce tak bílokabátníky z vesnice. Některé bavorské pěchotní jednotky v tomto okamžiku poněkud chaoticky vstoupily do Dobšic a využily rakouského ústupu k tomu, aby se obce na chvíli zmocnily, ale byly brzy vytlačeny zpět. Marmont proto nařídil Minuccimu, aby Dobšice i se severně položenou výšinou znovu získal. Zdá se však, že tou dobou Marmont obdržel znepokojivé zprávy od Montbruna týkající se nepřátelské početní převahy, a nebyl proto plně odhodlán vesnici za každou cenu udržet. Nejvýmluvněji to dokládá jeho rozkaz Minuccimu, v němž dává bavorskému veliteli možnost v případě nutnosti Dobšice podpálit a následně z nich ustoupit. Marmontovou prioritou navíc bylo udržet si svou pozici na výšinách, proto si u sebe ponechal bavorskou 1. brigádu, která držela střed jeho linie napravo od silnice, a také šest bavorských jezdeckých eskadron (které by stejně byly při dobývání vesnice k ničemu). Útok na Dobšice se tak ujal Karl von Beckers a jeho 2. brigáda, jejíž část již ale byla přidělena k ochraně dělostřelectva. Beckers se tak musel omezit na vedení útoku pouze s 6. pěším plukem, ale i navzdory nízkým číslům se mu podařilo vesnici i s přilehlým kopcem dobýt. Tlačit nepřítele dál se však tváří v tvář třem nepřátelským granátnickým brigádám a palbě rakouských děl na jižním břehu řeky ukázalo jako nemožné.³²³

Tak začal vleklý a krvavý boj o Dobšice, při kterém se francouzské a rakouské jednotky v obsazení vesnice vystřídaly hned několikrát (podle některých pramenů třikrát, jiné uvádí že dokonce šestkrát). Poté, co byl Beckers z Dobšic vytlačen poprvé, shromáždil své muže na východním okraji vesnice a rychle se pokusil o protiútok, ale byl odražen. Posílněn bavorskou pěchotou a francouzskými voltizéry vtrhl do vesnice znovu, ale

322 SHD, Vincennes, Série GR C, Premier Empire, Correspondance de l'Armée, C2/94, Hlášení Dalmátské armády, 17. červenec 1809.

323 GILL, John H. *The Battle of Znam: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 197.

ve chvíli, kdy se pokusil proniknout na otevřené prostranství na západě, se dostal pod těžkou palbu, a byl donucen uchýlit se zpátky do krytu dobšických budov.

V této fázi bitvy vstoupil na scénu I. sbor generála Bellegarda, jenž toho dne kolem půl čtvrté ráno dostal depeši od arcivévody Karla, která mu nařizovala, aby se stáhl z Jetzelsdorfu, pochodoval přes Derflice a Načeratice, překročil Dyji a zaujal blíže nespecifikovanou pozici na severním břehu. Když však byl sbor asi hodinu jižně od řeky, Bellegarde si všiml bojů na Tasovických výšinách, a poslal proto důstojníka, aby požádal arcivévodu Karla o nové rozkazy. Šťastnou náhodou se Bellegardův náčelník štábu, generálmajor Franz Xaver Richter von Binnenthal, tou dobou už ve Znojmě nacházel, vykonav průzkum terénu z vlastní iniciativy. Když Karel ráno dorazil, Binnenthal se připojil ke štábu a byl tedy v okamžiku, kdy Bellegardův kurýr přijel se žádostmi o nové rozkazy, přítomen.

Příjav nové instrukce od arcivévody, Binnenthal pospíšil zpět s hlášením, že I. sbor má přejít Dyji přes brod u Bohumilic a poté zaujmout pozici mezi Znojmem a Příměticemi. Výšiny a Dobšice tou dobou ještě spočívaly v rakouských rukou, takže hlavní část sboru (pět eskadron švališérů *Klenau*, tři baterie a pěší pluky *Anton Mitrowsky*, *Erbach* a *Reuss-Plauen*) se bezpečně dostala za řeku a minula rokli potoka Leska, aby zaujala určené postavení.³²⁴

Dalšími jednotkami I. sboru, které měly překročit, byly pluky pěchoty *Kolowrat* a *EH Rainer* pod velením generálmajora Josepha von Henneberga, jenže situace se ve chvíli, kdy tato část sboru dorazila k řece, významně změnila. Dobšice, jejichž část už byla v plamenech, se nyní nacházely v područí Bavorů a brod byl pod nepřetržitou palbou dělostřelectva i pěchoty. Henneberg se však nenechal odradit, pronesl ke svým mužům povzbudivou řeč, vedl je přes řeku a Bavorsy z Dobšic vyhnal. S vesnicí pod Hennebergovou kontrolou mohl zadní voj I. sboru (dvě roty *III/Reuss-Plauen* a zbývající tři eskadrony *Klenau*) nerušeně přebrodit řeku a připojit se k převážné části sboru u Přímětic. Henneberg se také stáhl. V domnění, že jeho úkol byl splněn, opustil Dobšice a uchýlil se na svahy na severozápad u Znojma, kde zůstal až do nočního příjezdu V. sboru. Granátníci opět převzali odpovědnost za boj u Dobšic.³²⁵

324 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, Nachlässe, 698 (B), Binnenthal – Selbstbiografie.

325 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1382, Op. J. 5, I. sbor, Binnenthalovo hlášení.

Zatímco zuřil souboj o vesnici, obě strany se také snažily ovládnout nízký hřeben severně od Dobšic. Takto na střet pod odpoledním sluncem vzpomíná Mändler:

„Boj o nadvládu nad tímto kopcem byl dlouhý a zuřivý, ale nakonec jsme, navzdory zatvrzelému odporu nepřítele, získali převahu a zahnali je ze svahu do nížiny. Nepřítele jsme tvrdě trestali těžkou palbou, ale stejně tak jsme trpěli pod těžkou palbou našich protivníků, která pro nás byla stále bolestivější a nevýhodnější, neboť nám začala docházet munice. Brát municí od mrtvých a raněných moc nepomohlo. Netrvalo to dlouho a všechny sebrané náboje byly také odpáleny a my jsme museli nepříteli dovolit, aby na nás zamířil, aniž bychom mohli reagovat. Aby bylo neštěstí úplné, seržanti a vojáci, které jsme vyslali pro municí, se vrátili se zprávou, že pěchotní munice není nikde k nalezení. Nakonec nás k večeru vystřídal prapor 13. řadového pluku a uchýlil se na zadní stranu kopce.“³²⁶

Šestá lehká pěchota během tohoto boje obdržela zvláštní posilu, tzv. „oslí baterii,“ jak jí vojáci říkali, dvě horská děla vláčená osly, která si Marmontův sbor přivezl z Dalmácie. Posádky našly na křídle praporu přijatelné místo ke střelbě, vybalily a sestavily zbraně s rychlostí a obratností, která Bavorské udivila. Vypálily však jen pětkrát nebo šestkrát, než je rakouská palba donutila děla opět naložit a se stejnou rychlostí se stáhnout, díky čemuž nevídaná pozornost rakouských dělostřelců zase opadla a lehká pěchota si mohla oddechnout.³²⁷

Kromě krutých bojů také Mändler později vzpomněl na neodolatelné vábení, které vojáky rozptylovalo: všudypřítomné třešně. *„S velkou námahou jsme odtáhli naše muže od těchto osvěžujících stromů,“* napsal, dodávaje že *„někteří vojáci, zejména bubeníci, na stromy dokonce vylezli.“* Kapitán Jules Antoine Paulin, jeden z francouzských štábních důstojníků, s jistým pobavením vyjádřil nad tímto *„zábavným aspektem i těch nejzávažnějších věcí“* údiv: *„Sledoval jsem vojáky, kteří se ocitli v těsné blízkosti smrti, jak opouštějí řady a šplhají po ovocných třešních, které pokrývaly pláň. Když utišili svou žízeň, vrátili se na svá místa, aby pokračovali v palbě, zatímco jiní je střídali na stromech, aby i oni postupně uhasili žízeň...“³²⁸* Za sladkou chuť třešní však zaplatili vysokou cenou – mnoho jich bylo raněno a někteří zabiti.³²⁹

326 MÄNDLER, Friedrich. *Erinnerungen aus meinen Feldzügen*, s. 38.

327 MADROUX, Ludwig von. „August von Floret“, *Archiv für Offiziere aller Waffen*, s. 206.

328 PAULIN, Jules Antoine. *Les Souvenirs du Général Baron Paulin*. Paris: Plon, 1895, s. 216.

329 MÄNDLER, Friedrich. *Erinnerungen aus meinen Feldzügen*, s. 39.

Bitva o vesnici mezitím nabrala nový směr. Sled událostí není zcela jasný, ale někdy po Hennebergově zásahu si Marmont všiml, že Beckers má ve východní části problémy se shromážděním svých jednotek. Ze strachu, že by mohl nad obcí ztratit kontrolu, jel osobně za Preysingem, jehož brigáda čekala v třešňovém sadu na Tasovických výšinách, a požádal ho o pomoc:

„Vidíte, generále, zoufalou situaci vaší pěchoty a to, jak moc potřebuje podporu; v tomto terénu a za převládajících podmínek Vám nemohu nařídít, abyste poskytl pomoc své kavalérii. Pokud to však chcete provést a pokud si myslíte, že to dokážete, prokážete mne i celé naší věci velkou službu; opakuji však, nemohu Vám nic nařídít!“³³⁰

Preysing samozřejmě nemohl takovému apelu odolat. Postavil se do čela 2. švališerů *König* a se dvěma eskadronami *Leiningen*, které ho následovaly v záloze, se někdy kolem 17:00 vydal po strmých svazích směrem na Dobšice. Vojáci projížděli vesnicí, přejeli malý mostek přes Lesku, navzdory strašlivé palbě se rychle zformovali na druhé straně, cválali vpřed „a vrátili se do řad užaslých granátníků, kteří útok jezdeckta rozhodně neočekávali.“³³¹ Velitelé granátníků se snažili své muže proti útočícím Bavorům rychle seskupit, ale granátníci *Kirchenbetter* a dvě připojené roty granátníků *Leiningen*, kryjící brněnskou silnici, zareagovali pomalu. „*Otřesení a ve značném nepořádku*“ před bavorským nájezdem ustupovali, když tu se zděšením přijel polní maršálek Prochaska, kterému se však podařilo rozprchlé granátníky znovu shromáždit a vést proti kavalérii.³³² Bavorská jízda se skutečně nacházela ve značném nebezpečí. Extrémně zranitelní na otevřeném prostranství západně od vesnice, téměř obklopeni nepřátelskou pěchotou a pod palbou dělostřelectva hrozilo bavorským jezdcům rozdrčení. Preysing moudře zavelel k ústupu a měl velké štěstí, že nepřátelé neměli po ruce jezdecké oddíly, které by jeho nesnází využily. Tento nečekaný útok přiměl Rakušany vyslat dvě Nosticovy uherské husarské eskadrony na severní břeh řeky, ty však díky svému umístění za granátníckými prapory do bojů zapojeny nebyly.³³³

Granátníky *Kirchenbetter* sice zachvátila panika, ostatní se ale bránili s velkou houževnatostí. Například podporučík von Madroux ze švališerů *König* ve svých pamětech vypráví příběh skupiny asi dvaceti granátníků vedených vysokým seržantem, kteří se poté,

330 GILL, John H. *The Battle of Znam: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 200.

331 MADROUX, Ludwig von. „August von Floret“, *Archiv für Offiziere aller Waffen*, s. 208.

332 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1462, Hlášení granátníckého sboru, 17. červenec 1809.

333 GILL, John H. *The Battle of Znam: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 201.

co byli odříznuti od svého praporu, shromáždili okolo ovocného stromu, kde byli odhodláni bránit se do posledního muže. Když je dostihla kavalérie, odmítli se vzdát a udrželi útok bavorských švališerů do té doby, než byli nuceni ustoupit. Madroux ve svých zápiscích vyjádřil vůči odvaze těchto granátníků nemalý obdiv.³³⁴

Drama jezdeckého útoku však bitvu o Dobšice zdaleka neukončilo. Marmont, posiluje svou linii mezi Purkrábkou, Kuchařovicemi a Suchohrdly, se rozhodl, že obec je třeba bránit „s vervou a vynaložením největšího úsilí.“ V průběhu odpoledne a večera se proto téměř veškerá bavorská pěchota do boje postupně tak či onak zapojila.³³⁵ Na výšinách zůstalo jen několik rot 1. brigády, které kryly dělostřelectvo. Boj se také s novou dravostí rozhořel ve chvíli, kdy zasáhl rakouský II. sbor. V době útoku Preysingova jezdeckta začala na bavorské levé křídlo z jižního břehu Dyje pálit Hohenzollernova baterie a kromě toho bavorským jednotkám ztížila situaci ještě lehká pěchota *Zach*, jež se na protější straně řeky vynořila mezi stromy. Boj v obci však burácel dál, několikrát došlo i na útok na bodáky a časté byly i souboje vedené pažbami. Bavoři dobyli a ztratili celé Dobšice nebo jejich část ještě nejméně dvakrát, než kolem 21:00 palba konečně utichla a krví prolitá vesnice skončila ve francouzských a bavorských rukou. Prochaskovi granátníci se stáhli, někteří pokrývali volné nížiny západně od obce se dvěma eskadronami uherských husarů, jiní se připojili k Hennebergovi na svazích pod Znojmem. Pro Bavoře bylo toto vítězství o to vítanější, že s sebou přineslo ukořistění zásob chleba a mouky dostatečných k nasycení celé divize.³³⁶

Nebyly to však pouze bavorské jednotky, kdo mohl slavit úspěch. Do Dobšic a okolí byly na různých místech zapojeny malé francouzské oddíly a do večera Marmont uvrhl do boje oba prapory 81. pluku řadové pěchoty z Claparédovy divize. Kdy přesně francouzský pluk vstoupil do bitvy, není jasné, ale 7. bavorská pěchota připisovala svým francouzským druhům ve zbrani záchranu jednoho svého praporu (I/7), který vyčerpal veškerou svou municí.³³⁷ Přesná role Francouzů v boji také zůstala nezaznamenaná, ale pro Marmonta byla dostatečně významná, aby velitele tohoto pluku, Michela Louise Josepha Bonté, pochválil za skvělý výkon jeho velení i jeho mužů. V každém případě 81. pluk

334 MADROUX, Ludwig von. „August von Floret“, *Archiv für Offiziere aller Waffen*, s. 208–209.

335 Bayerisches Hauptstaatsarchiv (dále jen BayHStA), München, Vorübergehend bayerische Gebiete der napoleonischen Zeit, B445, Hlášení 2. bavorské divize, 26. červenec 1809.

336 GILL, John H. *The Battle of Znaim: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 202.

337 BayHStA, München, Vorübergehend bayerische Gebiete der napoleonischen Zeit, B445, Hlášení 7. bavorského pěchotního pluku, 12. červenec 1809.

převzal tu noc za vesnici odpovědnost, zatímco 79. pluk obsadil kopec na severu a umožnil Minuccioho mužům, aby se uchýlili na Tasovické výšiny a užili si ukořistěných zásob.³³⁸

Intenzita bojů jak na Tasovických výšinách, tak v malé vesnici a jejím okolí se odráží v obětech, které obě strany toho dne utrpěly. Jak již bylo uvedeno, pro bavorský kontingent to byl nejkrvavější den celé války. I přesto, že ve své domovině byly během dubna bavorské jednotky nasazeny do většiny bojů, zápas o Dobšice, který si vyžádal 901 obětí (včetně 84 padlých), překonal jakoukoli jinou jednodenní ztrátu. Není jistě překvapením, že celou třetinu z tohoto děsivého čísla tvoří oběti 6. pěchotního pluku (310). Kromě něj si největší ztráty připsal 7. a 13. pluk spolu se švališéry, jež jejich hrdinský útok stál 40 mužů. Na rakouské straně zase nejvíce vykrvácela Steyrerova brigáda: 559 z celkového počtu přibližně 1100. Francouzské škody nejsou známy, ale lze předpokládat, že nějaké ztráty měl 81. pluk a možná, i když to je méně pravděpodobné, i 79. pluk. Přičteme-li k bavorským ztrátám několik desítek či více mrtvých, raněných a nezvěstných Francouzů, celkové číslo bude jen mírně nižší než na rakouské straně.³³⁹

Mezi rakouskými ztrátami jsou pozoruhodné „oběti“ 1. praporu *Ober-Manhartsberg Landwehr* připojeného k brigádě generálmajora Hammera, který do bitvy vstoupil se 188 muži a na konci dne čítal pouhou polovinu, neboť 93 vojáků se pohřešovalo a pouze jeden byl raněn. Tento početní rozdíl nebyl způsoben nepřítelem, ale dezercí vojáků, kteří využili bojového zmatku k opuštění řad.³⁴⁰ První OMB tak slouží jako další příklad problémů, jímž musela monarchie v době války čelit.

Obě strany považovaly boj o výšiny a obec Dobšice za úspěch. Rakušané slavili vytrvalost granátníků a Hennebergovo odrážení strašlivého ohrožení přechodů Dyje, jímž umožnil *Hauptarmee* řeku bezpečně přejít. Oficiální pochvalu dostal Steyrer a Henneberg (o Schnellerovi se však překvapivě nehovořilo) ale také Prochaska a jeho stateční granátníci. Nebyla-li hrozba tak velká, jak se vykresluje, odvaha a vytrvalost granátníků a pěchoty I. sboru byly v tomto oficiálním uznání dobře kompenzovány. Ani velitelé na druhé straně nešetřili chválou. Marmont několikrát vyjádřil uznání Minuccimu

338 SHD, Vincennes, Série GR C, Premier Empire, Correspondance de l'Armée, C2/93, Marmontovo hlášení, 14. červenec 1809.

339 BayHStA, München, Vorübergehend bayerische Gebiete der napoleonischen Zeit, B445, Verzeichniss, 12. červenec 1809; GILL, John H. *The Battle of Znaim: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 202–203.

340 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1462, Hlášení granátnického sboru, 17. červenec 1809.

a následujícího dne jel osobně za Beckersem, aby mu vyjádřil svou zvláštní spokojenost. Beckerse dokonce vychválil před samotným Napoleonem a také v hlášení ze 14. července, kde píše, že Beckers se svými jednotkami na Dobšice zaútočil s „*velkou vervou*“ a „*tvrdohlavě je bránil*.“ Mezi dalšími, kteří se vyznamenali, byl samozřejmě také Preysing a, jak bylo uvedeno dříve, plukovník Bonté a jeho muži z 81. pluku.³⁴¹

Zajímavý je kromě urputného vypětí sil také samotný charakter boje vedeného v okolí Dobšic. Důstojník bavorské 13. pěchoty, který se o několik let později rozhodl své válečné vzpomínky sepsat, poznamenal, že „*během dvou dnů ve členitém terénu kopců a vinic probíhaly boje téměř výhradně v harcovnickém stylu, aniž by se místo bojiště nějak dynamicky měnilo*.“³⁴² Tento relativní nedostatek pohybu byl kromě terénních důvodů způsoben také početní slabostí Marmontova sboru; kdyby měl po ruce větší množství pěchoty, mohl se pokusit nepřítele zatlačit až za Dobšice. Přítomnost Davoutova sboru by samozřejmě celý průběh a zřejmě i charakter bitvy změnila. Nechme však Marmontův sbor prozatím odpočívat a přesuňme se na sever, k vesnicím Suchohrdly a Kuchařovice, kde akce probíhaly docela jinak...

2.5 Boj o Suchohrdly a Kuchařovice, příjezd Klenauova sboru a situace jižně od Dyje

Zatímco vřely boje u Dobšic, situace na druhé polovině bojiště také gradovala. Poté, co rakouský I. sbor (kromě Hennebergových jednotek) proklouzl kolem Dobšic a vydal se do úzkého údolí Lesky, zaujal pozici na kopci jihovýchodně od Přímětic. I přesto, že celý přesun byl provázen ostrou palbou francouzských baterií poblíž Suchohrdel, umístil Bellegarde prapor z pluku *Anton Mitrowsky* č. 10. v Příměticích a svůj sbor rozmístil na výšině v jedné linii obrácené k jihu a východu, přičemž tři eskadrony *Klenau* a jezdeckou baterii si ponechal v záloze. Další dvě eskadrony *Klenau* se nacházely hned za Příměticemi a dvě roty *Reuss-Plauen* se od zbylých jednotek oddělily, aby zaujaly postavení asi kilometr jižně od Bellegardova pravého křídla, kde navázaly spojení

341 SHD, Vincennes, Série GR C, Premier Empire, Correspondance de l'Armée, C2/93, Marmontova zpráva Berthierovi, 14. červenec 1809; MARMONT, Auguste-Frédéric-Louis Vieusse de. *Mémoires du Maréchal Duc de Raguse de 1792 à 1832*, díl III., s. 251–252.

342 „Skizzen einer Geschichte des 11ten k. Baierischen Linien-Infanterie-Regiments“, *Kriegs-Schriften, herausgegeben von baierischen Offizieren*, díl I., München, 1820, s. 119.

s granátníky. Díky tomuto postavení a zejména z důvodu, že tyto oddělené jednotky byly později nasazeny v Dobšicích a na svazích severně od nich, vznikla v rakouské linii mezi Bellegardovým pravým křídlem a granátnickou brigádou (Steyrerovou) na vinicích na jihu mezera přibližně dvou kilometrů. Členitý terén tuto slabinu však zamaskoval a Marmont stejně neměl dostatek sil, aby ji jakkoliv využil.³⁴³

Kolovratův III. sbor dorazil ve chvíli, kdy se Bellegardovi muži rozmisťovali na hřebeni. Sbor opustil Schöngrabern kolem půlnoci, v 8:00 dorazil do Haugsdorfu a v 9:00 zanechal severně od této vesnice šest praporů a čtyři děla, aby podpořil zadní voj. V Oblekovicích překročil mosty přibližně ve stejnou dobu, kdy se I. sbor brodil přes bohumilický brod, a spěchal kolem znojemských hradeb, aby se dostal do pozice nejvzdálenějšího levého křídla armády na výšinách za Príměticemi. Zde Kolovrat zformoval pěchotu do několika karé, nepochybně kvůli otevřenému terénu a přítomnosti Montbrunovy jízdy. V tuto chvíli se sbor nacházel na cestě už 15 nebo 16 hodin a zdolal více než 35 km, proto se zastavil na kopcích jižně a západně od Únanova, kde zůstal až do setmění. Jezdecké záložní pluky na tomto křídle také postupovaly pomalu, brzy se tedy rovněž zastavily na západě od Únanova, kde nasadily dvě dělostřelecké baterie, které pálily po Montbrunových mužích rozmístěných podél okraje Purkábky.³⁴⁴

Mezi těmi, kteří pod touto dělostřeleckou palbou trpěli, byl i kapitán d'Espinchal z 5. husarského pluku:

„V několika okamžicích bylo zabito mnoho husarů a koní; důstojníkovi ustřelila hlavu dělová koule; pobočník Othenin, můj přítel, byl zasažen šrapnely; jeho hlava byla v hrozném stavu, ale našťástí bez smrtelného nebezpečí. Jedenáctí jízdní myslivci, umístění za námi, trpěli ještě víc než my kvůli odražené kouli, jež nám přeletěla nad hlavou.

Tato pozice, i když velmi špatná, byla nezbytná a my jsme ji museli udržet, dokud prapor nevytlačil nepřítele z malé vesnice, která se téměř dotýkala města.“³⁴⁵

Lejeune z 11. pluku jízdních myslivců byl jedním z těch, kteří se pod touto strastiplnou palbou drželi za Espinchalem: *„Museli jsme udržet pozice, které jsme zaujali, což bylo velmi nebezpečné,“* vzpomíná. *„Dobrou hodinu jsme čelili kanonádě z dvanácti děl. (...) Toho dne jsme utrpěli těžké ztráty. Jedna dělová koule dokázala vyřadit osm mužů mimo akci.“* Rakušané postupovali s několika děly a kartáčovou palbou donutili jezdce

343 GILL, John H. *The Battle of Znaim: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 205.

344 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1381, Op. J. 1F, Hauptarmee.

345 ESPINCHAL, Hippolyte d'. *Souvenirs Militaires.*, díl I., s. 275–276.

ustoupit za malou vyvýšeninu, která poskytla úkryt až do soumraku, kdy masakr skončil.³⁴⁶ Navzdory útrapám si však Francouzi díky až neuvěřitelné vyrovnanosti dokázali udržet půdu, kterou Montbrun získal, a své habsburské protivníky odradili od pokusů o další postup.

Tento celkový pohyb levým křídlem *Hauptarmee* tak nezabránil ztrátě Suchohrdel ani Kuchařovic. Kolem 17:00 nebo 18:00, tedy přibližně v době, kdy bavorští švališěři vedli smělý útok v Dobšicích, obsadili Francouzi obě vesnice. Zde se nám nabízí otázka, proč se Rakušané nepokusili vzít Suchohrdly a Kuchařovice útokem. Na to odpovídá operační deník armády, v němž se uvádí, že arcivévoda Karel nevěřil, že by jeho jednotky, vyčerpané z ústupu a nucených pochodů, uspěly. Střetnutí se tak odehrálo v obranném duchu, v němž se každá ze stran snažila pouze připravit se na akce následujícího dne.³⁴⁷

Pozdní odpoledne bylo také svědkem příjezdu VI. sboru, jenž krátce po půlnoci opustil Hollabrunn, načež zaujal pozice západně od jihlavské silnice asi dva kilometry za Znojmem. Čelíce této hlavní dopravní tepně a Příměticím, tvořili muži VI. sboru armádní zálohu.³⁴⁸

Přechod VI. sboru přes oblekovický most znamenal, že převážná část *Hauptarmee* byla nyní situována severně od Dyje: jmenovitě se jednalo o I., III. a VI. sbor spolu s většinou granátníků a jezdeckými zálohami; Reussův V. sbor se jakožto nový zadní voj pohyboval v blízkosti Hollabrunnu a jen Hohenzollernův II. sbor a některé složky zálohy se s příchodem noci stále nacházely jižně od řeky. To bylo pro arcivévodu nemilé zjištění. Jak již víme, rozkazy zaslané Hohenzollernovi v noci z 9. na 10. července nařizovaly, aby se zmocnil přechodů řeky v Laa, nebo—pokud by se ukázalo, že nepřítel je příliš silný—aby přešel proti proudu směrem na Znojmo a zablokoval cestu z Laa do doby, než přijde podpora.³⁴⁹ Hohenzollern však usoudil, že takový postup je příliš riskantní. Není divu, velitel II. sboru se ocital v nejistotách a starostech—z druhé strany Dyje slyšel dělostřeleckou palbu, o Altsternovi nevěděl nic, neboť důstojníci, které za generálem poslal, se nevrátili, měl málo munice a jeho kavalérie čítala jen 200 jezdců. Jeho operační deník zaznamenal, že „*všechny příchozí zprávy*“ naznačují, že nepřítel je pevně usazen v Laa a že Francouzi už museli na východním břehu řeky postoupit na půl cesty

346 LEJEUNE, Charles-Henri. „Souvenirs“, *Carnet de la Sabretache*, s. 525.

347 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1381, Op. J. 1F, Hauptarmee.

348 Tamtéž.

349 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, i. č. 2200, karton 1409, Karel Hohenzollernovi, 9. červenec 1809.

do Znojma, kam, jak předpokládal, se stáhl i Altstern a kam se rovněž rozhodl zamířit. Toto rozhodnutí ohlásil Karlovi a vydal se na pochod přes Mailberg (vzdálený 16 km od Laa), kde vyzvedl Mecséryho prapory, a dále přes Hadres a Dyjákovičky do Načeratic. Během pochodu držel hlavní část svého sboru daleko na západ od řeky a nijak se nesnažil ohrožovat Francouze na východním břehu ani získat podrobnější informace o jejich síle a složení. Tím však celkovému postupu *Hauptarmee* zrovna nepomohl. S Mecsérym a pěchotními pluky *Argenteau* a *Vogelsang* (č. 35 a 47) z I. sboru jeho pěchota čítala asi 20 000 mužů a i když měl jen tři dělostřelecké baterie (ostatní ustoupily s Rosenbergem) a byl početně slabší než Marmont (zejména co se týče jízdy), i demonstrace síly s takovýmito jednotkami podél západního břehu řeky by francouzského generála donutila zastavit, čímž by byl Karlovi poskytnut čas na to, aby v relativním volnu seřadil svou armádu. To se ovšem nestalo a Marmont si s II. rakouským sborem nemusel dělat starosti.³⁵⁰

V době, kdy Hohenzollernovy jednotky dorazily do Derflie, se vrátil posel s novými rozkazy: sbor měl nyní přejít Dyji u Bohumilic tak, jak to učinil I. sbor. Ale ve chvíli, kdy se kolona vydala k brodu, dorazily revidované instrukce, podle nichž měl sbor zůstat na jižním břehu řeky, podpořit granátníky a udržet kopce mezi Oblekovicemi a Načeraticemi. Hohenzollern proto obsadil vyvýšené území s částí svého sboru obrácenou na východ a rozmístil jednotky v Načeraticích, Vrbovci, a Dyjákovičkách. Kromě toho vyčlenil také prapor a dělostřeleckou baterii do kopců na jižním břehu Dyje, aby se zúčastnily bojů o Dobšice, a na vrchu Palice nasadil dvě roty harcovníků z pěchoty *Zach*. Právě tyto jednotky se postavily Minucciho Bavorům a způsobily v jejich řadách jisté rozptýlení, ač jen chvilkové.³⁵¹

Jak se den blížil ke konci, habsburské jednotky, které se nacházely bezprostředně na jih od Dyje, zahrnovaly Hohenzollernův II. sbor, čtyři lehké jezdecké pluky pod Nosticovým velením (po odečtení dvou eskadron uherských husarů, které se přesunuly na severní břeh) a Scovaudovu brigádu granátníků, kteří se připravovali k pochodu na sever. To činilo nejméně 20 000 pěchoty a kavalérie podporované přiměřeným počtem děl. Podle dostupných zdrojů čelily tyto jednotky pouze francouzským průzkumným oddílům a příležitostným francouzsko-bavorským harcovnickým výpadům přes Dyji v blízkosti Milfronu. Vzhledem k tomu, že V. sbor se stále nacházel nejméně 30 km jižně

350 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1382, Op. J. 1F, Hohenzollernův osobní deník.

351 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1382, Op. J. 10, I. sbor, Hlášení II. sboru.

od Znojma na cestě vedoucí do Vídně, bylo pro *Hauptarmee* důležité udržet oblast kolem Načeratic, aby chránila Reussovo stažení. Nepřátelská situace byla navíc velmi nejistá. Rakušané se ovšem domnívali, že stojí proti mohutnému Davoutovu sboru a že na pravém břehu Dyje se co chvíli může objevit jádro celé *Grande Armée*! Je však nevysvětlitelné a snad i neomluvitelné, že Hohenzollern zůstal celé odpoledne a večer nečinný, nijak vážně se nesnažil ohrozit levé křídlo nepřítele a nedal tudíž Marmontovi žádný důvod k obavám.³⁵² Přitom důkladnější průzkum mohl Rakušanům odhalit skutečnost situace: tedy že Davout se nachází v nedohlednu a že *Hauptarmee* čelí pouze slabým a značně izolovaným jednotkám Marmontovým. Nic však nenasvědčuje tomu, že by vyslání průzkumných hlídek bylo byť jen navrženo! Důvody tohoto jednání je těžké odhalit, s největší pravděpodobností se rakouští velitelé nedomnívali, že by jejich vyčerpaná armáda byla schopna provést odvážnější krok, jako by byl koordinovaný útok I. a III. sboru severně od Dyje vedený na Marmontova křídla v kombinaci s II. sborem, jenž mohl zaútočit z jihu. Rakouský postoj tak zůstal stejný jako doposud: obranný, pomalý a těžkopádný.

Pokud jde o jednání s Napoleonem, arcivévoda Karel mohl na konci 10. července vkládat ještě určitou naději v diplomatické vyřešení konfliktu, neboť Lichtenštejn toho dne předal velení jezdecké zálohy polnímu podmaršálku Schwarzenbergovi a kolem 14:00 odjel po silnici směrem na Hollabrunn hledat francouzského císaře a zahájit s ním mírová jednání, jež by válku přivedla k vytouženému konci.³⁵³

2.6 Plameny Schöngrabernu

V době, kdy nad dobšickým válčištěm doznívaly poslední výstřely, se francouzský IV. sbor nacházel ještě nějakých 20–25 km od bojiště a i přesto, že Marmont později ve svých pamětech napsal, že Massénova „*děla reagovala na ta naše*“, přímá komunikace mezi těmito veliteli neexistovala. Masséna začal den jižně od Hollabrunnu s přibližně 14 000 pěšáky a jezdci, kteří nyní čelili novému protivníkovi: rakouskému V. sboru polního

352 BINDER VON KRIEGLSTEIN, Christian Freiherr. *Der Krieg Napoleons gegen Oesterreich 1809*, Maximilian rytíř von Hoen (ed.), díl II., s. 391.

353 GILL, John H. *The Battle of Znaim: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 211.

zbrojmistra Reusse o síle 11 400 pěších a jezdeckých jednotek, jež během noci na desátého vystřídaly Klenauovy unavené muže v roli zadního voje armády.³⁵⁴

Poslední zbytky VI. sboru se z Hollabrunnu stáhly těsně před úsvitem a zamířily na sever do Haugsdorfu a Znojma. V tom mu pomohly dvě eskadrony husarů *Blankenstein* pod velením rytmistra Saint Quentina, které byly přeřazeny z VI. do V. sboru a nyní spadaly pod brigádu generálmajora Klebersberga, již dále tvořil pluk hraničářů, 3. myslivecký prapor a sedm eskadron hulánů *Erzherzog Carl*. S Klebersbergem jako krycí silou sboru držel Reuss své další dvě brigády na nízkém hřebeni poblíž Grundu v pozici před potokem, jehož strmé a rozbahněné břehy bránily průjezdu kavalérie. Na pravém křídle v Gettsdorfu 12 km jihozápadně měl k dispozici dvě husarské eskadrony *Blankenstein*, které byly v kontaktu se Schustekhovou divizí, jež se přesouvala do Maissau. Vlevo udržovaly spojení s II. sborem jednotky podplukovníka Wilgenheima, nacházející se 8–10 km severovýchodně u Oberstinkenbrunn. Wilgenheimův oddíl, o němž ještě uslyšíme, byl tvořen 4. mysliveckým praporem a eskadronou hulánů *EH Carl*. Klebersberg měl jako zadní voj sboru pod svým velením asi 3800 mužů, z nichž myslivecký oddíl umístil do Schöngrabernu a zbytek své brigády ponechal na vyvýšenině severně od vesnice, přičemž ještě vyslal dvě husarské eskadrony podél hřebene mezi Hollabrunnem a Sutzenbrunnem ve snaze odvrátit protivníkovu pozornost.³⁵⁵

Massénova lehká jízda se tak poprvé setkala se Saint Quentinovými husary, kteří vyrazili na sever po silnici z Hollabrunnu, přibližně v 8:00. Díky rychlé reakci se Saint Quentinovi podařilo francouzskou hlídku odrazit, ale brzy byl nucen ustoupit a stáhnout se přes Schöngrabern, malou vesnici ležící v mělkém údolí mezi zvlněnými kopci, která se táhne podél potoka kolmo k silnici. Francouzští jezdci na sebe však nedali dlouho čekat, v devět hodin se objevili na svazích jižně od vesnice a svým útokem odstartovali horký den plný bojů odehrávajících se sice na malém prostoru, ale o to s větší intenzitou a zuřivostí.

První útok francouzské kavalérie byl zažehnan dobře mířenou palbou bránícího se 3. mysliveckého praporu. Na místo ale brzy na to dorazila Legrandova divize, vedená jako obvykle bádenskými myslivci. Divize vyrazila z Hollabrunnu několik hodin po rozbřesku, když Masséna čekal na příjezd Carry Saint Cyra. Díky tomu, že se objevil poblíž

354 BORNEMANN, Karl. *Napoleon bei Znaim*. Geislingen/Steige: Verlag des Südmährischen Landschaftsrates, 1975, s. 33.

355 GILL, John H. *The Battle of Znaim: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 211–213.

Hollabrunnu, měl konečně po třech dnech pronásledování po ruce dvě ze čtyř pěších divizí, a s vysláním Legranda vpřed tudíž neváhal ani okamžik. Dostavši se z „vyhořelého Hollabrunnu“ s jeho „ohavnou podívanou na spálená těla,“³⁵⁶ Legrandova kolona prošla popelavými zbytky Sutzenbrunnu (který podle francouzských zdrojů úmyslně vypálili ustupující Rakušané)³⁵⁷ a brzy se objevila za lehkou jízdou. Bádenští myslivci se s podporou pěší baterie své brigády rozdělili do dvou směrů: část pronásledovala rakouské hulány na západní straně pole a druhá polovina se přesunula k útoku na Schöngrabern, zatímco se zbytek divize rozmisťoval západně od silnice a Saint Cyr na východě.

Hesenský důstojník vzpomíná, že v době, kdy dorazila druhá divize, „se Schöngrabern ocital v plamenech.“³⁵⁸ Rakouské prameny tvrdí, že požáry byly způsobeny nepřátelskou střelbou z houfnic, zatímco francouzští účastníci stejně jako v případě Sutzenbrunnu obviňují ze založení požáru Rakušany, kteří se tímto činem údajně snažili zakrýt svůj ústup.³⁵⁹ Ať už to bylo jakkoliv (a možná měly pravdu obě strany), Schöngrabern, který se sotva vzpamatoval ze zkázy utrpěné během války v roce 1805, znovu lehl popelem. Ohně měly na celkovou situaci také taktický dopad, protože způsobily, že žár vypudil rakouské myslivce a francouzské pěchotě zabránil v okamžitému vstupu do vesnice. Masséna proto místo toho vysunul svou lehkou jízdu západně od Schöngrabernu ve snaze Klebelsbergovu pozici obklíčit, takže rakouskému veliteli nezbylo než se stáhnout. Během tohoto výpadu byl vážně raněn nám již známý Jean Pierre Joseph Bruyère, když mu kulka proletěla levým ramenem a další pravým stehnem, což bylo zranění tak vážné, že jej vyřadilo z akce až do konce války. Pozice velitele Massénovy lehké kavalérie tak byla od 6. července díky úmrtí či zranění již potřetí změněna. Tentokrát toto nešťastné místo zaujal brigádní generál Hippolyte Comte de Piré.³⁶⁰

Klebelsberg, s francouzskou kavalérií převyšující jeho pravici a nepřátelskou pěchotou rozmisťující se v drtivých počtech přímo před ním, se moudře rozhodl stáhnout. Aby však byl tento ústup možný, bylo třeba dorážející Francouze zaměstnat. O to se postaral plukovník Johann Heinrich von Hardegg-Glatz z hulánů *Carl*, jenž vedl svěřence

356 Generallandesarchiv (dále jen GLA), Karlsruhe, Kriegssachen, Kriege unter Napoleon I. 1805-1812, 48/4286, Deník bádenské brigády.

357 JACQUIN, François-Joseph. *Carnet de Route d'un Grogard de la Révolution et de l'Empire*. Paris: Clavreuil, 1960, s. 72.

358 „Feldzug der 2ten Division 4ten Armeecorps der Armee von Teutschland im Jahr 1809“, *Pallas*, 1810, s. 635.

359 JACQUIN, François-Joseph. *Carnet de Route d'un Grogard de la Révolution et de l'Empire*, s. 72–73.

360 BRUYÈRE, Jean Pierre Joseph. „Notices Historiques et Topographiques“, s. 370.

svého vlastního pluku spolu s husary *Blankenstein* do útoku, čímž nepřítele zadržel a získal pro zbytek Klebelsbergovy brigády čas. Masséna však pokračoval v pronásledování: „*Sledovali jsme je v linii za Schöngrabernem a poté naskládali zbraně na noční odpočinek.*“³⁶¹

Zatímco probíhal boj o Schöngrabern, Reuss dostal rozkaz k ústupu. Okamžitě vyslal převážnou část V. sboru na cestu do Znojma, ale obavy z domnělého ohrožení nalevo ho přiměly k umístění 5. pluku vídeňských dobrovolníků do Immendorfu, aby toto křídlo ohlíželi. Hlavní část sboru dorazila bez komplikací k Dyji ve 23:00 a přešla na severní břeh. Pouze pěší pluk *Lindenau* č. 29 a jeho brigádní baterie zůstaly vzadu, aby podpořily Klebelsberga.³⁶²

Reussův ústup znamenal, že Klebelsberg zůstal víceméně izolován. Ze Schöngrabernu se mohl přesunout na hřeben mezi touto vesnicí a potokem Windpassing, ale tamější soutěsky se mu zdály pro zastavení příliš nebezpečné a on místo toho pod ochranou Hardeggových jezdců (Hardegg sloužil jako dočasný velitel obou jízdních pluků) a mysliveckého praporu na krátkou dobu zastavil severně od tohoto potoka, načež se přesunul na hřeben nedaleko osady Grund. I zde byl jeho pobyt krátký. Ve městě stihl rozmístit tři roty z hraničářského pluku *Gradiska* č. 8 a vyslat myslivce do houštin na východě, když v tom se o slovo přihlásila francouzská artilerie, jež pálila do Klebelsbergových řad. Pln obav o své pravé křídlo, jemuž hrozilo obklíčení, však ve své pozici vydržel až do doby, než se dozvěděl o Reussově opuštění Guntersdorfu, načež se sám do této vesnice kvapně stáhl. Francouzi tak zaznamenali, že tato část postupu proběhla „*bez velkého odporu.*“³⁶³

Stejně jako Schöngrabern a Grund, i Guntersdorf leží v údolí malého potoka, kterému dominují výšiny na severu i na jihu. Klebelsberg věděl, že během ústupu musí překročit Pulkau, a obával se, že by jeho nepočetné jednotky mohly být ve volném terénu mezi potokem a Guntersdorfem přemoženy. Kromě toho byl také znepokojen samotnou pozicí v Guntersdorfu, zejména svým relativně otevřeným pravým křídlem. Znovu se proto obrátil na tři roty hraničářů, kteří měli držet vesnici, zatímco zbytek mužů umístil na výšiny.³⁶⁴

361 „Feldzug der 2ten Division 4ten Armeecorps der Armee von Teutschland im Jahr 1809“, s. 635.

362 GILL, John H. *The Battle of Znaim: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 214.

363 SHD, Vincennes, Série GR C, Premier Empire, Situations, MR 661, Notes sur les operations du 4eme Corps de la grande armée pendant la champagne de 1809, en Autriche, 12. červenec 1809.

364 GILL, John H. *The Battle of Znaim: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 215.

V tomto okamžiku, během doznívajícího odpoledne, dostal Klebelsberg rozkaz ustoupit, což byla zpráva nepochybně vítaná. Spěchal proto po hlavní cestě, aby své jednotky dostal na pozice severně od Pulkau za Jetzelsdorfem. Stažení brigády kryl se svými hraničáři, dvěma jezdeckými pluky a jízdní dělostřeleckou baterií plukovník Heinrich Hardegg, posílený navíc o brigádní baterii. Ani tato posila čtrnácti děl však nestačila, aby početně silnějšího Massénu zadržela. S Legrandem nalevo a Saint Cyrem napravo se Hardegg brzy ocitl v těžké situaci, nařídil hraničářům, aby opustili Guntersdorf, a zahájili tak ústup. Tyto tři oddíly, již pod těžkou palbou nepřátelských děl, byly ve chvíli, kdy se snažily opustit vesnici, napadeny francouzskými jezdci. Naštěstí ale rychle zareagovaly a dvěma děly, jež zahájila smrtící kartáčovou palbu, odrazily hned tři francouzské útoky a brzy na to se připojily ke svému pluku, tvoříce tak jakýsi „zadní voj zadního voje.“ Jak se den blížil ke konci, francouzské pronásledování znatelně polevilo,³⁶⁵ a umožnilo tak Hardeggovi dostat se na sever od Jetzelsdorfu, kde svým mužům dal čas na odpočinek, než v noci z 10. na 11. červenec poručil pochodovat na Znojmo.³⁶⁶

Pátí vídeňští dobrovolníci majora Salise³⁶⁷ mezitím zažívali krušnější chvíli. Jejich prapor byl vyslán do Immendorfu, aby chránil Reussovu levici, přičemž měl držet krok se sborem, který se stahoval do Jetzelsdorfu. V době, kdy Salis tyto instrukce obdržel, měl V. sbor v plánu na noc zastavit za Pulkau, avšak později toho dne arcivévoda Reussovi nařídil, aby svůj sbor přesunul co nejrychleji ke Znojmu, tedy bez zastavení. Tato informace o změně plánu se k vídeňským dobrovolníkům již nedostala, a tak, nevěda o Reussově přesunu, Salis předpokládal, že dřívější rozkazy stále platí, a zcela pochopitelně postupoval v jejich duchu. Jeho muži tak strávili bezesnou noc severně od Pulkau a směrem ke Znojmu vyrazili až 11. července ve 4:00.³⁶⁸

Ze své mylné představy byli vyvedeni na cestě mezi Pulkau a Dyjí, kde narazili na ničím znepokojené francouzské jezdce. Okamžitě si uvědomující, že byli v noci odříznuti, Salis a jeho důstojníci odvedli muže od silnice a s velkou opatrností pokračovali na sever, využívající terénní nerovnosti, které kryly jejich pochod před pohledem nepřítele. Francouzské jezdecké hlídky však Salisův prapor navzdory rakouské snaze brzy zpozorovaly, ale překvapivě na něj nezaútočily ani nepřivedly posily, aby Vídeňany

365 PELET, Jean-Jacques. *Mémoires sur la Guerre de 1809 en Allemagne*, díl IV., s. 264.

366 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1462, Klebelsbergovo hlášení.

367 Rudolph hrabě Salis-Zizers.

368 GILL, John H. *The Battle of Znaïm: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 216.

obklíčily. Vyhráno však prapor ještě neměl, neboť se před něj postavila další překážka – řeka, jejíž mosty byly zablokovány nepřítelem. Díky informacím od místního obyvatelstva ale Salis zjistil, kde je Dyje dostatečně mělká, a se svými muži tok přebrodil. K vlastnímu překvapení se tak muži 5. vídeňských dobrovolníků vyhnuli zajetí a někdy mezi devátou a desátou hodinou jedenáctého, právě když začínala druhá fáze bitvy, se znovu shledali s V. sborem. S ohledem na vyčerpání a na skutečnost, že munice a muškety byly díky vodám Dyje navlhlé a tedy nepoužitelné, poslal Reuss tento unavený prapor na znojenské náměstí, kde si odpočinul a především se vyzbrojil. Tato eskapáda sice Vídeňské stála asi osmdesát mužů, ale prapor si zachoval soudržnost a později, jak se brzy ukáže, sehraje důležitou roli.³⁶⁹

Vídeňští dobrovolníci se alespoň onoho rána 11. července ohlásili, na druhou stranu od Wilgenheima v Oberstinkenbrunnem neměl Reuss ani slovo. Dokonce i o několik dní později, když sepisoval zprávu o akcích svého sboru, mohl jen odkazovat na to, co mu řekli francouzští důstojníci, a doufat, že Wilgenheimovo malé uskupení (přibližně 730 mužů ze 4. mysliveckého pluku a 90 – 100 hulánů) si nějak proklestilo cestu mezi francouzskými hlídkami a dostalo se do bezpečí v Uhrách nebo v nějakém jiném spřáteleném regionu.³⁷⁰

Francouzi a jejich němečtí spojenci z Massénova sboru byli k smrti unavení. Navečer se proto utábořili se v okolí Guntersdorfu: Legrand na západě, Saint Cyr na východě a kyrysníci uprostřed. Na severní straně vesnice hlídkovala za Pulkau lehká kavalérie, ale ta byla už tak opotřebovaná, že jako předsunuté hlídky museli v noci vypomocet někteří kyrysníci, což byl úkol, pro který se vůbec nehodili. Jak se stalo normou IV. sboru, předsunuté pozice zaujali kromě lehkých jezdců také bádenští myslivci.³⁷¹ Zbytek sboru zůstal daleko vzadu: Molitor v Göllersdorfu a Boudet stále ve Stockerau. Pirého průzkumné hlídky však dojely až k Dyji a navázaly kontakt s Marmontem.³⁷²

Navzdory dlouhým denním bojům se zdá, že ztráty na obou stranách byly poměrně nízké. U Massénova sboru většinu škody utrpělo lehké jezdecko (snad 40–50 mužů),

369 „Historische Darstellung des Antheils, welchen das 5te Wiener Frey-Bataillon an dem Feldzuge des Jahres 1809 genommen hat“, *Neue militärische Zeitschrift*, díl III., 1811. s. 81–84.

370 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1462, Reussovo hlášení; GILL, John H. *The Battle of Znam: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 217.

371 ZECH, Karl von - PORBECK, F. von. *Geschichte der Badischen Truppen 1809 im Feldzug der Französischen Hauptarmee gegen Oesterreich*, Rudolf von Freydorf (ed.), s. 186.

372 NAULET, Frédéric. *Wagram*, s. 263.

protože francouzská a bádenská pěchota se do bojů sotva zapojily (Bádenští hlásili jen dva zraněné myslivce). Hesenský kontingent Saint Cyrovy divize se objevil v boji poprvé od Wagramu, ale kromě poškozeného kanónu nehlásil žádné škody.³⁷³ Rakouské ztráty byly mezi jízdu a pěchotu rozděleny o něco rovnoměrněji, ale ani tak nedosahovaly vysokých hodnot. Huláni *EH Carl* například uvádí pouze 1 mrtvého, 20 zraněných a 13 nezvěstných.³⁷⁴ Hraničáři ztratili 20 mužů a třetí myslivecký prapor ohlásil, že v boji padlo 7 mužů, 3 utrpěli zranění a 91 bylo nezvěstných nebo zajatých (z nichž se 29 brzy vrátilo k praporu).³⁷⁵ Celkové rakouské ztráty tak byly pravděpodobně nižší než 200.

Pěchotní pluk *Lindenau* zároveň uvádí, že 10. července ztratil 70 mužů, ač podle hlášení Klebelsberga a Reusse se tato jednotka boje vůbec neúčastnila!³⁷⁶ I kdyby to nebyla pravda, v porovnání s nízkými ztrátami do bojů zapojených jednotek můžeme předpokládat, že oněch 70 mužů byly ztráty tvořené dezertéry nebo těmi, kteří nevydrželi tempo pochodu a od pluku odpadli z únavy. Právě od těchto dezertérů se Masséna a jeho štáb pravděpodobně dozvěděli o rozkazu arcivévody Karla že dne 7. července, v němž kritizoval armádu za špatný výkon u Wagramu a vyhrožoval, že zdecimuje pluky, které nesplnily jeho očekávání. Přestože Francouzi obdivovali uspořádaný nepřátelský ústup, četní dezertéři a Karlova krutá slova ze 7. července dovedly francouzské důstojníky k závěru, že se rakouská armáda rozpadá. „*Pronásledovali jsme nepřítele až do 8 hodin v noci,*“ hlásil Masséna, dodávaje, že jejich protivníci „*vypadají velmi unaveně... Informace od zajatců a dezertérů, kteří se začínají objevovat ve velkých počtech, naznačují, že celá armáda je v největším nepořádku.*“³⁷⁷

Stav *Hauptarmee* však nijak neposkvřnil dojem, který na Francouze toho dne učinil svým jednáním Klebelsberg. Takticky skvělý výběr postavení, spořádanost, výborné využití momentu—tak by se dala shrnout kompetentnost, již Klebelsberg navzdory zřejmé převaze nepřítele prokázal. Toho všeho si samozřejmě všimli i jeho francouzští pronásledovatelé. Dovednost, kterou s Heinrichem Hardeggem předvedli, si tak vysloužila

373 GACHOT, Edouard. *1809 Napoléon en Allemagne*, s. 299; GILL, John H. *The Battle of Znaim: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 218.

374 RIEDL VON RIEDENAU, Erich Freiherr. *Geschichte des k. und k. Uhlanen-Regiments Erzherzog Karl Nr. 3*. Wien: Hof- und Staatsdruckerei, 1901, s. 72.

375 KANDELSDORFER, Karl. *Geschichte des k. und k. Feld-Jäger-Bataillons Nr. 3*. Wien: Vergani, 1899, díl I., s. 75; HÖDL, Rudolf von. *Geschichte des k. und k. Infanterieregiments Nr. 29*. Temesvár: Selbstverlag des Regiments, 1906, s. 259.

376 HÖDL, Rudolf von. *Geschichte des k. und k. Infanterieregiments Nr. 29*, s. 259.

377 SHD, Vincennes, Série GR C, Premier Empire, Correspondance de l'Armée, i. č. 2100, C2/93, Masséna Berthierovi, 10. červenec 1809.

obdiv nejen v rakouských řadách, ale i u nepřátel. Například Jean-Jacques Pelet, tehdejší *chef de bataillon* v Massénově štábu, napsal, že Klebelsberg toto stažení provedl „v nejlepšího pořádku“ a „tím získal mnoho času pro ústup armády.“³⁷⁸ Vděčnost samozřejmě vyjádřil i Reuss, jenž chválou Klebelsberga i Hardegga za jejich příkladné chování nešetřil a oba muže doporučil na vyznamenání. Arcivévoda, potěšen, že mu může vyhovět, využil své autority generalissima a oběma (a navíc i Reussovi) krátce po příměří udělil Řád Marie Terezie.³⁷⁹

2.7 Civilní obyvatelstvo: Strach, neštěstí a zkáza

Jako při každém válečném konfliktu, i v červenci 1809 trpěli krutými boji nejen vojáci, ale také civilní obyvatelstvo, přes jehož města, vesnice i pole se zkázonosné armády přehnaly doslova jako požár. Podívejme se proto nyní kromě bojových a diplomatických akcí také na dojemná svědectví obyčejných lidí, jimž mnohdy válka zničila životy. Anton Fidelis Namiesky, farář v Göllersdorfu, například reflektoval úzkost obyvatel, k jejichž městu se řítilo vojsko, takto:

„Tak začal náš strach, neštěstí a utrpení. Naše vojsko se hromadně stahovalo po trasách do Brna a Prahy, tábořilo na nejlepších polích s pšenicí, která už byla zralá ke sklizni, a všechno pošlapalo. Během tohoto ústupu se generalissimus, Jeho Milost arcivévoda Karel, bratr Jeho Veličenstva císaře Františka, ubytoval v kněžišti. Více než padesát granátníků tábořilo na nádvoří jako [jeho] osobní stráž, tři dny neměli co jíst, ale ničeho, ani chlévské drůbeže, se nikdo nedotkl (...) Teď už se Francouzi protlačili až ke Stockerau a všechny vesnice na dohled byly v plamenech. Lze si představit strach, ve kterém jsme přečkali noc. Většina lidí utekla do lesů nebo okolních osad. Zůstalo nás tu sotva deset. Druhý den, 9. července kolem sedmé hodiny ranní, přicválali na náměstí první Francouzi...“

Francouzi a Bádenští (o nichž se domníval, že jsou Bavoři) okradli Namieskyho o všechno, co měl: jídlo, víno, látky a oblečení. Byl také povinen zajistit jídlo pro četné francouzské důstojníky, včetně Massény, o němž nelichotivě napsal: „*Tento muž je vzdor a brutalita sama.*“ Jeho kostel byl vyrabován, papíry roztroušeny, kněžské oděvy oloupeny

378 PELET, Jean-Jacques. *Mémoires sur la Guerre de 1809 en Allemagne*, díl IV., s. 263.

379 GILL, John H. *The Battle of Znam: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 219.

o ozdobné prýmký „a všude kolem ležely rozházené odpadky všeho druhu.“ Přesto se mohl trochu utěšovat, že nějaká kuřata a dvě krávy byly ušetřeny. Musel rovněž „upřímně uznat,“ že nic v jeho kostelu nebylo zničeno svévolně: „Ani okno nebylo rozbité a také jsme byli uchráněni před ohněm.“³⁸⁰

Jiné vesnice takové „štěstí“ neměly, zejména ty, které byly svědky těžkých bojů. Schöngrabern byl jedním z nejhůře zasažených. V důsledku bojů v roce 1805 obec z velké části vyhořela a o pouhé čtyři roky později padla za oběť dalšímu požáru. „Obyvatelé sotva představili své domovy a ještě se ani nevzpamatovali z předchozích ztrát,“ zaznamenává církevní kronika, „když v roce 1809 po bitvě u Wagramu Francouzi projeli Oberhollabrunnem [tj. Hollabrunnem] a Rakušané se jim zde postavili, aby zabránili jejich postupu přes Schöngrabern. Ale nepřítel bombardoval náměstí, kostel i školu a celé místo se brzy ocitlo v plamenech. Rakušané už nemohli zbrkle postupujícího nepřítele děle zadržovat. Obyvatelé většinou uprchli a po návratu nenašli nic než strašlivě zničené domy.“³⁸¹

Podobná zkáza potkala také Hollabrunn, v jehož ulicích, dvorech a zahradách probíhal krvelačný boj. „Včerejším požárem to místo nesmírně utrpělo,“ napsal bádenský chirurg Wilhelm Meier, když do vesnice ráno 10. července vstoupil. „Napůl spálené mrtvoly ve zřícených a stále ještě částečně hořících domech nabízely zvlášť znepokojivý pohled.“³⁸² Dokonce i v Sierndorfu, kde se nebojovalo, mnoho domů během rakouského útupu a francouzského obsazení lehlo popelem, ač se pravděpodobně jednalo o důsledek nehody. Tak či tak, dopad na obyvatele v Sierndorfu byl podobně zničující.

Kromě materiální škody také samozřejmě spousta civilního obyvatelstva zahynula, ať už proto, že byli uprostřed palby nešťastně zasaženi, nebo byli popraveni jakožto podezřelí špehové, jako tomu bylo v případě tří farmářů z Grossstelzendorfu, kteří se tajně vrátili do města, aby zkontrolovali své nemovitosti. Někdy se civilisté také stávali terčem pomsty. Francouzi a jejich němečtí spojenci se mstili zejména v případech, kdy na ně místní obyvatelé stříleli. Obzvláště nechvalně proslulý případ se odehrál 13. července v Pulkau, kdy obyvatelé města, kteří nevěděli o uzavřeném příměří, napadli bavorský dělostřelecký oddíl a zabili dva muže. Zbytek Bavorů uprchl, ale brzy se vrátil s posilami, které hrozily strašlivou odplatou. Na zoufalé prosby představitelů města generál Minucci

380 OUVARD, Robert. *1809: Les Français à Vienne*. Paris: Nouveau Monde, 2009, s. 239–272.

381 GILL, John H. *The Battle of Znam: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 221.

382 MEIER, Wilhelm. *Erinnerungen aus den Feldzügen 1806 bis 1815*. Karlsruhe: Müller, 1854, s. 63.

souhlasil, že ušetří lidské životy, ale město se muselo na hodinu podrobit drancování rozzuřených jednotek. Jeden muž v důsledku mučení zemřel a Pulkau bylo zcela vypleněno.³⁸³

Drancování, krádeže a zneužívání se samozřejmě neomezovaly jen na Massénovu cestu postupu. Například Laa jen tak uniklo zkáze po poněkud zvláštním incidentu. Francouzi vstoupili do města 9. července kolem 10:00. Starosta právě předával vysokým francouzským důstojníkům klíče od města, když vtom z uličky náhle vyběhl osamělý rakouský dragoun, který se zřejmě zdržel ve městě, vystřelil na užaslé Francouze a odcválal z města otevřenou branou. Francouzští důstojníci, kteří měli podezření, že byli oklamáni, a obávali se, že by se ve městě mohli skrývat další rakouští vojáci, vyhrožovali, že Laa spálí na popel. Naléhavé prosby Francouze nakonec přesvědčily, aby město ušetřili, ale občané museli zaplatit „pojistný poplatek“ sestávající ze značného množství hotovosti a 600 bochníků chleba, aby zničení svého města zabránili. A to nebyly poslední kontribuce, které Laa muselo odevzdat. Za oběť padlo Francouzům obrovské množství hospodářských zvířat, oves, seno a samozřejmě také téměř všechny sudy s vínem. Matthias Fischer, obyvatel Laa, si do svého deníku zaznamenal, že Francouzi „začali plenit a loupit,“ jakmile dorazili. Sám Fischer s hořkostí napsal, že ztráty, které jeho rodina utrpěla, budou mít dopad ještě na „*děti našich dětí*.“ Jakob Frint, městský kněz, zase musel v převlečení z města uprchnout, neboť Francouzi našli mezi jeho korespondencí dopisy adresované členům habsburského dvora, a pochopitelně tak duchovního podezřívali ze špionáže.³⁸⁴

Obyvatelé severně od Dyje měli podobné zkušenosti. Vesnický učitel z Hodonic například líčí nesnáze Heinricha a Rosalie Tulipanových, majitelů tamějšího mlýna, kteří byli nejprve napadeni bavorskou jízdou (již mylně považovali za württemberskou), poté francouzskou a bavorskou pěchotou, která je okradla o peníze, víno, chléb i oblečení, a nakonec skupinou pěti marodérů, včetně jedné markytánky, která začala paní Tulipanovou bít, když jí nechtěla odevzdat peníze. Naštěstí pro Tulipanovi, kteří se v našem vyprávění ještě objeví, jim pomohl francouzský důstojník, který násilníky zadržel. Sice jim nemohl vrátit jejich ztracený majetek, ale alespoň jim zajistil bezpečnost.³⁸⁵

Podobné scény krádeží a násilí byly na denním pořádku a spousta rodin tak musela čelit bolestnému dilematu, zda zůstat doma v naději, že ochrání své domovy, nebo

383 *Heimatbuch des Bezirkes Hollabrunn*, Hollabrunn, n.p., 1951, díl II., s. 230–234.

384 FÜRNRANZ, Rudolf. *Laa an der Thaya 1800–2000*. Gössling: Edition Weinviertel, 2009.

385 HÜBNER, Anton. *Denkwürdigkeiten der königl. Stadt Znaim*, s. 835.

uprchnout a doufat, že po návratu z jejich majetku něco zbude. Mnozí, jakmile se dozvěděli o blížícím se nepříteli, utekli do místních lesů, sebravše všechno, co unesli, přičemž s sebou často hnali i zvířata. Ať už zůstali nebo utekli, většina se snažila své cennosti alespoň skrýt, ale zkušené drancující vojáci s nekonečně lživou pílí obvykle skryté pokladničky, oblečení, spižírny a vinné sklepy stejně objevili. Ani úkryt lesa vždy neposkytl bezpečí, jak se o tom ostatně přesvědčili obyvatelé u Milfonu, kteří se neúspěšně pokusili v Purkábce skrýt svůj dobytek, ale byli odhaleni skupinou bavorských vojáků.³⁸⁶

Některé škody byly páčány zcela bezúčelně. Pastor Namiesky v Hollabrunnu se mohl utěšit, že alespoň okna jeho kostela vojáci neponičili, to však v žádném případě nebylo v jiných oblastech normou. Množství vína vyvolalo v mnohých mužích to nejhorší. Běžnou praxí bylo například srazit kohoutky ze sudů nebo do nich vystřelit díry, vypít, co se na místě vypít dalo, odnést v kbelících či jiných nádobách vše, co vojáci byli schopni probrat, a zbytek vína prostě nechat vytrysknout na podlahu. Bavorský dělostřelecký bubeník ve svých zápiskách vzpomíná, že spodky jeho bílých kalhot byly po brodění se sklepem obarveny vínem na červenou („*Vypadaly velmi podivně,*“ napsal).³⁸⁷ Podobné případy otřesného plýtvání a svévole se vyskytovaly opakovaně a tresty nedisciplinované chování sice do určité míry omezily, ale zcela zarazit je nedokázaly.³⁸⁸

Někdy měli civilisté štěstí, když byli chráněni důstojníky nebo soucitnými vojáky. Udržování pořádku bylo ostatně v zájmu armádních velitelů, kteří si jistě uvědomovali, jaké dopady může mít nedisciplinovanost na efektivitu jednotek. Masséna například úkolem udržování ochrany obyvatelstva pověřil svého bádenského pobočníka, mladého markraběte Wilhelma, jenž vojákům uložil tresty, které mohly zahrnovat i popravu (vzpomeňme si na Marmonta a jeho podnapilou armádu). Drancování se však i pod hrozbou takto přísných opatření omezilo jen minimálně.³⁸⁹

Snad nejparadoxnější je fakt, že to nebyli pouze Francouzi a jejich němečtí spojenci, koho se nebozí měšťané a venkované museli obávat. Jak je již výše uvedeno, rakouští vojáci se na svých spoluobčanech drancování také dopouštěli, a to zejména

386 FITZKA, Karl. *Geschichte der Stadt Mistelbach*. Mistelbach: Stadtgemeinde, 1901, s. 197–198.

387 REICHOLD, Nicholas. *Soldaten-Sohn und das Kriegsleben von 1805 bis 1815*, s. 131; HÜBNER, Anton. *Denkwürdigkeiten der königl. Stadt Znaim*, s. 864.

388 *Heimatbuch des Bezirkes Hollabrunn*, díl II., s. 234.

389 WILHELM VON BADEN, markrabě. *Denkwürdigkeiten des Markgrafen Wilhelm von Baden*, Karl Obser (ed.). Heidelberg: Winter, 1906, díl I., s. 95; GASSICOURT, Charles Louis Cadet de. *Voyage en Autriche, en Moravie et en Bavière fait a la Suite de l'Armée Française pendant la Campagne de 1809*, s. 248–249.

v případech, kde svou roli sehrálo víno. Ustupující habsburské jednotky se např. 8. července vloupaly do sklepů v obci Breitenwaida jižně od Hollabrunnu, kde ve spěchu sebraly vše, co se dalo. Jinde zase vpadly do kostelů, odkud odnesly stříbrné nádoby, církevní pokladnici a odvedly všechna hospodářská zvířata.³⁹⁰ Několik bíle oděných nájezdníků dokonce využilo chaosu bitvy a vydrancovalo kostel ve Znojmě (z nichž jeden byl dopaden a na místě popraven) a několik domů znojemských obyvatel.³⁹¹ Je však třeba konstatovat, že hlavními pachateli byli pochopitelně vojáci Napoleonovy armády, jež pozdější kronikář ve svém díle nazval „*hordou galských barbarů*.“³⁹²

Kromě bezprostředního utrpení z loupeží, zneužívání a ničení je třeba zmínit i dlouhodobější dopady, jež postihly jak obyvatelstvo, tak i místní správní orgány. Odcizení a ničení zemědělského náčiní a vozů, které byly navíc hojně předělávány pro armádní využití (a pro hospodářské účely tedy byly dále nepoužitelné), znamenalo, že to málo, co zbylo z úrody, bylo obtížné sklídit. To minimum, které se přeci jen podařilo získat, farmáři neměli kam uložit, neboť většinu stodol i sýpek vojáci vypálili. „*Lidé byli okradeni o všechno, panství byla vypleněna a vesnice Schöngrabern se změnila v ruinu,*“ lamentovali místní úředníci. „*Sklizeň nelze přivést, protože Francouzi zabavili všechna vozidla.*“ Následný nedostatek veškerého sortimentu od běžných potravin po užitkové vybavení domácnosti způsobil obrovské navýšení cen, což vedlo jen k dalším těžkostem.³⁹³ Válka narušila také průběh školní výuky a bohoslužby, neboť školy a kostely se staly častým terčem rabování, nebo byly během bojů vypáleny. Například učitel v Schöngrabernu si s hořkostí poznamenal, že kvůli chaosu způsobeným válkou, pochody a okupací „*nenalezl mezi žáky takovou pozornost, která je tak nutná, aby výuka měla požadovaný účinek.*“³⁹⁴ Přechodem armád trpěla také místní administrativa, neboť vesnické matriky byly během rabování vojáků v kostelech a na radnicích často svévolně ničeny, přičemž podobný osud potkal i všechny možné rodné a úmrtní záznamy, pozemkové tituly a jiné správní údaje. Není proto překvapením, že místní správa byla i po tak krátkém pobytu vojska uvržena na měsíce či celé roky do absolutního chaosu. Po ukončení války

390 *Heimatbuch des Bezirkes Hollabrunn*, díl II., s. 227.

391 HÜBNER, Anton. *Denkwürdigkeiten der königl. Stadt Znaim*, s. 865.

392 Tamtéž, s. 890.

393 EGGENDORFER, Anton (ed.). *Guntersdorf und Großnondorf: Die Geschichte der Marktgemeinde Guntersdorf*. Wien: Berger, 2008. díl II., s. 229.

394 PLEYER, Karl. „Zwei Berichte über Schöngrabern im Jahr 1809“, *Unsere Heimat*, díl XXX., 8/10, s. 171.

sice došlo ze strany Vídně a méně postižených komunit k určitým kompenzacím, ale ani taková pomoc nemohla nahradit vše, co bylo ztraceno, a výše finančních příspěvků od ústřední vlády byla často nedostatečná a navíc přišla až pozdě. Není proto divu, že místní obyvatelé si pamatovali rok 1809 jako období strádání, ohně a strachu.³⁹⁵

2.8 Stmívání nad Znojmem

Většina *Hauptarmee* strávila noc z 10. na 11. července opět na pochodu a jen s malým množstvím času na odpočinek. Arcivévoda Karel by svou armádu nejraději stáhl až na Jihlavu či na podobnou pozici na severu, ale obrovské množství povozů stále blokovalo silnici, a ústup pod rouškou tmy tak znemožňovalo. „*Zprávy o úplném přetížení cesty mezi Vranovskou Vsí a Želetavou vedly arcivévodu k riskantnímu rozhodnutí upustit od pokračování ústupu následujícího dne a čekat na nepřítele v současné pozici,*“ napsal později a dodal: „*zároveň však poslat VI. armádní sbor na Olbramkostel k ochraně dělostřelectva.*“³⁹⁶

Hauptarmee ovšem nemohla zůstat tam, kde zastavila: rozptýlená na velkém prostoru a rozdělena na obou březích Dyje by pro Francouze představovala snadné sousto. Zranitelné byly zejména jednotky na pravém břehu, jimž hrozilo, že je silnější francouzské síly blížící se z Laa zatlačí až k řece. Ve 22:00 proto Karel vydal nové instrukce, jimiž rozkázal celé armádě překročit na severní břeh řeky.³⁹⁷ Scovaudova granátnická brigáda se přesunula někdy večer a pozdě v noci ji následoval II. sbor a čtyři Nosticovy jezdecké pluky. Obě tyto formace byly určeny pro levé křídlo armády. Nostic se se svými jízdními pluky vrátil k záložnímu jezdeckému sboru, jemuž nyní velel Schwarzenberg, a rozmístil se severně od Únanova v několika překrývajících se úhlopříčných liniích.³⁹⁸ Hohenzollernovi muži se usadili na půli cesty mezi Příměticemi a Hlubokými Mašůvkami asi kilometr za jízdou, orientující se na východ. Třetí sbor zůstal na svých pozicích mezi Únanovem a Příměticemi, ale, očekávaje jezdecký útok nepřítele, Kolovrat svou pěchotu

395 WOLF, Franz. *Schöngrabern im Wandel der Zeiten*. Schöngrabern: samizdat, 1995, s. 73.

396 Karel Colloredovi, 21. červenec 1809, *Ausgewählte Schriften*. Wien: Braumüller, 1893–1894., díl VI., s. 383.

397 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, i. č. 2200, karton 1422, Disposition, 10. červenec 1809.

398 V tzv. echelonech.

rozmístil do několika karé, mezi něž postavil kavalérii. Pěší brigáda a baterie dočasně zanechané v Haugsdorfu (*Schröder* a *Wenzel Colloredo*) se vrátily ke sboru někdy po setmění. Granátníci se opět sjednotili a zaujali záložní pozici na svazích severozápadně od Přímětic.³⁹⁹

Všechny výše uvedené přesuny jsou zřetelným dokladem obav arcivévody Karla o levé křídlo armády a stejně tak tomu je v případě rozkazů, jež hlavní velitel přidělil VI. sboru. Klenau zůstal armádní rezervou, ale o půlnoci pochodoval na novou pozici asi 14 km severozápadně od Znojma mezi Obramkostelem a Vranovskou Vsí. Kromě ochrany předpokládané ústupové linie byl Klenau výslovně instruován, aby vyslal oddíl do Jevišovic v levém týlu armády. Tohoto hlídkování se ujaly dvě eskadrony husarů *Liechtenstein* pod vedením podplukovníka Josepha Struppyho, které však neobjevily nic, co by stálo za zmínku.⁴⁰⁰ Kromě Struppyho na levém rakouském křídle hlídkoval také se smíšeným oddílem kavalérie a praporem *Landwehru* generálmajor Ignaz Hardegg z II. sboru, jenž měl navíc navázat kontakt s Rosenbergem a levé křídlo armády zajistit. I on skončil v Jevišovicích, ale stejně jako Struppy na žádné významné nepřátelské síly nenarazil.⁴⁰¹

Bellegardovy jednotky zůstaly na stejných pozicích jako během dne—se svým levým křídlem na opačné straně údolí Dobšického potoka od III. sboru a pravým na kopcích nad Leskou naproti Suchohrdlům tedy nadále tvořily armádní střed. Po Bellegardově pravici stál Reuss, jenž byl pověřen zničením dyjského mostu, obsazení Dobšic a obraně „*všech přístupů ke Znojmu*.“ Brzy se však ukázalo, že most nelze zbourat, a tak ho Reuss nechal místo toho pouze zabarikádovat, jak ostatně zjistili Salisovi vídeňští dobrovolníci... Dalšímu dilematu Reuss čelil ohledně rozkazu o obsazení Dobšic (které, jak víme, drželi Claparèdovi muži), neboť žádné instrukce o znovuzahájení bojů neobdržel. Poslal proto několik praporů podél Dyje a zbytek své pěchoty rozmístil ve vinicích nad Dobšicemi a na svazích jižně od Znojma. S jedním dělem vyslal oddíl svých myslivců do téměř nenapadnutelného Hradiště a kromě toho ještě vyslal dvě eskadrony husarů *Blankenstein* k hornímu toku Dyje, kde měly odvést pozornost nepřítele. Zbytek kavalérie

399 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1382, Op. J. 12, III. sbor.

400 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, i. č. 2200, karton 1422, Disposition, 10. červenec; OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, i. č. 0900, karton 1422, Struppy Klenauovi, 11. červenec 1809.

401 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1381, Op. J. 12, Hauptarmee; OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1412, Karel Kolovratovi, 11. červenec 1809.

umístil za Znojmem jako zálohu. Pátým vídeňským dobrovolníkům nařídil, aby si ve městě odpočinuli, osušili své šaty a vybavili se, jak už rovněž víme.⁴⁰²

Přemístěno mělo být 11. července ve 4:00 také hlavní velitelství *Hauptarmee*, a to z Přímětic do Olbramkostelu, kde bylo chráněno VI. sborem. Toto nové umístění opět koresponduje s arcivévodovým záměrem co nejdříve ustoupit. Sám Karel noc z 10. na 11. července přečkal v bezpečí znojemských hradeb.⁴⁰³

Aby své armádě poskytl tolik potřebný odpočinek, uchýlil se arcivévoda Karel k úskokům, jimiž hodlal boje pozdržet. Desátého července někdy mezi 20:00 a 21:00 se před Montbrunovou předsunutou linií objevil pod bílou vlajkou jeden z divizních velitelů I. sboru, polní podmaršálek Johann Carl Hennequin hrabě von Fresnel, který přijel s návrhem uzavření příměří, přičemž zdůrazňoval, že kníže Lichtenštejn se již vydal za císařem Francouzů jednat o míru a další krveprolití by bylo vzhledem k tomu zbytečné. Tato mírová iniciativa však nedopadla tak, jak si arcivévoda Karel představoval, naopak jí nechtěně nahrál generálu Marmontovi, jenž měl nyní skvělou příležitostí chvástavou a agresivní odpovědí zamaskovat nepočetnost svých vlastních jednotek: „*Řekl jsem mu, že mám rozkazy zaútočit a že bych nesouhlasil s příměřím, ani kdyby mělo trvat pouhou čtvrt hodinu; navíc jsem se zmínil, že Jeho Veličenstvo [Napoleon] co chvíli dorazí s velkým počtem vojáků a že doufám, že zítra ráno zajmu značnou část jeho armády,*“ hlásil toho večera Marmont Berthierovi.⁴⁰⁴ Karla musela tato britká odpověď nepochybně zklamat, ale jistě nebyl překvapen.

Tato večerní epizoda byla sice krátká, ale pro rakouskou armádu přinesla hned několik negativních důsledků. Vzhledem k Marmontově tvrzení o brzkém útoku zůstala *Hauptarmee* přes noc ve zbrani, jen s minimálním časem na odpočinek a jistě i v obavách, protože nyní již bylo potvrzeno, že se ke Znojmu blíží početně silnější francouzské síly pod Napoleonovým osobním velením. Karlova iniciativa navíc dala Napoleonovi příležitost pracovat s možností příměří, aniž by jej musel sám navrhnout. Jednání z 11. července tak bylo „pouze“ Napoleonovou odpovědí na Karlův návrh z 10. července. Konečně není od věci znovu poznamenat psychologickou dominanci Napoleona a jeho generálů nad jejich rakouskými protějšky, kterou Marmontova drzost v rakouských

402 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, i.č. 2200, karton 1412, Disposition, 10. červenec 1809.

403 GILL, John H. *The Battle of Znaim: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 227.

404 SHD, Vincennes, Série GR C, Premier Empire, Correspondance de l'Armée, C2/93, Marmont Berthierovi, 10. červenec 1809 (večer).

myslí ještě posílila. Tento psychologický aspekt nemalou měrou ovlivní vývoj nadcházejícího dne.⁴⁰⁵

Kromě arcivévody Karla to byl také Marmont, kdo se rozhodl přes noc zůstat na místě. Řada jeho generálů mu sice radila, aby se stáhl, on jim však odporoval se slovy: „*Pokud bychom ustoupili, přiznali bychom porážku, a my jsme vítězové.*“⁴⁰⁶ Navíc věřil, že se nepřítel během noci stáhne, a doufal, ač poněkud naivně, že jeho řady brzy doplní Davoutovi muži. Marmontův sbor si tak zachoval pozice, které během 10. července vydobyl: s Montbrunovou jízdou vpravo před Purkábkou, Clauzelem na vyvýšeném středu a několika oddíly v Kuchařovicích a Suchohrdlech, Claparèdovou divizí na levé straně výšin s 81. řadovým plukem v Dobšicích a nakonec bavorskými jednotkami číhajícími v záloze úplně vzadu. Zatímco jeho unavení muži během deštivé noci hledali jídlo a přístřeší, Marmont mohl být s výsledkem dne spokojen. Navzdory riziku, které svým zbrklým pronásledováním domnělého rakouského týlu podstoupil, se mu ústup *Hauptarmee* podařilo úspěšně zdržet. Proto měl právo ještě tu noc s jistou hrdostí hlásit: „*Nezávisle na velkých ztrátách, které nepřítel pod palbou našich děl a mušket utrpěl, si myslím, že dnešní boje měly přinejmenším ten důsledek, že pochod nepřítele byl značně zdržen.*“⁴⁰⁷

Navzdory svému chvástání si však Marmont byl svého nebezpečí velmi dobře vědom. Přestože se ve své zprávě Berthierovi snažil nepřikládat nebezpečí, jemuž jeho izolovaný sbor čelil, důležitosti, už v 17:00 poslal Davoutovi dopis s (poněkud obligátní) žádostí o pomoc: „*Zdá se, že celá nepřátelská armáda se sjednotila právě zde,*“ napsal s dodatkem, že v okolí Znojma napočítal nejméně 40 000 Rakušanů. „*Bylo by nesmírně užitečné, kdybyste mohl přijít okamžitě.*“⁴⁰⁸

405 GILL, John H. *The Battle of Znaim: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 228.

406 MARMONT, Auguste-Frédéric-Louis Viesse de. *Mémoires du Maréchal Duc de Raguse de 1792 à 1832*, díl VI., s. 252.

407 SHD, Vincennes, Série GR C, Premier Empire, Correspondance de l'Armée, C2/93, Marmont Berthierovi, 10. červenec 1809 (večer).

408 SHD, Vincennes, Série GR C, Premier Empire, Correspondance de l'Armée, i. č. 1700, C2/93, Marmont Davoutovi, 10. červenec 1809.

2.9 Za Marmontem!

Když Marmont sepisoval dopis maršálu Davoutovi, vévoda z Auerstädtu⁴⁰⁹ už byl na pochodu. Kromě jednotek pod velením místokrále Eugèna bude celá francouzská armáda ještě toho večera spěchat ke Znojmu, ale jen někteří zvládnou dorazit tak rychle, jak Marmont doufal. Zprávy, které v noci z 9. na 10. července proudily na císařské velitelství ve Wolkersdorfu, potvrdily Napoleonovo podezření, že Karel a jeho *Hauptarmee* ustupují přes Znojmo. Císař Francouzů se brzy sám vydal na cestu do Wilfersdorfu, ale ještě těsně před odjezdem (cca v 8:30) ve zprávě odeslané Berthierem Davoutovi nastínil své další záměry:

„Maršále, vévoda z Rivoli [Masséna] se včera ve tři odpoledne střetl s nepřítelem u Hollabrunnu. Celá nepřátelská armáda se stahuje ke Znojmu; je tedy nutné co nejrychleji vyrazit k Marmontovi. Generál [Marmont] se včera zastavil v Laa a dnes pochoduje na Znojmo; přes den se tedy musí utkat s nepřítelem. Je proto důležité, abyste do hodiny zavelel k pochodu na jeho pomoc. Císař pochoduje v čele kavalérie své Gardy a dělostřelectva, aby se nasměroval na generála Marmonta a šel tam, kde uslyší zvuk děl. Generál Oudinot a pěší Garda se dnes večer, až si odpočinou, vydají stejným směrem. Všechno vede k závěru, že pokud nedojde k vážnému střetnutí dnes, stane se tak nazítří.“⁴¹⁰

Napoleonova naléhavost a priorita, aby III. sbor pochodoval na Znojmo, nemohou být jasnější. Davoutovi sice bylo nařízeno, aby „některé jednotky“ ponechal hlídat brněnskou silnici, Berthier však dodával, že „císař tam pošle jednu z Oudinotových divizí,“ pokud by železný maršál potřeboval. Příkazy vydané později toho rána Oudinotovi, Nansoutymu a Gardě nařizovaly, aby se přes Laa přesunuli spěšně do Znojma.⁴¹¹ Berthier o všech těchto krocích informoval Marmonta dopisem z Wilfersdorfu v 9:30, v němž mu sdělil nepochybně vítanou zprávu, že císař za hodinu odjíždí i se svou Gardou do Znojma. Posel, jenž tento dopis přinesl, rovněž Marmonta

409 Davoutův titul.

410 Berthier Davoutovi, 0830, 10. červenec 1809, CdN, č. 15 510, díl XIX., s. 235–236.

411 Napoleon Berthierovi, 10. červenec 1809, CdN, č. 15 511 a 15 512, díl XIX., s. 236; SHD, Vincennes, Série GR C, Premier Empire, Correspondance de l'Armée, C2/93, Berthier Oudinotovi, 10. červenec 1809 (poledne).

na císařův rozkaz pokáral, že neposkytuje častá hlášení o situaci, a ostře poznamenal, že Napoleon očekával ze strany generála lepší chování...⁴¹²

Pokud jde o Massénu, ten se měl stát osou velkolepé otočky, kterou se *Grande Armée* chystala pod Napoleonovou taktovkou provést.⁴¹³ Jinými slovy to znamenalo, že francouzský IV. sbor, pohybující se jižně od Znojma, bude pomyslným pantem, na němž se zbytek armády obrátí, aby na *Hauptarmee* pravotočivým pohybem zaútočil. Avšak zpráva, již Masséna obdržel, sice maršálovi poskytla několik aktualit o momentální situaci, odkaz na tak komplexní plán, jejž se císař chystal uskutečnit, ale neobsahovala. „*Píši, abych vás informoval, vévodo, že generál Marmont včera zaútočil na nepřátelský zadní voj nedaleko Laa a dnes pokračuje v pochodu do Znojma,*“ napsal Berthier z Wilfersdorfu, „*Vévoda z Auerstedtu [Davout] je mezi námi a Mikulovem a dnes pochoduje na Znojmo. (...) Jeho Veličenstvo [Napoleon] také za hodinu odjede do Znojma.*“⁴¹⁴ Maršál, už tak rozmrzelý a zmatený z toho, že od odpoledne 8. července z hlavního velitelství nic neslyšel, si nebyl jistý, kde má zastavit, a zvláště toužil po tom, aby mu bylo uděleno povolení povolát Molitorovu a Boudetovu divizi z jejich pozic v Göllersdorfu a Stockerau.⁴¹⁵ Naštěstí pro Napoleona, Masséna z dopisu správně vyvodil (zvláště díky poznámce, že sám Napoleon do Znojma míří), že má pokračovat v pronásledování a dál tlačit nepřítele na sever. Tato „lakonická“ zpráva ovšem neposkytovala konečné pokyny, ani se nezabývala Massénovou žádostí o propuštění jeho dalších dvou divizí,⁴¹⁶ takže velitel IV. sboru byl dál ponechán ve značných nejistotách.

Dalším problémem, který francouzské operace znesnadňoval, byl nedostatek přímé komunikace mezi Massénou a Marmontem. Oba dva sice podle zvuků děl tušili, kde se ten druhý nachází, ale nebyli schopni žádným smysluplným způsobem své pohyby koordinovat. K získání zpráv o svém kolegovi se tak Masséna kromě zvuků dělové palby musel spolehnout na informace od místních. Situaci maršálovi částečně objasnila hlášení od Pirého, jenž někdy o půlnoci přiklusal spolu se zbytkem hlídky. Vesničané tvrdili, že

412 SHD, Vincennes, Série GR C, Premier Empire, Correspondance de l'Armée, i. č. 0930, C2/93, Berthier Marmontovi, 10. červenec 1809.

413 PELET, Jean-Jacques. *Mémoires sur la Guerre de 1809 en Allemagne*, díl IV., s. 266.

414 SHD, Vincennes, Série GR C, Premier Empire, Correspondance de l'Armée, i. č. 0930, C2/93, Berthier Massénovi, 10. červenec 1809.

415 SHD, Vincennes, Série GR C, Premier Empire, Correspondance de l'Armée, C2/93, Masséna Berthierovi, 10. červenec 1809 (ráno).

416 Toto svolení bylo odesláno již 8. července v 16:00, ale dopis se zřejmě opozdil. Viz BUAT, Edmond Alfonse Léon. *1809 De Ratisbonne à Znaim*, díl II., s. 343.

do Dobšic dorazila císařská garda se třemi maršály a že Francouzi právě tam svedli nejkrutější boje. Ve druhém hlášení je citován závozník, který se vrátil z Přímětic s tvrzením, že přes Znojmo projíždí Karel s rakouskou armádou, že Francouzi mají na výšinách nad Dobšicemi rozmístěnou kavalérii i děla a že „veškeré obyvatelstvo je znepokojeno.“ Jakkoliv byly tyto informace nejasné a mnohdy nesmyslné (např. tvrzení o gardě v Dobšicích), Massénovi alespoň potvrdily, že Marmont se zcela určitě nachází naproti Znojmu. Z Berthierovy krátké zprávy už věděl, že do Znojma míří sám císař, jeho garda a několik sborů. Příštího dne se proto rozhodl vyrazit co nejdříve na sever a zaujmout pozice kolem Znojma, kde se, jak předpokládal, s největší pravděpodobností odehraje významné střetnutí.⁴¹⁷

Zatímco se Masséna možná cítil poněkud odtržen od okolního dění, na druhé trase vedoucí do Znojma aktivita francouzských jednotek gradovala, až vyústila v obrovskou koncentraci sil mezi Mistelbachem a Laa. V Laa a bezprostředním okolí se nacházela gardová jízda, Davoutův III. sbor s Arrighiho 3. a Nansoutyho 1. těžkou jezdeckou divizí, což dalo celkem nejméně 32 000 příslušníků pěchoty a jízdy. Jak již bylo uvedeno, Nansouty dostal v noci z 9. na 10. července rozkaz pochodovat za úsvitu do Wilfersdorfu.⁴¹⁸ Byl tak již na cestě, když ho nové instrukce z 10. 7. nasměrovaly, aby odbočil na severozápad od brněnské silnice u Schricku a přes Mistelbach zamířil do Laa. Davout potvrdil přijetí nových rozkazů v 10:30 a začal obracet svůj sbor na západ od své dřívější severní orientace na Mušov.⁴¹⁹ Arrighiho kyrysníci prostě jeli na západ od Poysdorfu přes Neudorf, zatímco Davoutova 3. a 4. divize pochodovala z Mikulova přes Wildendürnbach (23 km). Maršálovy další dvě divize za sebou měly dlouhý, asi 30km pochod podél jižního břehu Dyje přes Nový Přerov a v době, kdy obdržely rozkaz ke stažení, se právě blížily k Mušovu. Večer se tak III. sbor nacházel východně od řeky mezi Laa a Wildendürnbachem. U Mušova a Dolních Věstonic zůstal pouze Grouchy se svou dragounskou divizí, dvěma prapory 13. pluku lehké pěchoty a jedním praporem 30. pluku řadové pěchoty u Eisgrubu.⁴²⁰

417 GACHOT, Edouard. *1809 Napoléon en Allemagne*, s. 308–309.

418 SHD, Vincennes, Série GR C, Premier Empire, Correspondance de l'Armée, i. č. 2000, C2/93, Berthier Nansoutymu, 9. červenec 1809.

419 SHD, Vincennes, Série GR C, Premier Empire, Correspondance de l'Armée, i. č. 1500, C2/93, Davout Napoleonovi, 10. červenec 1809.

420 GILL, John H. *The Battle of Znaim: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 232.

Ke Grouchymu se ještě vrátíme, v této chvíli stojí pouze za zmínku, že Davout byl na základě zpráv od velitele dragounů zřejmě frustrován, že musel od pronásledování Rosenberga upustit.⁴²¹ Všechny jeho informace naznačovaly, že Rakušané u Znojma stát nebudou, kdežto Grouchyho zprávy o úspěchu proti Rosenbergovu zadnímu voji ho vedly k přesvědčení, že má šanci zasadit habsburskému IV. sboru drtivou ránu, možná dokonce zničit dva jeho pluky. Berthier proto dal Davoutovi oprávnění pochodovat směrem na Znojmo přes Jiřice u Miroslavi a tím se přiblížit ke Znojmu ale zároveň možná docílit zničení Rosenbergova sboru (neboť tato možnost zcela určitě navnadila i Napoleona). Avšak ve chvíli, kdy byl tento vzkaz odeslán (18:30), se Davoutovy divize již blížily k Laa a příležitost, pokud taková kdy byla, už neexistovala.⁴²² Tento malý incident je zajímavý nejen proto, že ukazuje pro Davouta i Napoleona typickou horlivost při sebemenším náznaku příležitosti ke zničení významné nepřátelské formace, ale především proto, že osvětluje převládající postoj francouzských velitelů 10. července: jen málokdo, pokud vůbec někdo, očekával, že následujícího rána u Znojma narazí na celou *Hauptarmee!* Pochod na Znojmo byl nezbytný, protože Marmontovi hrozilo, že se na něj arcivévoda Karel obrátí s celou svou silou, a potrestá ho tak za jeho ukvapený a poněkud drzý postup. Na to samozřejmě Napoleon zareagoval, 10. července zmobilizoval celou svou armádu, aby vyrazila úspěchanému generálovi na pomoc, nicméně možnost, že by se arcivévoda u moravského města zastavil, se zdála velmi nepravděpodobná. Vzhledem k těmto předpokladům se tak Davoutovo odklonění od pronásledování Rosenbergových jednotek jeví jako nelogické. Paradoxně tak Francouzi měli štěstí, že Berthierova odpověď přišla příliš pozdě na to, aby Davoutův pochod změnila. Kdyby se tak nestalo a zpráva dorazila včas, vše se mohlo odehrát docela jinak: Davout by zvolil cestu přes Jiřice u Miroslavi a s největší pravděpodobností by se zdržel bojem s Rosenbergem o den nebo více, a do blízkosti Znojma by se nedostal (i kdyby se boje protáhly až do 12. července).⁴²³ Ačkoliv se události takto nevyvíjely, tyto spekulace skvěle ilustrují, jak jsou dějiny často ovlivněny náhodami a jak i zdánlivé maličkosti dokáží měnit historii.

Zatímco se muži III. sboru plahočili k Laa a Berthier si vyměňoval korespondenci s Davoutem, Oudinot a pěší garda (více než 50 000 pěšáků) spěchali po brněnské silnici

421 Viz BUAT, Edmond Alfonse Léon. *1809 De Ratisbonne à Znaim*, díl II., s. 344–346.

422 SHD, Vincennes, Série GR C, Premier Empire, Correspondance de l'Armée, i. č. 1830, C2/93, Berthier Davoutovi, 10. červenec 1809.

423 GILL, John H. *The Battle of Znaim: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 233.

ke stejnému cíli. Postupovali po stejné trase jako Nansouty přes Mistelbach, ale svůj pochod zastavili už ve Staatzu, kde se na noc utábořili.

Té noci byl v Laa také císař, jehož místní hodnostáři ubytovali v prostorách kněžiště, zatímco hlavní štáb sídlil v domě na náměstí. Napoleon věděl, že shromáždit armádu u Znojma bude trvat nejméně den, možná dva, ale mohl se uspokojit alespoň vědomím, že všechny složky *Grande Armée* tou dobou už byly na pochodu. Pouze Marmont vzbuzoval určité obavy. „*Nemáme žádné zprávy od vévody z Ragusy [Marmontovi], který dnes ráno vyrazil ke Znojmu,*“ napsal Berthier Davoutovi ve svém dopise z půl sedmé večer.⁴²⁴ *Chef de Bataillon* Charles Jean Pernet byl proto se 140 švališéry polského gardového pluku vyslán, aby Marmonta našel a podal zprávu o jeho situaci.⁴²⁵ Pernetova zpráva se sice nedochovala (pravděpodobně byla pouze ústní), ale kapitán Adam Dezydery Chlapowski, jeden z Napoleonových pobočníků, se vrátil do Laa právě ve chvíli, kdy si nachlazený Napoleon dopřával horkou lázeň. Císař, stále ve vaně, nařídil mladému pobočníkovi, aby načrtl Marmontovu pozici. Když však Chlapowski vytáhl tužku a papír a začal obšírně kreslit, netrpělivý panovník zvolal, že je s terénem dobře obeznámen a vytrhl vyděšenému důstojníkovi náčrt, který se pod sprškou vody rozmočil. Napoleon si tedy dal celou situaci vysvětlit pouze verbálně, načež Chlapowského poslal za Berthierem s instrukcemi, aby se gardová kavalérie okamžitě přesunula. Chlapowski se poté měl vrátit k Marmontovi, aby ho informoval, že posily jsou na cestě.⁴²⁶

Poté, co se po celý den Marmont neozýval, dorazil o půlnoci k císařskému velitelství důstojník se zprávou o bojích u Znojma. Kvalita Marmontova hlášení však v Napoleonových očích zdaleka nebyla taková, jakou si představoval, protože důstojník, buď příliš ignorantský, nebo vyveden z míry z císařova vyptávání, nebyl schopen obsah zprávy upřesnit. Výsledkem tak bylo přísné pokárání pro Marmonta, o němž už byla řeč:

„Italský důstojník, kterého jste vyslal, dorazil o půlnoci; provedení této mise mu trvalo šest hodin. Od té doby nikdo nedorazil. (...) Válečná pravidla velí vyslat nejméně tři posly s půlhodinovým odstupem. Nenašel jsem jediného velitele, žádnou posádku v Laa, dokonce ani stráž u vašich mostů; kdyby husaři, kteří číhají na pláních, mosty spálili, váš

424 SHD, Vincennes, Série GR C, Premier Empire, Correspondance de l'Armée, i. č. 1830, C2/93, Berthier Davoutovi, 10. červenec 1809.

425 SHD, Vincennes, Série GR C, Premier Empire, Correspondance de l'Armée, C2/93, Berthier Pernetovi, 10. červenec 1809.

426 CHLAPOWSKI, Adam Dezydery. *Memoirs of a Polish Lancer*. Chicago: Emperor's Press, 1992, s. 90.

ústup by byl ohrožen. V mých službách jste takovou nedbalost nezískal. Proč jste za sebou nezanechal několik jednotek kavalérie, aby vytvořily operační linii a zajistily, že vaše hlášení dorazí včas?“

Tento úvodní odstavec Napoleonův hněv nevyčerpal. V další části Marmontovi sdělil, že Davout a Oudinot dostali rozkaz k pochodu do Znojma, a káral ho za nedostatek naléhavosti v jeho dopise Davoutovi, přičemž naznačil, že Marmont dal přednost vlastní individualistické touze po nezávislém postupu před povinnostmi vůči armádě. *„Dávejte pozor; abyste se před mým příjezdem nezapletl do vážnějšího střetnutí,“* varoval dále generála. Na závěr císař píše: *„Pošlete mi někoho, kdo dobře zná vaši i nepřátelskou pozici. Jak se jmenuje ta vesnice, která byla několikrát obsazena? Načrtněte mi plán a okamžitě jej pošlete.“*⁴²⁷

Ve své odpovědi Marmont uznává, že s žádostí o Davoutovu podporu otálel, ale na vysvětlení uvádí, že *„nechtěl ovlivnit záměry Vašeho Veličenstva předčasným poplachem.“* Nastínil také své zdůvodnění pro agresivní (a zbrklé) pronásledování toho, co považoval za *„pouhý zadní voj,“* a s jistou hrdostí vyzdvihl výkon své armády, přednosti nově vydobytého postavení a své rozhodnutí udržet si jej, místo aby ustoupil. Argument, proč nechal Laa bez dozoru, se však musel zdát chabý i jemu samotnému (tvrdil, že nad Dyjí převzali dohled Grouchyho dragouni).⁴²⁸ I s přihlédnutím na generálovy výmluvy můžeme pouze znovu konstatovat, že opatření, kterými měl zajistit svou komunikační linii, byla zcela nedostatečná a on naprosto zanedbal svou odpovědnost poskytovat císařskému velitelství časté a podrobné zprávy o svém postavení.

2.10 Grouchyho výpad přes Dyji

Zatímco Davout odpoledne 10. července odpochoval do Laa, generál Grouchy zůstal se svými nepočetnými jednotkami naproti Mušovu, kde pozoroval Rosenberga. Předchozího večera se generálovi a jeho dragounům podařilo nečekaným a odvážným útokem obsadit Mikulov, ale rakouští obránci, kteří dobyli neporušený most v Mušově, mu nedovolili tohoto úspěchu dále využít. Desátého července brzy ráno, ještě než dorazily Berthierovy

⁴²⁷ Napoleon Marmontovi, 0200, 11. červenec 1809, CG, č. 21 480, díl IX., s. 839.

⁴²⁸ SHD, Vincennes, Série GR C, Premier Empire, Correspondance de l'Armée, C2/93, Marmont Napoleonovi, 11. červenec 1809.

nové instrukce, dostal od Davouta rozkaz pokračovat v postupu po brněnské silnici a mostu se zmocnit. Grouchy tak v době, kdy se rozednívalo, vyrazil se 7. dragouny a praporem 13. lehkého pěšího pluku vpřed. Francouzi brzy slavili úspěch proti švališérům eskadrony *O'Reilly* jižně od řeky, ale když se přiblížili k Mušovu, narazili na „početně silnějšího protivníka“ a byli donuceni se stáhnout, pronásledováni dvěma eskadronami husarů pluku *Hessen-Homburg*, které Rosenberg rozmístil na můstku.⁴²⁹

Grouchy byl silou a houževnatým odporem nepřítele překvapen, protože v posledních dvou dnech nenašel po ústupu většího rakouského uskupení žádné stopy a nevěděl, že se Rosenbergovi muži nacházeli na levém břehu řeky. Požádal o posily, ale čekat na ně si nemohl dovolit. S 30. dragouny a druhým praporem 13. pluku lehké pěchoty proto na nepřítele vytáhl znovu, Rakušané na jižním břehu se však stáhli tak rychle, že Francouzi ke Grouchyho vzteku nedokázali zabránit spálení mostu. Přestože se boje zvrhly v to, co operační deník IV. sboru nazval „bezvýznamnou kanonádou,“ toto malé střetnutí v Mušově stálo pěchotní pluk *Hiller* č. 2 třicet obětí spolu s neznámým počtem padlých pěšáků pluku *Stain*, příslušníků 4. *Unter-Wienerwald Landwehru* a husarů.⁴³⁰ Francouzské ztráty rovněž nebyly zaznamenány.

Grouchy se však tímto drobným neúspěchem nedal odradit, stočil své síly doprava (na východ) a, ženouc před sebou dvě eskadrony husarů pluku *Hessen-Homburg*, pochodoval na Dolní Věstonice, kterých zanedlouho, husarům „těsně v patách,“ dosáhl.⁴³¹ Další tři mosty (nebo spíše můstky), které vedly cestu přes malé dyjské ostrůvky, se díky zvýšené aktivitě Francouzů Rakušanům spálit nepodařilo, Rakušané se je však pokusili alespoň poškodit. Obranou (a následnou demontáží) mostů byl pověřen za husarskými eskadronami ustupující prapor *I/EH Carl*, podporovaný ještě dalšími pěchotními jednotkami (zbytkem pěchoty *EH Carl*, připojeným 4. praporem *OMB Landwehr* a 1. legií *EH Carl* majora Wattericha). Dorážející dragouni, kteří museli za každou cenu zabránit poškození jediných přechodů přes řeku, proto sesedli ze svých koní a pustili se do přestřelky s Rakušany, nicméně brzy na to dorazil sesednuvším jezdcům na pomoc první prapor 13. lehkého pluku, a Grouchy tak mohl zahájit okamžitý útok. Netrvalo to dlouho a Francouzi získali na převaze—část praporu se již hnala přes mosty a jedna rota, ve

429 SHD, Vincennes, Série GR C, Premier Empire, Correspondance de l'Armée, i. č. 0415, C2/93, Grouchy Davoutovi, 10. červenec 1809.

430 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1383, Op. J. 22, IV. sbor; GILL, John H. *The Battle of Znaim: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 236.

431 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1383, Op. J. 24, IV. sbor.

snaze překvapit obránce, se rozhodla přes řeku přeplavit na bárce. Dragouni své pěší kolegy následovali, někteří klusali po částečně rozebraných mostech, jiní plavali přes řeku po obou stranách. Rakušanům nezbylo než ustoupit, Francouzi je však v čele s elitními dragouny pronásledovali až do Strachotína, vzdáleného přes 1 km od Dolních Věstonic. Tehdy však Grouchy, postupuje podle rozkazů, aby se nehnal příliš daleko, pohyb svých mužů zarazil a uchýlil se zpět k řece, kde nechal poničené mosty opravit pro budoucí použití. Jeho protivníci se přes noc stáhli do Velkých Němčic.⁴³²

Oběti na životech během střetu v Dolních Věstonicích jsou nejasné. Grouchy tvrdil, že po bojích zajal asi 300 mužů a ukořistil 458 pušek. Hlášení *EH Carl* přiznalo 53 zabitých nebo zraněných a 89 zajatých mužů, ztráty zbylých rakouských jednotek však nejsou známy a Grouchy ve svém později sepsaném hlášení počet francouzských obětí rovněž neuvádí. Ať už jsou ztráty jakékoliv, generálmajor Fröhlich byl výsledkem francouzského útoku a výkonem své pěchoty zděšen. „*Nepřátelští kyrysníci (sic!) zcela rozdrtili prapor EH Carl,*“ napsal do hlášení a dodal, že velitel praporu dokázal po tomto útoku těžké jízdy shromáždit pouze šedesát mužů. „*Jak mohli kyrysníci na tak podmáčených loukách zničit pěchotu, je pro mě záhadou,*“ poznamenal s nemalým rozhořčením.⁴³³ Grouchy tak splnil svůj úkol zajistit průchod přes Dyji.

Když se Grouchy usadil u nově vydobytého přechodu Dyje, Rosenberg se stáhl dál na sever a, v důsledku Grouchyho agresivního postupu, vyslal několik hlídek, aby předem varovaly před případnou francouzskou hrozbou a navázaly kontakt s arcivévodou Karlem a Janem. Jeden z těchto oddílů, poručík a šest husarů pluku *Hessen-Homburg*, byl zajat, když se při pokusu dostat se k *Hauptarmee* připltěl do cesty francouzským hlídkám nedaleko Znojma.⁴³⁴ Převážná část IV. sboru se však úspěšně stáhla na sever, kryjíc silnice vedoucí k Brnu a Olomouci: Radecký na Pohořelice vpravo a Hohenlohe na Velké Němčice vlevo. Tento ústup, dlouhý 8–10 km, však nestačil k tomu, aby zahnal Rosenbergovy obavy. V osm hodin večer proto nařídil další stažení: Radeckého a Hohenloheho divize se tentokrát měly během bezesné noci přesunout do Modřic a Měnína jižně od Brna. Pro Hohenloheho to znamenalo prodloužení pochodu o dalších 10 – 12 km, nicméně unavení Radeckého muži museli urazit téměř 20 km. Rosenberg se

432 GILL, John H. *The Battle of Znaim: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 237.

433 Fröhlich Rosenbergovi, 1900, 10. červenec 1809, KA, Nachlass Rosenberg, B/1504, 1809/1.

434 AMON VON TREUENFEST, Gustav rytíř. *Geschichte des k. u. k. Husaren-Regiments Nr. 4*. Wien: Mayer, 1903, s. 370.

tak postavil do pozice, kdy sice podle pokynů chránil Brno, proti početně slabšímu Grouchymu však zcela selhal, následně svých 14 000 vojáků vyčerpal během nočního přesunu a v podstatě po zbytek války ztratil kontakt s nepřítelem.⁴³⁵

2.11 Shrnutí prvního dne bitvy

Když se 10. červenec blížil svému konci, bylo jasné, že klíčovým prvkem, jenž ovlivní průběh následujících akcí (a to jak bojových, tak diplomatických) bude vzdálenost. Na francouzské straně šlo o Marmonta, jenž stál tváří tvář *Hauptarmee* víceméně sám a jehož situace by se v případě, kdy by nedorazily posily včas, mohla změnit v katastrofu. Masséna, tábořící se svou kavalérií a dvěma pěšími divizemi na západě kolem Guntersdorfu, byl Marmontovi nejbližší, ale stále musel překonat vzdálenost více než 20 km. Jeho další dvě divize se navíc nacházely ještě dále: Molitor mohl se svými muži do Znojma připochodovat nejdříve jedenáctého večer a Boudet to měl ze Stockerau ještě dále, tudíž s jeho příchodem se jedenáctého nedalo počítat vůbec. Vzdálenost představovala problém také pro Napoleonovy jednotky shromážděné v Laa a okolí. Jezdeckou gardu a dvě kyrysnické divize dělilo od Marmonta ještě asi 25 km a Davoutovu pěchotu 35 km nebo více. Ještě horší byla z francouzského pohledu situace Oudinotova sboru a gardové pěchoty táhnoucí se na východ podél silnice do Staatzu s vyhlídkou minimálně 40km pochodu, než se dostanou alespoň na dohled bojiště. Mnohé z těchto útvarů měly navíc projet skrze Laa, což zvyšovalo pravděpodobnost přetížení silnice a tedy i značné zpoždění.

Karel naproti tomu posily očekávat nemohl. Rosenbergova divize na pravém křídle se nacházela asi 60 km na východ, se zbytkem *Hauptarmee* téměř ztratila kontakt a díky arcivévodově (a císařově) starosti o bezpečnost Brna a Olomouce neměla být povolána zpět. Na západě se v ještě větší vzdálenosti pohyboval Schustekh, jenž, podvoliv se svým úzkostem, nechal zadní voj u Hornu a desátého se stáhl za Göpfitz, čímž se umístil 62 km západně od Znojma, a v následujících událostech tak rovněž nesehraje žádnou roli.⁴³⁶

435 GILL, John H. *The Battle of Znaim: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 238.

436 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 *Hauptarmee*, karton 1383, Op. J. 28, Schustekův operační deník; OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 *Hauptarmee*, karton 1416, Schustekh Reussovi, 10. červenec 1809.

Po celý první den bitvy ale měl arcivévoda Karel oproti Marmontovi dramatickou početní výhodu, které ovšem nevyužil, a navíc se k překvapení svého protivníka rozhodl zůstat na místě po celou noc. V tuto chvíli však ještě nebylo jasné, zda své početní výhody bude schopen využít dříve, než dorazí francouzské posily.

Císař František se mezitím od bitevní vřavy úmyslně vzdaloval, čímž se zároveň distancoval od jakékoliv možnosti události z 11. července ovlivnit, a Lichtenštejn, který z nevysvětlitelných důvodů zvolil k francouzskému velení delší cestu, projížděl nocí, hledaje Napoleona. Než se však císař Francouzů a rakouský vyslanec setkají, uplyne ještě mnoho hodin plných krvavého boje.

3 Druhý den bitvy u Znojma: 11. červenec

Napoleon a zdánlivě nekonečná kolona o více než 7000 jezdcích a dalších 500–600 dělostřelcích, kterou shromáždil kolem Laa, byli v pohybu ještě dříve, než slunce 11. července překlenulo východní obzor. Během předchozího večera měli několik hodin na odpočinek, shromáždění jídla a péči o své koně, ale po několika dnech namáhavé jízdy byli nepochybně unavení. Od znojemského bojiště je však ještě dělilo mnoho kilometrů.⁴³⁷

Naléhavost pochodu ale nezabránila mužům jedné jednotky, aby využili příležitosti, jež jim doslova spadla do klína a kterou de Gassicourt s nemalým údivem ve svých pamětech popisuje:

„Moravský pastýř, který vedl stádo čítající více než stovku ovcí, lehkomyšlně vstoupil do našich řad. Ozve se výkřik: stádo se v mžiku rozptýlí po polích; čtyři nebo pět set vojáků se šavlemi v rukách se honí za ovcemi, zmocní se jich, pobije je a stáhne z kůže. Za deset minut celé stádo zmizelo a vojáci se vrátili do svých řad, jeden s ovčí nohu v ruce, druhý se skopovým nabodnutým na špičce bajonetu. Nikdy jsem neviděl úžas, který se zračil v tváři nebohého pastýře, jenž měl nyní místo sta a několika ovcí jen své dva psy, kteří se zdáli ztrátou svých společníků téměř stejně ohromeni jako on sám.“⁴³⁸

Dělostřelci a pěšáci Gardy cestu samozřejmě sdíleli s vozidly císařského velitelství, což byla okolnost, která během pochodu vyvolala jisté třenice. Obzvlášť zajímavá je

437 GILL, John H. *The Battle of Znaim: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 241.

438 GASSICOURT, Charles Louis Cadet de. *Voyage en Autriche, en Moravie et en Bavière fait a la Suite de l'Armée Française pendant la Campagne de 1809*, s. 246–247.

příhoda, kdy se díky nočnímu dešti, jenž silnici rozbahnil, jeden z vozů převrátil a celá kolona musela zastavit, zatímco se sluhové, úředníci a štábní důstojníci snažili rozhodnout, jak vozidlo postavit zpátky na kola a pokračovat v cestě. V tu chvíli se však na scéně objevila skupina netrpělivých dělostřelců:

„Velící kapitán byl pobouřen, když zjistil, že průchod je zablokován. ‚Jakže!‘ zvolal. ‚Cožpak neslyšíte zvuk děl? To je kníže z Esslingu [Masséna] útočící na rakouský zadní voj. Musím se k nim připojit za každou cenu; potřebuji nás. Kupředu, střelci, rozbijte všechno a projděte!‘ Prefekt paláce, plukovník četnictva, ho chtěl zadržet; kapitán mu však nevěnoval pozornost. S pistolí v ruce a kleje jako posedlý, nechal rozrazit cestu, převrátil dvě nebo tři vozidla a se svými šesti děly projel rychleji, než by školák přeskočil potok.“⁴³⁹

Ač se velitel baterie zachoval ke svým kolegům poněkud bezohledně a zbrkle, Napoleon by jeho zápal nepochybně ocenil. Císař Francouzů však u tohoto incidentu přítomen nebyl. Když kolem druhé opouštěl Laa, obdržel informace o situaci od štábních důstojníků, kteří byli vysláni, aby našli Marmonta. Očividně zmaten rakouskými nočními přesuny, Marmont hlásil, že nepřítel je na ústupu, poskytl neúplné informace o rakouských silách a doufal, že Davout bude brzy po ruce, aby mohl zahájit pronásledování.⁴⁴⁰ Díky těmto nepřesným informacím⁴⁴¹ tak Napoleonovi nezbylo než pokračovat ke Znojmu bez konkrétního taktického plánu a doufat, že se mu podaří *Hauptarmee* na Moravě zadržet, zničit a ukončit tím válku.

Karel na rozdíl od francouzského císaře plán měl. Jeho prvořadým cílem bylo zachování armády. Měl proto v úmyslu udržet znojenskou pozici–jakkoli se z jeho pohledu jevila jako nešikovná–jen tak dlouho, jak bude nutné. Pak by se stáhl do výhodnějšího postavení, jako je Jihlava, kde by se mohl bránit s větší sebedůvěrou. Právě z těchto úvah pramenily arcivévodovy obavy o bezpečnost rakouského levého křídla, kde Francouzi mohli nejnebezpečněji ohrozit jeho zranitelnou ústupovou linii. Přeceňování francouzských sil a strach z francouzské kavalérie činily tyto obavy ještě naléhavějšími. Na svou levici tak soustředil dvě třetiny své armády: dva pěší sbory (II, III) a celou jízdní zálohu s granátnickým sborem těsně v záloze a VI. sborem v týlu střežícím silnici na sever.

439 Tamtéž, s. 247–248.

440 SHD, Vincennes, Série GR C, Premier Empire, Correspondance de l'Armée, i. č. 0600, C2/93, Marmont Berthierovi, 11. červenec 1809.

441 Je však třeba podotknout, že Napoleon možná dostal další informace ústně od kurýra, jednoho z Berthierových štábních důstojníků, který pravděpodobně podal doplňující informace k Marmontově nepřesnému textu a možná dokonce dodal náčrt mapy, který Napoleon požadoval.

Tím se arcivévoda de facto odsoudil ke svedení striktně obranné bitvy s úmyslem ustoupit během noci. Karel navíc musel zvážit strategické a politické dopady své situace. Věděl, že jeho postavení generalissima je v nebezpečí a že válkychtivá strana je u císařského dvora na vzestupu. I on si přál rychlý konec války a doufal, že oddálení porážky na bojišti poskytne Lichtenštejnovi čas, aby našel Napoleona a zahájil jednání, dokud si stále zachovává významnou autoritu a dokud je *Hauptarmee* nedotčena.

Karel se stavem své armády skutečně cítil hluboce znepokojen. V tomto ohledu Marmontovo hlášení ze šesté ranní nebylo svým obsahem daleko od skutečnosti. I když se francouzský generál mýlil v tom, že *Hauptarmee* je na ústupu, napsal Berthierovi, že „nepřátelské jednotky musí být nesmírně unavené,“ pokračuje: „Po celonočním pochodu sem včera dorazili ve stejnou dobu jako my. Podle informací od dezertérů zůstali ve zbrani [tj. zůstali vzhůru a ve svých řadách připraveni k akci po celou noc], celý den manévrovali nebo bojovali a o půlnoci začali pochodovat.“⁴⁴²

Karlovo zhodnocení situace znělo podobně. Jeho vojsko bylo „téměř vyčerpáné“ z „hladu, žízně a únavy“ a utrpělo „bolestné“ ztráty „díky opozdilcům, kteří kvůli vyčerpání na pochodu ze Stammersdorfu do Znojma zůstali pozadu, a části Landwehru, který se rozpadl.“ Nejenže věřil, že již stojí proti samotnému Davoutovi, ale „nepřítel byl přes noc značně posílen“ a „vězni říkali, že císař Napoleon a většina jeho armády se blíží z Laa.“ „Je tedy v mém zájmu, aby armáda získala před Francouzi nerušený náskok.“⁴⁴³ Aby však tento náskok získal, bude třeba svést ještě jednu bitvu, o níž samozřejmě v té době ani on, ani Napoleon netušili, že bude posledním střetnutím celé války.

3.1 Masséna vs. Reuss: Boj o Dyji

Počasi ani jedné z bojujících stran nepřálo. Noční déšť sice přinesl po namáhavém letním pochodu určité osvěžení, změkčil však také půdu, čímž ztížil pohyb zejména dělostřelcům a znásobil nepohodlí unavených mužů. „V deset večer, vyčerpání hladem a únavou, jsme

442 SHD, Vincennes, Série GR C, Premier Empire, Correspondance de l'Armée, i. č. 0600, C2/93, Marmont Berthierovi, 11. červenec 1809.

443 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1462, Hlášení arcivévody Karla císaři Františkovi, 13. červenec 1809.

konečně mohli sesednout,“ napsal kapitán Tascher. „Bláto nám nedovolilo lehnout si, takže bylo nutné zůstat na nohou.“⁴⁴⁴

Jak Marmont předpokládal, Rakušané, kteří zůstali ve zbrani přes noc, byli pravděpodobně v ještě horším stavu. V dělostřeleckých a jezdeckých jednotkách navíc čas na odpočinek a občerstvení narušovala nutná péče o koně, zejména proto, že vodní zdroje se často nacházely daleko od místa eskadrony nebo baterie v bojové linii. Tascher a jeho krajané například museli ujít kus cesty, aby své koně napojili. „Sotva jsme se vrátili, když se den začal lámat a zaznělo volání ,na koně,“ napsal. „Obnovili jsme naše pozice z předchozího dne na pravém křídle armády.“⁴⁴⁵

S příchodem vlhkého úsvitu francouzské a bavorské jednotky zformovaly své řady, Rakušané naposledy upravili pozice, které během noci obsadili, a stovky habsburských vozidel pokračovaly v namáhavém kodrcání po silnici na sever. Střelba se však téměř neozývala. Přestože byly obě strany připraveny na velký střet, začátkem dne došlo v oblasti od Dobšic po Únanov jen k drobným potyčkám mezi Marmontovými jednotkami a jim čelícími Rakušany.⁴⁴⁶ Relativní klid těchto ranních hodin se změnil dopoledne, kdy se na kopcích jižně od Znojma začaly objevovat hlavní složky Massénova sboru.

Massénovi muži vyrazili do Znojma kolem čtvrté „za příšerného počasí,“⁴⁴⁷ Piré v čele s lehkou jízdou, následován Legrandovou divizí a Saint-Sulpicovými kyrysníky. Saint Cyrova divize se zřejmě opozdila, a na bojiště tak dorazila až brzy odpoledne.⁴⁴⁸ Molitor také vyslal svou divizi na cestu, ale vzdálenost, kterou musel urazit od Göllersdorfu a Schönbornu, ho prakticky vyřadila z aktivního zapojení v bitvě. Boudetova divize zůstala ve Stockerau a malý oddíl Ameilovy kavalérie se vracel ze své mise v Kremži zpátky ke IV. sboru.⁴⁴⁹

Jedním z účastníků tohoto pochodu byl mladý poručík Karl von Zech, pobočník 1. bádenské pěchoty, který o několik let později sepsal své válečné paměti, v nichž se mimo jiné věnuje interpretaci francouzského stylu válčení: „Smělý výpad této divize proti

444 TASCHER, Maurice Charles Marie de. *Journal de Campagne d'un Cousin de l'Impératrice*, s. 239.

445 Tamtéž.

446 GILL, John H. *The Battle of Znaim: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 246.

447 WILHELM VON BADEN, markrabě. *Denkwürdigkeiten des Markgrafen Wilhelm von Baden*, Karl Obser (ed.), díl I., s. 96.

448 Důvody tohoto opoždění nejsou v hlášení uvedeny.

449 GLA, Karlsruhe, Kriegssachen, Kriege unter Napoleon I. 1805-1812, 48/4271, Tagebuch des Grossherzoglich badischen Dragoner Regiments vom 1sten Juni bis 20ten Juli 1809.

celé nepřátelské armádě, která sice byla otřesena a na ústupu, ale ještě ne skutečně poražena, byl charakteristický pro ducha, který v oněch dnech povzbuzoval Velkou francouzskou armádu. Po řadě vítězných válečných let a bezpříkladných úspěchů považovali [Francouzi] všechno za možné a všechno za povolené a často opovrhovali základní opatrností, což bylo způsobeno částečně sebejistotou, částečně pohrdáním nepřítelem. Nezdary sice vyvolaly větší obezřetnost, ale jen do té doby, než další slunečný paprsek štěstěny vzbudil onu zvláštní povznesenou náladu.⁴⁵⁰ Zech neuvádí, do jaké míry se drzost v tomto případě proměnila v lehkomyšlnost, ale jeho postřehy nabízejí zajímavé poznatky nejen o tom, jak byla francouzská armáda té doby vnímána očima vojenských profesionálů, ale jak se skutečně během tažení chovala. Poručíkovy poznámky tak pomáhají vysvětlit troufalost, kterou důstojníci jako Masséna, Marmont nebo Legrand mnohokrát projeví. Za okolností, jako bylo pronásledování nepřítele ke Znojmu, se „pohrdání základní opatrností“ stalo pochopitelným, možná nezbytným rizikem, z něhož *Grande Armée* dokázala vytěžit maximum. Francouzi neúnavně zastrašovali svého konzervativního a metodického nepřítele, využívali rychlosti a odvahy ke skrytí vlastních zranitelností, díky čemuž nakonec dosáhli uspokojivého výsledku války.

Tato charakteristická pohotovost a troufalost nyní přivedla Legrandovu 1. divizi na břeh Dyje, daleko před Saint Cyrovými muži. Francouzské jízdní hlídky sice dorazily k Dyji krátce po svítání, ale hlavní bojové složky Massénova sboru se na svahy s výhledem na řeku dostaly až kolem desáté hodiny dopoledne. V té době celý Reussův V. sbor přešel na severní břeh. Dokonce i zadní voj plukovníka Heinricha Hardegga a nedochvilní 5. vídeňští dobrovolníci se v pořádku vrátili zpět. Připraven bránit znojmské výšiny do posledního muže, Reuss vyslal na své levé křídlo generálmajora Johanna Gottlieba von Neustädter, aby svahy nad Dobšicemi pokryl dvěma pluky své brigády a moravskými prapory *Landwehru*. Pravé křídlo V. sboru svěřil Reuss plukovníku Philippu Pflügerovi von Lindenfels, jenž měl k dispozici pěší pluk *Lindenau* a dva prapory hraničářů *Gradiska*. Pflüger tak nesl odpovědnost za oblast, která bude dějištěm těch nejtěžších bojů (konkrétně za Louku, Starý Šaldorf, mosty přes Dyji a silnici vedoucí do Znojma). Třetí prapor *Lindenau* byl původně pověřen zničením mostů, ale to se ukázalo jako nemožné. Rakušané se museli spokojit pouze s jejich zabarikádováním v naději, že alespoň zpomalí očekávaný

450 ZECH, Karl von – PORBECK, F. von. *Geschichte der Badischen Truppen 1809 im Feldzug der Französischen Hauptarmee gegen Oesterreich*, Rudolf von Freydt (ed.), s. 187.

francouzský útok. Ve chvíli, kdy se na jižním břehu začali v brzkých ranních hodinách objevovat francouzští zvědové a harcovníci, se *III/Lindenau* stáhl. Toto stažení ponechalo ochranu řeky pouze v rukou hraničářů *Gradiska*, jejichž 2. prapor pokryl Louku a Starý Šladorf, zatímco 1. prapor zaujal pozice naproti Dobšicím spolu s linií harcovníků lemující severní břeh řeky. Za hraničáři se na vyvýšeninách nacházely dva Pflügerovy prapory: *II/Lindenau* naproti silnici a *III/Lindenau* mírně vlevo vzadu u znojemského muničního skladiště. Kromě toho Reuss umístil na těžko přístupné Hradiště oddíl myslivců spolu s jedním dělem a dvě eskadrony *Blankenstein* vyslal proti proudu Dyje, aby odlákaly pozornost nepřítele a zabránily případnému překvapení na pravé straně. Zbytek své kavalérie si ponechal v záloze severně od města. Major Salis a jeho 5. vídeňští dobrovolníci se, jak již víme, vzpamatovávali ze své eskapády přímo ve Znojmě.⁴⁵¹

Co se týče 1. praporu *Lindenau*, ten nechal arcivévoda Karel poněkud překvapivě odvolat. Není jasné, co hlavního velitele k nařízení tohoto přesunu vedlo, jisté je pouze to, že prapor v bojích 11. července již nesehrál žádnou roli, a Reussův sbor tak byl připraven o 700–800 mužů řadové pěchoty. Další akce praporu nejsou známy, vzhledem k arcivévodově opatrnosti ale můžeme hádat, že byl vyslán hlídat silnici vedoucí severozápadně od Hradiště. Ať to tak skutečně bylo, či nikoliv, však nemění nic na faktu, že tento zásah znamenal značné nepříjemnosti jak pro Reusse, tak pro Pflügera.⁴⁵²

Ačkoli se Reussovy síly po přesunu *I/Lindenau* zredukovaly na pouhých 9000 pěšáků,⁴⁵³ zaujímal velitel V. sboru slibnou pozici. Myslivce, usazené nad Dyjí kolem nedobytného Hradiště, nemohlo nic ohrozit a dvě brigády jižně od města byly dobře situovány na vyvýšených místech s množstvím uměle vytvořených staveb, které mohly potenciálně využít jako opevnění. Nepravdělnosti terénu sice představovaly určité potíže a jižní břeh byl v některých místech vyšší než severní, ale Dyje, tvořící skutečný vodní příkop, tento nedostatek smazala. Vážnější nevýhodou byla skutečnost, že ohyb řeky u Sedlešovic umožnil, aby nepřátelská děla umístěná tam nebo na Kraví Hoře nad obcí ostřelovala Rakušany mezi Znojmem a mosty. Na druhou stranu měl Reuss tu výhodu, že povaha terénu Francouzům znemožnila nasazení kavalérie, která rakouským velitelům působila starosti. To znamenalo, že bitva–navzdory několika dramatickým a překvapivým

451 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1462, Hlášení V. sboru, 11. červenec 1809;

OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1383, Op. J. 26, Operační deník V. sboru.

452 Pflügerovo hlášení, Infanterieregiments Nr. 29, s. 259–261.

453 GILL, John H. *The Battle of Znaïm: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 248.

jezdeckým akcím—bude v podstatě bojem pěchoty. Zde měl Reuss další výhodu. Nevěděl to, ale jeho pěchota značně převyšovala pěšáky, které bude Masséna v raných fázích nadcházejícího boje schopen nasadit.

Bylo už téměř poledne, když se francouzské a bádenské pluky vynořily na polích, která se rozléhala na mírném hřebenu jižně od Dyje. Maršál, ačkoliv kvůli svému zranění musel stále velet z kolesky, rychle rozmístil své přicházející jednotky. Zatímco Pirého lehcí jezdci klusali doprava, směrem na Dobšice, Legrandova pěchota se rozvinula ze svých pochodových kolon. Brzy na to se na obou stranách o slovo přihlásila také artilerie, a hluboké dunění děl se tak přidalo k hluku mušket lehké pěchoty, jež se rozvíjela na březích řeky. Bádenští myslivci mezitím postupovali přímo k nejižnějšímu mostu uprostřed Legrandovy linie se čtyřmi bádenskými lehkými rotami po své levici a francouzskými voltizéry napravo kolem Oblekovic. Jakmile byli na svých pozicích a vytvořili čtyři velké uzavřené kolony, zbytek francouzské a bádenské pěchoty se začal s většinou dělostřelectva valit k řece. I když na hřebeni zůstala dvě dvanáctiliberní děla, která se pustila do souboje s habsburskými dělostřelci, většina kanónů se přesunula blíže k Dyji, a začala pálit po hraničářích na druhé straně. Zvláště účinná byla tři děla rozmístěná u Sedlešovic, která nepříteli trestala těžkou palbou, nutíce Rakušany, kteří se pokoušeli o zabarikádování mostů, k rychlému stažení. Aby byla zákazonosná činnost artilerie dokonána, rozmístili Francouzi na svém pravém křídle ještě několik děl, která boční palbou znepríjemnila situaci 1. praporu *Gradiska* rozmístěnému v nížinách pod Dobšicemi. Rakouské snahy o znovudobytí mostů tedy velmi záhy ztroskotaly, neboť vojáci „neměli před působením nepřátelských děl, výhodně rozmístěných na výšinách pravého břehu řeky, žádnou ochranu“⁴⁵⁴

S dělostřeleckou podporou a kolonami pěchoty za sebou se francouzské a bádenské lehké oddíly daly na postup. Karabiníci praporu bádenských myslivců se potýkali s úkolem odstranit barikádu na jižním mostě, většina mužů se však vrátila do Dyje, přebrodila se, vyhnala rakouské harcovníky z protějšího břehu a postupně je zatlačila dál na sever. Lehká jízda se skrze chladný tok vydala také, na severním břehu u Dobšic upevnila své postavení, a dokončila tak spojení s Marmontovými muži na francouzském pravém křídle. Masséna přes řeku poslal také 11. kyrysnický pluk, který musel kvůli své těžké výstroji a výzbroji

454 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1462, Hlášení V. sboru, 11. červenec 1809; OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1462, Hlášení hraničářského pluku *Gradiska*, 13. červenec 1809.

přejít přes brod, načež se usadil na malém otevřeném prostranství na konci severního mostu a hned napravo (na východ) od silnice. Vzhledem k tomu, že zbylé tři kyrysnické pluky neměly dostatek prostoru, aby mohly být nasazeny, byly drženy poblíž mostu na jižním břehu, kde zůstalo také francouzské a bádenské dělostřelectvo, poskytující tak účinnou palebnou podporu. Ač se onen kyrysnický pluk nacházel na severním břehu sám a byl víceméně znehybněn blátivou půdou, vzbuzoval mezi rakouskými důstojníky obavy.⁴⁵⁵ Plukovník Pflüger proto odvolal *I/Gradiska* zpět na sever od brněnské silnice, stáhl své dělostřelectvo a nařídil, aby se *II/Gradiska* uchýlil do Louky, čímž mosty i Starý Šaldorf přenechal nepříteli.⁴⁵⁶ Poněkud ironická je skutečnost, že Francouzi si povyku, který byl nasazením 11. kyrysníků v nepřátelských řadách vyvolán, nebyli vůbec vědomi! Jejich pozornost se tehdy soustředila spíše na činnost bádenských myslivců, kteří odstraňovali překážky na mostech, a na francouzskou a bádenskou lehkou pěchotu, jež si razila cestu řekou ve stejnou dobu, kdy jezdci projížděli brodem.⁴⁵⁷ S konečně přístupnými mosty se přes Dyji brzy přehnal zbytek Legrandovy pěchoty, Francouzi se rozestoupili napravo, Bádenští nalevo, zatímco nad hlavami jim z obou směrů létaly dělové koule.

Hodina se pravděpodobně blížila poledni. Legrandovi muži se připravovali k postupu a bitva rychle gradovala. Způsob, jakým se nyní boje vyvíjely, byl však v několika ohledech zvláštní.

V první řadě je třeba zmínit, že Legrand i přes svou početní nevýhodu útočil. Francouzský generál měl 11. července pod svým velením asi 5000 příslušníků pěchoty pouze s osamělým kyrysnickým plukem na severním břehu řeky jako podporu (asi 400 jezdců).⁴⁵⁸ Lehkou kavalérii vzhledem k terénu a nutnosti udržovat kontakt s Marmontem použít nemohl. Massénovo dělostřelectvo na jižním břehu řeky se sice nabízelo jako užitečný nástroj, ale aktivita dělostřelců byla kvůli obavám, že zasáhnou své vlastní muže, značně omezena. Reuss měl naproti tomu možnost na kopcích před Znojmem rozmístit až 9000 pěšáků a jeho dělostřelci mohli pálit bez ohrožení svých druhů ve zbrani.

Druhá zvláštnost bitvy se týká bojového uskupení. Členitý terén pokrytý vinicemi a budovami způsobil, že většina pěchoty nedokázala udržet sevřenou formaci a jednotky se

455 Konkrétně se rakouští velitelé obávali možného obklíčení obou hraničářských praporů.

456 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1462, Hlášení hraničářského pluku *Gradiska*, 13. červenec 1809.

457 GILL, John H. *The Battle of Znam: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 250–251.

458 Tamtéž, s. 251.

tak v průběhu dne po bojišti postupně rozptýlily, ač poměrně malý prostor držel bojující muže ve vzájemné blízkosti. Jeden z Massénových štábních důstojníků později toto uskupení označil jako *en grande bande*: tedy jakousi polootevřenou formaci „*praporu, pluku, ba celé brigády*,“ která byla schopna zdotat obtížný terén, využívat krytu, a zároveň svým zformovaným oddílem ohrožovat nepřátele.⁴⁵⁹ Celkový charakter znojemského bojiště byl pro tento harcovnícký a ostrostřelecký způsob boje jako dělaný, což opět zvýhodnilo Massénu i Legranda, neboť právě v této taktice Francouzi a jejich němečtí spojenci vynikali. Jak se však ukáže, tento způsob boje s sebou nesl i značná rizika...

Třetí zajímavostí je načasování Legrandova útoku. Ač přesný čas nelze určit příliš spolehlivě, zdá se, že útok francouzského generála začal ještě dříve, než měl k dispozici zálohu. Reuss na druhou stranu mohl povolát celý granátnický sbor (9500) rozmístěný za Znojmem, zatímco nejbližší francouzské posily—francouzské a hesenské jednotky ze Saint Cyrovy divize (nanejvýš 5000 pěchoty)—se v době, kdy Legrand postoupil, na bojišti ještě neobjevily. Navzdory těmto okolnostem Masséna ani Legrand neváhali zaútočit a jejich francouzské a bádenské oddíly brzy ověřily rakouskou obranu.

Nalevo od Legrandovy linie shromáždil všudypřítomný podplukovník von Francken osm rot 1. bádenské pěchoty za Loukou a na západ od hlavní silnice, aby podpořil postupující lehké jednotky; ty byly naopak posíleny *II/2. Baden*. Z pěších jednotek brigády zůstal v záloze poblíž silnice pouze *I/2. Baden*. První a druhý prapor 18. pluku řadové pěchoty se tlačily vpřed a těsně vpravo od silnice, zatímco *III/18. řadové pěchoty* zůstal vzadu v koloně. Podobně *I/26. lehkého pluku* vedl útok na pravé křídlo divize rozptýlené v otevřené formaci, zatímco zbylé dva prapory se držely zpátky a snažily se rozšířit linii pluku směrem na Dobšice.⁴⁶⁰ Reuss, těžce strádající pod Massénovou dělostřeleckou palbou a s obavami z bavorských harcovníků, kteří se vynořili z Dobšic, ohrožující jeho levé křídlo, stáhl svou linii zpět blíž ke Znojmu. Francouzi ho dychtivě pronásledovali, ale postupovali „*s větším odhodláním než obezřetností*“ a nakonec byli nuceni zastavit.⁴⁶¹

459 MARBOT, Marcellin de. *Remarques Critiques sur l'Ouvrage de M. le Lieutenant-Général Rogniat, intitulé Considerations sur l'Art de la Guerre*. Paris: Anselin et Pochard, 1820, s. 60–62.

460 SHD, Vincennes, Série GR C, Premier Empire, Situations, 1889, GUEHENEUC, Charles Louis Joseph Olivier. „Historique du 26e Léger pendant la Campagne de 1809“, rukopis; LABOUCHE, Jean Henri Eliacin. *Historique du 18me Régiment d'Infanterie de Ligne*. Pau: Garet, 1891, s. 218.

461 PELET, Jean-Jacques. *Mémoires sur la Guerre de 1809 en Allemagne*, díl IV., s. 268.

Zde v časných odpoledních hodinách bitevní pohyb ustrnul a došlo k „přetahované“, kdy obě strany střídavě postupovaly či byly zatlačeny svým protivníkem zase zpět.⁴⁶² Intenzita bojů brzy donutila Reusse i Legranda nasadit téměř všechny své zálohy. Do palebné linie byly vtaženy i 2. a 3. prapor 26. pluku, které se ukázaly jako klíčové, neboť Rakušanům zabránily obchvátit Legrandovo pravé křídlo, ač toto úsilí stálo život Louise Raymonda, jednoho z velitelů praporu. Právě v tuto chvíli Reuss trpce litoval arcivévodova rozhodnutí stáhnout *I/Lindenau*, protože „*vřava burácela bez přestávky*“ a „*veškerá záloha už byla zapojena v boji*,“ zatímco „*nepřítel neustále podporoval svou [linii] čerstvými vojáky*,“ jak si Reuss poněkud nepřesně myslel.⁴⁶³ S blížící se druhou hodinou proto Reussovi zbyli jen vyčerpaní 5. vídeňští dobrovolníci ve Znojmě a k Legrandově jediné nedotčené pěchotě patřila část 18. řadového pluku a snad i jeden bádenský prapor. Vyčerpanost obou stran ani nedostatek záložních jednotek však zuřivost boje nezkrátily a bitvu největší drama ještě čekalo.

3.2 Císař přichází

Massénův útok jižně od Znojma se časově shodoval s Napoleonovým příchodem na výšiny jižně od Suchohrdel. Z opačné strany pole jej sledoval major Georg von Valentini, pruský důstojník, který vstoupil do habsburských služeb. Viděl „*vyššího*⁴⁶⁴ *generála s velkým štábem, který prováděl průzkum, pravděpodobně samotného Napoleona*.“

„*Podezření se stalo téměř jistým, když člověk uviděl, že na výšině je postaven velký stan, stejný jako bivak císařského vrchního velitele. Naproti rakouské frontě se objevily spořádaně rozmístěné jednotky nepřítele a linie harcovníků postupujících ze všech stran bezpochyby naznačovaly začátek velké bitvy*.“⁴⁶⁵

Jako obvykle měla přítomnost císaře na *Grande Armée* dramatický účinek. „*Projížděl před hlasitě jásajícími vojáky*,“ napsal poručík Madroux z 2. bavorského švališérského pluku, „*nikdo už nepochyboval o vítězství*.“⁴⁶⁶ „*Byl tam císař Napoleon*

462 HÜBNER, Anton. *Denkwürdigkeiten der königl. Stadt Znaim*, s. 861.

463 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1462, Hlášení V. sboru, 11. červenec 1809.

464 Termínem „vyšší“ je míněna hodnost.

465 VALENTINI, Georg Freiherr von. *Versuch einer Geschichte des Feldzugs von 1809 an der Donau*. Berlin: Nikolai, 1818, s. 228.

466 MADROUX, Ludwig von. „August von Floret“, *Archiv für Offiziere aller Waffen*, s. 212.

a s ním jeho Garda; naše vysoce nebezpečná situace se změnila,“ vzpomínal jiný Bavor.⁴⁶⁷ „Přivítali jsme ho bouřlivým jásotem, když projížděl před našimi pozicemi navzdory nepřetržité palbě nepřátelského dělostřelectva, což mu nebránilo, aby s naprostým klidem obhlédl naše i nepřátelské postavení,“ vzpomínal kapitán Espinchal.⁴⁶⁸ Jak bylo jeho zvykem, Napoleon věnoval část svého času interakci s nižšími důstojníky a obyčejnými vojáky, osobně pochválil bavorské dělostřelce a zastavil se u francouzské baterie, která se ocitla v ostré přestřelce s rakouským protivníkem. „Právě tam bylo možné spatřit Napoleona, jak uprostřed nejstrašnější palby netečně obsluhuje dělo, jehož výstřel dopadl doprostřed rakouské baterie,“ poznamenal poručík Victor Dupuy. „Netrpělivě očekával příchod maršála Davouta a jeho sboru.“⁴⁶⁹

Z výšin byl nádherný výhled a Napoleon si rychle prohlédl scénu, která se před ním rozprostírala jako panoramatický bitevní obraz pod ponurou šedou oblohou: Po levé straně se Massénovi muži pod krytím svých děl utkávali s obránci podél břehu řeky; když přešel pohledem zleva doprava, viděl Marmontovy jednotky táhnoucí se od Dobšic k Suchohrdlům a Kuchařovicím a vpravo vzadu byli před Purkrábkou seřazeni Montbrunovi jezdci. Viděl také nedostatky Karlova postavení, zejména blízkost rakouského levého křídla k ústupové linii *Hauptarmee*, stále přeplněné neohrabanou bagáží všeho druhu. K využití této zranitelnosti neměl potřebnou sílu, ale jak poznamenal Espinchal, „provedl dispozice k útoku, které nenechávaly nikoho na pochybách o jeho úmyslu vybojovat následujícího dne rozhodující bitvu.“ Pro tuto chvíli však „zakázal vojákům, aby se příliš angažovali.“⁴⁷⁰

Zatímco si císař prohlížel bojiště, za jeho zády se v temných jízdách masách řadily posily, které vedl: gardová jízda, Nansoutyho 1. těžká divize a Arrighiho 3. divize, tedy celkem více než 7000 jezdců a 42 děl. Podle všech měřítek se jednalo o impozantní sílu, jak ostatně potvrzuje i bavorský poručík Schaller, jenž příjezd kavalérie sledoval: „(...) zástupy francouzských vojáků se zdály být nekonečné, zejména rozsáhlá a koncentrovaná linie jezdeckva.“⁴⁷¹ Napoleon však potřeboval především pěchotu, jenže pochodující prapory Davouta, Oudinota a Gardy se nacházely ještě mnoho kilometrů od centra dění. V jejich nepřítomnosti tak byl císař Francouzů donucen použít Marmontův

467 REICHHOLD, Nicholas. *Soldaten-Sohn und das Kriegsleben von 1805 bis 1815*, s. 127.

468 ESPINCHAL, Hippolyte d'. *Souvenirs Militaires.*, díl I., s. 276.

469 DUPUY, Victor. *Souvenirs Militaires.* Paris: Lévy, 1892, s. 133.

470 ESPINCHAL, Hippolyte d'. *Souvenirs Militaires.*, díl I., s. 277.

471 SCHALLER, Christian. *Fragmente aus dem Feldzuge gegen Oestreich im Jahr 1809*, s. 89.

malý sbor jak na pomoc Massénovi, tak k udržení arcivévody Karla na místě. Musel doufat, že buď do soumraku dorazí zbytek jeho pěšáků, nebo že se obě armády zapletou natolik, že Rakušané nebudou schopni uniknout.⁴⁷²

Arcivévoda Karel neměl v úmyslu zůstat přes noc. A skutečně, zatímco Masséna a Marmont postupovali proti V., respektive I. sboru, rakouský armádní štáb připravoval v Olbramkostelu nové rozkazy k nočnímu ústupu do Moravských Budějovic. Tento rozkaz, vydaný v 11:00, nařizoval, aby se nejprve přesunul VI. sbor, který by se v 18:00 stáhl ze svých pozic kolem Olbramkostelu, a po něm měly postupně mezi 20:00 a 23:00 následovat granátnický sbor, III. sbor, II. sbor a poté I. sbor. Reuss, chráněný rezervou jezdeckva, se měl stáhnout o půlnoci, než převezme roli zadního voje, zatímco jezdeckvo se stáhne na sever k Moravským Budějovicím.⁴⁷³ Skutečnost, že V. sbor byl opět vybrán pro náročný úkol týlového zabezpečení, naznačuje, že Karel a jeho vyšší štábní důstojníci neočekávali 11. července jižně od Znojma mnoho bojů. Jako logičtější volba se však jevil buď III. sbor, nebo II. sbor, protože ani jeden z nich od 6. července nezažil příliš mnoho akce a oba měly alespoň jeden den odpočinku. Volba V. sboru sice mohla představovat uznání skvělého výkonu Reussovy role zadního voje z 10. července, ale arcivévoda a jeho důstojníci se spíše obávali o své levé křídlo a možná předpokládali, že V. sbor na pravé straně nebude během dne vážněji zasažen. Když toho rána ve vzdáleném Olbramkostelu sepisovali a přepisovali své dispozice, netušili, že Masséna se chystá jižně od Znojma rozpoutat strašlivou bouři, která Reusse a jeho muže pohltil v prudkých bojích po celý zbývající den a až do večera.

Když důstojníci armádního štábu sestavovali tento rozpis, oni i jejich generalissimus se mylně domnívali, že jejich protivník je již v početní převaze nebo brzy bude. Nejenže bylo zřejmé, že dorazil sám Napoleon, ale některé z přicházejících zpráv zněly skutečně alarmujícím způsobem. Jak již bylo uvedeno, armádní velitelství bylo přesvědčeno, že se již utkali s celým Davoutovým sborem nebo alespoň jeho částí. Není jasné, jak tomu mohli Rakušané věřit, když Marmontovi čelili už déle než den, ale nyní se od zajatců dozvěděli, že ke Znojmu míří i francouzská Italská armáda. Mnozí důstojníci, znepokojení bezpečností levého křídla armády, zřejmě pohlíželi na Purkábku se zvláštními obavami, neboť se obávali, že mezi stromy mohou číhat nejrůznější francouzské jednotky.

472 GILL, John H. *The Battle of Znaim: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 254.

473 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, i. č. 1100, karton 1422, Disposition zum Marsch der Armee in das Lager bey Budwitz, 11. červenec 1809.

„Nepřítel byl v noci posílen,“ zaznamenal hlavní operační deník. „Zejména bylo vidět více pěchoty a na výšinách podél okraje lesa směrem k Dobšicím se formovaly další a další kolony.“⁴⁷⁴ To vše přižívovalo již existující úzkost rakouského velení. Francouzi na tom s obavami byli paradoxně podobně jako jejich protivník. V časných ranních hodinách, ještě před příchodem Napoleona a těžké jízdy, nechal Montbrun za své pluky umístit všechno služebnictvo, kuchaře a náhradní koně, aby tak simuloval druhou linii svých ve skutečnosti nepočtených jednotek.⁴⁷⁵ Příjezd gardové kavalérie a dvou divizí těžkého jezdeckva tyto obavy zmírnil, ale Francouzi stále zůstávali ve značné početní nevýhodě. Ačkoli je obtížné určit přesnou sílu každé strany po ztrátách způsobených Wagramem, je pravděpodobné, že Rakušané převyšovali Francouze zhruba v poměru dva ku jedné, a to i po příchodu Massénových dvou divizí a těžké jízdy!⁴⁷⁶

Rakouská sestava se oproti předchozímu večeru poněkud změnila, protože jednotky se přesunuly a nepřítomné pluky se vrátily ke svým sborům. III. sbor nadále držel krajní levé křídlo. Kolovrat umístil prapor v Únanově, ale většinu své pěchoty rozmístil ve dvou liniích, první (dvanáct praporů) jižně od Únanova a druhou (devět praporů) asi kilometr za ní, mezi touto obcí a Příměticemi. Huláni *Schwarzenberg* byli rozmístěni napříč celým sborem. Stejně jako v noci držel své muže ve zbrani v několika karé po celý den až do doby, kdy dostal pokyn vyčlenit pěší pluk k posílení 3. mysliveckého praporu kolem klášterního komplexu Hradiště.⁴⁷⁷ Dvanáct pluků jezdeckého záložního sboru bylo rozmístěno v Kolovratově levém týlu za Únanovem směrem na jihovýchod. Dále v týlu, asi dva kilometry severně od Přímětic, se nacházel Hohenzollernův II. sbor, jehož rozestavení korespondovalo se silnicí vedoucí do Hlubokých Mašůvek. Granátnický sbor byl seřazen ve dvou stejných liniích mezi Příměticemi a jihlavskou silnicí, zatímco VI. sbor, jak jsme viděli, se během noci stáhl do postavení mezi Olbramkostelem a Vranovskou Vsí, a ocitl se tak přibližně deset kilometrů (vzdušnou čarou) severozápadně od Přímětic.⁴⁷⁸

I. sbor kryl členitý terén mezi Leskou a Dobšickým potokem, který tvořil střed postavení *Hauptarmee*. Jádro sboru stálo ve dvou liniích směřujících doprava k jihovýchodu: jedenáct praporů v první linii podléhalo Hennebergovi a generálmajor

474 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1381, Op. J. 1F, Hauptarmee.

475 TASCHER, Maurice Charles Marie de. *Journal de Campagne d'un Cousin de l'Impératrice*, s. 239.

476 GILL, John H. *The Battle of Znaim: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 256.

477 K tomuto účelu Kolovrat vyčlenil pěchotu *Manfredini*.

478 GILL, John H. *The Battle of Znaim: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 256.

Joseph hrabě von Clary und Aldringen velel pěti eskadronám a pěti praporům druhé linie. Kromě toho byly čtyři roty *I/Anton Mitrowsky* určeny ke střežení přístupů k Příměticím. Zbývající tři prapory a tři eskadrony byly rozprostřeny mezi oběma toky 1,5 až 2 km jihovýchodně jako jakýsi předvoj: prapor *Reuss-Plauen* se nacházel nad Leskou vpravo, 2. myslivecký prapor a zbytky dvou rot ze 4. *EH Carl* držely střed a *II/Anton Mitrowsky* kryl dvanáctiliberní baterii na vrcholu kopce vlevo. Umístění této baterie jí umožňovalo zaměřit svou palbu do údolí u Suchohrdel a na náhorní plošinu za nimi. Tři eskadrony z pluku *Klenau* měly pomocí hlídek spojit tuto předsunutou linii s Neustädterovou brigádou V. sboru přes Lesku na pravé straně. Tento předsunutý prvek tvořilo jen asi 2000 mužů z 12 000 mužů Bellegardovy armády, přesto to byli právě oni, kdo se měli stát terčem nejvážnějších Marmontových sondážních útoků v pozdních ranních a odpoledních hodinách 11. července.

Zatímco Marmont ráno čekal na svého císaře, moudře rozmístil své jednotky tak, aby usnadnil rychlý přechod do útoku. Bavoři převzali odpovědnost za Dobšice vlevo, Clauzel se přesunul do prostoru východně od údolí, které spojuje Suchohrdly a Kuchařovice, Montbrun zůstal před Purkrábkou vpravo a Claparèdova divize se zařadila za Clauzela do zálohy. Marmontovy jednotky se tak v době, kdy se na scéně objevil Napoleon a převzal nad sborem osobní velení, nacházely v dobré pozici.⁴⁷⁹

Napoleonovi netrvalo dlouho, aby zhodnotil situaci a zorganizoval sérii útoků s využitím sil, které měl k dispozici. Potyčky, které se mezi Marmontem a Bellegardem odehrávaly v prvních hodinách bitvy, tak začaly krátce po jeho příchodu na bojiště nabývat vážnějších rozměrů. Ačkoli měl v úmyslu pouze přitlačit nebo zadržet útoky proti habsburskému středu a levému křídlu, musel být útok dostatečně hrozivý, aby upoutal rakouskou pozornost, pomohl Massénovi a vtáhl *Hauptarmee* do boje, z něhož nebylo možné uniknout. Do akce proto zapojil veškeré Marmontovy síly a rakouští pozorovatelé brzy zaznamenali zvýšený tlak kolem Dobšic a formování něčeho, co vnímali jako „*tři útočné kolony*“ na náhorní plošině kolem Suchohrdel. „*Byli jsme ve zbrani, když jsme po naší levici zaslechli děla; to nás vedlo k domněnce, že je to maršál Masséna, kdo útočí na nepřítele z této strany,*“ vzpomínal plukovník Roch Godart ze 79. pluku řadové pěchoty, „*vévoda z Ragusy [Marmont] okamžitě nařídil útok.*“ Napoleon však neusiloval o nic víc než o energickou a přesvědčivou demonstraci síly. „*Omezili jsme se na udržení pozic,*

479 BUAT, Edmond Alfonse Léon. *1809 De Ratisbonne à Znaim*, díl II., s. 356.

„*teré jsme získali předchozího dne,*“ napsal Godart. „*Byl jsem pověřen, abych se svým plukem bránil jednu vesnici.*“⁴⁸⁰ Na druhé straně bojiště vyvozovali Rakušané z francouzských pohybů hroživé závěry. Předpokládali, že Napoleonovým cílem je „*ovládnout výšiny, které držíme, a otevřít si cestu ke Znojmu přes vinice a rokle*“ západně od Suchohrdel a Kuchařovic.⁴⁸¹

Bylo pravděpodobně kolem poledne, když se ony tři francouzské útočné kolony vydaly vpřed. Jedna se zastavila na náhorní plošině severně od Dobšického potoka a druhá zůstala v údolí severně od Suchohrdel. Není jasné, zda byly zastaveny rakouským protiútokem či byly zadrženy na základě francouzských rozkazů, aby se vyhnuly zbytečnému útoku. Třetí kolona, jak je nastíněno v rakouských zprávách, se vynořila ze Suchohrdel a stoupala po svazích směrem na západ, aby ohrozila dvanáctiliberní baterii. Rakušané tomuto francouzskému postupu čelili 2. praporem pluku *Mitrowsky*, ale Bellegarde byl francouzským útokem natolik znepokojen, že baterii poslal na pomoc ještě *III/Kolowrat* a dva šestiliberní kanóny.⁴⁸² Tyto posily, zejména dobře obsluhovaná dvojice děl pod velením nadporučíka Franze Löfflera, k odražení nepřítele stačily.⁴⁸³

Tento první francouzský sondážní útok odhalil slabiny postavení I. sboru. Je poněkud zvláštní, že Bellegarde, ani jeho štáb a ani samotný arcivévoda Karel si zřejmě dříve nevšimli zranitelnosti „*nyin důležitých výšin u Suchohrdel.*“ Bellegarde si proto musel pospíšet, aby toto nedopatření napravil, a rychle přivedl další čtyři prapory z hlavního sboru ve snaze posílit svou obranu: po jednom z pluků *Reuss-Plauen*, *Erbach*, *EH Rainer* a *Kolowrat*. Velením nyní posíleného předvoje byl pověřen polní podmaršálek Fresnel, jenž měl v krátké době čelit druhému francouzskému útoku.⁴⁸⁴

V průběhu těchto prvních útoků se Montbrun pokusil ohrozit rakouskou levici. Vzhledem k jeho omezeným zdrojům a posilám, které Karel rozmístil kolem Únanova, však tato snaha nevyšla. Když se zdálo, že francouzské pohyby předznamenávají blížící se útok, vysunul Schwarzenberg čtyři své brigády do prostoru mezi obě linie pěchoty III. sboru mezi Přímětice a Únanov. Rozmístění v kolonách udrželi rakouští jezdci toto

480 GODART, Roch. *Mémoires*. Paris: Flammarion, 1895, s. 133.

481 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1381, Op. J. 1F, Hauptarmee; OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1462, Hlášení I. sboru, 26. červenec 1809.

482 Rakouské zprávy se zmiňují také o pomoci eskadrony *Klenau*, která odrážela výpady francouzského jezdeckva.

483 GILL, John H. *The Battle of Znaim: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 259.

484 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, kartony 1462 a 1382, Op. J. 5, Hlášení I. sboru.

postavení až do soumraku, a Schwarzenbergova obranná reakce tak stačila k tomu, aby předešla jakékoli vážnější Montbrunově akci, a protože Rakušané neměli v úmyslu přejít do ofenzivy, nedošlo už na této části pole po zbytek dne k žádnému výraznějšímu dění.⁴⁸⁵ Deník bádenských lehkých dragounů tak s jistou lítostí zaznamenal, že jezdeckvo zde „nemělo mnoho práce.“⁴⁸⁶

Na rozdíl od relativního klidu na Marmontově pravici byly boje na jeho levém křídle živé, i když omezené. „*S prvními slunečními paprsky 11. září začala opět palba*“ a početné bavorské baterie se navzdory obtížím, které představoval rozbahněný terén, znovu objevily na hřebeni dobšických výšin. Tímto rozmístěním se bavorští dělostřelci dostali do těsné blízkosti Napoleona, neboť ten využíval stejnou oblast jako své pozorovací stanoviště. „*Císaře uprostřed jeho nablýskaného štábu bylo velmi snadné poznat,*“ napsal jeden dělostřelecký důstojník, který ho viděl už v dubnu. „*Byl oblečený stejně prostě jako v Abensbergu.*“ Napoleon sesedl z koně a pozoroval bitvu, když tu několik rakouských dělových koulí dopadlo na měkkou zem jen deset kroků od něj. Ať už Rakušané mířili na Napoleona a jeho štábní suitu záměrně (jak se Bavoři domnívali), či ne, císaře Francouzů to příliš nerozhodilo. S klidem nasedl na koně, ujel asi třicet kroků stranou, sesedl, znovu se posadil na stoličku „*a celý incident upadl v zapomnění.*“ Co se týče bavorských děl a francouzské baterie, která se k nim připojila, ta si za svůj konkrétní cíl vzala Bellegardovu dvanáctiliberní baterii, i když s ne příliš zjevným úspěchem. Jejich palba si však i přesto vysloužila Napoleonovu pochvalu a poskytla cennou podporu útokům, které Marmont vedl proti výšinám za Dobšickým potokem.⁴⁸⁷

Zatímco se bavorští dělostřelci pilně věnovali boji, jejich pěší krajané se přesouvali do údolí pod nimi. „*Ráno 11. července, ve stejný okamžik, kdy se na protější straně Dyje objevil vévoda z Rivoli [Masséna],*“ dostala 2. divize rozkaz k postupu. Po krátkém zastavení na výšinách divize sestoupila do nížin a rozmístila se, přičemž posunula svou 1. brigádu vpřed směrem ke Znojmu. Jak však hlásil generál Minucci, „*pěchota tohoto dne nepřistoupila k většímu útoku a pěšího boje se zúčastnili pouze střelci*⁴⁸⁸ 1. brigády spolu

485 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1462, Schwarzenbergovo hlášení.

486 GLA, Karlsruhe, Kriegssachen, Kriege unter Napoleon I. 1805-1812, 48/4271, Tagebuch des Grossherzoglich badischen Dragoner Regiments vom 1sten Juni bis 20ten Juli 1809.

487 SCHALLER, Christian. *Fragmente aus dem Feldzuge gegen Oestreich im Jahr 1809*, s. 91–92; XYLANDER, Rudolf rytíř von. *Geschichte des 1. Feld-Artillerie-Regiments Prinz-Regent Luitpold*. Berlin: Mittler & Sohn, 1909, díl II., s. 186–187.

488 Schützen.

s některými oddíly 6. [lehkého] praporu.“ Přesné umístění divize není od tohoto okamžiku ze záznamů jasné. S největší pravděpodobností se nacházela severně od Dobšic a její harcovníci sondovali vpřed někde mezi Kuchařovickým potokem a Leskou.⁴⁸⁹ Dvě bavorské baterie, které se měly přesunout do údolí přes Suchohrdly, se však dostaly pod těžkou palbu, když jejich vozidla zapadla v měkké půdě u Dobšického potoka. Když se střelci a personál první baterie snažili svou techniku vyprostit, rakouská střela zasáhla jeden z muničních zásobníků a způsobila výbuch, který zabil dva koně, zranil dva muže a vyvolal nevýslovný zmatek. Rakušané ještě zhoršili trápení baterie tím, že na ni zahájili kartáčovou palbu. Muži pomalu a bolestivě vytahovali zbraně a odjížděli je na malém rovném prostranství jižně od Suchohrdel. Druhá baterie, když viděla tyto problémy, se otočila a po obrovském úsilí se vrátila na své pozice na výšinách.⁴⁹⁰

Tyto akce sice podle Minucciho nepředstavovaly „velký útok,“ ale stály divizi dalších čtyřicet mužů a podle slov Mändlera z 6. lehké „obě strany bojovaly s největším vypětím sil.“⁴⁹¹ Divize však tímto výkonem vylepšila svou pověst u francouzských spojenců, jak je zjevné i z Peletovy poznámky, v níž Bavorsky chválí za to, že podali „největší důkazy horlivosti a odvahy.“⁴⁹² Bavorští harcovníci navíc zneklidnili Reusse. Vnímal je jako hrozbu pro své levé křídlo a jejich postup, Rakušany líčený jako živý a agresivní, byl pro něj další motivací ke stažení linie zpět ke Znojmu. Ostatně k Reussovi a Massénovi se nyní opět musíme vrátit.

3.3 Masséna vs. Reuss: Bouře nad Znojmem

Zatímco Marmontův první útok byl odražen a druhý se připravoval, Legrandova divize pomalu, ale jistě postupovala ke Znojmu. Reuss vyčerpал téměř všechny své rezervy a Francouzi se tlačili do blízkosti znojemského předměstí. Karel na tuto hrozbu reagoval přesunem granátníků směrem ke Znojmu z původního postavení západně od Přímětic. Avšak místo aby arcivévoda troufalé Francouze potrestal a pokusil se Legrandovu divizi

489 BayHStA, München, Vorübergehend bayerische Gebiete der napoleonischen Zeit, B445, Minucciho hlášení, 26. červenec 1809.

490 XYLANDER, Rudolf rytíř von. *Geschichte des 1. Feld-Artillerie-Regiments Prinz-Regent Luitpold*, díl II., s. 187–188.

491 MÄNDLER, Friedrich. *Erinnerungen aus meinen Feldzügen*, s. 40.

492 PELET, Jean-Jacques. *Mémoires sur la Guerre de 1809 en Allemagne*, díl IV., s. 272.

vytlačit do Dyje, spokojil se s pouhým posílením obrany V. sboru. Kromě přísně defenzivního přístupu k bitvě byla Karlova neochota nasadit další granátníky pravděpodobně motivována jeho přehnanými představami o síle Francouzů a převažujícími obavami, že Napoleon této síly využije k úderu na zranitelnou ústupovou linii *Hauptarmee*. Výsledkem bylo, že dvě ze čtyř granátnických brigád (Steyrerova a Hammerova) byly ponechány podél jihlavské silnice asi dva kilometry severozápadně od Znojma, jedna byla přesunuta blíže k městu „připravena k vyslání vpřed“ (Scovaudova) a pouze jedna brigáda (Murrayova) byla skutečně vyslána Reussovi na okamžitou pomoc. Ze sedmnácti granátnických praporů tedy měly být pouze čtyři (asi 2200 mužů) nasazeny k přímému řešení hrozícího nebezpečí pro V. sbor. Dva z nich byly umístěny na jihovýchodním předměstí, aby posílily Reussovo levé křídlo, jeden zůstal v záloze a poslední prapor byl umístěn u jižní brány do Znojma. Velitelem tohoto praporu byl podplukovník August hrabě ze Leiningen-Westerburg, Němec ze starých bavorských porýnských území, který sloužil Habsburkům 17 let a v roce 1805 si vysloužil Rytířský kříž Řádu Marie Terezie. Leiningenovi granátníci a další tři prapory spěchali po okružní silnici těsně za městskými hradbami a na své pozice se onoho zamračeného odpoledne dostali asi v 14:00.⁴⁹³

V tento okamžik nastala jedna z nejdramatičtějších chvil celé války. „*Nepříteli se podařilo prorazit téměř až k Vídeňské bráně,*“ zaznamenal Reuss, „*ale granátnická brigáda Murray vyrazila vpřed a prapor Leiningen dostal okamžitě rozkaz k útoku.*“ Reussův plán protiútoky byl jednoduchý: granátníci se vrhnou přímo po silnici směrem k mostům a několik rot z *Lindenau* je bude doprovázet po stranách, přičemž jeden prapor *Lindenau* zůstane v záloze před městskou branou. Náhle však do celého dění zasáhla příroda. „*Ve chvíli, kdy se strhla prudká průtrž mračen,*“ pokračoval Reuss, „*byl útok zahájen.*“ Těžké bouřkové mraky, valící se od jihu, s sebou přinesly průtrž nevídané zuřivosti. Během několika vteřin nastal po celém bojišti chaos a zmatek.⁴⁹⁴

Z pušek se nedalo střílet, viditelnost klesla na několik desítek kroků, šero zastavilo dělostřeleckou palbu a povely byly přehlušeny hřměním. „*Z mušketových hlavní stříkala voda, karabiny byly promočeny skrz naskrz, palba ustala po celé linii a bitva byla nedobrovolně přerušena,*“ napsal poručík von Zech.⁴⁹⁵ Zaskočení francouzští a bádenští

493 GILL, John H. *The Battle of Znaim: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 262.

494 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1383, Op. J. 26, Operační deník V. sboru.

495 ZECH, Karl von – PORBECK, F. von. *Geschichte der Badischen Truppen 1809 im Feldzug der Französischen Hauptarmee gegen Oesterreich*, Rudolf von Freydorf (ed.), s. 192.

vojáci se rozprchli do všech stran, hledající před deštěm úkryt. Pomalý, ale vytrvalý postup se zhroutil. Jiný bádenský důstojník, podporučík Philipp le Beau z 2. pěšího pluku, se v zápalu boje dostal se svými granátníky příliš dopředu, když najednou uviděl Leiningenovy muže připravující se k útoku. „*Křičel jsem na své granátníky, ať se otočí a pospíší si, aby nás nechytily,*“ poznamenal si do deníku. „*A pak to byl bezhlavý úprk na kopec a zase dolů z druhé strany, abychom se dostali k pluku. Právě v té chvíli začalo pršet tak prudce, jako by každá kapka byla kbelík plný vody (...)* K mostu jsem se svými granátníky dorazil třicet kroků před Rakušany.“⁴⁹⁶

Chaos v Legrandově divizi umocnil nešťastný incident, kdy došlo k mylné identifikaci cíle a dělostřelci pálili do vlastních řad. První prapor 2. bádenského pluku, držený v záloze, byl jednou z mála jednotek, která nebojovala v otevřeném postavení. Těsně před Leiningenovým útokem byl prapor povolán dopředu, aby podpořil kolísající bojovou linii na pravé straně divize, když se dostal pod palbu Massénových dvanáctiliberních děl rozmístěných na jižním břehu řeky. Hned první salva zabila velitele praporu spolu s několika vojáky a jednotka, propadnuvši panice, začala právě ve chvíli, kdy se strhla bouře, ustupovat. Bludné koule z dvanáctiliberek dopadaly také mezi ostatní zformované bádenské jednotky. Tyto chybné výstřely z děl ještě vystupňovaly už tak všudypřítomný zmatek a přispěly ke zmaření snah důstojníků zmobilizovat své muže.⁴⁹⁷

Všechny tyto okolnosti poskytly chvilkovou výhodu Rakušanům, kteří nyní disponovali většími počty jednotek a již připravovali protiútok. Nepřátelský postup se vlivem deště zastavil, děla za řekou přestala střílet a bílé odění byli navíc vedeni odhodlaným podplukovníkem Leiningenem, jenž navzdory zmatku způsobenému lijákem zachoval chladnou hlavu a vyslal své muže po silnici směrem ke středu Legrandovy linie a mostům za ní. „*Postup začal pěším tempem, pak dvojnásobným, načež se změnil v běh,*“ zaznamenal Reuss. Krátce nato francouzské a bádenské jednotky vlivem smrtonosné palby vlastních děl a Leiningenovým útokem přehaly směrem k mostům nebo hledaly útočiště v Louce a Starém Šaldorfu. Ke zmatku přispělo i náhlé objevení se „*nemalého počtu*

496 KAUFMANN, Reinhard Franz. „Die Schlacht bei Znaim veränderte die Landkarte Europas“, *Zusammenfassung der Beiträge zum Napoleon Symposium „Feldzug 1809“*. Wien: Delta Druckproduktionen, 2009, s. 74–75.

497 ZECH, Karl von – PORBECK, F. von. *Geschichte der Badischen Truppen 1809 im Feldzug der Französischen Hauptarmee gegen Oesterreich*, Rudolf von Freydorf (ed.), s. 193.

*rakouských pěšáků, kteří se během Legrandova rychlého postupu ukryli ve stodolách a sklepích v Louce a v domech podél silnice.*⁴⁹⁸

Rakušané tímto smělym útokem odřízli část francouzských jednotek a zajali několik set mužů, včetně Massénova inženýra Josepha Félixé Lazowského. Dalším zajatcem byl velitel Saint Cyrovy francouzské brigády, brigádní generál de Stabenrath. Saint Cyrova 2. divize se právě blížila k bitevnímu poli a zřejmě obdržela rozkaz od generála François Nicolase Fririona, Massénova náčelníka štábu, aby okamžitě poslala posily přes řeku. De Stabenrathova brigáda tří francouzských pluků vedla pochod a Saint Cyr mu nařídil, aby neprodleně překročil mosty a spěchal na pomoc Legrandovi. De Stabenrath protestoval, že kvůli už tak přeplněným mostům je tento rozkaz nerozumný a nebezpečný, ale Saint Cyr trval na okamžitém uposlechnutí.

Rozzloben a znechucen tím, co vnímal jako liknavé přijímání nevhodných rozkazů, si de Stabenrath s velkými obtížemi razil cestu zástupy vojáků na mostech. Následovat ho však mohlo jen asi 400 mužů z 46. pluku řadové pěchoty, kteří rychle padli za obětí panujícímu zmatku na francouzské straně a tlaku útočících Rakušanů. De Stabenrath, který 3. července převzal velení brigády poté, co se zotavil ze zranění způsobeného 22. května u Aspern a Esslingu, utrpěl nyní pět ran šavlí, z toho tři do hlavy a jednu velmi vážnou na levé paži. Ačkoli zůstal vojákem až do konce života, vážnost jeho zranění byla taková, že už nikdy nemohl zastávat funkci polního velitele.⁴⁹⁹

Dalším z těch, který se v chaosu bitvy ocitl, byl plukovník Pelleport, velitel 18. pluku řadové pěchoty:

*„Když divize postupovala na Znojmo, následoval tak prudký a silný déšť, že vše bylo v okamžiku zaplaveno; zbraně nestřílely a boj byl přerušen. Nepřítel využil této okolnosti a poslal proti nám kolonu granátníků. Odhodlaný pochod této elitní jednotky naše muže zastrašil; ti ustoupili a strhli s sebou vojáky pověřené jejich podporou a dokonce i zálohy. Marně jsem se snažil tento hanebný neúspěch napravit: Byl jsem davem ustupujících zatlačen zpět a vržen do Dyje.*⁵⁰⁰

Fririon, Massénův náčelník štábu, se v rozvodněné řece rovněž ocitl. Byl právě na severním břehu, když spatřil *„kolonu uherských granátníků (...) hromadně postupující*

498 Tamtéž.

499 GENET, Alexandre. *Notice Nécrologique sur le Général Stabenrath*. Paris: Christophe, 1858, s. 29–36.

500 PELLEPORT, Pierre. *Souvenirs Militaires et Initimes du Général Vicomte de Pelleport*. Paris: Didier, 1857, díl I., s. 287.

*k Dyji a zatlačující naše střelce.*⁵⁰¹ S obavami, aby maršál Masséna, jehož toho dne trápilo zranění a on musel velet z kolesky, nebyl zajat, shromáždil všechny vojáky 18. pluku řadové pěchoty, které měl v tu chvíli po ruce: „*Zformoval jsem je do dvou čet a postavil se do jejich čela, abych pochodoval proti nepříteli a pokud možno ho zastavil nebo alespoň zpomalil.*“ O hrozícím nebezpečí poslal Massénovi zprávu, jeho odvážná snaha však rychle ztroskotala: „*Byl jsem shozen z koně a zahánán zpět k mostu,*“ napsal později. „*Uhři byli tak opilí, že zapomněli, že mají bajonety (...) udeřili nás, mé statečné vojáky a mě, pažbami svých mušket. (...) Vzali mi koně a chystali se mě připravit o všechny majetek,*“ pokračoval, „*když tu jsem viděl, jak naši kyrysníci postupují k mostu, aby nás osvobodili!*“ Fririon využil příležitosti a rozhodl se uniknout. „*Z jedné strany mi hrozilo zabití nebo zajetí nepřítelem; na druhé straně jsem byl vystaven rozdrčení našimi kavalery, zvolil jsem proto cestu zoufalství a skočil do řeky.*“⁵⁰²

Maršál, o jehož bezpečí se Fririon tolik obával, se rovněž dostal do problémů. Když se blížil k mostům, rakouská dělová koule zasáhla sedadlo jeho kolesky a srazila sluhu, který na něm seděl (jako zázrakem bez vážnějšího zranění), právě když Leiningen zahajoval útok. Navzdory tomuto blízkému zásahu a zhoršující se situaci na frontě zůstal Masséna klidný. Rychle nechal svůj vůz otočit, navzdory bolestem nasedl na koně a jeho pohotová reakce mu poskytla drahocenný čas na odvrácení katastrofální situace, které jeho sbor čelil.⁵⁰³

Jedním z Massénových rozhodnutí bylo využít ohybu řeky a umístit baterii na Kraví hoře nad Sedlešovicemi na francouzské levé straně. Odtud by děla mohla obklíčit velkou část rakouské linie a vést účinnou palbu na habsburské jednotky před Znojmem. Není jasné, zda tento rozkaz vydal těsně před Leiningenovým útokem, nebo až ve chvíli, kdy granátníci zahájili útok, ale úkol připadl bádenské pěší baterii. Vytáhnout děla na kluzkou měkkou půdu tohoto zdánlivě nevýznamného kopce se ukázalo být velkou výzvou. Jakmile však baterie zaujala pozice, ocitla se mimo dostřel rakouských děl, která marně pálila z nižších poloh. Navzdory tomuto výhodnému postavení se však bádenští dělostřelci museli potýkat s komplikacemi, když ke svému zklamání zjistili, že francouzské dělové koule, které jim byly vydány, mají o něco větší ráži než jejich kusy, díky čemuž se

501 Francouzské prameny vždy zdůrazňují, že se jednalo o uherské jednotky, z čehož lze soudit, že se jednalo o protivníky, kteří bojovali s větším západem než jednotky rakouské.

502 MOISETTE, Jean. „Le Général François-Nicolas Fririon“, *Le Pays Lorrain*, díl XXX., leden 1938, s. 228.

503 KOCH, Jean-Baptiste. *Mémoires d'André Masséna*, díl VI., s. 350.

při nabíjení zasekávaly. I přesto baterie ve chvíli, kdy se déšť rozptýlil natolik, že se dělostřelci mohli vyhnout zásahům vlastních mužů, sehrála užitečnou roli.⁵⁰⁴

Mezitím se na rakouské straně bahnitého pole velká část Reussovy linie připojila k Leiningenovu tažení k mostům. „*Statečné chování tohoto granátnického praporu a rychlý úspěch útoku inspirovaly všechny jednotky,*“ psal Reuss, načež však zalitoval: „*Všichni běželi vpřed v naprostém chaosu, dvě šestiliberní děla ostatní bez rozkazu následovala. Všichni se chtěli [útok] zúčastnit, nebylo možné zavést mezi muži pořádek ani je odvolat.*“⁵⁰⁵ Scéna na severním konci mostu byla nyní divokou, neorganizovanou šarvátkou Rakušanů, Francouzů a Bádenských, kteří se zmítali pod prudkým deštěm. Protože bouře znemožnila použití střelných zbraní, byl to také urputný, osobní boj bajonetů a mušket, který de Stabenrath a Fririon zažili na vlastní kůži. Ačkoli se neuspořádaný houf rakouských vojáků snažil v nadšení tlačit vpřed, Leiningenovi muži byli do značné míry odkázáni sami na sebe, když Masséna zahájil svůj protiúder.⁵⁰⁶

Když se Legrandovy jednotky ocitly v chaosu a Saint Cyrova divize byla zablokována na druhé straně řeky kvůli zmatku na mostech, Masséna se obrátil na svou těžkou kavalérii. Jedenáctí kyrysníci na severním břehu řeky by měli ideální pozici k úderu na rakouské křídlo, ale liják, který zhoršil už tak rozmoklý terén, tomuto zničujícímu útoku zabránil. Maršál proto poslal mladého markraběte Wilhelma Bádenského k plukům rozmístěným jižně od mostů s rozkazem okamžitě zaútočit. Železní jezdci pod vedením generála Adriena Françoise Marie Guitona a plukovníka Samuela Françoise Lhéritiera se vrhli přes mosty a vpadli do nic netušících řad granátníků. Útok byl tak náhlý, že „*první řady stačily s bídou nastavit bodáky.*“⁵⁰⁷ Leiningenův prapor se během chvíle rozpadl a při útoku zpět ke Znojmu ztratil 323 mužů. Kyrysníci desátého pluku, k nimž se připojily další pluky, se hnali vpřed, smetli stovky nepřátel z cesty a osvobodili téměř všechny své krajany, včetně dvou zajatých generálů. „*V tomto kritickém okamžiku se objevily dva francouzské kyrysníkové pluky, v koloně plným cvalem zaútočily přes most, osvobodily všechny naše lidi a zajaly celý prapor rakouských granátníků,*“ poznamenal si Francken

504 HÜBNER, Anton. *Denkwürdigkeiten der königl. Stadt Znaim*, s. 835.

505 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1462, Hlášení V. sboru.

506 GILL, John H. *The Battle of Znaim: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 266–267.

507 MARBOT, Marcellin de. *Paměti: Vzpomínky francouzského jezdeckého důstojníka z napoleonských tažení*, s. 350.

do bádenského válečného deníku.⁵⁰⁸ „*Za patnáct minut byla celá záležitost vyřízena,*“ poznamenal jeden z hesenských pozorovatelů z jižní strany Dyje.⁵⁰⁹ „*Prapor granátníků byl z velké části rozsekán na kusy, část vzata do zajetí,*“ zaznamenal operační deník *Hauptarmee*. „*Naše rychle ustupující jednotky byly podruhé pronásledovány až k městské bráně.*“⁵¹⁰ Jeden nešťastný granátník, který se pokoušel ukrýt v hromadě sena u tabákové továrny v Louce, byl probodnut, když pronásledující Francouzi bajonety seno prohledávali.⁵¹¹ Reuss z tohoto debaklu obvinil pěchotu *Lindenau*, poukazuje na skutečnost, že pluk nedokázal „*statečné granátníky*“ podpořit. Zároveň však poznamenal, že „*prudký déšť, jenž vyřadil z provozu pušky, nepříteli velmi pomohl.*“⁵¹²

Tempo francouzského útoku však ještě nebylo vyčerpáno. Skupiny znovu zformované francouzské a bádenské pěchoty následovaly kyrysníky. Kvůli zmatku „*byl každý jednotlivý důstojník víceméně odkázán na svou vlastní odvahu a zdravý rozum a mnozí z nejstatečnějších následovali kyrysníky a spěchali ke Znojmu se všemi muži, které se jim podařilo ve spěchu sebrat.*“⁵¹³ Mezi nimi byl i generál Fririon. Promočený skrz naskrz vylezl z řeky, vypůjčil si koně od jednoho lehkého kavaleristy a vyjel, aby se připojil k útoku. Markrabě Wilhelm, útočící po boku kyrysníků, byl potřísněn mozkiem jezdce po své levici, když nešťastníkovi utrhla hlavu dělová koule. Když pomíneme tuto hrůznou scénu, byly ztráty mezi kyrysníky ojedinělé a vlna železem oděných jezdců se valila dál ke Znojmu, zatímco most přes řeku zůstal „*pokryt mrtvými a raněnými, téměř samými uherskými granátníky,*“ jak napsal Löwenstern. „*Měli jsme problém se přes něj dostat.*“⁵¹⁴

Situace se pro Reusse nyní stala kritickou. Jedinými jednotkami v blízkosti brány byla rota granátnického praporu setníka Petera von Petit a 5. ženijní divize Reussova sboru. Naštěstí pro Rakušany byli major Salis a 5. vídeňský dobrovolnický oddíl stále v záloze na náměstí. Zřejmě upozorněn plukovníkem Menradem von Geppert, náčelníkem štábu V. sboru, se Salis a jeho muži urychleně shromáždili a spěchali k jižní bráně. Zde

508 GLA, Karlsruhe, Kriegssachen, Kriege unter Napoleon I. 1805-1812, 48/4287, Deník bádenské brigády.

509 *Theilnahme der Grossherz. Hess. Truppen an dem Kriege zwischen Oestreich und Frankreich im Jahre 1809*. Darmstadt: Auw, 1850 (napsáno v říjnu 1809).

510 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1381, Op. J. 1F, Hauptarmee.

511 HÜBNER, Anton. *Denkwürdigkeiten der königl. Stadt Znaim*, s. 864.

512 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1462, Hlášení V. sboru.

513 ZECH, Karl von - PORBECK, F. von. *Geschichte der Badischen Truppen 1809 im Feldzug der Französischen Hauptarmee gegen Oesterreich*, Rudolf von Freydorf (ed.), s. 197–198.

514 LÖWENSTERN, Vladimír Ivanovič von. *Mémoires du Général-Major Russe Baron de Löwenstern*, M. H. Weil (ed.), díl I., s. 136.

zjistili, že nadporučík Franz Dobesch z 5. pěšího pluku měl dost rozumu, aby spustil závoru,⁵¹⁵ která v normální době střežila přístup do města.⁵¹⁶ Nyní tato závora sloužila k tomu, aby na několik životně důležitých minut zdržela francouzské jezdce. Salisův prapor se tak střetl s kyrysníky, jakmile dorazil k bráně. Nedaleko za jezdci muži viděli, že se již blíží také nepřátelští harcovníci. Salis své myšlenky z toho okamžiku zachytil:

„Aby se střetnutí zvrátilo příznivým směrem, nešlo jen o to bránit město, ale také se znovu posunout dostatečně daleko vpřed podél silnice, abychom se dostali do jedné linie s jednotkami, které stále držely své pozice napravo a nalevo. Když si to prapor uvědomil, zformoval se, závora byla znovu vztyčena a prapor s napřaženými bodáky vyrazil vstříc nepřátelské kavalérii.“⁵¹⁷

Tváří v tvář tomuto odhodlanému útoku se kyrysníci stáhli a francouzští pěší střelci zaváhali v postupu. Následovala podivná scéna. Kyrysníci se pokusili na vídeňský oddíl zaútočit, ale jejich postup byl pomalý. Není divu, jejich koně museli být po dlouho trvajícím boji a 2,5km klusu od mostů nepochybně unavení, navíc měli málo prostoru k manévrování a rozmoklá půda jejich úsilí rovněž nepřispěla. Rakušané samozřejmě kvůli dešti nemohli střílet, takže *„bajonet byl jedinou ochrannou zbraní.“⁵¹⁸*

„Mnoho mužů v prvním sledu bylo zraněno údery šavlí a někteří byli zabiti, ale nic nemohlo otrást odvahou a klidem praporu,“ hlásil Salis s pochopitelnou hrdostí. *„Nepřátelská kavalérie byla nakonec nucena ustoupit, protože do masy mužů nebylo možné proniknout.“* Francouzi ustupovali *„tím spěšněji,“* pokračoval, *„že některé muškety v zadních řadách již začínaly být schopné palby“* a jejich účinnost byla z takové blízkosti pro Francouze fatální. Kyrysníci, neschopni vytlačit statný prapor, ustoupili a Salis posunul své muže vpřed, aby se vyrovnali s habsburskými jednotkami po obou stranách silnice.⁵¹⁹

Pevný postoj 5. vídeňského dobrovolnického oddílu odvrátil Reussův bezprostřední debakl, ale bitva ještě neskončila. Masséna měl nyní po ruce Saint-Cyrovu 2. divizi i Legrandovy neuspořádané muže a jeho početné jezdecké jednotky. Spěšný rakouský ústup od mostů umožnil 2. divizi přejít řeku v řádném pořádku (na rozdíl od

515 Schlagbaum.

516 BRINNER, Wilhelm. *Geschichte des k. k. Pionnier-Regimentes*. Wien: Seidel & Sohn, 1878, díl I/2, s. 92.

517 [SALIS]. „Historische Darstellung des Antheils, welchen das 5te Wiener Frey-Bataillon an dem Feldzuge des Jahres 1809 genommen hat“, *Neue militärische Zeitschrift*, díl III., s. 85.

518 Tamtéž, s. 85–86.

519 Tamtéž, s. 86.

de Stabenrathova odvážného výpadu) a také poskytl Legrandovi čas a prostor ke shromáždění jeho mužů. Tři Saint-Cyrové francouzské pluky spěchaly přes řeku, aby se rozmístily východně od silnice, a tedy ve středu Massénovy nové bojové linie. Hesenská brigáda zůstala prozatím v záloze na jižním břehu, kde se jí i přes hrozné mraky a občasné mrhnutí naskytl nádherný výhled na rozvíjející se bitvu. „*Obě armády stály v bitevním pořádku,*“ zaznamenala hesenská brigáda, „*a zdálo se, že den bitvy u Wagramu začne podruhé.*“ „*Z výšin po pravé straně se ozývala ostrá kanonáda,*“ napsal jeden z hesenských důstojníků. „*Bylo vidět, že tam dorazil sám císař s hlavní armádou.*“⁵²⁰

3.4 Marmont, Bellegarde a Napoleon

Strašlivá průtrž mračen se samozřejmě neomezila jen na tu část bojiště, o kterou bojovali Masséna a Reuss. „*Na obzoru se zvedla silná bouře, která se nyní změnila v tak strašlivý déšť, že ani jedna z obou soupeřících stran už neviděla tu druhou a boj živilů na chvíli zastavil bitvu mužů,*“ napsal poručík Madroux, jenž se v tu chvíli pohyboval s dalšími bavorskými jezdci nad Dobšicemi.⁵²¹ Zatímco na Reussově frontě náhlá průtrž zpočátku usnadnila rakouský útok, na druhé straně pole udeřila těsně předtím, než Marmont zahájil svůj druhý útok.

Bouře v této oblasti však nevedla k dramatickým útokům a protiútokům jako bezprostředně jižně od Znojma. Místo toho se „*nepřítel [tj. Francouzi] zformoval k druhému útoku na výšinách kolem Zuckerhandlhofu.*“ Pěší kolona brzy postoupila k útoku na vinice na rakouském pravém křídle, zatímco jezdeckto zůstalo v nížinách, pokoušejíc se zformovat pod dělostřeleckou palbou dvou Löfflerových šestiliberních děl podporovaných dvanáctiliberní baterií. Tato rakouská dělostřelecká palba rozrušila francouzské jezdce natolik, že se museli rychle stáhnout, ač jim v patách uháněly tři eskadrony švališérů *Klenau* č. 5. Francouzský jezdecký útok se tak nikdy neuskutečnil. Útok pěchoty byl rovněž krátký. Francouzský postup nejdříve zatlačil *II/Mitrowski* a dva prapory pěchoty *Kolowrat*, ale situace se změnila, když tyto tři prapory provedly frontální útok na bodáky, zatímco prapor *Reuss-Plauen* udeřil na levé křídlo nepřítele. Rakušané tak

520 Hessisches Staatsarchiv, Darmstadt, G61, 17/2, Tagebuch des Hess. Truppencontingent betr. von 18. April bis 4. November 1809.

521 MADROUX, Ludwig von. „August von Floret“, *Archiv für Offiziere aller Waffen*, s. 211.

Francouze ze svahů vytlačili. Tímto drobným úspěchem onen „*druhý francouzský útok*“ skončil.⁵²²

Francouzský tlak však nepolevil—lehká pěchota byla stále velmi aktivní a rakouská děla měla co dělat, aby ji v postupu na západní stranu Dobšického potoka zabránila. Zatímco harcovníci takto zaměstnávali rakouskou artilerii, dorazila do Suchohrdel další francouzská pěchota, kde se zformovala do útočných kolon. Současně se poblíž Suchohrdel rozmístil jezdecký pluk a hned nad ním, na výšinách poblíž statku, se shromáždila druhá pěší kolona. „*Nepřítel, který u zmíněného Zuckerhandlhofu shromáždil velké množství vojáků, opakoval nový útok jezdeckem a pěchotou podporovaný dobře mířenou dělostřeleckou palbou a čerstvými oddíly, jež se tlačily dopředu.*“⁵²³ Při pozorování těchto příprav Rakušané stáhli z linie potlučený II/*Mitrowsky* a nahradili jej praporem *Erbach*. Kromě toho byl z druhé linie hlavního tělesa povolán vpřed prapor *Argenteau* a šestiliberní brigádní baterie nahradila dvanáctiliberní baterii a Löfflerovy dva šestiliberní kanóny, které byly v akci už od poledne, takže již vyčerpaly téměř veškerou municí a po francouzsko-bavorské palbě utrpěly těžké ztráty.⁵²⁴

Z rakouského pohledu byla tato opatření mimořádně úspěšná. Francouzská pěchota byla u Suchohrdel zasažena tak účinnou dělostřeleckou palbou, že utrpěla vážné ztráty, načež zaváhala a ustoupila do vesnice. Druhá kolona postupovala vpřed, ale byla „*navzdory vynaložení veškerého úsilí na průlom*“ odražena a Binnenthal zaznamenal, že jednotky I. sboru „*udržely pozice, které zaujímaly na začátku akce.*“⁵²⁵ Fresnel tak v později sepsaném hlášení projevil se svými jednotkami spokojenost: „*S velkou odvahou a vytrvalostí se I. sboru podařilo udržet tuto důležitou pozici, jejíž ztráta by neomylně vedla ke ztrátě Znojma a k obtížnému a únavnému ústupu pro jednotky, které ji bránily.*“⁵²⁶ Tento rakouský pohled však přehlíží zásadní fakt: Napoleon neměl v úmyslu a ani neočekával, že by 11. července I. sbor překonal. Francouzské zprávy o druhém dni u Znojma se o bojích na Marmontově frontě téměř nezmiňují. Ačkoli by se to dalo vysvětlit snahou zakrýt neúspěch útoků na I. sbor, mnohem pravděpodobnějším důvodem je, že šlo o pouhé bodákové útoky, které měly odvést pozornost a zaměstnat *Hauptarmee* na více frontách. Napoleon si byl zcela vědom svých dostupných sil a věděl, že neexistuje

522 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1462, Hlášení I. sboru, 26. červenec 1809.

523 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1462, Fresnelovo hlášení, 15. červenec 1809.

524 GILL, John H. *The Battle of Znam: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 271.

525 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1462, Hlášení I. sboru, 26. červenec 1809.

526 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1462, Fresnelovo hlášení, 15. červenec 1809.

reálná vyhlídka Rakušany toho dne zahnat až k jejich ústupové linii či dokonce celý sbor zlikvidovat. Tuto skutečnost chápali i francouzští důstojníci. Jak poznamenal bavorský poručík Christian Schaller: „*Zdá se, že [Napoleon] nehodlá podniknout nic rozhodujícího a prostě se čeká na velkou bitvu nadcházejícího dne.*“⁵²⁷ Rakušané „*byli uvěznění v trychtýři*“⁵²⁸ s jediným východem,“ napsal poručík Espirit Victor Castellane. „*Čekali jsme na velkou bitvu.*“⁵²⁹ Císař zároveň věděl, že Lichtenštejn je na cestě k zahájení jednání, a jasně chápal, že „*v případě, kdy by bylo nepříteli nutno cokoliv vnutit, by podmínky [k jednání] závisely na situaci obou armád.*“⁵³⁰ Napoleon proto vyslal několik kurýrů, aby Davouta a Oudinota vyzvali k urychlení jejich pochodů, a snažil se zajistit, aby se knížeti a ostatním habsburským pozorovatelům při cestě kolem řad shromažďující se francouzské armády skutečně naskytla impozantní podívaná.

Napoleona a jeho důstojníky by jistě potěšilo, kdyby se dozvěděli, že jejich protivníci se již domnívají, že jsou v početní nevýhodě a že jim hrozí blízká zkáza. Lichtenštejnova trasa k císaři Francouzů navíc vedla kolem nesčetných stanů Oudinotova a Davoutova sboru, což vytvářelo iluzi nepřemožitelné síly, která tyto rakouské předsudky posílila.

3.5 Masséna vs. Reuss: Náhlý zvrát

Francouzské posily se blížily také na Massénově straně pole, když Molitorova 3. divize spěchala bahnitými kilometry z Göllersdorfu a Schönbornu. Prozatím se však maršál musel spokojit pouze s Legrandem, Carrou Saint-Cyrem a svými dvěma jezdeckými divizemi. I přesto se jeho muži opět tlačili skrze předměstí na jižním okraji Znojma.⁵³¹ Bádenská brigáda na levém křídle postupovala v čele s myslivci a prvním praporem 2. pěšího pluku, zatímco 1. pěší pluk a druhý prapor 2. pluku se reorganizovaly v Louce, aby mohly být v malých oddílech vyslány vpřed tak, jak postupovaly.⁵³² Kyrysnická divize, která zůstala

527 SCHALLER, Christian. *Fragmente aus dem Feldzuge gegen Oestreich im Jahr 1809*, s. 89.

528 V originále „un entonnoir.“

529 CASTELLANE, Espirit Victor Elisabeth Boniface de. *Journal du Maréchal de Castellane*, Paris: Plon, 1895. díl I., s. 64.

530 PELET, Jean-Jacques. *Mémoires sur la Guerre de 1809 en Allemagne*, díl IV., s. 272–273.

531 VALENTINI, Georg Freiherr von. *Versuch einer Geschichte des Feldzugs von 1809 an der Donau*, s. 232–233.

532 ZECH, Karl von - PORBECK, F. von. *Geschichte der Badischen Truppen 1809 im Feldzug der Französischen Hauptarmee gegen Oesterreich*, Rudolf von Freydorf (ed.), s. 198–199.

shromážděna na silnici, představovala pro Rakušany hrozbu, ale ve skutečnosti se do dalšího boje nezapojila. Napravo od silnice se však Legrandovy pluky, „*rozpálené novými úspěchy a podporované novými posilami,*“ znovu shromáždily a pozoruhodně rychle se vrátily do boje. K tomuto rychlému zotavení přispěla skutečnost, že „*největší počet našich mužů byl rozptýlen mezi vinicemi napravo od velké silnice a nevěděl, co se tam děje.*“ Tím „*zachovali své pozice a pokračovali v palbě, jak jen to bylo možné, v dešti, který na nás stále nemilosrdně dopadal.*“⁵³³ Když déšť polevil, mohli tito muži pokračovat v boji navzdory možné katastrofě, která postihla jednotky na silnici a nalevo od ní. „*Legrandova divize se sama shromáždila, 26. a 18. se přesunuly vpřed a znovu obsadily linii, kterou opustily,*“ napsal plukovník Pelleport. „*Brzy vstoupily do prvních domů za městem.*“⁵³⁴

Pátí vídeňští dobrovolníci a pěší jednotka z *Lindenau* bránili městskou bránu s podporou dvou děl a dvou rot granátníků, přičemž se tyto roty každou hodinu střídaly se dvěma novými. Stejně jako Francouzi a Bádenští byli i mnozí Rakušané rozmístěni ve vinicích, tu postupující, tu ustupující podle toho, jak to dovolil tlak nepřítele. Přestože Leiningenův prapor byl zničen, sedm dalších praporů z Murrayho a Scovaudovy granátnické brigády bylo na podporu V. sboru k dispozici. Podle nahlášených ztrát lze usuzovat, že čtyři ze zmíněných praporů se dostaly do krvavých bojů: např. Frisch ztratil 101 mužů, tedy přibližně čtvrtinu svého stavu. Ostatní tři prapory zůstaly převážně v záloze a utrpěly jen málo ztrát. Granátníci *Scovaud* (bez roty setníka *Petita*) byli například vysláni střežit malou bránu na vrcholu svahu, který se vinul od Dyje na jihozápadní straně městských hradeb.⁵³⁵ Přítomnost těchto mužů znamenala, že Reuss mohl i po odečtení granátníků *Leiningen* povolat dalších asi 3000 pěšáků. Díky tomu si udržel početní převahu nad Massénou i v době, kdy do bitvy vstupovala Saint-Cyrova 2. divize.⁵³⁶

Saint-Cyrův francouzský oddíl, který byl zpočátku rozmístěn za Legrandovými muži, se brzy ocitl v těžkém boji. Tyto jednotky utrpěly značné ztráty už u Wagramu, zejména 4. řadový a 24. lehký pluk, které v brutálních bojích u Aderklaa 6. července

533 GUEHENEUC, Charles Louis Joseph Olivier. „Historique du 26e Léger pendant la Campagne de 1809.“

534 PELLEPORT, Pierre. *Souvenirs Militaires et Intimes du Général Vicomte de Pelleport*, díl I., s. 287.

535 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1462, Seznam ztrát přiložený k hlášení granátnického sboru. Další prapory a jejich ztráty jsou v hlášení uvedeny následovně: *Scharlach* (54), *Jamblin* (35), *Scovaud* (5), *Brzezinski* (6), *Georgy* (33) a *Portner* (16).

536 GILL, John H. *The Battle of Znam: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 274.

ztratily plukovníky a orly. Oba pluky si sice zachovaly soudržnost a během pronásledování dokonce získaly část svých sil zpět, protože muži, kteří byli zajati, uprchli a vrátili se do svých řad,⁵³⁷ ale v době, kdy dorazily na svahy pod Znojmem, byly jejich řady značně prořídlé: 4. pluk řadové pěchoty připomínal se svými 500 muži pod velením kapitána Jeana Lannese spíše prapor a 24. lehký pluk, jenž na tom byl o něco lépe, měl u Znojma k dispozici pravděpodobně 900 až 1000 mužů.⁵³⁸ Navzdory svým ztrátám se tyto pluky a jejich krajané ze 46. řadového nejprve rozmístili na podporu Legranda, poté vyslali skupiny harcovníků vpřed po svazích pokrytých vinicemi na pravé straně a nakonec se přesunuli do bitevní linie. Čtvrtý pluk řadové pěchoty si dle paměti barona Boyeldieu vedl takto:

„Pluk dostal rozkaz obsadit výšiny napravo od Znojma. Netrvalo to dlouho a setkal se s nepřítelem. Velící kapitán poslal vpřed harcovníky a zůstal v pohotovosti se zbytkem pluku, který, jak již bylo řečeno, netvořil více než prapor. Když se harcovníci střetli s přesilou, museli se stáhnout k hlavnímu oddílu. Kapitán Lannes nařídil útok. Pluk nepřítele odrazil a zaujal pozice, které udržel dvě hodiny. Byl zatlačen asi 200 kroků zpět a udržel se v této pozici až do osmi hodin večer.“⁵³⁹

Zatímco muži Carry Saint-Cyra bojovali, Masséna se kolem 17:00 rozhodl povolát část hesenské brigády z druhého břehu Dyje. Jejich pozorovací stanoviště na kopcích na jihu poskytovalo Hesenským výhled na francouzské brigády postupující „od terasy k terase v nejprudší mušketové palbě.“ „Nikdy jsem neslyšel tak dlouhou a silnou střelbu,“ napsal jeden důstojník. Dva hesenské střelecké prapory a *I/Leib-Garde* se na rozkaz vydaly přes Dyji vpravo směrem k Dobšicím, částečně broděním, částečně překonáváním improvizovaných mostů z žebříků a prken. Při průchodu Dobšicemi tyto tři prapory „odhodlaně a obratně“ vyslaly svou lehkou pěchotu nahoru do vinic, zatímco dole zůstala zformovaná rota jako podpora.⁵⁴⁰ Těchto lehkých pěšáků bylo jen asi 160, ale i přesto se jim s nevídanou rychlostí podařilo zahnat své rakouské protivníky, čímž vzbudili obdiv francouzských a hesenských důstojníků.⁵⁴¹ „Pěchotní palba z obou

537 Například 10. července tři důstojníci a neznámý počet mužů dostihli 4. pluk řadové pěchoty poté, co se osvobodili z rakouského zajetí.

538 GILL, John H. *The Battle of Znaim: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 274.

539 BOYELDIEU, Louis Léger. „Lé Général de Division Baron Boyeldieu“, *Carnet de la Sabretache*, s. 499.

540 „Der letzte Akt des französische-österreichischen Feldzugs im Jahre 1809“. *Europäische Annalen*, díl V., 1811. s. 158.

541 „Feldzug der 2ten Division 4ten Armeecorps der Armee von Teutschland im Jahr 1809“, s. 635–637.

bojových linií zesílila a hřmění dělostřelectva předznamenalo začátek nové bitvy,“ zaznamenal deník hesenské brigády. „Rozkazy k rozhodujícímu útoku už byly vydány, když náhle příměří, k němuž mezitím došlo, ono krvavé dílo ukončilo a umlčelo palbu obou armád.“⁵⁴²

3.6 Zastavte palbu! Zastavte palbu!

„Najednou jako mávnutím kouzelného proutku palba na celé linii ustala,“ napsal kapitán Espinchal ze svého stanoviště u Purkrábky. „Každý se vrátil na svou pozici.“⁵⁴³

Bylo mezi 19:00 a 19:30, olověná obloha nad hlavami bojujících pomalu temněla, když důstojníci z obou stran vyjížděli, aby vydali „zcela nečekaný rozkaz“ k zastavení palby.⁵⁴⁴ Jean Baptiste Fournier z Arrighiho štábu vzpomínal: „Bylo vidět pobočníky a důstojníky císařova štábu s bílým kapesníkem uvázaným na paži, jak uhánějí do všech stran, a sám císař s úsměvem na rtech cválal kolem našich linií s rozloženou mapou v ruce a ujišťoval, že bude dosaženo míru.“⁵⁴⁵ To se na vzdálenější východní straně pole, kde se Espinchal nacházel a kde se v první řadě příliš nebojovalo, ukázalo jako poměrně jednoduchá záležitost. Navzdory urputnosti bojů byla akce v centru podobně brzy utlumena, snad kvůli blízkosti velitelství příslušných armád. „Náš sbor se od rána nepřetržitě střetával,“ poznamenal plukovník Godart, když k večeru „přišel důstojník císařova štábu, aby nám nařídil zastavit palbu, protože bylo podepsáno příměří.“⁵⁴⁶ „Slovo ‚mír‘ se pak rozneslo po všech řadách,“ vzpomínal poručík Dupuy. „Radost byla všeobecná!“⁵⁴⁷

Zcela jinak tomu bylo v oblasti jižně od Znojma. Dlouhé hodiny nepřetržitých bojů zde byly obzvlášť kruté a ani jedna strana neměla zájem polevit. Oba důstojníci, kteří byli pověřeni informováním mužů v bojové linii, tím trpěli. Na rakouské straně to byl mladý setník Constantin d'Aspre von Hoobreuck ze sboru generálního štábu, teprve dvacetiletý,

542 Hessisches Staatsarchiv, Darmstadt, G61, 17/2, Tagebuch des Hess. Truppencontingent betr. von 18. April bis 4. November 1809.

543 ESPINCHAL, Hippolyte d'. *Souvenirs Militaires.*, díl I., s. 277.

544 GLA, Karlsruhe, Kriegssachen, Kriege unter Napoleon I. 1805-1812, 48/4287, Deník bádenské brigády.

545 FOURNIER, Jean Baptiste. *Souvenirs de Fournier, aide de camp d'Arrighi de Casanova, duc de Padoue.* Maurepas: La Vouivre, 2009, s. 32.

546 GODART, Roch. *Mémoires*, s. 133.

547 DUPUY, Victor. *Souvenirs Militaires*, s. 135.

jehož otec byl jen o pět dní dříve smrtelně zraněn u Wagramu. Vyjel z linií V. sboru a sjel po silnici, ale když s nečetným doprovodem klusal směrem k francouzské koloně, byl uvítán salvou a zasažen do ramene spadl z koně. D'Aspre padl do rukou nepřítele, zatímco se jeho druhové dali na útek, pronásledováni několika stovkami Francouzů. Podle operačního deníku V. sboru by Francouzi následovali přecházející rakouské jezdce až do města, nebýt rychlé akce granátnické roty setníka Petita ze Scovaudova praporu. Granátníci se vrhli k městské bráně a bránili dalšímu postupu, dokud se Francouzi nepřesvědčili, že příměří bylo skutečně uzavřeno.⁵⁴⁸

Francouzský vyslanec, kapitán Marbot z Masséna štábu, měl podobně těžkou zkušenost, ale jeho popis se od rakouského operačního deníku liší. Zatímco ostatní důstojníci odjížděli do různých částí linie, Masséna pověřil Marbota, aby informoval brigádu, která byla nejbližší městské bráně.

„Dorazil jsem před ony pluky, volal jsem zbytečně; můj hlas přehlušil vždy bitvě předcházející řev: „Ať žije Císař!“ Vojska už zkřížila bodáky! Sebemenší zpoždění a propukla by jedna z těch strašlivých srážek pěchoty, které když vzplanou, už nelze zastavit. Bez zaváhání jsem se tedy vrhl do mezery, vjel mezi dvě řady chystající se srazit a křičel jsem: „Mír! Mír...!“ Levačkou jsem dával signál, aby se zastavili, a tu náhle mě jedna z předměstí vypálená kulka zasáhla do zápěstí...! Některým z našich důstojníků konečně došlo, že vezu rozkaz k přerušení nepřátelství, a zastavili postup svých rot; jiní váhali, protože na sto kroků před sebou viděli přicházet rakouské prapory...! V tom okamžiku dorazil mezi obě sestavy i pobočník arcivévodky Karla, pokoušel se útok zarazit a i on dostal z předměstí kulku, která mu prolétla ramenem. Běžel jsem k onomu důstojníkovi a na znamení míru jsem jej objal, aby tak obě strany lépe pochopily smysl našeho poselství. Při pohledu na nás důstojníci obou národů přestali váhat, veleli stát!, shlukli se kolem nás a dozvěděli se, že právě bylo uzavřeno příměří.“⁵⁴⁹

Ať už je kterákoli z těchto zpráv přesnější, není pochyb o tom, že oba tito důstojníci se účastnili bitvy před dolní branou Znojma a že oba byli zraněni, d'Aspre poměrně těžce a Marbot lehce, ale velmi bolestivě, což markrabě Wilhelm ve svých pamětech jízlivě nazval *„poslední kulkou tohoto tažení.“*⁵⁵⁰ Všechna svědectví se také shodují v tom, jak

548 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1383, Op. J. 26, V. sbor.

549 MARBOT, Marcellin de. *Paměti: Vzpomínky francouzského jezdeckého důstojníka z napoleonských tažení*, s. 351–352.

550 WILHELM VON BADEN, markrabě. *Denkwürdigkeiten des Markgrafen Wilhelm von Baden*, Karl Obser (ed.), díl I., s. 97.

obtížné bylo zastavit boje, zejména na této frontě. Postupně však „*volání po míru a přátelství nahradilo volání po krveprolití.*“⁵⁵¹ Reuss a Legrand se setkali u městské brány, aby projednali opatření, a s příchodem noci zavládl na poli podivný klid.

Na Marmontově frontě se odehrávala téměř surrealistická scéna, jak ji svým okem umělce popsal plukovník Louis-François Lejeune z kopců nad Suchohrdly, kde byly postaveny Napoleonovy stany:

*„Poslední paprsky zapadajícího slunce osvětlovaly scénu nepřekonatelné krásy. Na úpatí zalesněných kopců protékala krásná řeka a za ní se rozprostírala usměvavá krajina posetá zahradami, které právě oživovali početní vojáci, z nichž někteří dychtivě šplhali po třešních a pojídali plody, které by, jak věřím, sbírali, i kdyby ještě probíhala palba.“*⁵⁵²

Bitva u Znojma tak dospěla k náhlému, nečekanému konci a vtip markraběte Wilhelma se ukázal jako správný: kulka, která Marbota zranila, byla poslední (nebo jednou z posledních) střel, které byly ve válce roku 1809 vypáleny, přinejmenším mezi oběma hlavními armádami. Pro většinu důstojníků a mužů na bojišti té noci však nebylo vůbec jasné, že bitva, natož válka, skončila. „*Příštího dne jsme očekávali další střetnutí,*“ vzpomínal podporučík Charles Denis Parquin z 20. myslivců.⁵⁵³ „*Zítřít pravděpodobně dojde k bitvě,*“ poznamenal si plukovník Claude Etienne Guyot z gardových jízdních myslivců.⁵⁵⁴ Nejlépe však atmosféru shrnul unavený kapitán Tascher: „*Konečně přichází noc, zítra ráno se dozvíme, jestli se máme obejmut, nebo si navzájem podříznout hrdla.*“⁵⁵⁵

551 GUEHENEUC, Charles Louis Joseph Olivier. „Historique du 26e Léger pendant la Campagne de 1809.“

552 LEJEUNE, Louis-François. *Memoirs of Baron Lejeune*. Felling: Worley reprint, 1987, díl II., s. 328.

553 PARQUIN, Charles Denis. *Souvenirs et Campagnes d'un Vieux Soldat de l'Empire*, A. Aubier (ed.). Paris: Berger-Levrault, 1903, s. 205.

554 GUYOT, Claude Etienne. *Carnets de Campagnes*, Jean Hugues de Font-Réaulx (ed.), Paris: Teissédre, 1999, s. 104.

555 TASCHER, Maurice Charles Marie de. *Journal de Campagne d'un Cousin de l'Impératrice*, s. 240.

3.7 Mrtví, ranění, zajatí a nezhvěstní

Ačkoli se nejednalo o tak velkolepou bitvu, jako byl Wagram, vyžádal si střet u Znojma značné oběti, a to na obou stranách, ač habsburské ztráty byly podstatně vyšší než ztráty jejich francouzských a německých protivníků. Vzhledem k nedostatku francouzských údajů a skutečnosti, že obě strany měly tendenci považovat ztráty z Wagramu, následného ústupu (respektive pronásledování) a Znojma za jeden souhrnný údaj, jsme do značné míry odkázáni na spekulace, ač při rozumném odhadu se celkový počet ztrát (mrtví, ranění, nezvěstní, zajatí) pohybuje mezi 5000 a 6000 u Rakušanů oproti přibližně 3000 u Francouzů a jejich německých spojenců.⁵⁵⁶ Rakušané neměli mezi vysokými důstojníky žádné ztráty, ve francouzských řadách tomu bylo naopak – zranění během bitvy u Znojma utrpěli hned 4 generálové: Bertrand, Claparède, Delzons a de Stabenrath, přičemž poslední tři jmenovaní byli v této krátké válce zasaženi již podruhé. Na rakouské straně byly ztráty poměrně rovnoměrně rozděleny mezi hlavní zúčastněné formace: I. a V. sbor ztratily každý přibližně 1700 mužů a navíc 1400 granátníků. Co se týče jednotlivých jednotek, kromě zničení granátníků *Leiningen* hlásila pěchota *Kolowrat* s pouhými dvěma zapojenými prapory 887 ztrát, což bylo podstatně více než u kteréhokoli jiného pluku v kterémkoli jiném sboru.⁵⁵⁷ Jak již bylo uvedeno, na druhé straně zaplatila nejvyšší cenu bavorská divize se ztrátou 901 mužů v boji o Dobšice. Žádná další jednotlivá francouzská nebo německá formace se tomuto číslu nepřiblížila. Massénovy divize ztratily 11. července přibližně 1200 mužů (každá přes 500), včetně 184 Bádenských. Naproti tomu Hesensští při svém omezeném zapojení pozdě odpoledne druhého dne hlásili pouze osm raněných.⁵⁵⁸

Zajímavé je, že Rakušané zranili mnoho zajatců, které zajali během *Leiningenova* útoku. „*V bitvě u Znojma se tato jinak poctivá armáda zneuctila,*“ napsal jeden hesenský

556 BINDER VON KRIEGLSTEIN, Christian Freiherr. *Der Krieg Napoleons gegen Oesterreich 1809*, Maximilian rytíř von Hoen (ed.), díl II., s. 414; GILL, John H. *The Battle of Znaim: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 278.

557 Údaje nezahrnují ztráty V. sboru z 10. července. Odhady jsou odvozené z hlášení I. sboru, V. sboru, granátnického sboru a operačních deníků jednotlivých pluků ověřených podle "Summarischer Ausweis des in den verschiedenen Affairen vom 29ten Juny bis incl. 11ten July 1809 erlittenen Verlustes" (OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1460) a dalších archivních materiálů.

558 Do tohoto počtu nejsou zahrnuty Massénovy ztráty z 10. července při bojích v týlu. Francouzské údaje o ztrátách vyžadují více odhadů než rakouské, protože jen nepatrné množství francouzských zdrojů uvádí podrobnosti. Tento údaj byl vytvořen převzetím údajů z těch několika málo jednotek, které poskytují statistiky ztrát, a jejich použitím pro ostatní pluky bojujících ve stejné oblasti, upravených o ztráty důstojníků.

důstojník, „*tím, že generály Lazowského a de Stabenratha potloukla ranami pěsti a pažbami zbraní a ostatní důstojníky i mužstvo pobodala bajonety.*“⁵⁵⁹ Wilhelm Meier, bádanský chirurg, který ošetřoval řadu těchto mužů, vzpomínal, že „*Rakušané zajali mnoho zajatců: mnozí byli dost potlučení údery pažbami mušket a bodnutími bajonetů.*“⁵⁶⁰

Sekvence útoků a protiútoků mezi Massénou a Reussem byla jediným prostorem bitvy, který se vyznačuje velkým množstvím zajatců. Většina Francouzů sice byla brzy osvobozena, jak je uvedeno výše, jejich protivníci však takové štěstí neměli—téměř všechny francouzské zdroje se shodují, že na Massénově frontě bylo zajato asi 800 Rakušanů. Co se týče ostatních standardních ukazatelů úspěchu na bojišti, neměla si ani jedna strana co vyčítat. Jediná známá ukořistěná děla byly dva rakouské kanony získané při francouzském protiútku jižně od Znojma druhého dne. Neexistují ani žádné údaje o tom, že by některá ze stran ztratila plukovní nebo praporeční standarty.

Co dále stojí za připomenutí je skutečnost, že obě strany během bitvy výrazně upřednostňovaly způsob otevřeného boje. Takovou taktiku samozřejmě diktoval se svými vinicemi, hlubokými roklemi a malými vesnicemi členitý terén v západní a střední části bojiště (tedy bezprostředně jižně a východně od Znojma). Takovéto volné formace se pro Francouze a jejich německé spojence staly standardem, rakouské pluky se k nasazení poměrně velkého počtu harcovníků však překvapivě také uchýlily, a to nejen u „tradičních“ rakouských lehkých jednotek, jako byli hraničáři nebo myslivci, ale k harcovnickému způsobu boje se přidala i řadová pěchota.

Nakonec stojí za zmínku, že boje u Znojma byly navzdory své velikosti neplánovanou bitvou, v níž se obě strany střetly na pochodu v místě, kde se náhodou setkaly, a nikoli v pečlivě vybraných pozicích. Pro Napoleona, jeho podřízené a jeho armádu byla taková střetnutí jednoduše součástí jejich bojového repertoáru; flexibilita organizace armády, nezávislost a iniciativa, která se od všech velitelů očekávala, znamenaly, že se Francouzi a jejich spojenci této formě vedení války snadno přizpůsobili. Karlovi a jeho vojsku tato skutečnost naopak zcela nevyhovovala. Opakované neúspěchy, které *Hauptarmee* v dubnu během série střetnutí v Bavorsku utrpěla, zanechaly na arcivévodovi hluboký dojem. Svou armádu vyhodnotil jako naprosto nevhodnou pro útočné operace a daleko raději bojoval z dobře uspořádaných obranných pozic, nebo

559 „Feldzug der 2ten Division 4ten Armeecorps der Armee von Teutschland im Jahr 1809“, s. 639–640.

560 MEIER, Wilhelm. *Erinnerungen aus den Feldzügen 1806 bis 1815*, s. 64.

v případě, kdy byl nucen zaútočit, dával přednost otevřenému terénu, kde mohl veškeré akce řídit prostřednictvím písemných dispozic a vizuálně je sledovat. Tyto úvahy pomáhají vysvětlit jeho silnou touhu obsadit „tradiční“ obranné pozice, jako byl Jetzelsdorf nebo Jihlava, a jeho znepokojení z toho, že byl nucen bojovat u Znojma. V neplánovaném střetnutí, s armádou, která byla při útoku krajně nešikovná, a s přesvědčením, že je v početní nevýhodě, bylo jeho jedinou snahou uniknout a armádu alespoň zachránit před destrukcí. U Znojma proto vedl čistě defenzivní bitvu, přičemž se zřekl možnosti útoku, který by jeho protivníci jistě nečekali a kterým mohl zpomalit nebo dokonce zastavit pronásledování a možná i zasadit zdrcující úder. Tyto úvahy však nejsou součástí historie a nám nezbývá než konstatovat, že kombinace všech výše zmíněných faktorů se stala hlavnímu veliteli *Hauptarmee* osudnou a poslední bitva války roku 1809 se tak řadí k dalšímu z nesčetných úspěchů Napoleonovy *Grande Armée*.

4 Mír: 12. červenec–14. říjen 1809

„Císař si ráno na dobyté náhorní plošině zřídil své velitelství, obklopené gardou a dělostřelectvem, připravených v první chvíli zasáhnout; celkem bylo na osmikilometrovém území přítomno více než 100 000 bojovníků; stačila myšlenka, slovo, gesto, aby se na sebe vrhli a krev by tekla proudem,“ napsal kapitán Espinchal.⁵⁶¹ Ale ono slovo našťastí nezaznělo. Místo toho obě armády držely své linie a vyjednávaly, jak poznamenal Tascher ve svém deníku, pokračuje s nadšením: „*Spěcháme rozdělat ohně a konečně můžeme poprvé po osmi dnech jíst polévku.*“⁵⁶² Castellane a Chlapowski předchozího večera ulehli poblíž Purkrábky „za zvuku palby“ s očekáváním, že další ráno přinese velkou bitvu, místo toho však: „*byli velmi překvapeni, když jsme se probudili a zjistili, že naše hodinky ukazují sedm hodin ráno, a ještě více nás překvapil klid, který panoval.*“⁵⁶³ „*Navzdory našemu válečnému zápalu nás tato zpráva naplnila radostí; byli jsme vyčerpaní ze všeho úsilí vynaloženého v tak krátké době,*“ vzpomínal Fournier. „*Po dvanáct dní jsme se nesvlékli ani nesundali boty...*“⁵⁶⁴ Na Massénově straně pole

561 ESPINCHAL, Hippolyte d'. *Souvenirs Militaires.*, díl I., s. 272.

562 TASCHER, Maurice Charles Marie de. *Journal de Campagne d'un Cousin de l'Impératrice*, s. 240.

563 CASTELLANE, Esprit Victor Elisabeth Boniface de. *Journal du Maréchal de Castellane*, díl I., s. 64.

564 FOURNIER, Jean Baptiste. *Souvenirs de Fournier, aide de camp d'Arrighi de Casanova, duc de Padoue*, s. 32.

Philippe René Girault, hudebník 93. pluku řadové pěchoty z Boudetovy divize, „ráno zaslechl dunění děl, a když jsme potkali pluk, který se k nepříteli otočil zády, zprvu jsme si mysleli, že ustupujeme. Ale trubač, ke kterému jsem se přiblížil, mi oznámil, že právě bylo podepsáno příměří... Divize se zastavila a všechny čtury se vyprázdnily, aby tuto dobrou zprávu řádně oslavily.“⁵⁶⁵

I když je mnoho podrobností nejasných, obecná chronologie toho, jak obě armády dospěly k příměří, jež Girault a jeho spolubojovníci oslavovali, je poměrně jasná. Někdy pozdě odpoledne 11. července se generál Montbrun obrátil na rakouskou záložní kavalérii jako parlamentář se zprávou, že „v souladu s návrhem rakouské strany [z 10. července] se ve francouzském hlavním stanu očekává generál pro uzavření příměří.“⁵⁶⁶ Arcivévoda Karel této žádosti rychle vyhověl a určil Wimpffena, aby jeho jménem vedl jednání s Berthierem. Ten zatím nechtěl Wimpfffenovi dovolit, aby se vydal na francouzskou stranu bojiště, takže tato počáteční interakce mezi oběma náčelníky štábů zřejmě probíhala podél linie předsunutých postavení. Wimpffen se vrátil o hodinu později s pochmurným hlášením. Berthier mu sdělil, že „císař dorazil s celou svou armádou a že jeho převaha mu dovoluje, aby nás následujícího dne zapojil do nové rozhodující bitvy, pro kterou již byly provedeny všechny dispozice a na kterou je armáda, jak jsme sami mohli pozorovat, již připravena.“ Berthier však také prohlásil, že Napoleon je otevřen uzavření „všeobecného příměří, pokud se nám podaří dosáhnout dohody o podmínkách ještě před rozedněním.“⁵⁶⁷ Karel souhlasil, Wimpffen se vrátil vyjednávat s Berthierem a rozkazy vydané oběma stranami vyslaly d'Aspra, Marbota a řadu dalších štábních důstojníků, aby vyhlásili dočasné příměří na bojišti.

Karel zároveň změnil rozkaz k ústupu, který vydal dříve během dne: II. sbor, VI. sbor a dvě granátnické brigády měly během noci pochodovat na sever, jak bylo původně plánováno, ale I. sbor, III. sbor, jezdecká záloha a V. sbor se dvěma granátnickými brigádami měly zůstat na svých dosavadních pozicích v okolí Znojma.⁵⁶⁸ Tyto instrukce z bojiště přesunuly přibližně 27 000 pěšáků a jezdců, čímž snížily dostupné rakouské síly o více než třetinu a ponechaly většinu armády víceméně napospas Napoleonovi, rozhodli-li by se francouzský císař pokračovat v bitvě 12. července. Místo nočního ústupu proto velká

565 GIRAULT, Philippe René. *Mes Campagnes sous la Révolution et l'Empire*. Paris: Le Sycomore, 1983., s. 187.

566 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1381, Op. J. 1F, Hauptarmee.

567 Karel Colloredovi, 21. červenec 1809, *Ausgewählte Schriften*, díl VI., s. 310.

568 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1381, Op. J. 1F, Hauptarmee.

část *Hauptarmee* v době, kdy palba utichla, zůstala na místě a oba náčelníci generálních štábů se sešli v Rother Hofu nad Suchohrdly, aby doladili podrobnosti dohody, která by zastavila boje na všech válečných bojištích.⁵⁶⁹

Obě strany dokončily návrh v noci z 11. na 12. července, zřejmě ještě před půlnocí. Napoleon jej přezkoumal, zřejmě doplnil své požadavky o obsazení Prešpurku a pevnosti Sachsenburg, načež Wimpffen odjel zpět k rakouským liniím, aby si vyžádal souhlas svého velitele. S arcivévodou se setkal, když velitel *Hauptarmee* časně ráno dvanáctého odjížděl do Přímětic. Když mu byly předloženy podmínky příměří, neměl Karel jinou možnost než souhlasit s tím, co bylo v podstatě francouzským ultimátem. S minimálním zpožděním tedy Wimpffen podepsal za Rakousko, Berthier připojil svůj podpis za Francii a všeobecné příměří vstoupilo okamžitě v platnost.⁵⁷⁰

A co Lichtenštejn a jeho výprava k Napoleonovi? Kníže po dlouhé a nepochybně vyčerpávající jízdě přes Hollabrunn a Wolkersdorf nakonec dorazil do stanů francouzského císaře nad Dobšicemi 12. července někdy mezi půlnocí a jednou hodinou ranní. Oba se dobře znali, neboť Lichtenštejn působil v podobné diplomatické funkci už po bitvě u Slavkova v prosinci roku 1805 a Napoleon si ho „obzvlášť vážil.“⁵⁷¹ Zdá se, že tentokrát ho však Napoleon přijal s kombinací laskavosti a podráždění.⁵⁷² Není jasné, zda Wimpffen a Berthier v době Lichtenštejnova příjezdu ještě jednali. Je pravděpodobné, že skončili o hodinu či dvě dříve, ale zdá se, že knížete nikdo neinformoval o tom, že se oba náčelníci generálního štábu setkávají nebo právě setkali jen asi 500 metrů od něj. Karel tvrdil, že Wimpffen ani netušil, že Lichtenštejn je poblíž.⁵⁷³ Ať už o tom věděl, nebo ne, Lichtenštejn rozhodně nebyl do jednání zahrnut a rozhovory nebyly přerušeny, aby se čekalo na jeho příjezd. Namísto toho ho Napoleon osobně zapojil do dlouhé disputace o svých budoucích plánech, která měla zahrnovat i neomalené zmínky o možné abdikaci císaře Františka

569 GILL, John H. *The Battle of Znaim: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 283.

570 Tamtéž, s. 284.

571 SAVARY, Anne-Jean-Marie-René. *Mémoires du Duc de Rovigo*, díl IV., s. 209.

572 Zdroje jako CRISTE (*Liechtenstein*, s. 133) či „Précis de la marche des négociations“ (KLINKOWSTRÖM, Clemens von. *Aus der alten Registratur der Staatskanzlei*. Wien: Braumüller, 1870, s. 157) vykreslují Napoleona jako laskavého. Josef Szymanowski, jeden z Davoutových štábních důstojníků, popsal, že císař Lichtenštejna uvítal „s plnými vojenskými poctami“ (*Mémoires*, Paris: Lavauzelle, 1900, s. 50). Arcivévoda Karel však v jednom ze svých dopisů píše, že se Napoleon choval „cholericky a hořce“ (dopis Albertovi, 13. červenec 1809, CRISTE, Oskar. *Erzherzog Carl von Oesterreich: Ein Lebensbild*, díl III., s. 494–495), zatímco další rakouské zdroje používají v popisu francouzského vojevůdce výrazy jako „rozzlobený“ či „se zlomyslným humorem.“

573 ANGELI, Moriz Edlen von. *Erzherzog Carl von Oesterreich als Feldherr und Heeresorganisator*, díl IV., s. 554.

a rozdělení Habsburské monarchie na tři nebo více nezávislých států. Císař tyto drastické kroky možná dokonce prezentoval jako předpoklad pro uzavření konečného míru, alespoň takový dojem Lichtenštejn získal. Kníže celkem rozumně odpověděl, že takové otázky jsou daleko mimo jeho kompetenci, a audience se po několika hodinách uzavřela bez jakéhokoli dovršení. Lichtenštejn pak odjel vyhledat Karla. Mezitím Berthier a Wimpffen dokončili svou práci a Karel si prohlédl a schválil podmínky. Zdá se, že to vše se odehrálo ještě předtím, než Lichtenštejn arcivévodu našel; to znamená, že je nepravděpodobné, že by Lichtenštejn měl možnost si návrh prohlédnout před jeho uzavřením. V každém případě neměl na jeho ustanovení žádný vliv. Jeho zkušenost s jízdou přes četná francouzská ležení za Napoleonem však arcivévodovi posloužila k potvrzení jeho přesvědčení, že celá francouzská armáda je shromážděna, početně *Hauptarmee* převyšuje a je připravena k bitvě. Lichtenštejnova mise nepřinesla pro habsburskou věc nic dobrého, kníže však zůstal po arcivévodově boku ještě několik dní, načež odjel přes Vídeň do uherského Komárna, kde měl podat zprávu císaři Františkovi.⁵⁷⁴

Během jednání o příměří chyběl také Stadion. Jak jsme viděli, bývalý ministr zůstal poté, co František s Metternichem uprchli do Uher, v Moravských Budějovicích. Kromě jiných úkolů měl sloužit jako zahraničněpolitický poradce arcivévodovy Karla. Napsal proto 10. října Karlovi, aby ho informoval o císařově odjezdu a navázal s ním kontakt, ale vzhledem k tomu, že arcivévoda byl pohlcen řízením bitvy, Stadion nedostal žádnou odpověď. Následujícího dne se pokusil odjet do Znojma, jen aby prohlásil, že jeho snahu zmařila dopravní zácpa na jihlavské silnici. Po návratu do Moravských Budějovic čekal přes noc a celý následující den, než Karel („*očekáván každou chvíli*“) s Lichtenštejnem konečně 12. července kolem 18:00 dorazili. Nikoho jistě nepřekvapí, že arcivévoda se ani neobtěžoval Stadionu ve věci týkající se podepsání příměří požádat o radu...⁵⁷⁵

Při setkání s Karlem, Lichtenštejnem a Wimpffenem té noci a následujícího dne byl Stadion zděšen tím, co se dozvěděl o příměří a stavu armády. Rychle sepsal dva dlouhé, rozvláčné listy císaři Františkovi, v nichž mu sdělil své dojmy a rady. Navzdory statečnosti vojáků, jak mu sdělili Karel a Lichtenštejn, by armádě v případě, že by příměří podepsáno nebylo, hrozilo „*úplné zničení*.“ Wimpffen chmurně vyprávěl, že „*početní převaha (nemluvě o rozhodující převaze ve vedení) by hrála v Napoleonův prospěch*,“ i kdyby se

574 GILL, John H. *The Battle of Znam: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 285.

575 Tamtéž.

Rakousku podařilo sjednotit své rozptýlené síly. „*Obnovení války*,“ domníval se generál, „*by znamenalo obnovení neštěstí našeho vojska.*“ Taková prohlášení spolu s vlastními postřehy vedla Stadionu k tomu, že císaři hlásil, že „*na zdejší armádu (...) nelze vůbec spoléhat a že ani po uplynutí doby příměří od ní nelze očekávat nic jiného než pokračování v dosavadním ústupu až k hranicím monarchie.*“⁵⁷⁶ V dopise Metternichovi, jenž byl odeslán o několik dní později, vyjádřil své zděšení nad „*znepokojivým dojmem*“ z „*nedostatku vůle a prostředků*,“ který zaznamenal při návštěvě armádního velitelství. „*Generálové krčí rameny, o arcivévodovi neříkají nic nepřístojného, ale o to méně šetří jeho doprovod, především Wimpffena, který se v současné krizi skutečně projevuje velmi špatně.*“⁵⁷⁷

Co se týče příměří, Stadion považoval jeho ustanovení za „*velmi tvrdá*,“ ba „*více než tvrdá*,“ zejména ty body, které nařizovaly rakouskou evakuaci Rijeky a Tyrolska. Obával se, že Napoleon nebude požadovat nic menšího než „*kapitulaci*,“ která by „*zasadila hlubokou ránu cti i existenci monarchie.*“ Vyzval proto Františka, aby urychleně a přímo zahájil s francouzským císařem jednání jako prostředek ke zmírnění těchto tíživých podmínek a předešel ještě horšímu vývoji situace. Dokonce rakouskému císaři doporučil, aby zvážil podobné sjednocení nebo spojení s Napoleonem, které uzavřel car Alexandr podepsáním tylžského míru v roce 1807. Svou druhou zprávu uzavřel radou, že nyní je „*možná důležitější než kdy jindy*“ být nablízku armádě v Čechách, což byla rada pochopitelná, ale poněkud zvláštní vzhledem k tomu, že Stadion dobře věděl o Františkově odjezdu do Uher...⁵⁷⁸

Ačkoli Stadion považoval příměří za „*více než tvrdé*,“ nebylo tak neúnosné, jak mohlo být v případě, že by se arcivévoda Karel rozhodl pokračovat v boji a byl třetího dne bitvy rozdrčen. Až na jednu zásadní výjimku si každá strana v podstatě ponechala území, která momentálně okupovala. To znamenalo, že francouzská vojska si ponechala v držení Horní a Dolní Rakousy, Štýrsko, Kraňsko, Istrii a pobřeží Jaderského moře včetně Rijeky, jediného rakouského přístupu k moři, a tedy jediného bezpečného prostředku pro příjem plateb z Velké Británie. Onu zásadní výjimku představovala Morava, kde Rakousko muselo předat znojemský a brněnský kraj. Celkově tak území pod francouzskou okupací tvořilo přibližně třetinu rozlohy monarchie. Evakuace všech těchto území se navíc měla

576 OeStA/HHStA, Wien, Vorträge 1809 (V–X), 182, Stadion Františkovi, 12. a 13. červenec 1809.

577 OeStA/HHStA, Wien, Vorträge 1809 (V–X), 182, Stadion Metternichovi, 18. červenec 1809.

578 OeStA/HHStA, Wien, Vorträge 1809 (V–X), 182, Stadion Františkovi, 12. a 13. červenec 1809.

týkat pevností, jako byly Brno na Moravě, Štýrský Hradec a Sachsenburg v Korutanech, jakožto i město Prešpurk na Dunaji. Rakousko mělo také stáhnout svých několik zbývajících vojáků z Tyrolska a Vorarlberska, což bylo pro císaře Františka zvláště tíživé, neboť právě obnovil svůj slib, že osvobození těchto území od cizí nadvlády bude hlavním cílem války. Doba platnosti počátečního příměří byla stanovena na jeden měsíc, přičemž obě strany jmenovaly komisaře, kteří měli dohlížet na plnění dohody, a obě mocnosti měly možnost obnovit válečné akce, pokud to druhé straně oznámí 15 dní předem.⁵⁷⁹

Dne 12. července proto *Hauptarmee* vyrazila ze Znojma směrem na sever k Moravským Budějovicím a dále. Francouzi se rychle přesunuli, aby obsadili okresy, které jim byly příměřím přiděleny. Masséna přemístil své velitelství do samotného Znojma, kde si Napoleon před odjezdem do Hodonic prohlédl přehlídku částí IV. sboru. Davout zamířil do Brna a ostatní sbory se rozptýlily do shromaždišť blíže k Dunaji. Navzdory občasným neshodám způsobeným rychlým uzavřením příměří se obě strany při přesunu do svých nových stanovišť chovaly zpravidla profesionálně a zdvořile. „*Cestou potkáváme několik rakouských pluků: včera bychom šli jeden druhému po krku, dnes zdvořile salutujeme,*“ poznamenal Tascher. Kromě toho si také všiml „*škod, které jsme způsobili na poli kolem Znojma. (...) Často se stávalo, že totéž pole, pokryté bohatou úrodou, jejíž plodnost oko obdivovalo, nenabízelo po hodině nic než rozlehlý terén pokrytý blátem a zavalený sutí! Jaká podívaná pro chudého rolníka!*“⁵⁸⁰

Arrighiho pobočník se naproti tomu radoval z „*prvního holení, první koupele, když jsme se po návratu do Vídně ubytovali.*“⁵⁸¹

Pro většinu vojáků na obou stranách bylo příměří vskutku vítanou úlevou od útrap a strádání předchozích dvou týdnů. Našli se však i tací, kteří projevíli s vývojem událostí nespokojenost. Někteří Napoleonovi generálové volali po zničení rakouské armády a mnoho nižších důstojníků a vojáků bylo zděšeno zjevnou shovívavostí vůči nepříteli, kterého považovali za „*nesmiřitelného nepřítele,*“ věčně styčný bod protifrancouzských koalic.⁵⁸² Gardové jízdní granátníci prý po vyslechnutí zprávy zlomili své šavle přes

579 HIRN, Josef. „Das kaiserliche Handbillet aus Wolkersdorf (29. Mai 1809) für Tirol“, *Beiträge zur neueren Geschichte Österreichs*, září 1906, s. 104–115.

580 TASCHER, Maurice Charles Marie de. *Journal de Campagne d'un Cousin de l'Impératrice*, s. 240–241.

581 FOURNIER, Jean Baptiste. *Souvenirs de Fournier, aide de camp d'Arrighi de Casanova, duc de Padoue*, s. 32.

582 PELET, Jean-Jacques. *Mémoires sur la Guerre de 1809 en Allemagne*, díl IV., s. 277–278.

kolena⁵⁸³ a plukovník Berthezène zaznamenal, že „*toto císařovo usnesení bylo vojáky špatně přijato*“, neboť se domnívali, že rakouská armáda „*dospěla k okamžiku, kdy má být naposledy poražena a možná zcela vyhlazena*.“⁵⁸⁴ Ať už si o uzavření příměří mysleli cokoli, nikdo nepochyboval o tom, kdo vyšel z této války vítězně. „*Toto byla poslední bitva, kterou jsme v roce 1809 proti Rakušanům svedli*“, napsal kapitán 7. husarského pluku Louis Bro. „*Pokorně požádali o mír*.“⁵⁸⁵

Někteří na rakouské straně byli výsledkem bitvy stejně rozrušeni. S mylným vědomím, že dokázali čelit početně silnějším nepříteli, a to navíc z obranných pozic, které byly naprosto nevyhovující, si mnoho rakouských důstojníků i obyčejných vojáků gratulovalo k houževnatému odporu, jež po oba dva dny bitvy kladli (zejména ústup *Hauptarmee* přes Dyji 10. července během boje s Marmontem byl veleben jako obzvlášť pozoruhodný úspěch). Ve skutečnosti, jak jsme viděli, na tom byli Francouzi po oba dva dny střetu početně hůře, ale aktivita, již projevili, drzé blafy a mylné předpoklady jejich protivníků dovedly Rakušany k přesvědčení, že útoky francouzské armády pod Napoleonovým osobním velením dokázali odrazit. A právě zde si většina položila otázku: Pokud vítězili (nebo se alespoň vyhnuli jisté porážce), proč bylo nutné uzavřít tak tvrdé příměří? Vojáci si možná zachovali náklonnost ke Karlovi, ale mnozí důstojníci s ním byli již dlouho nespokojeni a považovali ho za osobně zodpovědného za neštěstí armády během války a konkrétně za podmínky příměří.⁵⁸⁶ Mnozí navíc nepochybně tušili, že generalissimus upadl u dvora v nemilost, a cítili se svobodnější ve vyjadřování své kritiky.⁵⁸⁷

Kromě nespokojenosti s hlavním velitelem byl v řadách *Hauptarmee* patrný i pokles morálky. Navzdory houževnaté vytrvalosti, kterou prokázala u Znojma, dokonce i neochvějný Radecký konstatoval, že „*duch armády (...) po prohraných bitvách citelně poklesl*.“⁵⁸⁸ Hohenzollern byl natolik znepokojen „*malátností, sklíčeností a úpadkem vojenského ducha*“, které pozoroval během ústupu svého sboru na pozice příměří, že vydal

583 TRIARE, Paul. *Dominique Larrey*. Tours: Mame, 1902, s. 64.

584 BERTHEZÈNE, Pierre. *Souvenirs Militaires de la République et de l'Empire*. Paris: Dumaine, 1855, s. 259–260.

585 BRO, Louis. *Mémoires*. Paris: Plon, 1914, s. 78.

586 RAUCHENSTEINER, Manfred. *Kaiser Franz und Erzherzog Karl*. Wien: Verlag für Geschichte und Politik, 1972, s. 109–110.

587 GILL, John H. *The Battle of Znam: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 289.

588 RADECKÝ, Josef Václav. „Erinnerungen aus dem Leben des FM. Grafen Radetzky“, *Mittheilungen des k.k. Kriegsarchivs*, s. 69.

přísný rozkaz dne, v němž napomínal své důstojníky a mužstvo: „... a nikdo není schopen zformovat vojsko; jejich úkolem [tj. úkolem velitelů praporů] a úkolem velitelů brigád bude zavést strach a poslušnost, jediné prostředky k obnovení pořádku.“⁵⁸⁹ Wimpffen své obavy promítl do přímočarého memoranda císaři ze 17. srpna. Sdělil, že armáda je „psychicky otřesena,“ a i když není „zoufalá,“ je nutné, aby velitelé zažehli „elektrickou jiskru,“ která by obnovila morálku. Varoval, že neexistuje jednota velení ani správy, a zdůraznil, že na rakouské straně převládá „mimořádný nedostatek podnikavosti (...), který je v příkrém rozporu s aktivitou našeho protivníka.“ Zvláště ho trápila absence disciplíny mezi vyššími důstojníky a předpovídal, že se stav vojska se ještě zhorší, pokud funkci hlavního velitele nebude zastávat člen císařské rodiny s pravomocí udělovat odměny a tresty na základě vlastní autority.⁵⁹⁰

Tento zmatek se však ještě prohloubí, neboť arcivévoda Karel koncem měsíce odstoupí z velení, jak zakrátko uvidíme, nyní však upřeme pozornost na francouzskou stranu pole.

4.1 Dost bylo prolité krve!

Napoleonův cíl týkající se nabídky příměří byl jednoduchý a praktický. Navzdory Berthierově blafu, kdy v rozhovoru s Wimpffenem několikrát použil spojení „celá armáda,“ měl císař Francouzů 11. července odpoledne k dispozici nanejvýš 38 000 mužů a věděl, že je ve značné početní nevýhodě. Rozhodující bitva by musela počkat na příchod 55 000 pěšáků, kteří se ke Znojmu teprve vydali. Davoutova vedoucí divize, jež pochodovala přes Laa, dorazila na bojiště až někdy po setmění. Oudinot naopak přišel přes Jaroslavice, aby se přelidněnému Laa vyhnul, načež však zjistil, že jeho další postup stejně blokuje jedna z Davoutových divizí u Hrádku. V 19:00 tedy přes Dyji dostal jen jednu divizi a shromáždění zbytku jeho sboru u Hrádku (cca 17 km od Suchohrdel) trvalo další dvě nebo tři hodiny.⁵⁹¹ Díky mimořádně rychlému pochodu byla po ruce také Molitorova

589 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1410, Rozkaz dne II. sboru, 22. červenec 1809.

590 Wimpffen Františkovi, 17. srpen 1809, CRISTE, Oskar. *Erzherzog Carl von Oesterreich: Ein Lebensbild*, díl III., s. 503–509.

591 SHD, Vincennes, Série GR C, Premier Empire, Situations, MR662, Friantovo hlášení; SHD, Vincennes, Série GR C, Premier Empire, Correspondance de l'Armée, i. č. 1900, C2/93 Oudinot Berthierovi, 11. červenec 1809.

divize. Poté, co se pozdě večer dostala do Chvalovic, se nacházela jen asi pět kilometrů jižně od Dyje.⁵⁹² Tato koncentrace sil by Napoleonovi 12. července poskytla drtivou početní převahu a tedy i téměř jisté vítězství. Je pozoruhodné, že Napoleon nařídil všem přicházejícím posilám (Gardě, III. a II. sboru), aby se rozmístily severně od Dyje; nikdo nebyl poslán na pomoc Massénovi, jenž měřil síly s nepřítelem jižně od řeky (například přes Načeratice). To jistě svědčí o tom, že v případě, kdy by boje byly obnoveny, hodlal francouzský vojevůdce využít zranitelnosti rakouského levého křídla přesně tak, jak se arcivévoda Karel obával. „*Postavení rakouské armády bylo mimořádně špatné, velmi stísněné, a arcivévoda Karel v něm nemohl setrvat déle, aniž by riskoval, že bitvu prohraje,*“ komentoval situaci brigádní generál Mathieu Dumas z Berthierova štábu.⁵⁹³ Důstojník z Davoutova III. sboru zase napsal, že „*zkáza rakouské armády se zdála nevyhnutelná.*“⁵⁹⁴

Výše uvedený scénář bitvy 12. července nicméně počítá s předpokladem, že by Rakušané setrvali na místě. Mnozí ve francouzském táboře však byli přesvědčeni, že jejich nepřítel je „*již na ústupu,*“ a sám císař se obával, že se *Hauptarmee* pod rouškou tmy vytratí, čímž ho připraví o bezprostřední triumf a zatáhne jeho unavenou armádu ještě dále na sever do Čech. Nejenže byly Čechy „*zemí posetou přírodními překážkami a opevněnými místy, kde by nepřítel našel potřebné zdroje,*“⁵⁹⁵ ale přesunutí válečného dějiště tam by přeneslo francouzskou armádu do nepříjemné vzdálenosti od Vídně bez záruky rozhodující, válku ukončující bitvy v nejbližší možné době. Napoleon samozřejmě nevěděl, že Karel rozkaz k ústupu již vydal, a zjevně se obával, že neudržení *Hauptarmee* v okolí Znojma by znamenalo, že „*bude muset vstoupit do systému složitých manévřů, aby ji donutil k nové bitvě, to znamená znovu začít vypočítávat možnosti, šance pro a proti, a vše znovu zpochybnit.*“⁵⁹⁶ Pro Napoleona, který chtěl především rychle ukončit válku, bylo jakékoli takové prodlužování krajně nežádoucí. Na druhou stranu přijetí jednání o příměří by ho nic nestálo a mohlo by Karla na noc přibít na místě. V případě, že by arcivévoda jeho podmínky příměří odmítl, mohl rakouskou armádu 12. července díky

592 SHD, Vincennes, Série GR C, Premier Empire, Situations, MR662, „Raport historique des operations de la Division du Général Molitor,“ 12. listopad 1809.

593 DUMAS, Mathieu. *Memoirs of His Own Time*. Philadelphia: Lea & Blanchard, 1839, díl II., s. 208.

594 SHD, Vincennes, Série GR C, Premier Empire, Situations, MR667, „Opérations du 3e Corps dans la campagne d'Allemagne en 1809“.

595 KOCH, Jean-Baptiste. *Mémoires d'André Massena*, díl VI., s. 352.

596 SAVARY, Anne-Jean-Marie-René. *Mémoires du Duc de Rovigo*, díl IV., s. 196–197.

dorazivším posílám zlikvidovat. Po těchto úvahách proto francouzský císař kývl na rakouský návrh příměří z 10. července.

V rámci svého rozhodování svolal Napoleon do svého stanu improvizovanou válečnou radu. Podle Peleta se jí zúčastnili Berthier, Davout, Hughes Bernard Maret, generál Géraud Christophe Michel Duroc, generál Jean Ambroise Baston, hrabě de Lariboisière „a několik dalších.“⁵⁹⁷ Tato skupina, požádaná o vyjádření, se rychle rozdělila na dvě frakce.

Na jedné straně stáli ti, jako byli Berthier a Davout, kteří prosazovali dokončení zničení rakouské armády, „aby skoncovali s tímto Rakouskem, nesmiřitelným nepřítelem nové Francie,“ který neustále „porušoval nejslavnější přísahy.“ „Ke sjednocení 30 000 mužů na arcivévodově levém křídle a na celé jeho ústupové linii by stačily dvě hodiny,“ tvrdil Davout. Zničením Rakouska by se navíc zabránilo vzniku „neustále se vracejících koalic,“ jež pod rakouskou taktovkou vznikaly. To byl názor, který našel odezvu i u Napoleona, jenž císařem a jeho dvorem opovrhoval a jenž se cítil vypovězením války roku 1809 osobně zrazen.

Druhá frakce prosazovala zachování Habsburské monarchie v omezené, ale víceméně nedotčené podobě. Obávali se dopadů v Evropě v širším smyslu a doufali v nastolení kontinentální rovnováhy, která by hrála ve prospěch Francie, ale zároveň by udržovala delší mír. Příměří a následný „stabilní mír“ by vytvořily příležitost k vybudování nových vztahů s pokořeným Rakouskem, založených na společných zájmech obou států. To by mohlo být obzvláště důležité, vezmeme-li v potaz, jak vlažně se do války zapojilo Rusko, jemuž už nikdo z Napoleonových poradců nedůvěřoval. Napoleon toto hluboké a pro něj osobní zklamání z chování svého domnělého ruského spojence jistě sdílel a zřejmě se obával, že car v případě delší války nebo výrazného francouzského neúspěchu změní stranu. Posledním bodem, jež ti, kdo doporučovali přijetí příměří, zdůrazňovali, byla nevyřešená válka ve Španělsku a možnost britské intervence na jiných místech kontinentu.⁵⁹⁸

Jaké podmínky chtěl Napoleon Rakousku uložit? Pokud měl v úmyslu rozdělit monarchii, musel by zcela zničit rakouskou armádu. Pokud by se však spokojil s oslabeným, ale nedotčeným habsburským královstvím, pak bylo okamžité zastavení bojů

597 PELET, Jean-Jacques. *Mémoires sur la Guerre de 1809 en Allemagne*, díl IV., s. 280.

598 SAVARY, Anne-Jean-Marie-René. *Mémoires du Duc de Rovigo*, díl IV., s. 196–197.

přijatelné, dokonce výhodnější. Svou roli při císařově rozhodování mohly sehrát i osobní záležitosti. I on byl fyzicky unavený, pravděpodobně stále trpěl svou nedávnou indispozicí a byl nespokojený s výsledkem bitvy u Wagramu, jež stála obě strany obrovské množství životů a úsilí. Napoleonovi nebylo lhostejné, jaké náklady tato válka způsobila, zejména mezi jeho vyššími důstojníky. Ačkoli Bruyère nepatřil k nejzářivějším hvězdám v plejádě císařských generálů, byl jakýmsi oblíbencem a zdá se, že Napoleona zpráva o jeho těžkém zranění neobyčejně zasáhla, zvláště vezmeme-li v potaz, že císař během tažení roku 1809 ztratil mimořádné talenty, jako byli Saint Hilaire, d'Espagne, Lasalle a zejména nenahraditelný a jemu osobně blízký Lannes.⁵⁹⁹ „*Jak vidíte, nad mými generály visí smrt,*“ řekl údajně Davoutovi. „*Kdo ví, jestli se za dvě hodiny nedozvím, že jste byl zasažen i vy sám.*“⁶⁰⁰ Ať už těmto různým úvahám přisoudíme jakoukoli váhu, Napoleon se po diskusi ve svém stanu chopil pera a podepsal klid zbraní se slovy: „*Dost bylo prolité krve.*“⁶⁰¹ Tato památná věta měla za následek, že Berthier sjednal s Wimpffenem příměří a ukončil tak aktivní fázi války.

Ačkoli se ještě nerozhodl, jaké mírové podmínky přijme, Napoleon byl neoblomný ohledně dvou aspektů příměří. Za prvé, musí být ekvivalentní mírovým podmínkám obsaženým v prešpurské smlouvě z roku 1805. To znamená, že pro širší evropské publikum měl být Wagram vykreslen jako neméně významné vítězství než Slavkov: Rakousko musí být považováno za definitivně poražené Francií. Za druhé si dal záležet na tom, aby ustanovení dohody poskytla jeho silám všechny možné výhody v případě obnovení nepřátelství. Stanovil například, že jeho vojska musí pokračovat v okupaci provincií, kterými prošla v uplynulých třech měsících, nikoli pouze těch, kde byla 12. července přítomna. Štýrsko, Korutany a části Uher byly zahrnuty do francouzské zóny, protože zajišťovaly komunikace s Itálií a Dalmácií, přestože tam v době podpisu příměří působily pouze nepočetné jednotky. Podobně strategické bylo i obsazení brněnského a znojemského kraje, protože vhodně umístilo Napoleonovy síly do pozice, která blokovala komunikaci a spolupráci mezi rakouskými armádami v Čechách a Uhrách. Obsazení klíčových pevností a měst, jako bylo Brno, Prešpurk a Štýrský Hradec,⁶⁰² upevnilo jeho pozici v těchto regionech, zatímco držba Rijeky ztěžovala rakouské snahy o získání

599 NICOLAS, César. *Une Famille de Sommiérois*. Nîmes: Revue du Midi, 1904, s. 106–108.

600 SÉGUR, Philippe-Paul. *Histoire et Mémoires*, díl III., s. 385–386.

601 BONAPARTE, Napoleon – LAS CASES, Emmanuel de. *Memoriál ze Svaté Heleny*, Aleš Pohorský (překl.), s. 323.

602 THIERS, Adolphe. *Histoire du Consulat et de l'Empire*, díl X., s. 496–497.

subvencí od Británie.⁶⁰³ Příměří tak zanechalo Napoleona v srdci habsburské říše a umožnilo mu manévrovat jakýmkoli směrem s Vídní jako bezpečnou operační základnou. Jeho armáda navíc během svého ležení v habsburských zemích žila z rakouských nákladů, přičemž od císařových poddaných čerpala potraviny, víno, dřevo na topení, oblečení, zvířata a další nezbytnosti, stejně jako velké peněžní „příspěvky.“⁶⁰⁴

Mimo rakouské území Napoleon následně trval na tom, aby se příměří vztahovalo i na rakouské oddíly v jižním a středním Německu.⁶⁰⁵ Stažení těchto nepočetných jednotek nejenže odstranilo hrozbu pro jeho komunikační linii a bezpečnost jeho německých spojenců, ale také mu umožnilo prezentovat své síly v Německu jako hrozbu pro rakouský tyl v Čechách.

A konečně, doba trvání příměří, i kdyby nebyla prodloužena, by mu stačila k tomu, aby provedl značné posílení, reorganizaci, přezbrojení a přerozdělení svých sil. Tisíce posil již byly ke *Grande Armée d'Allemagne* na cestě a mnoho dalších mělo být vysláno v nadcházejících týdnech. Napoleon sice neměl zájem na obnovení války, ale chtěl být co nejlépe připraven, kdyby Rakousko jeho mírové podmínky odmítlo.⁶⁰⁶

4.2 Zachránit armádu!

Na rozdíl od Napoleona nenosil arcivévoda Karel titul svrchovaného vládce a rozhodnutí o uzavření příměří pro něj proto byla složitá a navíc spojená se značným osobním rizikem. Stejně jako francouzský císař chtěl i on ukončit válku co nejdříve, jenže arcivévoda se na rozdíl od Napoleona, pro nějž celá záležitost roku 1809 byla nepříjemným rozptýlením od jiných problémů, obával o samotnou existenci Rakouského císařství a habsburského rodu. Večer 11. července se proto snažil vytvořit situaci, v níž by příměří bylo pro Rakousko jediným schůdným řešením, a doufal, že tím položí základy pro definitivní mír. Arcivévoda tak Napoleonovu nabídku přijal okamžitě, aniž by se pokusil získat pro definitivní rozhodnutí o klidu zbraní více času. Nesnažil se o jednání se svým císařským bratrem a ani nepožádal o odklad, který by umožnil Lichtenštejnův včasný příjezd, jak

603 Zejména ohledně obsazení Rijeky byl Napoleon neoblomný (SHD, Vincennes, Série GR C, Premier Empire, Correspondance de l'Armée, C2/94, Berthiere Wimpffenovi, 13. červenec 1809.).

604 VENTURINI, Karl. *Geschichte unserer Zeit*. Leipzig: Steinacker, 1811, díl I., s. 212.

605 Napoleon Berthierovi, 14. červenec 1809, CG, č. 21847, díl IX., s. 1037–1039.

606 Napoleon Champagnymu, 19. srpen 1809, CG, č. 21847, díl IX., s. 1037–1039.

mohl učinit. Neposlal ani pro Stadionu. Místo toho okamžitě vyslal Wimpffena, aby příměří uzavřel. Druhým zajímavým bodem, jenž svědčí o arcivévodových záměrech, je fakt, že se svou armádou neustoupil pod rouškou tmy. Jeho předchozí rozhodnutí držet pozice přes noc z 10. na 11. července bylo logické, díky zahuštěné jihlavské silnici dokonce nevyhnutelné, ale dopoledne 11. července již tyto podmínky neplatily: těžkopádné zavazadlové vozy se z velké části přesunuly a cesta k ústupu v noci z 11. na 12. července se otevřela. Místo aby se stáhl a prodloužil válku, zrušil své rozkazy o ústupu a nechal většinu armády na místě, zranitelnou vůči skutečně drtivé síle, kterou Napoleon do té doby shromáždil na opačné straně bojiště. Zranitelnost své armády navíc ještě umocnil tím, že poslal pryč II. sbor a dvě granátnické brigády a VI. sboru nařídil, aby pokračoval v pohybu na sever takovým způsobem, že v případě obnovení boje 12. července by se nacházel zcela mimo podpůrnou vzdálenost.⁶⁰⁷

Arcivévodovo rozhodnutí onoho večera vysvětluje několik faktorů. V první řadě bychom neměli zapomenout na skepsi, s níž arcivévoda do války vstoupil. Vypovězení války Francii se mu zdálo od počátku nesmyslné a on se velení nad *Hauptarmee* ujal spíše z donucení, než-li z vlastního přesvědčení, a to navíc až ve chvíli, kdy byl konflikt již nevyhnutelný. Bezprostředně po porážkách v Bavorsku naléhal na vyjednávání, a jak již bylo uvedeno, od květnové bitvy u Aspern a Esslingu „hlásal mír, mír, mír.“⁶⁰⁸ Jeho skepse, neochota a touha po brzkém míru byly samozřejmě vedeny přesvědčením, že Napoleon se díky své vojenské převaze a osobní zdatnosti v poli může rozhodnout ukončit válku naprostým zničením Habsburské monarchie.

Druhým významným faktorem, jenž ovlivnil arcivévodův spěch při jednání o příměří, bylo zhodnocení jeho vlastních sil. Nejenže *Hauptarmee* čelila nepříteli pod osobním velením obávaného „císaře bitev,“ ale arcivévodovi muži byli vyčerpaní nepřetržitými pochody, už několik dní si neuvařili teplé jídlo a jednotlivé pluky zanechaly při ústupu od Wagramu na cestách tisíce opozdílů, již padli do francouzského zajetí nebo dezertovali. Arcivévoda tak byl zcela oprávněně přesvědčen, že nová bitva, byť obranná, by pravděpodobně skončila porážkou. Útok nepřipadal v úvahu. Tato válka mu poskytla mnoho důkazů o neohrabanosti jeho armády jako útočného nástroje. Dokonce i s *Hauptarmee*, nejlepšími jednotkami monarchie, by nyní byla ofenziva „aktem

607 BINDER VON KRIEGLSTEIN, Christian Freiherr. *Der Krieg Napoleons gegen Oesterreich 1809*, Maximilian rytíř von Hoen (ed.), díl II., s. 415–417.

608 GILL, John H. *The Battle of Znaïm: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 297.

zoufalství“ a druhořadé jednotky pod vedením arcivévody Jana či Josefa nemohly Napoleona vážně ohrozit.⁶⁰⁹

Třetí faktor představovala hrozba z východu, neboť Rusové, ač k válce přistoupili poněkud vlažně, byli stále Napoleonovi spojenci. Arcivévoda se stejně jako většina habsburského velení obával scénáře, kdy by se carovy prapory spojily s Napoleonovými muži a rozdrtily rakouské síly ze dvou stran.

Arcivévodovo rozhodnutí mohlo být stejně jako v případě Napoleona ovlivněno i jeho vlastními fyzickými a psychickým neduhy. V jednom ze svých dopisů ostatně Karel píše, že se cítí „*tak vyčerpaný, že [je] sotva schopn nasednout na koně.*“⁶¹⁰ Nehledě na jeho obvyklou profesionalitu mohly tyto fyzické potíže ovlivnit arcivévodův úsudek a posílit jeho vrozený pesimismus.

Co však pro Karlovo rozhodnutí hrálo klíčovou roli, byl postoj dvora a jeho císařského bratra. Z dopisů, které v předchozích dvou dnech od Františka obdržel, byla patrná válkychtivost a touha po odplatě. Tento postoj císařského dvora musel být pro Karla obzvlášť šokující a skličující, vezmeme-li v úvahu, že František souhlasil s vysláním Lichtenštejna k Napoleonovi a že tedy zaval arcivévodovi naději na brzké ukončení války. Nyní Lichtenštejnova mise zůstala bez odezvy a jeho vlastní pozice generalissima se nacházela v ohrožení. V případě, že by byl arcivévodovi odňat titul hlavního velitele armády, ztratil by spolu s tím i pravomoc ovlivňovat následující události. Musel proto jednat bez prodlení. Napoleonovo nečekané přijetí nabídky na příměří z 10. července mu tak poskytlo příležitost jednat podle vlastního přesvědčení, zastavit postup francouzského pronásledování, zachránit armádu před tím, o čem byl přesvědčen, že bude „*totální zkázou,*“ a předložit císařskému dvoru „*příměří, které je prvním krokem k míru.*“ Hnán potřebou jednat dříve, než budou jeho pravomoci omezeny, využil bez váhání příležitosti a přistoupil na Napoleonovy přísné podmínky. „*Napoleon dorazil s celou svou armádou,*“ řekl následujícího dne svému adoptivnímu otci, „*ale příměří uzavřené té noci nás zachránilo.*“⁶¹¹

Karel se chopil příležitosti uzavřít příměří, jak považoval za správné, ale dobře věděl, že jedná proti převládajícím náladám u dvora, a připravoval se na nesouhlas. Musel

609 Magyar Nemzeti Levéltár (dále jen MNL), Budapešť, Levelezés, P300/1/100, Vévoda Albert, Mémoire sur la Guerre éclatée en 1809.

610 Karel Albertovi, 19. červenec 1809, CRISTE, Oskar. *Erzherzog Carl von Oesterreich: Ein Lebensbild*, díl III., s. 496.

611 Tamtéž, s. 497.

proto císaři, dvoru, armádě i široké veřejnosti podat vysvětlení. Františkovi poslal krátký osobní dopis a obsáhlou oficiální zprávu, přičemž obojí měl doručit Lichtenštejn. V osobním dopise hájil svou pošramocenou čest a vyslovil názor, že projevil dostatečnou „*odvahu a rozhodnost*“, když navzdory početní převaze nepřítele udržel „*špatné postavení*“ u Znojma.⁶¹²

Ve své dlouhé formální zprávě Karel podrobně popsal důvody, proč souhlasil s příměřím, snaže se přitom předejít všem možným námitkám. Začal přehledem všech útrap a nedostatků armády, které v dopise značně zveličil: 51 626 mužů a 7482 koní ztracených od Wagramu, všudypřítomné vyčerpání, nedostatek řádných zásob, tisíce opozdílů, kteří denně zůstávali podél cest, rozpad velké části *Landwehru*, demoralizace vlastních jednotek a síla nepřítele. Právě za těchto okolností, vysvětloval, obdržel od Francouzů návrh na uzavření příměří, které však Berthier předložil jako ultimátum:

„Mezi přijetím tohoto ultimáta a bitvou, na níž se Francouzi proti mé mnohem horší armádě zcela připravili, nebylo na výběr. Abych zachránil armádu, musel jsem využít pravomoci, kterou mi Vaše Veličenstvo udělilo, a uzavřít příměří, abych nenechal Vaše Veličenstvo a monarchii na pospas dobyvateli.“

Na dalších řádcích Karel pokračuje v podobném duchu, zmiňuje, že přistoupením na Napoleonovo „*neměnitelné ultimátum*“ byla zachráněna vláda Františka I. a neustále opakuje, že uzavření příměří se zkrátka stalo jediným kloudným východiskem, jediným možným řešením svízelné situaci, v níž se *Hauptarmee* ocitla. Nejenže bylo „*lepší uzavřít příměří než prohrát druhou bitvu*“, ale podle jeho hodnocení by i relativně bezpečný ústup mohl stěží skončit před Prahou, což by ponechalo celou Moravu a většinu Čech ve francouzských rukou a otevřelo Napoleonovi cestu k navázání přímého spojení s Rusy. Místo toho „*jsme se příměřím nevzdali téměř ničeho, co by Francouzi již dříve neobsadili*.“ Velká část Haliče byla zachráněna (včetně jejích cenných solných závodů), Rusové a Poláci se budou muset zastavit tam, kde byli 12. července, a armáda, získavši vítanou šanci na zotavení, bude nyní schopna operovat v součinnosti s císařskými silami v Uhrách. Pokud jde o ztracené pevnosti, označil je za málo vojensky hodnotné a poukázal na to, že Rakousko si stále udržuje další důležité citadely. Vědom si císařovy citlivosti ohledně Tyrolska, líčil Karel tamní situaci jako bezútešnou vzhledem k tomu, že malá síla

612 Karel Františkovi, 12. červenec 1809, CRISTE, Oskar. *Erzherzog Carl von Oesterreich: Ein Lebensbild*, díl III., s. 273.

asi 5000 mužů byla „zcela odříznuta od monarchie a dříve či později bude tak či tak ztracena.“

Shrnutí, že příměří se na první pohled jeví jako nepříznivé, ale konstatoval, že přineslo dvě velké výhody, které daleko převážily jeho negativní stránky: za prvé, že Napoleon již neuvažoval o sesazení habsburské dynastie, a za druhé, že byla zachována armáda. S časem a zdroji, které měl nyní k dispozici, psal s nadějí, bude armáda připravena na další bojovou zkoušku, budou-li požadavky nepřítele u mírového stolu nepřijatelné. Jeho vlastní názor byl však zcela jasný a svůj výklad zakončil opětovným zdůrazněním důležitosti rychlého ukončení války: „*Jsem naprosto přesvědčen, že uzavření míru je jediným způsobem, jak zachovat větší část monarchie mezi tlakem Francie a Ruska.*“⁶¹³

Stejně přímočaře se arcivévoda vyjádřil ve zprávách Františkovi z 16., 22. a 23. července a v oficiální zprávě pro ministerstvo války 21. července. Kromě toho, že v nich zopakoval výzvu k brzkému uzavření míru, využil těchto dopisů bratrovi k oznámení svého plánu přesunout armádu do Uher, protože místní úřady v Čechách tvrdily, že nemohou zásobovat arcivévodovy muže déle než šest dní. Napsal, že příměří je pro tento přesun nezbytné, jinak by se armáda mohla ocitnout v pasti mezi francouzskou a ruskou armádou na jedné straně a Karpaty na straně druhé, kde by se nemohla bránit ani udržet postavení.⁶¹⁴

Je zajímavé, že navzdory závažnosti rozhodnutí o příměří a naléhavosti realizace jeho ustanovení nikdo v Karlově štábu zřejmě nepovažoval za nutné urychleně vyslat posla s touto nečekanou novinkou k císaři. Jak si František později postěžoval, zdá se téměř jisté, že Francouzi by vyslání kurýra přes své linie nejpřímější cestou do Uher povolili, možná i podpořili. O takové povolení však nikdo nepožádal. Místo toho Lichtenštejn, který měl arcivévodův osobní dopis i oficiální zprávu doručit, odjel na den či dva na jedno ze svých moravských panství a až poté se vydal do Vídně v naději, že se setká s Napoleonem. Než dorazil do Komárna a k císařskému dvoru, uplynul další týden.⁶¹⁵ Císař František se tak o událostech, jež měly pozměnit budoucí osud Habsburské monarchie, dozvěděl jako jeden z posledních...

613 Karel Františkovi, 13. červenec 1809, CRISTE, Oskar. *Erzherzog Carl von Oesterreich: Ein Lebensbild*, díl III., s. 268 – 274.

614 OeStA/KA, Wien, alte Feldakten, 1809 Hauptarmee, karton 1462, Karel Františkovi, 16., 22. a 23. červenec 1809.

615 GILL, John H. *The Battle of Znaim: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 302.

Zatímco Lichtenštejn odpočíval na svém nedalekém panství a Karel vedl vojsko na sever k Litomyšli, Napoleon se vracel na zámek Schönbrunn u Vídně. Po přehlídce Massénových mužů ve Znojmě dorazil se svým nejbližším štábem kolem půlnoci do Hodonic, kde se setkal s paní Tulipanovou, jež se však zdráhala ukázat se tak vznešené osobnosti pouze ve skrovném a navíc potřhaném oblečení, které jí jako jediné nájezdníci zanechali. Jeden z vyšších důstojníků jí však půjčil svůj modrý plášť a zavedl ji do obývacího pokoje, kde byla představena Napoleonovi s Berthierem. Císař jí za pomoci tlumočnicka položil několik otázek a ujistil ji, že jí ani jejímu majetku se nic nestane. Mezitím důstojníci štábu rozložili na nedaleký stůl mapy, k nimž se Napoleon pravidelně vyjadřoval, vstával a ukazoval na různá místa, zatímco se paní Tulipanová dívala. Na otázku, zda vlastní tele, přikývla; zvíře bylo brzy poraženo a připraveno k jídlu, k němuž došlo kolem druhé hodiny. Císař, důstojníci, personál a služebnictvo pak odpočívali v mlynářově domě a hospodářských budovách. Napoleon odjel následujícího rána, ale až poté, co zaplatil paní Tulipanové 300 zlatých dukátů a na její žádost nechal kolem domu rozmístit několik stráží, které měly pozemek chránit před dalšími případnými lupiči. Když si navíc stěžovala, že jí byla ukradena kráva, nařídil Berthier, aby jí byla dána jedna z francouzského stáda ve vesnici, z čehož měl prospěch i zbytek Hodonic, neboť více než čtyřicet kusů bylo rozděleno mezi ostatní obyvatele. Naneštěstí pro paní Tulipanovou se později vrátil jeden z francouzských důstojníků, který tvrdil, že si u paní Tulipanové „zapomněl klobouk.“ Kromě klobouku si však zároveň vzal i všechny mince, které paní Tulipanová neprozřetelně neschovala, a s ukradnutými penězi navzdory mlynářčiným protestům zmizel.⁶¹⁶

Také Marmont byl 12. července rozrušen, ale na rozdíl od paní Tulipanové tím nejlepším možným způsobem. Když se konečně setkal s Napoleonem, předvolal si ho císař, aby mu rovněž položil řadu otázek. Generál a vladař se spolu procházeli před císařskými stany a velmi podrobně probírali právě skončenou bitvu a Marmontův pochod z Dalmácie, přičemž Napoleon kladl nesčetné a často kritické dotazy, zatímco se Marmont pokoušel svá (často neprozřetelná) rozhodnutí zdůvodnit. Po delší době Napoleon odešel pracovat s Berthierem a Marmont, „*přemožený únavou a nespokojený*,“ se vrátil do svého „*mizerného stanu*.“ Zrovna diskutoval se svým náčelníkem štábu, když tu mu plukovník

616 HÜBNER, Anton. *Denkwürdigkeiten der königl. Stadt Znaim*, s. 900–903. Kde se v době císařovy návštěvy nacházel manžel paní Tulipanové, není známo.

Alexander Louis Robert Girardin d'Ermenonville přišel oznámit, že ho císař povýšil na maršála! Vzhledem ke svému nedávnému rozhovoru Marmont zpočátku této novince nemohl uvěřit, zejména s ohledem na své zklamání z toho, že nebyl jmenován v první várce maršálů v roce 1804. Marmont však maršálskou hůl skutečně obdržel a po několika dnech si všiml, „*jak obrovský krok*“ toto povýšení pro jeho život znamenalo, a ve svých pamětech zaznamenal i rozdíl v tom, jak se k němu nyní ostatní generálové chovali.⁶¹⁷

Pokud jde o Napoleona, z Hodonic odjel 13. července ráno, cestou do Schönbrunnu si prohlédl nový most ve Floridsdorfu a pokračoval ve svém obvyklém řízení všech rozmanitých záležitostí císařství. Lichtenštejn za francouzským císařem dorazil 15. července, ale po čtyřech bezvýsledných hodinách čekání mu byla audience odepřena. Následujícího dne ho však Napoleon přijal s velkou zdvořilostí a poměrně mírně hovořil o podmínkách, které bude požadovat za mír. Zejména již nebyla řeč o rozdělení monarchie nebo sesazení Františka z trůnu. Lichtenštejn, jemuž se po tomto rozhovoru značně ulevilo, odjel do Komárna, aby podal zprávu císaři.⁶¹⁸

4.3 Pád arcivévody Karla

Lichtenštejn by udělal lépe, kdyby z bojiště odjel přímo za svým císařem. František a jeho dvůr dorazili do Komárna po spěšném útěku ze Znojma 14. července večer. O příměří se paradoxně poprvé dozvěděl od francouzských důstojníků, což vzbudilo nemalé císařské roztrpčení. Horší než způsob, jakým se o příměří dozvěděl, byl však obsah návrhu, který mu Francouzi poskytli. „*Nikdy by mě nenapadlo uzavřít příměří, které by mě stálo víc než nepřítele,*“ sdělil po přečtení podmínek Karlovi. Císař a jeho poradci okamžitě pojali podezření, že jde o francouzskou lest. Vědom si podvodu, kterého se v roce 1805 dopustili někteří francouzští velitelé, aby se zmocnili velkého mostu přes Dunaj v neporušeném stavu, nařídil Janovi, Bianchimu, Rosenbergovi a Josefovi, aby údajné příměří ignorovali, dokud od něj nedostanou osobní oznámení. František tak byl již 15. července znepokojen

617 MARMONT, Auguste-Frédéric-Louis Vieusse de. *Mémoires du Maréchal Duc de Raguse de 1792 à 1832*, díl III., s. 255–256.

618 CRISTE, Oskar. *Feldmarschall Johannes Fürst von Liechtenstein*. Wien: Seidel & Sohn, 1905, s. 134.

tím, že jeho bratr generalissimus schválil to, co on sám považoval za skandálně hanebné a zbytečné ustanovení.⁶¹⁹

V očích dvora se reputace arcivévody Karla stále snižovala a nepomohla jí ani zpráva hraběte Karla Zichyho adresovaná císaři:

„Musím upřímně konstatovat, částečně na základě vlastních zkušeností a částečně na základě informací získaných na hlavním velitelství, že jsem shledal generalissima tak zcela sklíčeného nad současnou situací, že lze jen stěží počítat s příznivým výsledkem v případě obnovení války.“⁶²⁰

Vzhledem k těmto okolnostem se nelze divit, že císař a jeho dvůr ve chvíli, když se Lichtenštejn 18. července dostavil k císařské audienci, reagovali se značným rozhořčením. Zatímco Lichtenštejn unikl odsouzení a dokonce se těšil pochvale za to, že „svou misi odvedl velmi dobře,“ veškerá vina byla svalena na arcivévodu Karla. Výsledkem byla série dopisů Karlovi v několika následujících dnech, které ho přísně napomínaly a–jak předpokládal–ještě přísněji omezovaly jeho pravomoci. Císař v nich psal, že by ještě dokázal pochopit potřebu příměří vzhledem k oslabenému stavu armády, ale přijetí „*tak tvrdých podmínek, podmínek, které nám jedním úderem vzaly z rukou všechny výhody, které jsme měli,*“ a nutily Rakousko přizpůsobit se všem svévolným požadavkům nepřítel, tolerovat nemohl.⁶²¹

František také vyjádřil své roztrpčení nad tím, že se do jednání o příměří nepodařilo zapojit Lichtenštejna. Nejenže se domníval, že podmínky by v případě, kdy by byly konzultovány s Lichtenštejnem, byly přijatelnější, ale obával se, že vedení rozhovorů s různými rakouskými představiteli povede Napoleona k závěru, že každý v habsburské hierarchii jedná podle svého! Navíc Karla pokáral za to, že ho o příměří informoval s velkým zpožděním. Arcivévoda „*měl a mohl*“ poslat kurýra přes francouzskou armádu, aby zprávu doručil co nejkratší možnou cestou. Místo toho se podrobnosti dozvěděl až 18. července, kdy ho informoval Lichtenštejn osobně, tedy šest dní po události. Zdá se, že kromě hněvu nad pomalým vyrozuměním byl hluboce rozladěn i tím, že musel odvolat svůj dřívější rozkaz ignorovat všechny zmínky o příměří nebo příměří. „*Nejbolestnější ze všeho*“ však pro Františka bylo „*zkompromitování mé cti*“ vůči „*statečným Tyrolákům*

619 MNL, Budapešť, Levelezés, P300, karton 44, František Karlovi, 15. červenec 1809.

620 Zichy Františkovi, 15. červenec 1809; CRISTE, Oskar. *Feldmarschall Johannes Fürst von Liechtenstein*, s. 138.

621 MNL, Budapešť, Levelezés, P300, karton 44, František Karlovi, 18., 19., 20. a 23. červenec 1809.

a Vorarlberčanům“ poté, co slíbil, že tyto kraje „již nikdy nebudou odděleny od těla rakouského císařského státu“ a že „nepodepíše jiný mír než ten, který by tyto země nerozlučně připoutal k mé monarchii.“⁶²²

Cenou, kterou musel Karel za toto odvážné rozhodnutí o příměří zaplatit, bylo jeho postavení generalissima. *„Zkušenosti z nynějšího tažení adekvátně ukázaly,“* napsal František 18. července, že *„velet jedné velké armádě, dohlížet na všechny ostatní a řídit část záležitostí ministerstva války bylo pro Karla i přes jeho horlivost příliš.“* To a skutečnost, že v případě obnovení válečných akcí by byla v sázce *„budoucí existence monarchie,“* ho vedlo k rozhodnutí *„ponechat vrchní velení všech armád pouze pro sebe.“* Arcivévoda Karel se tak od nynějška měl starat *„pouze o velení vojsk, které jsem svěřil pouze a výhradně vám.“*

Následoval soubor podrobných pokynů, včetně požadavku na situační hlášení každých 24 hodin, což byl úkon, který by nadřízený důstojník vydal liknavému, roztržitému nebo nezkušenému podřízenému... Podobné požadavky byly uloženy v dalších císařských dopisech během následujících pěti dnů. Karel, který během několika složitých tažení v průběhu téměř dvou desetiletí velel stovkám tisíců mužů a dokázal se udržet v poli proti Napoleonovi, v takových pokynech viděl přesně to, čím byly: urážkou namířenou vůči jeho osobě a snaze přinutit jej k rezignaci.⁶²³ Celá korespondence, jež mimo jiné jasně ilustruje, že František vnímal Karlovo jednání jako prohřešek proti svým vlastním císařským výsadám, vyvrcholila koncem měsíce, když se arcivévoda sám chopil pera a požádal o uvolnění z velení:

„Ze tří dopisů z 15., 18. a 19. [července] jsem s nejhlubším zármutkem zaznamenal nespokojenost Vašeho Veličenstva. Velitel, který vzbudil takovou míru nespokojenosti Vašeho Veličenstva, se již nemůže těšit Vaší důvěře, a tudíž nemůže být nadále užitečný státu jako velitel armády. Tyto úvahy mě přiměly k tomu, abych velení armády položil k nohám Vašeho Veličenstva.“⁶²⁴ V dopise svému nevlastnímu otci, jenž byl sepsán o několik dní později, vyjadřuje nebohý arcivévoda své myšlenky a pocity otevřeněji: *„Domnívám se, že císař, nebo spíše zákulisní manipulátoři, se mě snaží zbavit a přimět mě k odchodu, a já se považuji za překážku pro dobro služby a státu, protože ke mně nikdo*

622 Kaiser Franz an die Tyroler, 29. květen 1809, HORMAYR, Joseph Freiherr. *Geschichte Andreas Hofer's*. Leipzig: Brockhaus, 1845, díl I., s. 435.

623 RAUCHENSTEINER, Manfred. *Kaiser Franz und Erzherzog Karl*, s. 109.

624 MNL, Budapešť, Levelezés, P300, karton 18, Karel Františkovi, 23. červenec 1809.

nechová důvěru. (...) Víte, že jsem byl vždy zcela oddán státu a že bych pro státní zájmy obětoval cokoliv, ale když člověk vidí, že to k ničemu nevede a že jej panovník nechce poslouchat, jeho oddanost chabne a on se navzdory sobě stává sobcem.“⁶²⁵ V pozdějších letech napsal, že měl možnost buď rezignovat na svou funkci, nebo spěchat do Uher, aby se svým starším bratrem vyřešil neshody osobně. Fyzicky i psychicky vyčerpaný z bojů proti Napoleonovi i proti svým nepřátelům u dvora se rozhodl rezignovat. Stručná císařská odpověď, v níž František Karlovu rezignaci přijímá, přišla s nevhodným spěchem. To bylo vše. S těmito slovy Karel předal velení *Hauptarmee* Lichtenštejnovi (nikoli Bellegardovi, kterého doporučil), vydal denní rozkaz s poděkováním vojákům a vypravil se do Těšína. Přestože se v pozdějších letech věnoval sepsování svých tažení a pojednání o vojenské teorii, armádě už nikdy nevedel.⁶²⁶

4.4 Schönbrunnský mír

U Znojma se sice už dobojovalo, ale diplomatický souboj mezi Francií a Rakouskem stále pokračoval. Zatímco arcivévoda Karel byl císařem a dvorem postupně nucen k rezignaci, zažívala okupovaná Vídeň týdny přehlídek, ohňostrojů a 15. srpna, v den Napoleonových narozenin, dokonce i slavnost *Saint Napoléon*. Po dvou týdnech, kdy příměří uzavřené u Znojma vypršelo, se však stále nic nedělo, a francouzský císař tak musel znovu sáhnout k pohrůžce, že habsburskou říši rozdělí a vládnoucí rod zbaví moci. Během další audience s knížetem Lichtenštejnem však už hovořil smířlivěji, pro Francii požadoval „pouze“ územní kompenzace. Kromě toho však Napoleon Lichtenštejnovi předložit jiný zajímavý návrh – pokud by císař František I. abdikoval ve prospěch svého bratra arcivévody Ferdinanda Würzburgského, jediného habsburského spojence Francie, mohlo by si Rakouské císařství veškerá území ponechat.

Císař František však ze svého trůnu sesednout nehodlal a tři dny po oslavě Napoleonových narozenin pověřil Metternicha s generálem Nugetem, aby monarchii

625 Karel Albertovi, 27. červenec 1809, CRISTE, Oskar. *Erzherzog Carl von Oesterreich: Ein Lebensbild*, díl III., s. 499 – 501.

626 GILL, John H. *The Battle of Znam: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 308.

během jednání s Francouzi zastupovali. Na druhé straně stolu zasedl Champagny, vévoda z Cadore.⁶²⁷

Nebudeme zde popisovat složitá diplomatická jednání, jež trvala celých šest týdnů, připomeňme však, že ani toto období se neobešlo bez náležitého dramatu, které mohlo konečnou podobu míru naprosto změnit. Stalo se tak 12. října, kdy se během jedné z obvyklých vídeňských přehlídek objevil v blízkosti Napoleona jistý Friedrich Staps, sedmnáctiletý mladík, jenž si chtěl s císařem Francouzů osobně promluvit, jak alespoň tvrdil. Pro své podezřelé chování však byl zadržen a v brašně, kterou měl přehozenou přes rameno, byl objeven velký kuchyňský nůž. Když se generál Duroc Stapse zeptal, co hodlal s nožem dělat, mladík bez vytáček odpověděl: „*Zabít Napoleona.*“ Načež se obrátil přímo na císaře: „*Jsem vnitřně pevně přesvědčen, že když vás zabiji, prokáži tím vlasti i Evropě velikou službu. To mi vtisklo zbraň do ruky.*“ Napoleon byl Stapsovou upřímností značně zaskočen, ale rozhodl se, že mladíkovi udělí milost, odvolá-li svá slova. Friedrich Staps však císařovu velkorysost odmítl a 16. října 1809 byl zastřelen popravčí četou.⁶²⁸

Dva dny po Stapsově pokusu o atentát, 14. října roku 1809, byl uzavřen schönbrunnský mír a nelze vyloučit, že to byla právě výše zmíněná událost, která záležitosti finálního podepsání urychlila. Za Francii smlouvu podepsal Champagny, za Rakousko pak kníže Lichtenštejn. Na základě schönbrunnského míru se Rakousko ve prospěch Italského království zřeklo Gorizie, Terstu, Rijeky, jižních Korutan a části východního Tyrolska. Bavorsku pak odevzdalo Salcburk, Berchtesgaden a Innskou čtvrť. Rakousko dále ztratilo část Chorvatska, jež byla přičleněna k Illyrii, a také západní Halič spolu s Krakovem, kterou obdrželo Napoleonem založené Velkovévodství varšavské. Ruský car, jenž do války prakticky nezasáhl, získal haličskou Tarnopol. České země pozbyly některé enklávy, obklopené saským územím (Guntersdorf, Taubentränke, Lenkersdorf, Schirgingwalde a Winkel). Kromě území byla Rakousku zredukována také armáda, a to na „pouhých“ 150 000 mužů. Mimo to musel František I. uznat Napoleonova staršího bratra Josefa španělským králem a maršála Murata (respektive Joachima či Gioacchina I.) králem neapolským. Celkově tak stará monarchie přišla o území o rozloze 110 000 km² a musela zaplatit kontribuce ve výši 85 milionů zlatých.⁶²⁹

627 Tamtéž, s. 274.

628 GILL, John H. *The Battle of Znam: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 279.

629 Tamtéž, s. 280.

Schönbrunnský mír tak pro Rakousko znamenal ještě větší katastrofu než přešpurská smlouva z roku 1805. Napoleonovy podmínky byly skutečně nemilosrdné, to však ale neznamená neoprávněné. Vzpomeňme, že to bylo právě Rakousko, které Francii neustále vyhlašovalo válku, a Napoleonovu tvrdému řešení se proto nelze divit. Na druhou stranu se nelze divit ani faktu, že schönbrunnský mír byl pro své striktní podmínky spíše pouhým příměřím, a že válka v Evropě během několika let znovu vypukne...

5 Bitva u Znojma dnes

Ač bitva u Znojma patří k těm méně známým střetům napoleonských válek na našem území, dostává se i jí, zejména z řad tzv. re-enactorů určité pozornosti. Poslední velká vzpomínková akce na počest bitvy, jež ukončila válku páté koalice, se konala na její 210. výročí, tedy v červenci roku 2019, kdy do Znojma a Únanova přijelo přes 300 nadšenců v dobových uniformách, aby tento významný střet (respektive jeho nepatrnou část) zrekonstruovali. Kromě zhlédnutí bitevní vřavy mohli návštěvníci zavítat do Znojmského hradu, kde se konala unikátní expozice, již připravili Vladimír Kočan a Jakub Samek ve spolupráci s historikem Jiřím Kacetlem, jenž působí v Jihomoravském muzeu ve Znojmě. Expozice byla téměř výhradně tvořena ze soukromých sbírek zahrnujících stovky předmětů, především rakouských a francouzských uniforem. Kromě vizuální prohlídky si mohli návštěvníci expozice také poslechnout přednášky pojednávající právě o napoleonské době.

Na rozdíl od každoročních slavkovských slavností se vzpomínkové akce u Znojma konaly pouze pětkrát, a to vždy pod taktovkou Projektu Austerlitz ve spolupráci se Středoevropskou napoleonskou společností. První dvě akce se udály v letech 2004 a 2008, načež následovalo nebývale úspěšné 200. výročí bitvy, kdy Projekt Austerlitz spojil síly také s obcí Dobšice. Znojmo se poté na celých 9 let odmlčelo, ale v červenci roku 2018 a 2019 se děla nad tímto jihomoravským městem opět rozezvučela. Konkrétně se tak stalo v nedalekém Únanově, kde 10. července 2019 vznikl stanový tábor účastníků. Následujícího dne mohli zájemci zavítat do Znojmské besedy, kde se v dopoledních hodinách konal blok seminářů, během nějž zazněly přednášky týkající se vzpomínkových akcí, jejich kořenů, vývoje atd. Přednášeli Karel Sáček, vedoucí projektu Primaplana.cz,

jenž popisoval počátky tzv. re-enactmentu; dále Američan Mark Schneider, představitel Napoleona na nejvýznamnějších akcích od roku 2005, se věnoval způsobům napodobení a prezentace historických osobností; Angličan David Paget v uniformě Napoleonova náčelníka štábu Berthiera se věnoval prostředkům a postupům štábní služby a její prezentace v rámci hobby; a Jakub Samek, viceprezident Středoevropské napoleonské společnosti, shrnul základní principy nezbytné pro správný výcvik a nasazení pěchoty uvedeného období. V odpoledním bloku se pak historik a autor knihy *Wellington–Vítěz od Waterloo* Daniel Res věnoval výstavbě obranných linií Torres Vedras; Peter Sabanoš, zakládající člen historické sekce CENS, popsal vývoj tažení na uherské frontě (zejm. bitva u Raabu a obléhání Prešpurku); Zdeněk Muzar, vedoucí oddělení vojenských knihoven VHÚ, představil vojenskou kariéru rakouského generála Bianchiho; a seminář uzavřel Jiří Kacetyl přednáškou na téma role arcivévody Karla a císaře Františka I. v závěru tažení roku 1809.

Vrcholem celé akce se však stala komentovaná bitevní ukázka, jejíž scénář byl inspirován bojem mezi francouzskou a rakouskou armádou během druhého dne bitvy, včetně příjezdu císaře Napoleona na bojiště a dramatického vyhlášení příměří.

Kromě výročních akcí si mohou historičtí nadšenci projít kdykoliv během roku naučnou trasu Po památkách Napoleonova působení na Znojmsku, jež vede přes Suchohrdly, Dobšice, Oblekovice, Sedlešovice, Znojmo, Přímětice, Kuchařovice, Únanov a nakonec Jevišovice. Tato stezka má celkem 19 zastávek, z nichž pro ukázkou můžeme vybrat např. křižovatku nad Dobšicemi (4. zastávka), kde Marmont se svými bavorskými divizemi zahájil krvavou bitvu o Dobšice; Daunův palác (15. zastávka), kde po bitvě u Znojma sídlil nový velitel města Znojmo maršál Masséna či hromadný hrob v Únanově (18. zastávka), kde jsou pohřbeni francouzští jezdci z Montbrunovy divize a jezdci rakouského jezdeckého sboru, kterému velela knížata Lichtenštejn a později Schwarzenberg. U každé zastávky jsou umístěny informační tabule, na nichž si turisté mohou přečíst informace jak o obecném průběhu bitvy, tak o zajímavostech týkajících se jednotlivých stanovišť.

Závěr

Bitva u Znojma a powagramské pronásledování, které jí předcházelo, je bezpochyby jednou z nejdramatičtějších událostí napoleonských válek vůbec. Podíváme-li se na červencové akce roku 1809 zpětně, můžeme se na stíhání a bitvu podívat několika analytickými úhly pohledu.

Z čistě vojenského hlediska je pozoruhodný například rakouský ústup, který byl i přes debakl u Wagramu veden v relativním pořádku a s houževnatou a obratnou obranou zadního voje. Je však třeba podotknout, že ani tak zkušený velitel, jakým arcivévoda Karel byl, se nedopustil několika chyb. Neudržení Schustekhových jednotek blíže jádru *Hauptarmee* se ještě dalo odpustit, ale vyslání Rosenberga s celým jeho sborem k ochraně Brna a Olomouce sehrálo významnou a pro Rakušany negativní roli. Nebezpečí bylo navíc ještě umocněno vysláním početně nedostatečných Altsternových sil k ochraně klíčových přechodů přes Dyji u Laa. Tato dvě rozhodnutí připravila rakouskou armádu o 14 000 až 15 000 mužů IV. sboru a oslabilo rakouské levé křídlo, což se opět projevilo v bitvě u Znojma. Další chybou arcivévody Karla byla snaha za každou cenu obsadit obranné pozice u Jetzelsdorfu, která však byla zmařena ještě dříve, než mohla být realizována. Arcivévoda, zcela zaměřen na vedení obranné války, tak ani neuvažoval o protiútku, jímž by mohl postupující Francouze zastavit a možná dokonce zlikvidovat. Díky této rakouské opatrnosti tak jak Marmont, tak Masséna postupovali bez větších obtíží.

To nás přivádí k dalšímu lapsu, jehož se rakouské velení dopustilo: přeceňování sil nepřítele. Nic nenasvědčuje tomu, že by Karel a jeho generálové vůbec uvažovali o tom, že jejich pronásledovatelé mohou být stejně unavení, stejně hladoví a stejně sužovaní vedrem jako jejich vlastní vojáci. Ačkoli operovali ve vlastní zemi, zdá se, že měli jen mlhavé představy o síle a dispozičních Francouzů. Přetrvávající přesvědčení, že od Laa 10. července postupoval maršál Davout, a nikoli Marmont, je jen jedním z několika příkladů špatného rakouského odhadu. Karel a jeho důstojníci, zahlceni vlastními strastmi a přemožení energickou aktivitou a prudkostí Francouzů a jejich německých spojenců, zůstávali uzavřeni ve svých mylných předpokladech o francouzské početní převaze, zatímco nevěnovali dostatečnou pozornost vlastním výhodám a příležitostem k protiútku.

Ani postup na druhé straně však nebyl bezchybný. Nejzávažnější francouzskou chybou během pronásledování byla ztráta kontaktu s nepřítelem záhy po bitvě u Wagramu a v noci ze 6. na 7. července. To mělo za následek nejistotu ohledně směru či směrů rakouského ústupu, která o jeden či dva kritické dny oddálila zahájení aktivního pronásledování. Toto zpoždění samozřejmě znamenalo, že Davout, Oudinot, Molitor ani Garda nemohli dorazit včas, aby se 11. července zúčastnili potenciálně rozhodující bitvy.

Za úvahu stojí několik aspektů Napoleonovy situace. Císař Francouzů vsadil vše na to, že Wagram bude dalším Slavkovem nebo Jenou, tedy bitvou, která ukončí celou válku. Když však k očekávanému drtivému triumfu nedošlo, zanechalo úsilí předcházející velké bitvě a během ní jeho zvítězivší armádu téměř stejně dezorganizovanou a vyčerpanou, jako byla poražená *Hauptarmee*. „Nejčerstvějšími“ jednotkami, které měl k dispozici, byla 2. bavorská divize a Marmontova malá Dalmatská armáda, z nichž každá urazila za několik předchozích dní více než 200 km, aby 6. července dorazila včas. Nějaký čas byl potřeba na odpočinek, zformování a doplnění zásob. Nepřítel navíc nebyl zlomený jako Prusové po bitvě u Jeny a Auerstädtu, takže divoké, zběsilé pronásledování jezdeckem nebylo té noci ani následujícího dne možné. Napoleon také musel myslet na svůj týl, který díky jednotkám arcivévody Jana (jejichž sílu však přecenil) nemohl nechat nechráněný. Informace, které o nepřítelem záhy po bitvě u Wagramu měl, mu zpočátku neumožňovaly zavázat se k jedné trase pronásledování. První zprávy naznačovaly, že by Karel mohl ustupovat buď směrem k řece Moravě (tj. do Uher), k Brnu, ke Znojmu, nebo dokonce několika směry. Napoleon tak musel vyčkávat na přesnější informace a až poté zvolit směr pronásledování. Tato situace se vyjasnila až v noci z 9. na 10. července.

Tento souběh okolností nám pomáhá vysvětlit, proč Napoleon mezi 7. a 9. červencem jednal tak, jak jednal. Klíčový však pro nás je fakt, že tímto zdržením nenávratně ztratil 12–24 hodin. Právě v důsledku ztráty tohoto cenného času nemohl 11. července u Znojma nepřítelem zasadit drtivý úder, a namísto toho se tedy rozhodl vyjednávat o příměří.

Následná bitva z 10. a 11. července je názorným příkladem náhodného střetnutí dvou armád. Pro Rakušany to byla rozhodně nepříjemná situace. Habsburští velitelé dávali přednost bitvám, na které se mohli předem připravit, vydat podrobné dispozice a pečlivě rozmístit své jednotky ve výhodných pozicích dříve, než nepřítel zaútočí. *Hauptarmee* si

v dubnu v neplánovaných střetnutích jižně od Řezna vedla špatně a nikdo neměl chuť tyto velmi čerstvé a ponižující zkušenosti opakovat. Stejně tak členitý terén s roklemi a vinicemi Rakušanům na rozdíl od jejich „*obratných*“ protivníků příliš nepomáhal.⁶³⁰ Jedinou výhodou, kterou Znojmo nabízelo, byla skutečnost, že neveliké bojiště a relativní nezálesněnost umožňovaly Karlovi a dalším rakouským velitelům přehled nad boji, což v předchozích bitvách v Bavorsku do značné míry chybělo. Jedinou oblastí, kde jim byl výhled blokován, byl les Purkrábka, jenž kvůli možnosti, že se mezi stromy schovávají početné francouzské síly, rakouské velení po celou dobu bitvy zneklidňoval.

Povaha terénu a nenadálost střetnutí spolu s Karlovou vrozenou opatrností a nedůvěrou ke své vlastní armádě jako útočnému nástroji ho vedly k vedení čistě defenzivní bitvy. Tímto způsobem boje tak propásl příležitost zasadit 10. července početně slabšímu Marmontovi citelnou ránu a následujícího dne vůbec neuvažoval o tom, že by zničil Legrandovu izolovanou a navíc nepočetnou divizi. Naproti tomu žádný z francouzských velitelů se neplánovaným střetnutím nenechal vyvést z míry. Marmont i Napoleon považovali bitvu za prostředek k udržení Rakušanů na místě a v důsledku toho se omezili pouze na útoky a manévry, kterými své protivníky zaměstnali a vyvolali dojem, že jsou na bojišti silnější, než ve skutečnosti byli. Jediný, kdo zahájil totální a překvapivě účinný útok byl Masséna, jenž se svými jednotkami operoval na jižní části bojiště.

Téměř všechny soudobé rakouské interpretace bitvy však vycházely z mylného předpokladu, že proti *Hauptarmee* stála drtivá početní převaha. Mnoho pozdějších rakouských analýz předkládalo stejně zkreslený obraz. Jenže hrozba, kterou Marmont 10. července představoval, sotva stačila k tomu, aby *Hauptarmee* zabránila překročit Dyji, i kdyby se některé jednotky musely prodírat zácpou vlastních vozidel na mostech nebo brodit řeku pod palbou bavorských děl na výšinách nad Dobšicemi. Stejně tak Marmontovy útoky z 11. července neměly za cíl prorazit ke Znojmu, ale znemožnit další rakouský ústup, aby mohly dorazit francouzské posily. Nějaký průlom by byl velmi vítaný, ale nic nenaspovídá tomu, že by někdo na francouzské straně očekával tak šťastný výsledek.

K těmto pozdějším rakouským hodnocením nepochybně přispěl i Massénův pozoruhodný úspěch jižně od Znojma, kde jeho početně slabší jednotky zatlačily Reusse až do města a téměř samy za znojemské hradby pronikly. Legrandova osamocená divize

630 BORNEMANN, K. *Napoleon bei Znaim.*, s. 48.

udělala takový dojem, že Karel musel na podporu Reusse vyslat dvě granátnické brigády. Rakouští granátníci se sice v dešťové bouři činili, ale s příchodivší podporou Carry Saint Cyra se Legrandovy pluky překvapivě rychle vzpamatovaly a znovu zaútočily. Reuss, ač byl i po příchodu Saint Cyra stále v početní výhodě, se tak znovu ocitl pod silným tlakem, a to až do okamžiku, kdy se boje přerušily uzavřením příměří.

Celá bitva u Znojma by se tak dala shrnout krátkou citací z Gueheneucových pamětí: *„Nepřítel byl navzdory své početní převaze a výhodám svého skvělého postavení na všech místech zatlačen zpět, dokud nebyla vyvěšena bílá vlajka. To byl poslední bojový výkon v tomto krátkém a skvělém tažení.“*⁶³¹

Bitva u Znojma skončila stejně nevídaně a nečekaně, jak začala. Obě armády se zastavily uprostřed útoku a na některých částech bojiště museli francouzští a rakouští kurýři doslova vběhnout mezi válčící muže, aby boje zastavili. Ač byla bitva přerušena a nedosáhla tak definitivního konce, můžeme ji považovat na francouzské vítězství, neboť podmínky příměří, které Berthier a Wimpffen podepsali v noci na bitevním poli podepsali, zajistily kromě ukončení bojů také veřejné potvrzení, že Wagram není o nic menším Napoleonovým vítězstvím než Slavkov, čemuž odpovídaly i pro Rakousko tvrdé podmínky schönbrunnského míru.

Schönbrunnský mír byl pro Habsburskou monarchii ještě větší katastrofou než mír uzavřený v Prešpurku o čtyři roky dříve. Je proto paradoxní, že Napoleon ve svém vyhnanství na Svaté Heleně několikrát vyjádřil lítost nad tím, že si nevynutil podmínky ještě tvrdší: *„Po bitvě u Wagramu jsem se dopustil velké chyby, že jsem ještě více nesnížil moc Rakouska.“* V roce 1809 však bylo jeho hlavním cílem co nejrychleji ukončit válku, aby se mohl věnovat dalším problémům, jimž jeho císařství tehdy čelilo, guerillovou válkou ve Španělsku počínaje a britskými nájezdy v Nizozemí konče.

Bitva u Znojma se tak stala dalším z Napoleonových nesčetných triumfů nad Habsburskou monarchií a ač v českém a moravském kontextu stojí ve stínu Slavkova a Chlumce, svou důležitostí, dramatičností, mohutností a především svými důsledky se řadí k jednomu z klíčových okamžiků napoleonských válek vůbec.

631 GUEHENEUC, Charles Louis Joseph Olivier. „Historique du 26e Léger pendant la Campagne de 1809.“

Summary

The Battle of Znaim and the after-Wagram pursuit that preceded it is undoubtedly one of the most dramatic events of the Napoleonic Wars. Looking back at the events of July 1809, we can view the pursuit and the battle from several analytical angles.

From a purely military point of view, for example, the Austrian retreat is remarkable, which, despite the debacle at Wagram, was conducted in relatively good order and with a tenacious and skilful rearguard defence. It should be noted, however, that even as experienced a commander as Archduke Charles was, he made a few mistakes. The failure to keep Schustekh's troops closer to the core of the *Hauptarmee* could still be forgiven, but sending Rosenberg with his entire corps to protect Brno and Olomouc played a significant and negative role for the Austrians. Moreover, the danger was compounded by the deployment of Altstern's numerically inadequate forces to protect the key crossings of the Thaya at Laa. These two decisions deprived the Austrian army of 14,000 to 15,000 men of IV Corps and weakened the Austrian left flank, which was again evident in the Battle of Znaim. Another mistake made by Archduke Charles was the attempt to take the defensive positions at Jetzelsdorf at any cost, but this was thwarted before it could be implemented. The Archduke, completely focused on waging a defensive war, did not even consider a counter-attack to stop and perhaps even eliminate the advancing French. Thanks to this Austrian caution, both Marmont and Masséna advanced without much difficulty.

This brings us to another lapse committed by the Austrian command: overestimating the enemy's strength. There is no indication that Charles and his generals even considered that their pursuers might be as tired, as hungry, and as heat-plagued as their own soldiers. Although they were operating in their own country, they seem to have had only a vague idea of the strength and disposition of the French. The persistent belief that Marshal Davout, and not Marmont, had advanced from Laa on July 10 is only one of several examples of Austrian misjudgment. Charles and his officers, overwhelmed by their own woes and overwhelmed by the vigorous activity and impetuosity of the French and their German allies, remained locked in their mistaken assumptions about French numerical superiority, while paying insufficient attention to their own advantages and opportunities for counterattack.

Even the advance on the other side, however, was not flawless. The most serious French error during the pursuit was the loss of contact with the enemy soon after the battle of Wagram and on the night of 6-7 July. This resulted in uncertainty as to the direction or directions of the Austrian retreat, which delayed the commencement of active pursuit by one or two critical days. This delay meant, of course, that neither Davout, Oudinot, Molitor nor the Imperial Guard could arrive in time to take part in the potentially decisive battle on 11 July.

Several aspects of Napoleon's situation are worth considering. The Emperor of the French had staked everything on Wagram being the next Austerlitz or Jena, the battle that would end the war. When the expected crushing triumph did not occur, however, the efforts leading up to and during the great battle left his victorious army almost as disorganized and exhausted as the defeated *Hauptarmee*. The „freshest“ troops at his disposal were the 2nd Bavarian Division and Marmont's small Dalmatian Army, each of which had traveled more than 200 miles in the previous few days to arrive on time on 6 July. Some time was needed for rest, formation and resupply. Moreover, the enemy was not broken like the Prussians after the battles of Jena and Auerstädt, so a wild, frantic pursuit by cavalry was not possible that night or the following day. Napoleon also had to think of his rear, which, thanks to Archduke John's troops (whose strength, however, he had overestimated), he could not leave unprotected. The information he had about the enemy soon after the Battle of Wagram did not allow him to commit himself to one route of pursuit at first. The first reports suggested that Charles might have retreated either towards the Morava River (i.e. to Hungary), to Brno, to Znaim, or even in several directions. Napoleon thus had to wait for more precise information before choosing a direction of pursuit. This situation became clear only on the night of 9-10 July.

This confluence of circumstances helps to explain why Napoleon acted as he did between 7 and 9 July. The key fact for us, however, is that he irretrievably lost between 12 and 24 hours by this delay. It was precisely because of the loss of this valuable time that he was unable to deliver a crushing blow to the enemy at Znaim on 11 July, and so decided instead to negotiate an armistice.

The ensuing battle of 10 and 11 July is a striking example of the two armies in a meeting engagement. For the Austrians it was a decidedly unpleasant situation. Habsburg commanders preferred battles for which they could prepare in advance, issue

detailed dispositions and carefully deploy their troops in advantageous positions before the enemy attacked. *Hauptarmee* had fared badly in the unplanned engagements south of the Rhine in April, and no one had any desire to repeat these very fresh and humiliating experiences. Similarly, the rugged terrain with its ravines and vineyards did not help the Austrians much, unlike their „skillful“ opponents. The only advantage Znaim offered was that the small size of the battlefield and the relative lack of woodland gave Charles and other Austrian commanders an overview of the fighting, something that had been largely lacking in previous battles in Bavaria. The only area where their view was blocked was the Purkrábka forest, which, because of the possibility of a large French force hiding among the trees, made the Austrian command uneasy throughout the battle.

The nature of the terrain and the suddenness of the encounter, together with Charles's innate caution and distrust of his own army as an offensive tool, led him to wage a purely defensive battle. In this way of fighting he thus missed the opportunity to deal a perceptible blow to the numerically weaker Marmont on 10 July, and the following day he did not even consider destroying Legrand's isolated and, moreover, outnumbered division. By contrast, none of the French commanders was fazed by the unplanned encounter. Both Marmont and Napoleon regarded the battle as a means of keeping the Austrians in place and, as a result, limited themselves to attacks and manoeuvres to keep their opponents busy and to give the impression that they were stronger on the battlefield than they actually were. The only one who launched an all-out and surprisingly effective attack was Masséna, who operated with his troops on the southern part of the battlefield.

Almost all contemporary Austrian interpretations of the battle, however, were based on the mistaken assumption that *Hauptarmee* was overwhelmingly outnumbered. Many later Austrian analyses presented an equally distorted picture. But the threat posed by Marmont on 10 July was hardly enough to prevent *Hauptarmee* from crossing the Thaya, even if some troops had to fight their way through the congestion of their own vehicles on the bridges or ford the river under the fire of Bavarian guns on the heights above Dobšice. Similarly, Marmont's attacks of 11 July were not intended to break through to Znaim, but to prevent further Austrian retreat so that French reinforcements could arrive. Some sort of breakthrough would have been very welcome, but there is no indication that anyone on the French side expected such a happy outcome.

No doubt Masséna's remarkable success south of Znaim, where his numerically weaker forces pushed Reuss all the way into the town and almost alone penetrated the walls of Znaim, contributed to these later Austrian assessments. Legrand's lone division made such an impression that Charles had to send two grenadier brigades to support Reuss. The Austrian grenadiers did their best in the rain storm, but with the incoming support of Carra Saint Cyr, Legrand's regiments recovered surprisingly quickly and attacked again. Reuss, though still outnumbered after Saint Cyr's arrival, was thus again under heavy pressure until the fighting broke off with the conclusion of the truce.

The whole Battle of Znaim could thus be summed up in a short quotation from Gueheneuc's memoirs: *„The enemy, in spite of his numerical superiority and the advantages of his excellent position, was driven back at all points until the white flag was hoisted. This was the last feat of battle in this short and brilliant campaign.“*

The Battle of Znaim ended as unprecedentedly and unexpectedly as it had begun. Both armies halted in the middle of the attack, and in some parts of the battlefield French and Austrian couriers had to literally run between the fighting men to stop the fighting. Although the battle was interrupted and thus did not reach a definite end, we may regard it as a French victory, for the terms of the armistice which Berthier and Wimpffen signed on the battlefield that night, in addition to ending the fighting, secured public confirmation that Wagram was no less a victory for Napoleon than Austerlitz, and that the harsh terms of the Peace of Schönbrunn were equivalent to this for Austria.

The Peace of Schönbrunn was an even greater disaster for the Habsburg monarchy than the Peace of Pressburg four years earlier. It is therefore paradoxical that Napoleon, in his exile on St Helena, repeatedly expressed regret that he had not enforced even harsher terms: *„After the battle of Wagram I made a great mistake in not reducing the power of Austria still further.“* In 1809, however, his main goal was to end the war as quickly as possible so that he could attend to the other problems his empire was then facing, starting with the guerrilla war in Spain and ending with the British raids in the Netherlands.

The Battle of Znaim thus became another of Napoleon's countless triumphs over the Habsburg monarchy, and although in the Czech and Moravian context it stands in the shadow of Austerlitz and Chlumec, its importance, drama, power and above all its consequences make it one of the key moments of the Napoleonic Wars in general.

Seznam použitých zkratek

BayHStA – Bayerisches Hauptstaatsarchiv

GLA – Generallandesarchiv

MNL – Magyar Nemzeti Levéltár

OeStA/HHStA – Österreichisches Staatsarchiv, Haus-, Hof- und Staatsarchiv

OeStA/KA – Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv

SHD – Service Historique de la Défense

GB – général de brigade (brigádní generál)

GD – général de division (divizní generál)

GdK – General der Kavallerie (bez ekvivalentu)

FZM – Feldzeugmeister (polní zbrojmistr)

FML – Feldmarschall Lieutenant (polní podmaršálek)

GM – General Major (generálmajor)

CdN – Correspondance de Napoléon

CG – Correspondance Général

OWW – Ober dem Wienerwald Landwehr

OMB – Ober dem Manhartsberg Landwehr

UMB – Unter dem Manhartsberg Landwehr

Archivní materiál

Archives Nationales, Paris.

Bayerisches Hauptstaatsarchiv, München.

Hessisches Staatsarchiv, Darmstadt.

Österreichisches Staatsarchiv, Wien:

- Haus-, Hof- und Staatsarchiv (HHStA).
- Kriegsarchiv (KA).

Service Historique de la Défense (SHD), Archives de la Guerre et de l'Armée de Terre, Vincennes, Série GR C, Premier Empire, zejména složky „Situations“ a „Correspondance de l'Armée“.

Generallandesarchiv (GLA), Karlsruhe.

Magyar Nemzeti Levéltár (MNL), Budapešť.

Seznam literatury

- ADAM, Albrecht. *Aus dem Leben eines Schlachtenmalers*. Stuttgart: Cotta, 1886.
- AMON VON TREUENFEST, Gustav rytíř. *Geschichte des k. k. Huszaren-Regimentes Alexander Freiherr v. Koller Nr. 8*. Wien: Mayer, 1880.
- AMON VON TREUENFEST, Gustav rytíř. *Geschichte des k. u. k. Husaren-Regiments Nr. 4*. Wien: Mayer, 1903.
- ANGELI, Moriz Edlen von. *Erzherzog Carl von Oesterreich als Feldherr und Heeresorganisator*. Wien: Braumüller, 1897.
- ARNOLD, James R. *Crisis on the Danube*. New York: Paragon House, 1990.
- BEER, Adolf. *Zehn Jahre österreichischer Politik 1801–1810*. Leipzig: Brockhaus, 1877.
- BERTHEZÈNE, Pierre. *Souvenirs Militaires de la République et de l'Empire*. Paris: Dumaine, 1855.
- BERTRAND, Henri Gatien. *Cahiers de Sainte-Hélène*. Paris: Flammarion, 1949.
- BÉRAUD, Stéphane. *La Révolution Militaire Napoléonienne*. Paris: Giovangeli, 2007 – 2013.
- BINDER VON KRIEGLSTEIN, Christian Freiherr. *Der Krieg Napoleons gegen Oesterreich 1809*, Maximilian rytíř von Hoen (ed.). Berlin: Voss, 1906.
- BONAPARTE, Napoleon. *Correspondance de Napoléon Ier publiée par ordre de l'Empereur Napoléon III*. Paris: Imprimerie Impériale, 1858–1870.
- BONAPARTE, Napoleon – LAS CASES, Emmanuel de. *Memoriál ze Svaté Heleny*, Aleš Pohorský (překl.). Praha: Academia, 2020.
- BORNEMANN, Karl. *Napoleon bei Znaim*. Geislingen/Steige: Verlag des Südmährischen Landschaftsrates, 1975.
- BOTZENHART, Manfred. *Metternichs Pariser Botschafterzeit*. Münster: Verlag Aschendorff, 1967.
- BOYELDIEU, Louis Léger. „Itinéraire et Notes Historiques du 4e Régiment de Ligne“, publikováno v Léon Charles Emile Auguste Loÿ, „Le Général de Division Baron Boyeldieu“, *Carnet de la Sabretache*, č. 260 (srpen 1914–květen 1919).
- BRINNER, Wilhelm. *Geschichte des k. k. Pionnier-Regimentes*. Wien: Seidel & Sohn, 1878.

- BRO, Louis. *Mémoires*. Paris: Plon, 1914.
- BRUYÈRE, Jean Pierre Joseph. „Notices Historiques et Topographiques sur les Marches et Combats des Troupes aux Ordres de Général Bruyère en 1809“, *Carnet de la Sabretache*, č. 198, 1909.
- BUAT, Edmond Alfonse Léon. *1809 De Ratisbonne à Znaïm*. Paris: Chapelot, 1909.
- CASTELLANE, Espirit Victor Elisabeth Boniface de. *Journal du Maréchal de Castellane*, Paris: Plon, 1895.
- CONSTANT WAIRY, Louis. *Memoirs of Constant: First Valet de Chambre of the Emperor, on the Private Life of Napoleon, His Family and His Court*. Charleston: BiblioLife, 2009.
- CRISTE, Oskar. *Feldmarschall Johannes Fürst von Liechtenstein*. Wien: Seidel & Sohn, 1905.
- CRISTE, Oskar. *Erzherzog Carl von Oesterreich: Ein Lebensbild*. Wien: Braumüller, 1912.
- „Der letzte Akt des französische-österreichischen Feldzugs im Jahre 1809“. *Europäische Annalen*, díl V., 1811.
- DESBOEUF, Marc. *Souvenirs du Capitaine Desboeufs*. Paris: Picard, 1901.
- DUMAS, Mathieu. *Memoirs of His Own Time*. Philadelphia: Lea & Blanchard, 1839.
- DUPUY, Victor. *Souvenirs Militaires*. Paris: Lévy, 1892.
- EGGENDORFER, Anton (ed.). *Guntersdorf und Großnondorf: Die Geschichte der Marktgemeinde Guntersdorf*. Wien: Berger, 2008.
- EGGER, Rainer. *Das Gefecht bei Hollabrunn und Schöngrabern 1805*. Wien: Heeresgeschichtliches Museum, 1982.
- ELTING, John R. *Military Life under Napoleon: The Memoirs of Captain Elzear Blaze*. Chicago: The Emperor's Press, 1995.
- ESPINCHAL, Hippolyte d'. *Souvenirs Militaires*. Paris: Ollendorff, 1901.
- „Feldzug der 2ten Division 4ten Armeecorps der Armee von Teutschland im Jahr 1809“, *Pallas*, 1810.
- FITZKA, Karl. *Geschichte der Stadt Mistelbach*. Mistelbach: Stadtgemeinde, 1901.
- FOURNIER, Jean Baptiste. *Souvenirs de Fournier, aide de camp d'Arrighi de Casanova, duc de Padoue*. Maurepas: La Vouivre, 2009.

- FRÈCHE, Louis. *Mémoire de mes Campagnes (1803–1809)*, Fernand Émile Beaucour (ed.). Levallois: Centre d'Études Napoléoniennes, 1994.
- FÜRNKRANZ, Rudolf. *Laa an der Thaya 1800–2000*. Gösling: Edition Weinviertel, 2009.
- GACHOT, Edouard. *1809 Napoléon en Allemagne*. Paris: Plon, 1913.
- GASSICOURT, Charles Louis Cadet de. *Voyage en Autriche, en Moravie et en Bavière fait à la Suite de l'Armée Française pendant la Campagne de 1809*. Paris: L'Huillier, 1818.
- GENET, Alexandre. *Notice Nécrologique sur le Général Stabenrath*. Paris: Christophe, 1858.
- GILL, John H. *The Battle of Znaim: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*. Barnsley: Greenhill Books.
- GILL, John H. 1809: *Thunder on the Danube - Napoleon's Defeat of the Habsburgs*. London: Frontline, 2008.
- GIRAULT, Philippe René. *Mes Campagnes sous la Révolution et l'Empire*. Paris: Le Sycomore, 1983.
- GODART, Roch. *Mémoires*. Paris: Flammarion, 1895.
- GODIN, Jean-Baptiste. „Abrégé de mes Voyages Faits Pendant les Années 1808-1809-1810-1811-1812 et 1813“, *La Giberne*, IX/1, červenec 1907.
- GROUCHY, Emmanuel. *Mémoires du Maréchal de Grouchy*. Paris: Dentu, 1873.
- GUEHENEUC, Charles Louis Joseph Olivier. „Historique du 26e Léger pendant la Campagne de 1809“, rukopis, (SHD, Vincennes, Série GR C, Premier Empire, Correspondance de l'Armée, 1889).
- GUYOT, Claude Etienne. *Carnets de Campagnes*, Jean Hugues de Font-Réaulx (ed.), Paris: Teissédre, 1999.
- HASSEL, Paul. *Geschichte der Preussischen Politik*. Leipzig: Hirzel, 1881.
- Heimatbuch des Bezirkes Hollabrunn*, Hollabrunn, n.p., 1951.
- HELLER VON HELLWALD, Friedrich Anton. *Feldzug des Jahres 1809 in Süddeutschland*. Wien: Gerold, 1864.
- HIRN, Josef. „Das kaiserliche Handbillet aus Wolkersdorf (29. Mai 1809) für Tirol“, *Beiträge zur neueren Geschichte Österreichs*, září 1906.

- „Historische Darstellung des Antheils, welchen das 5te Wiener Frey-Bataillon an dem Feldzuge des Jahres 1809 genommen hat“, *Neue militärische Zeitschrift*, díl III., 1811.
- HÖDL, Rudolf von. *Geschichte des k. und. k. Infanterieregiments Nr. 29*. Temesvár: Selbstverlag des Regiments, 1906.
- HOEN, Maximilian rytíř von. *Wagram*. Wien: Stern, 1909.
- HORMAYR, Joseph Freiherr. *Geschichte Andreas Hofer's*. Leipzig: Brockhaus, 1845.
- HÜBNER, Anton. *Denkwürdigkeiten der königl. Stadt Znaim*. Znaim: Lenk, 1869.
- CHANDLER, David G. *Jena 1806: Napoleon Destroys Prussia*. Oxford: Osprey, 1993.
- CHLAPOWSKI, Adam Dezydery. *Memoirs of a Polish Lancer*. Chicago: Emperor's Press, 1992.
- JACQUIN, François-Joseph. *Carnet de Route d'un Grogard de la Révolution et de l'Empire*. Paris: Clavreuil, 1960.
- JUST, Gustav. *Der Friede von Schönbrunn*. Wien: Stern, 1909.
- KANDELSDORFER, Karl. *Geschichte des k. und. k. Feld-Jäger-Bataillons Nr. 3*. Wien: Vergani, 1899.
- KAREL, arcivévoda rakouský. *Ausgewählte Schriften*. Wien: Braumüller, 1893–1894.
- KAUFMANN, Reinhard Franz. „Die Schlacht bei Znaim veränderte die Landkarte Europas“, *Zusammenfassung der Beiträge zum Napoleon Symposium „Feldzug 1809“*. Wien: Delta Druckproduktionen, 2009.
- KENIS, Wilhelmus. *Soldaten van Napoleon*, K. C. Peeters (ed.). Antwerpen: de Vlijt, 1955.
- KLINKOWSTRÖM, Clemens von. *Aus der alten Registratur der Staatskanzlei*. Wien: Braumüller, 1870.
- KOCH, Jean-Baptiste. *Mémoires d'André Massena*. Paris: Bonnot, 1967.
- KRONES, Franz. *Geschichte der Neuzeit Oesterreich*. Berlin: Hoffmann, 1879.
- LABORDE, Alexandre de. *Précis Historique de la Guerre entre la France et l'Autriche en 1809*. Paris: Anselin et Pochard, 1823.
- LABOUCHE, Jean Henri Éliacin. *Historique du 18me Régiment d'Infanterie de Ligne*. Pau: Garet, 1891.
- LANGSAM, Walter Consuelo. „Count Stadion and Archduke Charles“, *Journal of Central European Affairs*, díl VI., č. 2, červenec 1946.

- LARISCH, Ferdinand von. „Meine zweite Campagne (Aus dem Tagebuche eines Verstorbenen)“, *Bautzener Nachrichten*, díly 21–25, 1883.
- LARREY, Dominique Jean. *Mémoires de Chirurgie Militaire et Campagnes de D. J. Larrey*. Paris: Smith, 1812.
- LEJEUNE, Charles-Henri. „Souvenirs“, *Carnet de la Sabretache*, září 1910.
- LEJEUNE, Louis-François. *Memoirs of Baron Lejeune*. Felling: Worley reprint, 1987.
- LIGNE, Charles Joseph de. *Fragments de l'Histoire de Ma Vie*, Félicien Leuridant (ed.). Paris: Plon, 1928.
- LÖWENSTERN, Vladimír Ivanovič von. *Mémoires du Général-Major Russe Baron de Löwenstern*, M H. Weil (ed.). Paris: Fontemoing, 1903.
- MADROUX, Ludwig von. „August von Floret“, *Archiv für Offiziere aller Waffen*, 2, 1846.
- MÄNDLER, Friedrich. *Erinnerungen aus meinen Feldzügen*. Nürnberg: Lotzbeck, 1854.
- MARBOT, Marcellin de. *Paměti: Vzpomínky francouzského jezdeckého důstojníka z napoleonských tažení*, Jiří Kovařík (překl.). Praha: Elka Press, 1999.
- MARBOT, Marcellin de. *Remarques Critiques sur l'Ouvrage de M. le Lieutenant-Général Rogniat, intitulé Considerations sur l'Art de la Guerre*. Paris: Anselin et Pochard, 1820.
- MARBOTIN, Pierre. „Deux Lettres de 1809 du Liutenant de Marbotin à sa Mère“, *Carnet de la Sabretache*, 1909.
- MARCEL, Auguste François. *Comte de Ségur-Cabanac, Journal*. Wien: Stern, 1910.
- MARMONT, Auguste-Frédéric-Louis Viesse de. *Mémoires du Maréchal Duc de Raguse de 1792 à 1832*. Paris: Perrotin, 1857.
- MEIER, Wilhelm. *Erinnerungen aus den Feldzügen 1806 bis 1815*. Karlsruhe: Müller, 1854.
- MÉNEVAL, Napoléon Joseph Ernest Baron de. *Le Général Baron de Coëhorn: Un Bayard Alsacien*. Paris: Fischbacher, 1912.
- MOISETTE, Jean. „Le Général François-Nicolas Fririon“, *Le Pays Lorrain*, díl XXX., leden 1938.
- MOLTKE, Helmuth von. *Der Feldzug 1809*. Berlin: Moltkes Militärische Werke, 1899.
- NAULET, Frédéric. *Wagram*. Paris: Economica, 2009.
- NICOLAS, César. *Une Famille de Sommiérois*. Nîmes: Revue du Midi, 1904.

- NOUBEL, Jean – LAPRAY, Olivier. „Le Général Marulaz et le 8e Hussards à Wagram“, *Traditions*, č. 22, říjen 2018.
- OUVRARD, Robert. *1809: Les Français à Vienne*. Paris: Nouveau Monde, 2009.
- PARQUIN, Charles Denis. *Souvenirs et Campagnes d'un Vieux Soldat de l'Empire*, A. Aubier (ed.). Paris: Berger-Levrault, 1903.
- PAULIN, Jules Antoine. *Les Souvenirs du Général Baron Paulin*. Paris: Plon, 1895.
- PELET, Jean-Jacques. *Mémoires sur la Guerre de 1809 en Allemagne*. Paris: Roret, 1824 – 1826.
- PELLEPORT, Pierre. *Souvenirs Militaires et Intimes du Général Vicomte de Pelleport*. Paris: Didier, 1857.
- PLEYER, Karl. „Zwei Berichte über Schöngrabern im Jahr 1809“, *Unsere Heimat*, díl XXX., 8/10, 1959.
- POSSELT, Oskar. *Geschichte des k. und k. Infanterieregiments Ritter v. Pino Nr. 40*. Rzeszów: Gerold, 1913.
- RADECKÝ, Josef Václav. „Erinnerungen aus dem Leben des FM. Grafen Radetzky“, *Mittheilungen des k. k. Kriegsarchivs*, 1887.
- RAUCHENSTEINER, Manfred. *Kaiser Franz und Erzherzog Karl*. Wien: Verlag für Geschichte und Politik, 1972.
- REICHOLD, Nicholas. *Soldaten-Sohn und das Kriegsleben von 1805 bis 1815*. München, 1851.
- RIEDL VON RIEDENAU, Erich Freiherr. *Geschichte des k. und k. Uhlanen-Regiments Erzherzog Karl Nr. 3*. Wien: Hof- und Staatsdruckerei, 1901.
- RÖSSLER, Hellmuth. *Oesterreichs Kampf um Deutschlands Befreiung*. Hamburg: Hanseatische Verlagsanstalt, 1940.
- RÖSSLER, Hellmuth. *Graf Johann Philipp Stadion: Napoleons deutscher Gegenspieler*. Wien: Herold, 1966.
- RÜHLE VON LILIENSTERN, Johann Jacob Otto von August. *Reise mit der Armee im Jahre 1809*. Rudolfstadt: Hof- Buch- und Kunstrhandlung, 1810.
- SASKI, Charles. *Campagne de 1809 en Allemagne et en Autriche*. Paris: Berger-Levrault, 1899–1902.
- SAVARY, Anne-Jean-Marie-René. *Mémoires du Duc de Rovigo*. Paris: Bossange, 1828.

- SCHALLER, Christian. *Fragmente aus dem Feldzuge gegen Oestreich im Jahr 1809*. Augsburg: Bürglen, 1810.
- SCHNIERER, Johann. *Aus der Franzosenzeit, Innvierter Volksbücher*. Braunau: Stampfl, 1914.
- SÉGUR, Philippe-Paul. *Histoire et Mémoires*. Paris: Didot, 1873.
- SKALL, Johann Baptist. „Feldzugsreise des Kaisers Franz I. von Oesterreich im Jahre 1809“, Hauptmann Sommeregger (ed.), *Mitteilungen des K. und K. Kriegsarchiv*, Band 5, Wien, 1907.
- „Skizzen einer Geschichte des 11ten k. Baierischen Linien-Infanterie-Regiments“, *Kriegs-Schriften, herausgegeben von baierischen Offizieren*, díl I., München, 1820.
- TASCHER, Maurice Charles Marie de. *Journal de Campagne d'un Cousin de l'Impératrice*. Paris: Plon, 1933.
- Theilnahme der Grossherz. Hess. Truppen an dem Kriege zwischen Oestreich und Frankreich im Jahre 1809*. Darmstadt: Auw, 1850 (napsáno v říjnu 1809).
- THIERS, Adolphe. *Histoire du Consulat et de l'Empire*. Paris: Paulin, 1845–1860.
- TRIARE, Paul. *Dominique Larrey*. Tours: Mame, 1902.
- VALENTINI, Georg Freiherr von. *Versuch einer Geschichte des Feldzugs von 1809 an der Donau*. Berlin: Nikolai, 1818.
- VENTURINI, Karl. *Geschichte unserer Zeit*. Leipzig: Steinacker, 1811.
- VERGNES, Jean Pierre. „Le Lendemain de la Bataille de Wagram“, *Revue de l'Empire*, díl IV., 1845.
- VIGNOLLE, Martin. „Historique de la Campagne de 1809 (Armée d'Italie)“, *Revue Militaire*, č. 16, červenec 1900.
- WELDEN, Ludwig Freiherr von. *Der Krieg von 1809 zwischen Oesterreich und Frankreich von Anfang Mai bis zum Friedensschlusse*. Wien: Gerold, 1872.
- WERTHEIMER, Eduard. *Geschichte Österreichs und Ungarns im ersten Jahrzehnt des 19. Jahrhunderts*. Leipzig: Duncker & Humblot, 1890.
- WILHELM VON BADEN, markrabě. *Denkwürdigkeiten des Markgrafen Wilhelm von Baden*, Karl Obser (ed.). Heidelberg: Winter, 1906.
- WOLF, Franz. *Schöngrabern im Wandel der Zeiten*. Schöngrabern: samizdat, 1995.
- XYLANDER, Rudolf rytíř von. *Geschichte des 1. Feld-Artillerie-Regiments Prinz-Regent Luitpold*. Berlin: Mittler & Sohn, 1909.

ZECH, Karl von – PORBECK, Friedrich von. *Geschichte der Badischen Truppen 1809 im Feldzug der Französischen Hauptarmee gegen Oesterreich*, Rudolf von Freydorf (ed.). Heidelberg: Winter, 1909.

ZIMMERMANN, Karl von. *Geschichte des 1. Grossherzoglich Hessischen Dragoner-Regiments (Garde-Dragoner-Regiments) Nr. 23*. Darmstadt: Bergsträsser, 1878.

ZSCHOKKE, Heinrich. *Der Krieg Oesterreichs gegen Frankreich und den rheinischen Bund im Jahre 1809*. Aarau: Remigius, 1810.

Noviny a časopisy

Europäische Annalen, 1809–1811.

Internetové zdroje

http://bibliotheque-martial-lapeyre.napoleon.org/Default/doc/SYRACUSE/60748/abrege-de-mes-voyages-faits-pendant-les-annees-1808-1809-1810-1811-1812-et-1813-debut-suite-1-dedice?_lg=fr-FR

https://www.austerlitz.org/cz/bitva-u-znojma-v-roce-1809/#_ftn108

<https://www.austerlitz.org/cz/mirova-smlouva-z-campo-formia/>

<https://www.napoleon-histoire.com/correspondance-de-napoleon-ier-aout-1808/>

Přílohy

Seznam příloh:

Příloha č. 1: Přehled francouzských a rakouských sil během bitvy u Znojma

Příloha č. 2: Situace z rána 7. července 1809⁶³²

Příloha č. 3: Mapa znázorňující obě cesty pronásledování až ke znojenskému bojišti. Na plánu je rovněž znatelná Karlem předpokládaná obranná pozice u Jetzelsdorfu.⁶³³

Příloha č. 4: Akce u Stockerau z 8. července 1809⁶³⁴

Příloha č. 5: Situace z večera 9. července 1809⁶³⁵

Příloha č. 6: Střet u Hollabrunnu z 9. července 1809⁶³⁶

Příloha č. 7: První den bitvy u Znojma⁶³⁷

Příloha č. 8: Druhý den bitvy u Znojma⁶³⁸

Příloha č. 9: Napoleon ve své pracovně – J. L. David

Příloha č. 10: André Masséna – A. J. Gros

Příloha č. 11: Auguste Marmont – J. B. P. Guérin

Příloha č. 12: Louis-Nicolas Davout – P. Gautherot

Příloha č. 13: Louis Berthier – J. A. C. Pajou

Příloha č. 14: Emmanuel de Grouchy – G. Rouget

Příloha č. 15: Louis-Pierre Montbrun - neznámý autor

Příloha č. 16: Claude Legrand – J. A. Gros

Příloha č. 17: Auguste Jean Ameil – neznámý autor

632 GILL, John H. *The Battle of Znaim: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 111.

633 Tamtéž, s. 126.

634 Tamtéž, s. 129.

635 Tamtéž, s. 147.

636 Tamtéž, s. 151.

637 Přílohy č. 7 a 8, zachycující bitevní plán, byly původně oskenovány z Rothenburgova atlasu, tyto snímky však byly staženy z níže přiloženého webu: <http://napoleon-knihy.blogspot.com/2013/05/mapy-bitvy-u-znojma.html>.

638 Viz předchozí poznámka.

- Příloha č. 18:** Jean-Toussaint Arrighi de Casanova – neznámý autor
- Příloha č. 19:** Jean Pierre Joseph Bruyère – neznámý autor
- Příloha č. 20:** Claude Carra de Saint Cyr – J. L. David
- Příloha č. 21:** Michel Claparède – F. le Villain
- Příloha č. 22:** Gabriel Molitor – H. J. de Forestier
- Příloha č. 23:** Étienne Marie Antoine Champion de Nansouty – L. Lanta
- Příloha č. 24:** František I. – J. Kreutzinger
- Příloha č. 25:** Arcivévoda Karel – A. Einsle
- Příloha č. 26:** Kníže Lichtenštejn – J. B. Lampi
- Příloha č. 27:** Karel Filip ze Schwarzenberga – olejomalba z Českého Krumlova, neznámý autor
- Příloha č. 28:** Johann Philipp Stadion – J. Ender
- Příloha č. 29:** Heinrich von Bellegarde – J. Kriehuber
- Příloha č. 30:** Friedrich Franz Xaver von Hohenzollern-Hechingen – neznámý autor
- Příloha č. 31:** Jan Karel Kolovrat Krakovský – F. Ebert
- Příloha č. 32:** Johann von Klenau neboli Jan z Klenové a Janovic – B. Höfel
- Příloha č. 33:** František Serafín Orsini-Rosenberg – neznámý autor
- Příloha č. 34:** Heinrich XV. zu Reuss-Plauen – J. Hessler
- Příloha č. 35:** Jan Nepomuk Nostic-Rieneck – J. B. Clarot
- Příloha č. 36:** Josef Václav Radecký z Radče (již v pokročilejším věku) – G. Decker
- Příloha č. 37:** Johann von Prochaska – F. Schier
- Příloha č. 38:** Maximilian von Wimpffen – H. Holpein
- Příloha č. 39:** Carl Philipp von Wrede – F. Hanfstaengl
- Příloha č. 40:** Andreas von Schneller – neznámý autor
- Příloha č. 41:** Rudolf von Salis-Zizers – J. Kriehuber⁶³⁹

639 Přílohy č. 9–41 jsou převzaty z Wikimedia Commons (https://commons.wikimedia.org/wiki/Hlavn%C3%AD_strana).

Příloha č. 42: Pohled na chrám sv. Mikuláše, znojemskou dominantu

Příloha č. 43: Rotunda sv. Kateřiny

Příloha č. 44: Památník bitvy u Znojma v Dobšisích

Příloha č. 45: Loucký klášter

Příloha č. 46: Ugartův palác, renesanční stavba na Horním náměstí, kde se 17. listopadu 1805 na dvě noci ubytoval samotný císař Napoleon I.

Příloha č. 47: Brod přes Dyji na konci Lahoferovy ulice, jenž byl pro hospodářské účely využíván celá staletí. Během prvního dne bitvy se přes něj přebrodivo více než 500 hulánů pluku knížete Schwarzenberga. V noci z 10. na 11. července přes brod přešlo dalších 30 000 ustupujících Rakušanů. Následujícího dne se brodu zmocnila francouzská pěchota sboru maršála Massény, čímž byl pro Francouze zajištěn prostor k postupu na Znojmo samotné.

Příloha č. 48: Nálezy z bitvy u Znojma

Příloha č. 49: Socha sv. Jana Nepomuckého u potoka Leska, která už během bitvy stála na pilíři mostu na silnici vedoucí do Brna.

Příloha č. 50: Koryto potoka Leska

Příloha č. 51: Rother Hof (neboli Červený dvůr), kde se 11. července sešli náčelníci generálních štábů, maršál Berthier a baron Wimpffen, aby ujednali příměří.

Příloha č. 52: Pamětní deska na zdi Červeného dvora

Příloha č. 53: Losolosy, pravděpodobné místo hromadného hrobu padlých v bitvě u Znojma

Příloha č. 54: Pohled na les Purkábka od cesty vedoucí do Kuchařovic

Příloha č. 55: Pohled na bojiště ze sedlešovického návrší

Příloha č. 56: Načeratický kopec

Příloha č. 57: Místo, kde stál tzv. Napoleonův dub, od nějž vrchní velitel francouzských vojsk řídil bitvu u Znojma. Torzo původního dubu je momentálně umístěno ve znojemském muzeu.

Příloha č. 58: Kostel sv. Floriána v Kuchařovicích

Příloha č. 59: Pomník generála Boudeta v Moravských Budějovicích

Příloha č. 60: Daunův palác na Horním náměstí, který se 12. července 1809 stal sídlem maršála Massény, Napoleonem jmenovaným velitelem města Znojma.

Příloha č. 61: Nádvoří Daunova paláce⁶⁴⁰

640 Přílohy č. 42–61 jsou fotografie od autorky bakalářské práce.

Příloha č. 1: Přehled francouzských a rakouských sil během bitvy u Znojma

Na níže přiložené tabulce je pro lepší orientaci uvedeno umístění a organizace jak francouzských, tak rakouských sil operujících během bitvy. Nutno však podotknout, že zachytit přesnou armádní sestavu bitvy u Znojma je kvůli ztrátám u Wagramu a následnému, mnohdy poněkud chaotickému ústupu (resp. postupu) na Moravu prakticky nemožné.⁶⁴¹

Hauptarmee—arcivévoda Karel

I. sbor—GdK Bellegarde

- Předsunuté jednotky
 - pěchotní pluk *Anton Mittrowsky* č. 10 (cca 650)
 - pěchotní pluk *Reuss-Plauen* č. 17 (cca 560)
 - 2. myslivecký prapor (cca 350)
 - 4. legie *EH Carl* (cca 190)
 - švališerský pluk *Klenau* č. 5 (cca 240)
- První linie—GM Henneberg
 - 1. brigáda—GM Henneberg
 - pěchotní pluk *Reuss-Plauen* č. 17 (cca 1120)
 - pěchotní pluk *Kolowrat* č. 36 (1935)
 - 2. brigáda—plukovník Frabré
 - pěchotní pluk *Erzherzog Rainer* č. 11 (1657)
 - pěchotní pluk *Vogelsang* č. 47 (1472)
- Druhá linie—GM Clary
 - 1. brigáda—GM Clary
 - pěchotní pluk *Erbach* č. 42 (1574)
 - 2. brigáda—plukovník Schäffer

⁶⁴¹ Informace o armádních sestavách obou vojsk byly prodiskutovány s viceprezidentem Středoevropské napoleonské společnosti Jakubem Samkem a z větší části se shodují s Gillovou *ordre de bataille* v jeho obsáhlé studii o znojenské bitvě (viz GILL, John H. *The Battle of Znam: Napoleon, the Habsburgs and the End of the War of 1809*, s. 419–442)

- pěchotní pluk *Argenteau* č. 35 (1516)
- švališerský pluk *Klenau* č. 5 (cca 400)
- Před Příměticemi
 - pěchotní pluk *Anton Mitrowsky* č. 10 (cca 650)
- **Celková síla sboru:**
 - Pěchota—cca 11 674
 - Jízda—cca 640
 - Dělostřelectvo—8 dvanáctiliberních, 40 šestiliberních děl, 12 houfnic

II. sbor—FML Hohenzollern

- 1. divize—GM Buresch
 - 1. brigáda—plukovník Quallenberg
 - pěchotní pluk č. 25 (dřívější *Zedtwitz*) (1038)
 - pěchotní pluk *Froon* č. 54 (1970)
 - 3. uherskohradištský *Landwehr* (cca 110)
 - 2. brigáda—GM Buresch
 - pěchotní pluk *Zach* č. 15 (1038)
 - 3. brněnský *Landwehr* (zahrnut do pluku *Zach* č. 15)
 - pěchotní pluk *Josef Colloredo* č. 57 (cca 2000)
 - 1. brněnský *Landwehr* (cca 300)
- 1. divize—GM Wied-Runkel
 - 1. brigáda—GM Altstern
 - pěchotní pluk *Rohan* č. 21 (1721)
 - 2. brigáda—GM Wied-Runkel
 - pěchotní pluk *d'Aspre* č. 18 (1456)
 - pěchotní pluk *Frelich* č. 28 (1335)
 - 3. brigáda (velitel není znám)
 - hraničářský pluk *Wallach-Illyria* č. 13 (413)
 - 2. legie *EH Carl* (cca 600)
 - švališerský pluk *Vincent* č. 4 (290)
 - Další (následující jednotky se zřejmě ke II. sboru připojily pouze dočasně)

- 4. legie *EH Carl* (cca 370)
 - husarský pluk *Blankenstein* č. 6 (cca 120)
- **Celková síla sboru:**
 - Pěchota–cca 12 351
 - Jízda–290 a cca 120 husarů
 - Dělostřelectvo–8 dvanáctiliberních, 48 šestiliberních děl, 12 houfnic

III. sbor–FML Kolovrat

- 1. divize–GM Schneller
 - 1. brigáda–plukovník Schmuttermayer
 - myslivecký pluk *Lobkowitz* (653)
 - hulánský pluk *Schwarzenberg* č. 2 (cca 400)
 - 2. brigáda–plukovník Giffling
 - pěchotní pluk *Schröder* č. 7 (2258)
 - pěchotní pluk *Wenzel Colloredo* č. 56 (2421)
 - 3. brigáda–plukovník Wratislaw
 - 1. a 2. kombinovaný pražský *Landwehr* (436)
 - 1. berounský *Landwehr* (492)
 - 2. berounský *Landwehr* (473)
- 2. divize–FML St Julien
 - 1. brigáda–plukovník Chiesa
 - pěchotní pluk *Kaiser* č. 1 (1174)
 - pěchotní pluk *Manfredini* č. 12 (2167)
 - pěchotní pluk *Würzburg* č. 23 (1124)
 - 2. brigáda–GM Biber
 - pěchotní pluk *Kaunitz* č. 20 (2235)
 - pěchotní pluk *Württemberg* č. 38 (1220)

- **Celková síla sboru:**
 - Pěchota–14 653
 - Jízda–cca 400
 - Dělostřelectvo (údaje pochází z bitvy u Wagramu)–8 dvanáctiliberních, 36 šestiliberních, 8 tříliberních děl, 10 houfnic

V. sbor–FML Reuss

- 1. brigáda–GM Neustädter
 - pěchotní pluk *Reuss-Greiz* č. 55 (1065)
 - 3. přerovský *Landwehr* (803)
 - pěchotní pluk *Czartoryski* č. 9 (1844)
 - 4. brněnský *Landwehr* (874)
 - brigádní baterie (8 šestiliberních děl)
- 2. brigáda–plukovník Pflüger
 - pěchotní pluk *Lindenau* č. 29 (2505)
 - hraničářský pluk *Gradiska* č. 8 (1770)
 - brigádní baterie (8 šestiliberních děl)
- V Hradišti
 - 3. myslivecký prapor
- Pravé křídlo u břehů Dyje
 - husarský pluk *Blankenstein* č. 6 (cca 120)
- Záloha–GM Klebelsberg
 - 5. vídeňský dobrovolnický oddíl (392)
 - hulánský pluk *EH Carl* č. 3 (cca 660)
 - husarský pluk *Blankenstein* č. 6 (cca 360)
- **Celková síla sboru:**
 - Pěchota–10 075
 - Jízda–cca 1140
 - Dělostřelectvo–32 šestiliberních děl, 10 houfnic

VI. sbor–FML Klenau

- 1. divize–FML Hohenfeld
 - 1. brigáda–GM Hoffmeister
 - pěchotní pluk *Duka* č. 39 (798)
 - pěchotní pluk *Gyulai* č. 60 (1769)
 - 2. brigáda–GM Adler
 - pěchotní pluk *Klebek* č. 14 (733)
 - 1. OWW *Landwehr* (125)
 - pěchotní pluk *Jordis* č. 59 (732)
 - 1. kombinovaný hornorakouský *Landwehr* (533)
 - 3. legie *EH Carl* (569)
- 2. divize–FML Kottulinsky
 - 1. brigáda–GM Splenyi
 - pěchotní pluk *Benjovszky* č. 31 (II. a III.) (818)
 - pěchotní pluk *Splenyi* č. 51 (743)
 - 3. vídeňský dobrovolnický oddíl (254)
 - 4. vídeňský dobrovolnický oddíl (89)
 - 3. moravský dobrovolnický oddíl (280)
- 3. divize–FML Vincent
 - 1. brigáda–GM August Vécsey
 - husarský pluk *Kienmayer* č. 8 (488)
 - 2. brigáda–GM Mariássy
 - 1. vídeňský dobrovolnický oddíl (260)
 - 2. vídeňský dobrovolnický oddíl (342)
 - husarský pluk *Liechtenstein* č. 7 (547)
 - 3. brigáda–GM Peter Vécsey
 - hraničářský pluk *Warasdin-St Georg* č. 6 (432)
 - hraničářský pluk *Brod* č. 7 (252)
- **Celková síla sboru:**
 - Pěchota–8729
 - Jízda–1035

- Dělostřelectvo–40 šestiliberních, 8 tříliberních děl, 8 houfnic

Záložní sbor–FML Schwarzenberg (GdK Lichtenštejn nepřítomen)

- **Jezdecká záloha–FML Schwarzenberg**
 - 1. divize–FML Fridrich Hesensko-Homburský
 - 1. brigáda–GM Roussel d’Hurbal
 - kyrysnický pluk *Erzherzog Franz* č. 2 (231)
 - kyrysnický pluk *Herzog Albert* č. 3 (291)
 - 2. brigáda–GM Lederer
 - kyrysnický pluk *Kronprinz Ferdinand* č. 4 (389)
 - kyrysnický pluk *Hohenzollern* č. 8 (210)
 - 2. divize–FML Schwarzenberg
 - 1. brigáda–GM Kroyher
 - kyrysnický pluk *Kaiser* č. 1 (192)
 - kyrysnický pluk *Liechtenstein* č. 6 (351)
 - 2. brigáda–GM Theimern
 - švališérský pluk *Rosenberg* č. 6 (cca 460)
 - dragounský pluk *Knesevich* č. 3 (471)
 - dvě jízdní baterie (každá 4 šestiliberní děla a 2 houfnice)
 - 3. divize–FML Nostic
 - 1. brigáda–GM Rothkirch
 - dragounský pluk *EH Johann* č. 1 (365)
 - dragounský pluk *Riesch* č. 6 (461)
 - jízdní baterie (4 šestiliberní děla a 2 houfnice)
 - Uherská brigáda–GM Kerekes
 - husarský pluk *Neutra* (715)
 - husarský pluk *Primatial* (346)
- **Celková síla jezdecké zálohy:**
 - Jízda–cca 4482
 - Dělostřelectvo–16 šestiliberních děl, 8 houfnic

- **Granátnická záloha–FML Prochaska**
 - 1. brigáda–OTL Scovaud⁶⁴² (1423)
 - granátnický prapor *Scharlach*
 - granátnický prapor *Scovaud*
 - granátnický prapor *Jambline*
 - granátnický prapor *Brzezinski*
 - brigádní baterie (8 šestiliberních děl)
 - 2. brigáda–GM Hammer (2270 + 241)
 - granátnický prapor *Kirchenbetter*
 - granátnický prapor *Bissingen*
 - granátnický prapor *Oklopsia*
 - granátnický prapor *Locher*
 - brigádní baterie (8 šestiliberních děl)
 - 1. OMB Landwehr–pouze dočasně přiřazený (241)
 - 3. brigáda–GM Murray (2243)
 - granátnický prapor *Frish*
 - granátnický prapor *Georgy*
 - granátnický prapor *Portner*
 - granátnický prapor *Leiningen*
 - 4. brigáda–GM Steyrer (3329)
 - granátnický prapor *Hahn*
 - granátnický prapor *Hromada*
 - granátnický prapor *Legrand*
 - granátnický prapor *Demontatnt*
 - granátnický prapor *Berger*
 - brigádní baterie (8 šestiliberních děl)
 - **Celková síla granátnické zálohy:**
 - Pěchota–9506
 - Dělostřelectvo–24 šestiliberních děl

642 Nahradil Mervilla.

Celková síla rakouských sil shromážděných v poledne 11. července:

- Pěchota—cca 67 418
- Jezdectvo—cca 8387

Grande Armée d'Allemagne–císař Napoleon I.

Jednotky přítomné již 10. července:

Dalmátská armáda–GD Marmont

- 1. divize–GD Claparède
 - 1. brigáda–GB Plauzonne
 - 5. pluk řadové pěchoty (1345)
 - 2. brigáda–GB Bertrand
 - 79. pluk řadové pěchoty (1372)
 - 81. pluk řadové pěchoty (1089)
- 2. divize–GD Clauzel
 - 1. brigáda–GB Delzons
 - 8. pluk lehké pěchoty (1203)
 - 23. pluk řadové pěchoty (1527)
 - 2. brigáda–GB Bachelu
 - 11. pluk řadové pěchoty (1786)
 - lehká kavalérie (259)⁶⁴³
- **Jednotky k Dalmátské armádě přiřazené:**
 - 2. bavorská divize–GM von Minucci
 - 1. brigáda–GM von Minucci
 - 6. lehký batalion (569)
 - 3. pěší pluk *Prinz Karl* (1277)
 - 13. pěší pluk (1157)
 - 2. brigáda–GM Beckers
 - 6. pěší pluk *Herzog Wilhelm* (1070)
 - 7. pěší pluk *Löwenstein* (1388)
 - Jezdecká brigáda–GM Preysing
 - 2. švališerský pluk *König* (474)
 - 3. švališerský pluk *Leiningen* (cca 250)

⁶⁴³ Není známo, které konkrétní jednotky byly v brigádě zahrnuty.

- Lehká jezdecká divize–GD Montbrun (cca 4400)
 - 1. brigáda–GB Pajol
 - 5. husarský pluk
 - 11. pluk jízdních myslivců
 - 12. pluk jízdních myslivců
 - 2. brigáda–GB Jacquinet
 - 7. husarský pluk
 - 1. pluk jízdních myslivců
 - 2. pluk jízdních myslivců
 - 3. brigáda–plukovník Gauthrin
 - 9. husarský pluk
 - 7. pluk jízdních myslivců
 - 20. pluk jízdních myslivců

- **Celkové síly pod Marmontovým velením:**
 - Pěchota–13 783
 - Jízda–cca 5000
 - Dělostřelectvo–8 dvanáctiliberních, 30 šestiliberních a 4 tříliberní děla, 3 houfnice, 6 tříliberních horských děl⁶⁴⁴

Jednotky, jež dorazily v poledne či v brzkém odpoledni 11. července:

Císařská garda

- Jezdectvo–GD Walther (cca 3500)
 - Pluk polských švališerů
 - Pluk jízdních myslivců
 - Dragounský pluk
 - Pluk jízdních granátníků
 - Legie elitního četnictva
 - 1. - 4. jízdní baterie (24 šestiliberních děl)
- Bádenský lehký dragounský pluk (50)

⁶⁴⁴ Z tzv. „oslí baterie.“

IV. sbor–maršál Masséna

- 1. divize–GD Legrand (cca 5000)
 - 1. brigáda–GB Friedrichs
 - 26. pluk lehké pěchoty
 - 18. pluk řadové pěchoty
 - 2. bádenská brigáda–plukovník von Neuenstein
 - 1. bádenský pěší pluk *Grossherzog*
 - 1. bádenský pěší pluk *Erbgrossherzog*
 - Myslivecký prapor *Lingg*
- 2. divize–GD Carra Saint Cyr (cca 5000)
 - 1. brigáda–GB de Stabenrath
 - 24. pluk lehké pěchoty
 - 4. pluk řadové pěchoty
 - 46. pluk řadové pěchoty
 - 2. hesenská brigáda–GB Schiner/GM von Nagel
 - Tělesná gardová brigáda
 - Tělesná brigáda
- Lehká jízda–GB Piré
 - 1. divize⁶⁴⁵ (cca 2000)
 - 1. brigáda–GB Piré
 - 8. husarský pluk
 - 16. pluk jízdních myslivců
 - 2. brigáda–(dříve GB Bruyère)
 - 13. pluk jízdních myslivců
 - 2. divize–(dříve GB Marulaz)
 - 3. pluk jízdních myslivců
 - 14. pluk jízdních myslivců
 - 19. pluk jízdních myslivců
 - 23. pluk jízdních myslivců
- 2. těžká jezdecká divize–GD Saint Sulpice (cca 1700–1900)

645 Dříve Lasallova.

- 1. brigáda–GB Fiteau
 - 1. kyrysnický pluk
 - 5. kyrysnický pluk
- 2. brigáda–GB Guiton
 - 10. kyrysnický pluk
 - 11. kyrysnický pluk
- **Celková síla sboru:**
 - Pěchota–cca 10 000
 - Jízda–cca 3900
 - Dělostřelectvo
 - francouzské–8 dvanáctiliberních a cca 18 šestiliberních děl, 4 houfnice, cca 8–10 plukovních kanónů
 - bádenské–8 šestiliberních děl, 4 houfnice
 - hesenské–5 šestiliberních děl, 1 houfnice

Jízdní záloha

- 1. těžká jezdecká divize–GD Nansouty (2469)
 - 1. brigáda–GB Defrance
 - 1. karabinický pluk (394)
 - 2. karabinický pluk (392)
 - 2. brigáda–GB Doumerc
 - 2. kyrysnický pluk (490)
 - 9. kyrysnický pluk (439)
 - 3. brigáda–GB Saint Germain
 - 3. kyrysnický pluk (411)
 - 12. kyrysnický pluk (343)
- 3. těžká jezdecká divize–GD Arrighi (1921)
 - 1. brigáda–GB Reynaud
 - 4. kyrysnický pluk (404)
 - 6. kyrysnický pluk (421)
 - 2. brigáda–GB Bordessoulle
 - 7. kyrysnický pluk (503)

- 8. kyrysnický pluk (593)
- Celkový počet dělostřelectva (obě divize)–6 osmiliberních či čtyřliberních děl a 4 houfnice

Celkové francouzské síly shromážděné 11. července v poledne:

- Pěchota–cca 22 130
- Jezdectvo–cca 14 530

Jednotky, jež byly 11. července na cestě (a k dispozici by tak byly až 12. července):

Ze IV. sboru–maršál Masséna

- 3. divize–GD Molitor (cca 4000)
 - 1. brigáda–GB Leguay
 - 2. pluk řadové pěchoty
 - 16. pluk řadové pěchoty
 - 2. brigáda–GB Viviès
 - 37. pluk řadové pěchoty
 - 67. pluk řadové pěchoty
 - divizní dělostřelectvo (cca 6 šestiliberních děl a 2 houfnice)
 - plukovní dělostřelectvo (?)
 - Jednotky plukovníka Ameile
 - 23. pluk jízdních myslivců (cca 200)
 - Bádenský lehký dragounský pluk (cca 150)

Císařská garda

- 1. divize (tzv. Mladá garda)–GD Curial
 - 1. brigáda–GB Roguet
 - Pluk tirajérů-myslivců
 - Pluk tirajérů-granátníků
 - 2. brigáda–GB Dumoustier

- Pluk fyzilírů-myslivců
- Pluk fyzilírů-granátníků
- 5. a 6. pěší baterie (12 šestiliberních děl)
- 2. divize (tzv. Stará garda)–GD Dorsenne
 - Pluk pěších myslivců
 - Pluk pěších granátníků
 - 1. a 2. pěší baterie (12 šestiliberních děl)
- Záložní dělostřelectvo
- 3. a 4. pěší baterie (12 dvanáctiliberních děl)
- Italská královská garda–GB Lecchi (1329)

Celková síla Císařské gardy:

- Pěchota–cca 8500
- Dělostřelectvo–24 šestiliberních a 12 dvanáctiliberních děl

II. sbor–GD Oudinot

- 1. divize–GD Tharreau
 - 1. brigáda–GB Conroux
 - 2. brigáda–GB Albert
 - 3. brigáda–GB Jarry
 - Dělostřelectvo–1 pěší a 1 jízdní baterie
- 2. divize–GD Dupas
 - 1. brigáda–GB Coëhorn
 - 2. brigáda–GB Razout
 - 3. brigáda–GB Ficatier
 - Dělostřelectvo–1 pěší a 1 jízdní baterie
- 3. divize–GD Grandjean
 - 1. brigáda–GB Marion
 - 2. brigáda–GB Lorencez
 - 3. brigáda–GB Brun
 - Dělostřelectvo–2 pěší a 1 jízdní baterie

Celková síla II. sboru:

- Pěchota—cca 18 000
- Dělostřelectvo—4 dvanáctiliberní, 46 šestiliberních děl a 14 houfnic

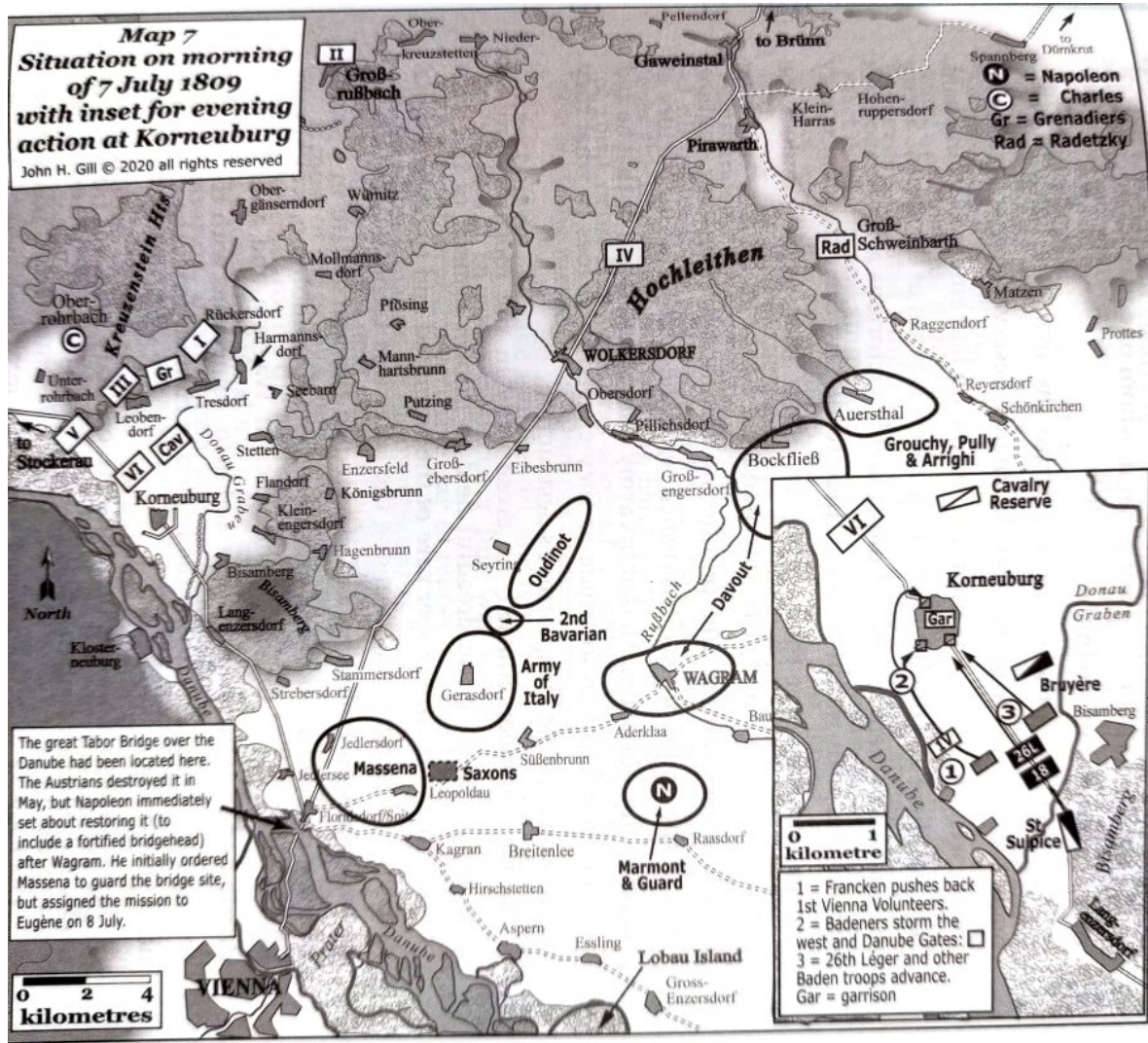
III. sbor—maršál Davout

- 1. divize—GD Morand (cca 5000)
 - 1. brigáda—GB Guiot de Lacour
 - 2. brigáda—GB L'Huillier
- 2. divize—GD Friant (cca 8500)
 - 1. brigáda—GB Gilly
 - 2. brigáda—GB Barbanègre
 - 3. brigáda—GB Grandeau
- 3. divize—GD Gudin
 - 1. brigáda—GB Boyer
 - 2. brigáda—GB Leclerc
 - 3. brigáda—GB Decouz
- 4. divize
 - 1. brigáda—GB Girard
 - 2. brigáda—GB Desailly

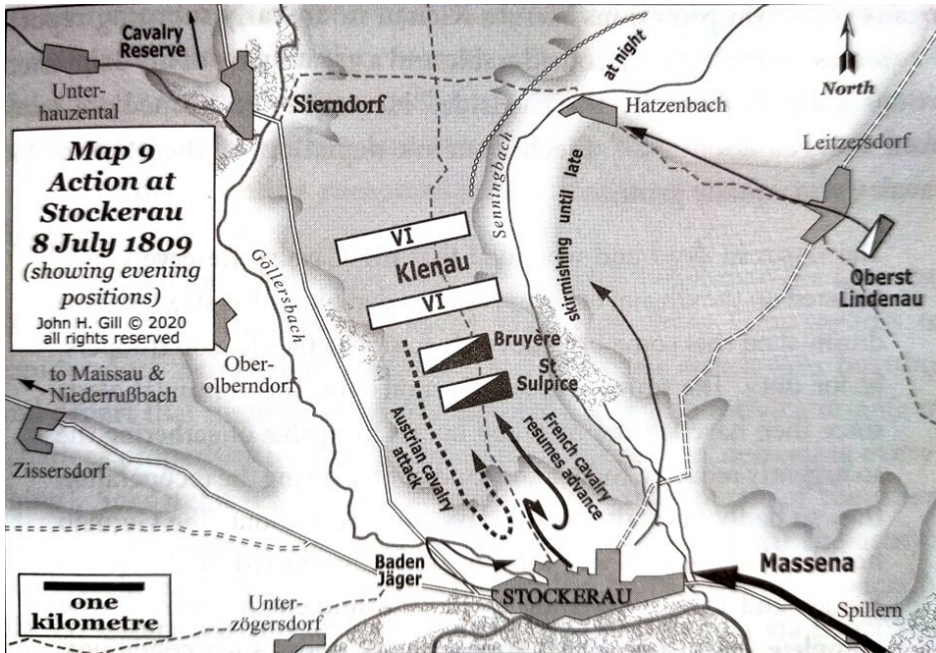
Celková síla III. sboru:

- Pěchota—cca 25 000
- Dělostřelectvo—8 dvanáctiliberních, 25 osmiliberních, 16 šestiliberních, 18 čtyřliberních, 18 tříliberních děl a 8 houfnic

Příloha č. 2: Situace z rána 7. července 1809

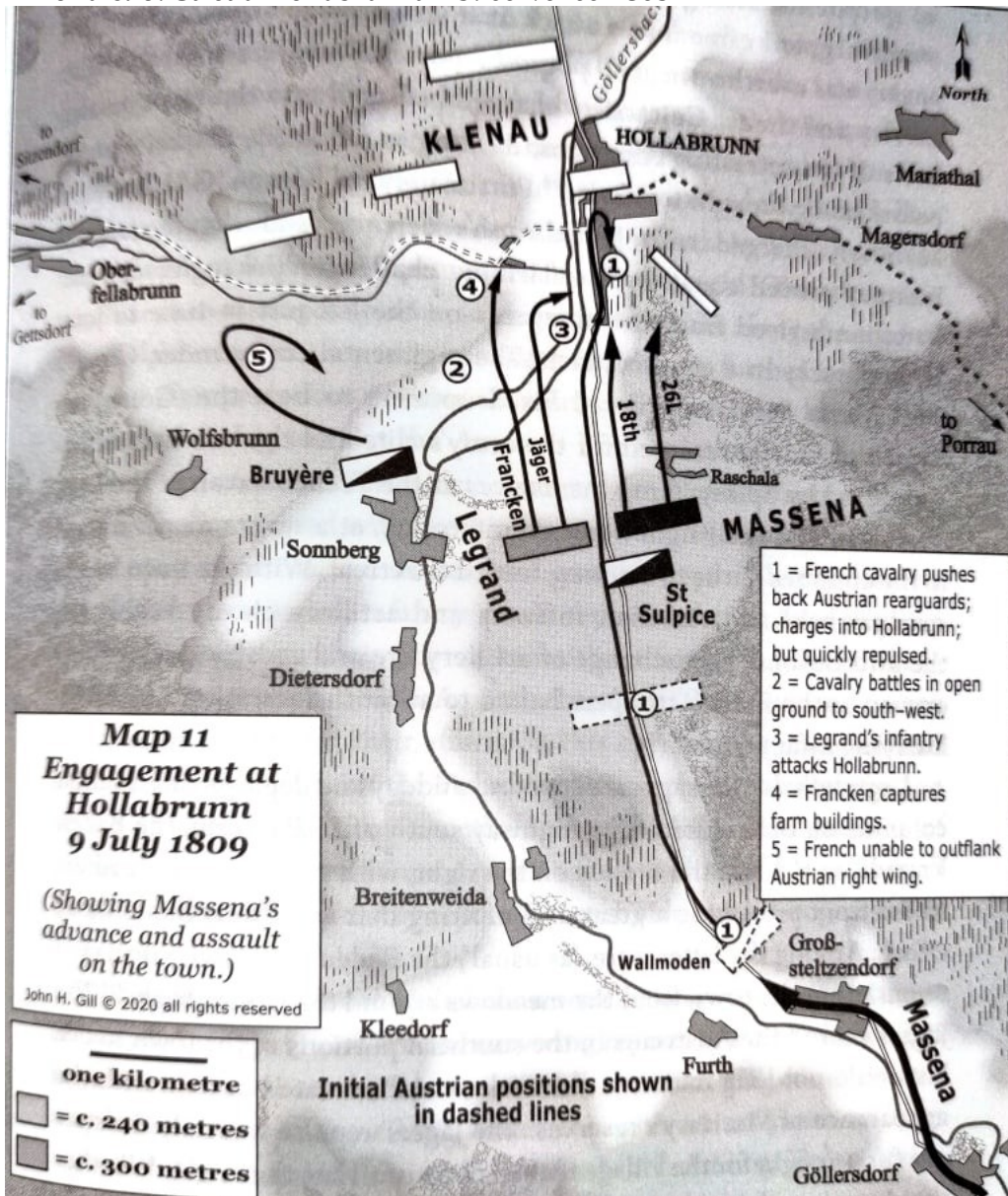
Příloha č. 4: Akce u Stockerau z 8. července 1809

Příloha č. 5: Situace z večera 9. července 1809

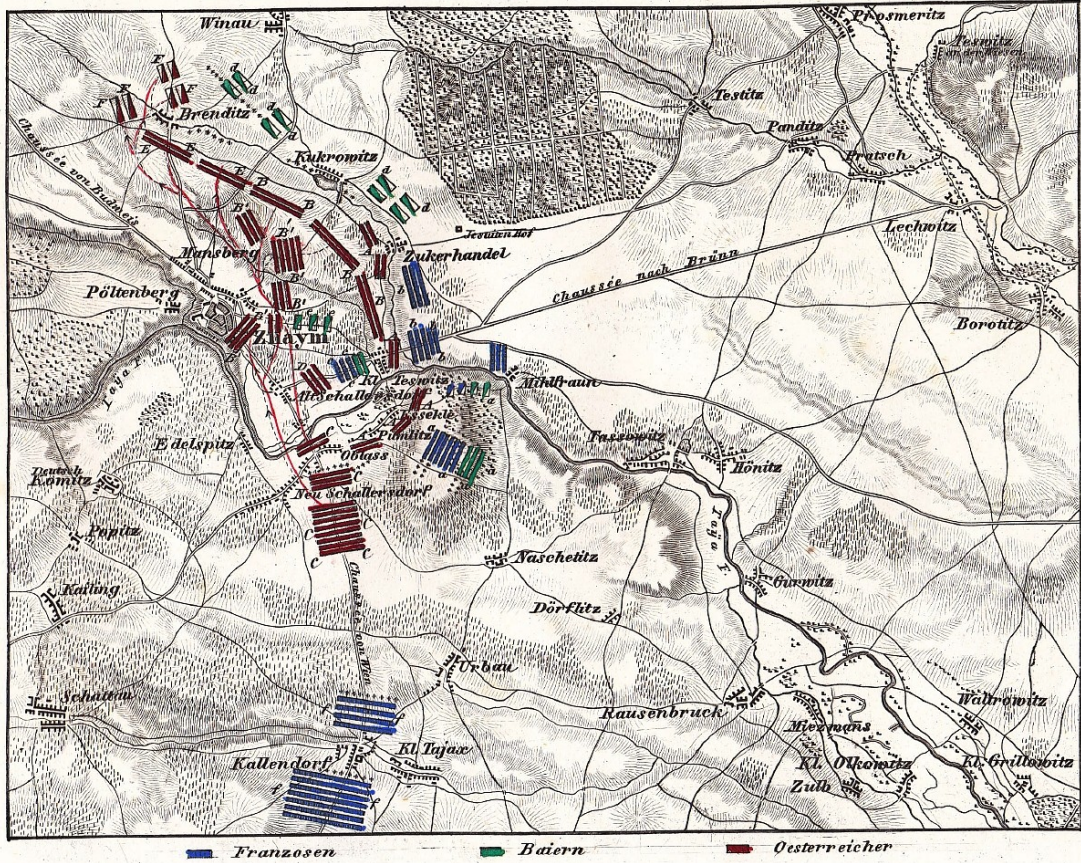
Příloha č. 6: Střet u Hollabrunnu z 9. července 1809

Příloha č. 7: První den bitvy u Znojma

Treffen bei Znaim.

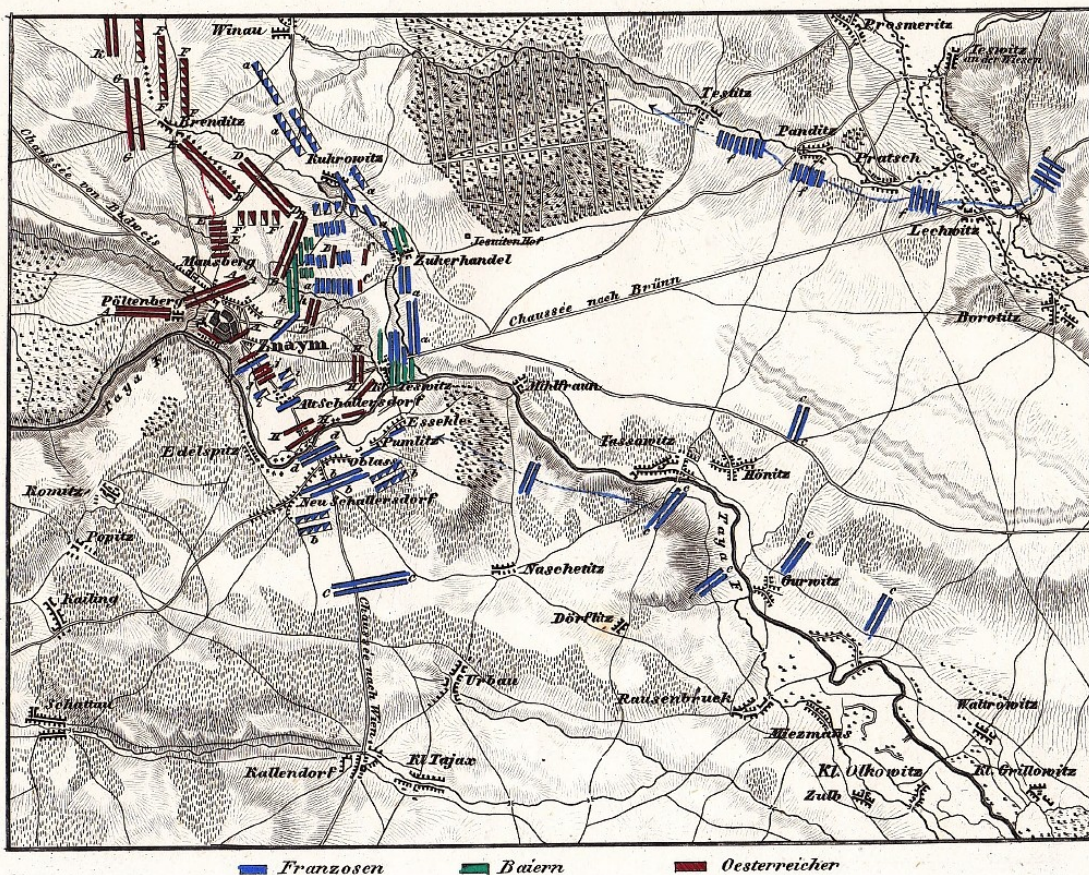
Den 20. Juli 1809.

Příloha č. 8: Druhý den bitvy u Znojma

Treffen bei Znoim.

Den 11. Juli 1809.

Příloha č. 9: *Napoleon—J. L. David*

Příloha č. 10: *André Masséna - A. J. Gros*

Příloha č. 11: *Auguste Marmont—J. B. P. Guérin*

Příloha č. 12: *Louis-Nicolas Davout—P. Gautherot*

Příloha č. 13: *Louis Berthier - J. A. C. Pajou*

Příloha č. 14: *Emmanuel de Grouchy - G. Rouget*

Příloha č. 15: *Louis-Pierre Montbrun - neznámý autor*

Příloha č. 16: *Claude Legrand - J. A. Gros*

Příloha č. 17: *Auguste Jean Ameil*
- neznámý autor

Příloha č. 18: *Jean-Toussaint Arrighi de Casanova*
- neznámý autor

Příloha č. 19: *Jean Pierre Joseph Bruyère*
- neznámý autor

Příloha č. 20: *Claude Carra de Saint Cyr–J. L. David*

Příloha č. 21: Michel Claparède - F. le Villain

Příloha č. 22: Gabriel Molitor - H. J. de Forestier

Příloha č. 23: Étienne Marie Antoine Champion de Nansouty - L. Lanta

Příloha č. 24: František I. - J. Kreutzinger

Příloha č. 25: Arcivévoda Karel - A. Einsle

Příloha č. 26: Kníže Lichtenštejn - J. B. Lampi

Příloha č. 27: Karel Filip ze Schwarzenberga - olejomalba z Českého Krumlova, neznámý autor

Příloha č. 32: Johann von Klenau neboli Jan z Klenové a Janovic - B. Höfel

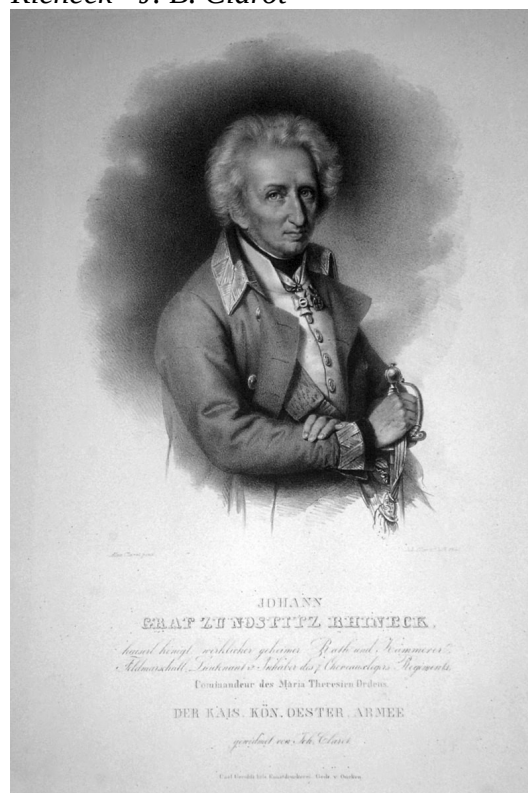
Příloha č. 33: František Serafín Orsini-Rosenberg - neznámý autor

Příloha č. 34: Heinrich XV. zu Reuss-Plauen - J. Hessler

Příloha č. 35: Jan Nepomuk Nostic-Rieneck - J. B. Claret

Příloha č. 36: Josef Václav Radecký z Radče
(již v pokročilejším věku) - G. Decker

Příloha č. 37: Johann von Prochaska - F.
Schier

Příloha č. 38: Maximilian von Wimpffen -
H. Holpein

Příloha č. 39: Carl Philipp von Wrede -
F. Hanfstaengl

**Příloha č. 40: Andreas von Schneller -
neznámý autor**

**Příloha č. 41: Rudolf von Salis-Zizers-
J. Kriehuber**

Příloha č. 42: Pohled na chrám sv. Mikuláše, znojemskou dominantu

Příloha č. 43: Rotunda sv. Kateřiny

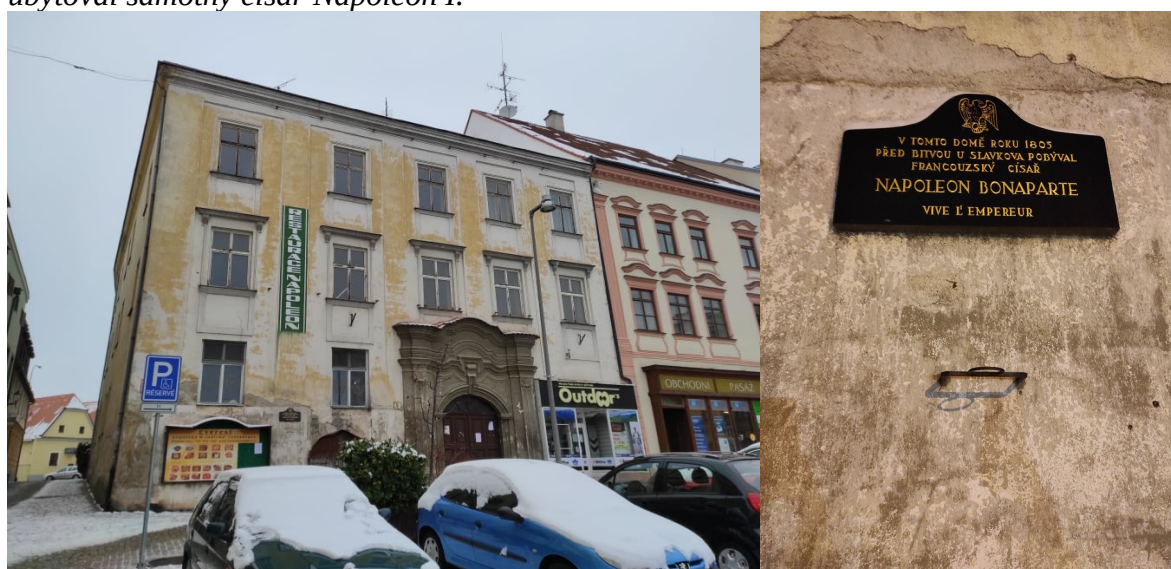
Příloha č. 44: Památník bitvy u Znojma v Dobšísích

Příloha č. 45: Loucký klášter

Příloha č. 46: Ugartův palác, renesanční stavba na Horním náměstí, kde se 17. listopadu 1805 na dvě noci ubytoval samotný císař Napoleon I.

Příloha č. 47: Brod přes Dyji na konci Lahoferovy ulice, jenž byl pro hospodářské účely využíván celá staletí. Během prvního dne bitvy se přes něj přebrodivo více než 500 hulánů pluku knížete Schwarzenberga. V noci z 10. na 11. července přes brod přešlo dalších 30 000 ustupujících Rakušanů. Následujícího dne se brodu zmocnila francouzská pěchota sboru maršála Massény, čímž byl pro Francouze zajištěn prostor k postupu na Znojmo samotné.

Příloha č. 48: Nálezy z bitvy u Znojma

Příloha č. 49: Socha sv. Jana Nepomuckého u potoka Leska, která už během bitvy stála na pilíři mostu na silnici vedoucí do Brna.

Příloha č. 50: Koryto potoka Leska

Příloha č. 51: Rother Hof (neboli Červený dvůr), kde se 11. července sešli náčelníci generálních štábů, maršál Berthier a baron Wimpffen, aby ujednali příměří.

Příloha č. 52: Pamětní deska na zdi Červeného dvora

Příloha č. 53: Losolosa, pravděpodobné místo hromadného hrobu padlých v bitvě u Znojma

Příloha č. 54: Pohled na les Purkábka od cesty vedoucí do Kuchařovic

Příloha č. 55: Pohled na bojiště ze sedlešovického návrší

Příloha č. 56: Načeratický kopec

Příloha č. 57: Místo, kde stál tzv. Napoleonův dub, od něž vrchní velitel francouzských vojsk řídil bitvu u Znojma. Torzo původního dubu je momentálně umístěno ve znojmském muzeu.

Příloha č. 58: Kostel sv. Floriána v Kuchařovicích

Příloha č. 59: Pomník generála Boudeta v Moravských Budějovicích

Příloha č. 60: Daunův palác na Horním náměstí, který se 12. července 1809 stal sídlem maršála Massény, Napoleonem jmenovaným velitelem města Znojma.

Příloha č. 61: Nádvoří Daunova paláce

